

**TÜRKİYE KENTLERİNİN MODERNLİK VE POSTMODERNLİK
KADEMELLENMESİNİN SEGE GÖSTERGELERİ İLE TEMEL
BİLEŞENLER VE KÜMELEME ANALİZİ**

Ahmet Burak KAYA

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞEHİR VE BÖLGE PLANLAMA ANA BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

TEMMUZ 2020

Ahmet Burak KAYA tarafından hazırlanan “ TÜRKİYE KENTLERİNİN MODERNLİK ve POSTMODERNLİK KADEMELENMESİNİN SEGE GÖSTERGELERİ ile TEMEL BİLEŞENLER ve KÜMELEME ANALİZİ” adlı tez çalışması aşığıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Başkan: Doç. Dr. Leyla ALKAN GÖKLER

Şehir ve Bölge Planlama Ana Bilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

ye: Prof. Dr. Tayfun ÇINAR

Kent, evre ve Yerel Yönetim Politikaları Ana Bilim Dalı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

.....

Tez Savunma Tarihi: 27/07/2020

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Sena YAŞYERLİ

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Ahmet Burak Kaya

27/07/2020

TÜRKİYE KENTLERİNİN MODERNLİK VE POSTMODERNLİK
KADEMELLENMESİNİN SEGE GÖSTERGELERİ İLE TEMEL BİLEŞENLER VE
KÜMELEME ANALİZİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Ahmet Burak KAYA

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2020

ÖZET

Modernizm ve postmodernizm akımları, ortaya çıkış koşulları kadar yönetsel, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve mekansal etkileriyle analiz edilmesi gereken izler oluşturmaktadır. Bu tez çalışması; modern ve postmodern dönemde değişen yönetsel, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve mekansal anlayışın kentsel dinamiklere olan etkisini niceliksel bir metoda dayanarak açıklamayı ve Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik seviyelerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda modernizm ve postmodernizm akımlarının kavramsal çerçevesi, mekanla ilişkili olarak kentlere ve kentleşme süreçlerine etkileriyle literatür taramasıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. İkinci aşamada kentlerin modernlik/postmodernlik durumlarının niceliksel veri analizi ile ortaya çıkarılmasına yönelik göstergelerin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmada Türkiye'nin 1980ler'den 2010'lu yıllara uzanan ve literatürde “modernizmden postmodernizme geçiş süreci” olarak tanımlanan değişim sürecine yoğunlaşmıştır. 1980 sonrası dönemde DPT ve Kalkınma Bakanlıkları tarafından gerçekleştirilen “Türkiye Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE)” çalışmalarında kullanılan niceliksel veri tabanı elde edilerek “Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik bileşenleri analiz edilmiş, modernlik ve postmodernlik düzeylerini ölçebilmek üzere yeni bir gösterge seti oluşturulmuştur. Gösterge setinde “örgütsel/yönetsel”, “ekonomik”, “toplumsal/etik” ve “mekansal” gösterge başlıkları altında modernizmi tanımlayan 12 kriter ile postmodernizmi tanımlayan 22 kriter seçilmiştir. Toplamda elde edilen 34 kriter Temel Bileşenler Analizi ve Kümeleme Analizi yöntemleriyle değerlendirilerek kentlerin kademelenmesi yapılmıştır. Çalışmada modernlik endeksi değeri yüksek olan kentlerin sanayi sektöründe uzmanlaştığını, postmodernlik değeri yüksek olan kentlerin ise hizmetler ve/veya turizm sektöründe uzmanlaştığını görülmektedir. Çalışma sonucunda kullanılan yöntem ve alan araştırmasının, Türkiye için önemli bir boşluğu doldurmaya aday “modern ve postmodern mekanın anlaşılmasına yönelik kentsel gelişmişlik kademelenme” çalışmalarına yön vermesi beklenmektedir.

Bilim Kodu : 80201
Anahtar Kelimeler : Modernizm, Postmodernizm, Sosyo-Ekonomik gelişme göstergeleri, SEGE, Temel bileşenler analizi (TBA), Kümeleme analizi, Şehir ve bölge planlama.
Sayfa Adedi : 210
Danışman : Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

PRINCIPAL COMPONENTS AND CLUSTER ANALYSES OF MODERNITY AND
POSTMODERNITY HIERARCHY OF TURKISH CITIES WITH SEDI INDICATORS

(M. Sc. Thesis)

Ahmet Burak KAYA

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

July 2020

ABSTRACT

The trends of modernism and postmodernism create traces that need to be analyzed with their administrative, economic, sociological, cultural and spatial influences as well as the conditions of their emergence. Based on metho explain and Turkey aims to determine the transition of urban modernism and postmodernism. In this context, at the first stage; In order to reveal the modernity / postmodernity situations of cities by quantitative data analysis, the process of creating a set of indicators was initiated. In this context, the conceptual framework of modernism and postmodernism movements has been tried to be revealed with its effects on cities and urbanization processes in relation to space through literature review. In the second stage, it was aimed to determine the indicators for revealing the modernity / postmodernity situations of the cities with quantitative data analysis. The study focused on the Turkey's change process 1990s up to the 2010s last and defined as "the transition from modernism to postmodernism" in the literature. In the period after 1980, modernity and postmodernity components of Turkey cities were analyzed by obtaining quantitative data base used in the Turkey Socio-Economic Development Index(SEGE) workings that carried out by the Ministry of Development and State Planning Organization(DPT). A new set of indicators has been created in order to measure the level of modernity and postmodernity of Turkey cities. In the indicator set, 12 criteria defining modernism and 22 criteria defining postmodernism were selected under the indicator titles of "organizational / managerial", "economic", "social / ethical" and "spatial". Cities have been stratified by evaluating 34 criteria obtained in total with Principal Component Analysis and Cluster Analysis methods. In the study, it is revealed that cities with high index value of modernity specialize in the industrial sector, while cities with high postmodernity value specialize in services and / or tourism. As a result of the study, it is expected that the method used and field research fill an important gap for Turkey and will guide the studies of "urban development stratification for understanding the modern and postmodern space".

Science Code : 80201

Key Words : Modernism, Postmodernism, Socio-economic development indicators, SEDI, Principal component analysis, Cluster analysis, Urban and regional planning.

Page Number : 210

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR

TEŞEKKÜR

‘Uygarlık için, hayat için, başarı için en hakiki mürşit ilimdir; fendir. İlim ve fen dışında rehber aramak dikkatsizliktir, bilgisizliktir, yanlışlıktır.’ sözleri ile bu tezin oluşturulma sürecinde motivasyon gücüm olan Türk modernizminin kurucu önderi Mustafa Kemal ATATÜRK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bilgi birikimi ve bilimsel deneyimleriyle her türlü soruma yorulmadan cevap veren ve ayrıca arka planda karşılaştığım diğer zorluklara göstermiş olduğu hassasiyetten dolayı değerli danışman hocam Doç. Dr. Kübra CİHANGİR ÇAMUR’a tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Yüksek lisans tez sürecimde beni canı gönülden destekleyen ve her zaman yanımda olan değerli mesai arkadaşlarım; Arş. Gör. Doğuşcan ÖZTAŞ’a , Arş. Gör. Hasan Murat ÇETİN’e ve Arş. Gör. Tuncer Çağrı ÇAKMUR’a teşekkür ederim.

Son olarak; bugünlere gelebilmemde en büyük emeğe sahip olan, aldığım kararlarda yanımda olan ve haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim ilk öğretmenlerim, annem Sevgi KAYA ve babam Selçuk KAYA’ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
2. MODERNİST ANLAYIŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ	9
2.1. Modernizm Kavramı	11
2.2. Modernizmin Tarihsel Gelişimi	11
2.2.1. Rönesans ve reform dönemi	12
2.2.2. Aydınlanma hareketi.....	12
2.3. Modernizmin Ontolojik, Epistemolojik ve Metodolojik Kabulleri	15
2.3.1. Rasyonel felsefe.....	16
2.3.2. Bilimsel bilgi yöntemi	17
2.3.3. Nesnellik ve tek bir doğru anlayışı	19
2.4. Modernizmde Örgütlenme Anlayışı ve Siyasal Söylem	20
2.4.1. Ulus devlet mekanizmasının inşası.....	21
2.4.2. Yönetim mekanizması ve sivil örgütlenme	23
2.5. Modernizmde Ekonomik Yapı ve Örgütlenme Biçimi	24
2.5.1. Ekonomik organizasyonda sermaye birikimi	26
2.5.2. Ekonomik organizasyonda emeğin birikimi	27
2.5.3. Ekonomik organizasyonda üretimin birikimi	28

	Sayfa
2.5.4. Ekonomik organizasyonda devletin rolü	30
2.6. Modernist Dönemde Toplumsal Yapı ve Ahlak Anlayışı.....	31
2.6.1. Kapitalizm-devlet ilişkisinin toplumsal yapıya etkisi.....	32
2.6.2. Toplumsal Örgütlenmede Din Olgusu ve Toplum Yapısına Etkisi.....	33
2.7. Modernizmde Mekan Kurgusu ve Kentleşme Hareketi.....	35
2.7.1. Ulus devlet mekanizması ve kent ilişkisi.....	35
2.7.2. Ekonomik organizasyon ve kent ilişkisi	38
2.7.3. Toplumsal yapının ve protestan ahlakın kentle ilişkisi.....	41
3. POSTMODERNİST ANLAYIŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ	45
3.1. Postmodernizm Kavramı.....	47
3.2. Postmodernizmin Metodolojik, Epistemolojik ve Ontolojik İlkeleri.....	49
3.2.1. Postmodern dönemde rasyonalitenin yıkılışı	49
3.2.2. Postmodern dönemde doğrunun inşası	50
3.2.3. Postmodern dönemde bilimsel bilginin inşası	50
3.3. Postmodern Dönemde Örgütlenme Anlayışı ve Siyasal Söylem.....	51
3.3.1. Devlet mekanizmasının desantrilizasyonu.....	52
3.3.2. Postmodernizmde parçacıl siyasal söylem	53
3.4. Postmodernizmde Ekonomik Yapı ve Örgütlenme Biçimi.....	54
3.4.1. Postmodern dönemde üretim ve emeğin yapısı	56
3.4.2. Postmodern dönemde sermaye birikim süreci	57
3.4.3. Ekonomik organizasyonda devletin rolü	58
3.5. Postmodernist Dönemde Toplumsal Yapının Dönüşümü.....	60
3.5.1. Postmodern ontolojinin toplumsal bağlamı	61
3.5.2. Ekonomik organizasyonun toplumsal yapıya etkisi	62
3.5.3. Toplumsal yapıda hazcı (Hedonist) ahlakın/etiğin oluşumu	62
3.6. Postmodernist Dönemde Mekân Algısı ve Kentleşme Dinamikleri	69

	Sayfa
3.6.1. Devlet mekanizması ve kent ilişkisi	69
3.6.2. Ekonomik organizasyon ve kent ilişkisi	71
3.6.3. Toplumsal yapı, hedonizm ve kent ilişkisi	73
4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE UYGULAMA	77
4.1. Modernizm ve Postmodernizm Gösterge Setlerinin Belirlenme Süreci	79
Kuramsal çerçevenin değerlendirilmesi.....	79
4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik (SEGE) Araştırmaları	82
4.2.1. SEGE araştırmalarının modernizm ve postmodernizm literatür söylemi doğrultusunda değerlendirilmesi	84
4.3. Gösterge Setinin Oluşturulması	92
4.4. Analiz Modelinin Oluşturulması.....	100
4.4.1. Temel bileşenler analizi (TBA)	102
4.4.2. Kümeleme analizi	108
5. BULGULAR VE TARTIŞMA	113
5.1. Modernizm Endeksi Homojen Bölge Kademelenmesi.....	115
5.2. Postmodernlik Endeksi Homojen Bölge Kademelenmesi	142
5.3. Çalışma Sonuçlarının SEGE Araştırmaları ile Karşılaştırılması	163
6. SONUÇ	179
KAYNAKLAR	183
EKLER.....	195
EK-1. SEGE kriter karşılaştırılması.....	196
EK-2. Gösterge setinde kullanılan veriler.....	198
ÖZGEÇMİŞ.....	209

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Modernist ve postmodernist dönemin değerler sistemi	81
Çizelge 4.2. Literatür söylemi ve SEGE çalışmalarının karşılaştırılması	91
Çizelge 4.3. Modernliği tanımlamaya yönelik gösterge seti.....	99
Çizelge 4.4. Sosyoekonomik çalışmalarda kullanılan analiz yöntemleri	101
Çizelge 4.5. Modernliği tanımlamaya yönelik kriterlerin varyans değerleri	104
Çizelge 4.6. Modernlik kriterleri yük faktör değerleri.....	105
Çizelge 4.7. Postmodernliği tanımlamaya yönelik kriterlerin varyans değerleri.....	106
Çizelge 4.8. Postmodernlik kriterleri yük faktör değerleri	107
Çizelge 4.9. Modernlik Initial küme merkezleri.....	109
Çizelge 4.10. Modernlik final küme merkezleri	110
Çizelge 4.11. Postmodern dönem initial küme merkezleri	110
Çizelge 4.12. Postmodernlik final küme merkezleri.....	111
Çizelge 5.1. Temel bileşenler analizi modernlik ve postmodernlik endeksleri	113
Çizelge 5.2. Kümelenme analizi modernizm homojen grup kademelenme endeks aralıkları.....	115
Çizelge 5.3. Kümelenme analizi postmodernlik homojen grup kademelenme endeks aralıkları	142

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 2.1. Modernizm literatüründe yaygın kullanılan kavramlar	10
Şekil 2.2. Modernizmin tarihsel ve düşünsel altyapısı.....	15
Şekil 2.3. Modernizmde Tanrı anlayışı.....	17
Şekil 2.4. Modernizmde bilginin epistemolojisi	19
Şekil 2.5. Modernizmde devlet mekanizması anlayışı.....	22
Şekil 2.6. Modernizmin kabulleri ve kapitalizm arasındaki ilişki	27
Şekil 2.7. Ekonomik organizasyonda devletin rolü	31
Şekil 2.8. Protestan ahlak-devlet-üretim ilişkisi	34
Şekil 2.9. Kapitalizm-Kentleşme ilişkisi.....	39
Şekil 3.1. Postmodernizm literatüründe yaygın kullanılan kavramlar	46
Şekil 3.2. Modernizmden postmodernizme geçiş süreci.....	48
Şekil 3.3. Postmodernizmde devlet mekanizmasının desantrilizasyonu.....	53
Şekil 3.4. Postmodern dönemde ekonomik organizasyonun değişimi.....	55
Şekil 3.5. Postmodern dönemde sermaye birikiminin değişimi.....	58
Şekil 3.6. Modernizmden postmodernizme ahlak yapısının değişimi	60
Şekil 3.7. Hedonist ahlakın toplumsal yapıdaki dönüşümleri	64
Şekil 4.1. Tez yönteminin akış şeması.....	77
Şekil 4.2. 1996 SEGE çalışması	87
Şekil 4.3. 2011 SEGE çalışması	89
Şekil 5.1. Modernist dönem I.kademe homojen bölge	121
Şekil 5.2. II. kademe homojen bölge	127
Şekil 5.3. Modernist dönem III. kademe homojen bölge.....	133
Şekil 5.4. Modernist dönem IV. kademe homojen bölge	136
Şekil 5.5. Modernist dönem V.kademe homojen bölge.....	139

Şekil	Sayfa
Şekil 5.6. Modernist dönem VI. kademe homojen bölge	141
Şekil 5.7. Postmodernist dönem I.kademe homojen bölge.....	147
Şekil 5.8. Postmodernist dönem II. kademe homojen bölge.....	151
Şekil 5.9. Postmodernist dönem III. kademe homojen bölge	155
Şekil 5.10. Postmodernist dönem IV. kademe homojen bölge	158
Şekil 5.11. Postmodernist dönem V. kademe homojen bölge	160
Şekil 5.12. Postmodernist dönem VI. kademe homojen bölge.....	162
Şekil 5.13. I. Kademe kentlerin karşılaştırılması.....	165
Şekil 5.14. II. Kademe kentlerin karşılaştırılması.....	168
Şekil 5.15. III. Kademe kentlerin karşılaştırılması	171
Şekil 5.16. IV. Kademe kentlerin karşılaştırılması	173
Şekil 5.17. V. Kademe kentlerin karşılaştırılması	175
Şekil 5.18. VI. Kademe kentlerin karşılaştırılması.....	177

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

BGUS

Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi

CIAM

Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi

DPT

Devlet Planlama Teşkilatı

KSS

Küçük Sanayi Sitesi

MİA

Merkezi İş Alanı

OSB

Organize Sanayi Bölgesi

SEGE

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi

TEPAV

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı

TÜİK

Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Modernizm ve postmodernizm akımları, ortaya çıkış koşulları kadar yönetsel, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve mekânsal etkileriyle analiz edilmesi gereken izler oluşturmaktadır. Modernizm ve postmodernizm akımları; popüler olduğu tarihten itibaren farklı disiplinler tarafından incelenmektedir. Ancak son çeyrek asırda başta metropoliten alanlar olmak üzere birçok kentte modernist ve postmodernist akımların yön vermesiyle sosyolojik, ekonomik ve mekansal farklılıkların ortaya çıkması, kent bilimcilerin dikkatini çekmiştir.

19. yy'da oluşan modernite projesi; sahip olduğu birikimler ile düşüncel bir çaba olarak kabul görmüştür. Modernizm ise, modernite ideolojisinin düşünsel sürecini tanımlayarak kavramsallaşmış, insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi yolunda öneriler sunmuştur (Bağlı, 2002; Tunalı, 2009). Bu dönemden itibaren geleneksel dönemin coğrafi özelliklerine göre çeşitlenen örgütlenme biçimi, ekonomik organizasyon anlayışı ve toplumsal yapı/etik anlayışı değişerek modernist düşünsel temeller ekseninde şekillenmiştir.

Modernist dönem içerisinde bireysel özgürlüklere dayalı toplumsal değişim süreci, devlet mekanizmasında yapısal dönüşümlere sebep olmuş ve ulus devlet anlayışını doğurmuştur. Ulus devlet modelinde mantık yürüten ve rasyonel bir varlık olarak tanımlanan birey, süreç içerisinde yeniliklere ve gelişimlere ayak uydurarak doğal yapıya hâkim olmak için ideal toplum düzeni arzusu içerisine girmiştir. Kentsel alanlar ise ulus devletin oluşturmak istediği toplum yapının organize edildiği ve denetlendiği yegâne araç olarak işlevselleştirilmiştir. Böylece ulus devletin meşruiyet zeminin somutlaştırıldığı yapay çevre bütünlüğü olarak kentler yeniden şekillendirilmiştir.

Modernizmin temel birikimleri, ekonomik organizasyon anlayışında da değişikliklere sebep olmuştur. Ekonomik yapıdaki niceliksel ve niteliksel değişimler, günümüz kentlerinin kurumsallaşma tabanını oluşturarak ekonomik ilişkilerin yürütüldüğü alansal bütünlük olarak tanımlanmıştır. Geleneksel dönemden farklı olarak nüfus yoğunluğu yaşayan kentler, sermaye birikimi odaklı gelişim dinamikleri göstererek sağlıklı kentsel çevrenin oluşmasına neden olmuştur. Bu dönem içerisinde kentleri modernist birikimler doğrultusunda yaşanabilir kılmaya çalışan devlet mekanizması, farklı kentsel politikalar üreterek temel insani ihtiyaçları karşılamakla (taşıyan ulaştırma, su, elektrik vs.) sorumlu

olmuştur. Aynı zamanda sosyal sigortayı, sağlık şartlarını, eğitim şartlarını ve konut ihtiyaçlarını düzenleyen ve politikalar üreten devlet, birçok üstyapı hizmetlerinin de sunumunda sorumlu olan mekanizma olarak kentsel yaşama yön vermiştir (Marx and Engels, 2003; Süleymanov, 2004; Weber, 1961).

Bu dönem içerisinde refah devleti olarak tanımlanan devlet mekanizması, ekonomik organizasyon sonucu değişen ve bozulan toplumsal normları düzenlemekle sorumlu kurum olarak işlev görmeye başlamıştır. Modernist ontolojik kabuller doğrultusunda oluşan aile bağlarının zayıflaması, otorite mekanizması ile kanuni düzen arasında ayrışmanın ortaya çıkması, haklılaştırma mekanizmalarıyla yerleşik ahlak sistemlerini karşı karşıya getirmiştir. Bu doğrultuda devlet mekanizması dinsel olguları; toplumsallaşmanın sağlanıp kapitalin birikimini artırabilmek ve iktidar meşruiyetini güvence altına alabilmek için kullanmıştır.

Ekonomik ve devlet mekanizmasının düzenleyici rolü kapsamında oluşan toplumsal yapı ve etik anlayışında; bireyin ‘öz denetim ve bireyin tüm şahsi arzularından feragat etmesi’ ruh haline kavuşarak, sistem tarafından verilen bir sorumluluğun yerine getirmesini öğütleyen ve rasyonel mantıkla hareket eden bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Ringer, 2006, s. 202). Bireylerin sürekli olarak çalışmasını ve üretmesini öğütleyen modernist etik, dinsel inançlarından kaynaklanan nefsin arzularına direnme öğretişini toplumsal bir kabul haline getirerek sermayeyi ölçsüz harcamalarda kullanmamaktadırlar. Bu öğütler sonucunda kentsel alanlar; standartlığın ve sadeliğin yansıtıldığı mekansal bütünlük olarak kurgulanmaktadır. Özel alanlarda tüketimi reddeden bir kurgu içerisinde gelişen kentler; bireylere üretim odaklı yaşamı sunmaktadır.

Ancak modernist kuralları benimseyen batı toplumları, özellikle 1970’li yıllardan itibaren modernist düşünce tarzının çeşitli sebeplerden dolayı toplumsal-ekonomik sorunlar yarattığını ve modernist ekonomik bakış açısının krizlere yol açtığını düşünerek aydın kesimlerin öncülüğünde yeni arayışlara girmişlerdir. Sonuçta, modernitenin total ve tek bir doğru anlayışına ve bilimsel bilginin geçerliliğine karşı olarak çoğulculuğu, yerelliği ve özgürleşmeyi ve sübjektif bilgiyi ön plana çıkaran postmodern entelektüel birikim oluşmaya başlamıştır. Genel çerçevesiyle postmodernizm, modernliğin tartışılan söylemlerine ve kabullerine karşı bir argüman üreterek modernizme karşı eleştirel bir bütünlükte hayat bulmuştur (Aslan ve Yılmaz, 2001; Baudelaire, 2004; Campbell, 2009; Özcan, 2011; Zengingönül, 2012).

Postmodernizm, heterojenliği ve çeşitlilikleri özgürleştirici güçler olarak öne çıkarır (Harvey, 2016). Postmodernist yaklaşım, herhangi bir durumun veya sorunun tek bir doğru cevabı olduğu düşüncesini reddetmekte ve her sorunun birden çok doğru cevabı olabileceğini ya da doğru cevabı olamayacağını öne sürerek sübjektifliği kabul etmektedir. (Debord, 1996; Ritzer, 2015; Soper, 2008).

Postmodern dönem içerisinde yeni kurumsal kabuller sonucu devlet mekanizmasının pasifize olması ve küreselleşme sonucu sınırların kaybolması, ulus kimliğine dayalı toplum yapısını bozarak alt kültürlerden oluşan heterojen bir toplum organizasyonu üretmiştir. Bu dönem içerisinde gelişen ontolojik kabuller, toplumsal yapının değişimini etkileyerek modernizmin bütünleştirici felsefesinin yerine heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici biçimde örgütlemektedir. Parçalanmışlığın, bölünmüşlüğün, farklılığın ve özgün olmanın bir çeşitlilik ve pozitif olgu olarak tanımlandığı postmodern dönemde kimlik kavramı modernitenin aksine farklılıklar ve çeşitlilikler ekseninde ele alınmaktadır. Bu dönem içerisinde söylenen egemen kimlik algısı, heterojenlik kapsamında biçimlenmektedir (Karaduman, 2010, s. 2894). Böylece yerel dinamikler küresel rekabet ölçeğinde yeni arayışlara girerek kentsel kimliklerini özgünleştirme çabasına girmiştir. Farklı potansiyellere sahip olan kentler kendi ekonomik organizasyon kurgusunu da şekillendirerek farklı sektörlere yönelmişlerdir.

Kentlerin kendi ekonomik organizasyon kurgusunu oluşturmada teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve standart ürün anlayışında arz-talep ilişkisinin krize girmesi etkili olmuştur. Postmodernitenin ontolojik felsefesine ters düşen standart ve seri üretim mantığı, yerini esnek ve talep odaklı gelişen parçacıl üretim mekanizması olan post-fordizme bırakmıştır.

Bu dönem içerisinde refah devleti anlayışından vazgeçen devlet mekanizması, post-fordist üretim biçiminin benimsenmesiyle dünya ölçeğinde genişleyen sermayenin üretimi ve kamusal hizmetlerin temini sorumluluğunu ulus üstü şirketlere bırakmıştır. Bu dönemden itibaren devlet mekanizması; sadece ideolojik işlevlerini yerine getirmekle sorumlu olan mekanizma olarak değerlendirilmiştir (Duman, 2011, s. 678; Oğuz, 2006, s. 185).

Aynı zamanda postmodern dönemde kapitalist sistemin tüketim odaklı gelişim göstermesi, bireyselleşmiş toplumsal yapıda tüketimi ve hazza dayalı bir etik anlayışı oluşturmuştur. Güncel hedonizm olarak tanımlanan postmodern etik ve ahlak, yeni tür toplumsal

karmaşanın ve bireyin öz kimliğinin kaybolmaya başlamasını ikame eden bir tür materyalist kültürel yapılanma olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem içerisinde gelişen enformasyon teknolojilerinin gelişimiyle tüketim olgusu birey üzerinde soyut arzuların oluşumu tetiklenmektedir. Böylece gündelik temel ihtiyaçlardan, popüler moda anlayışına, cinsiyet algısından medya kullanımına kadar tüm yaşam normlarını hedonist arzulara göre şekillenmeye başlamıştır (Yanıklar, 2018). Değişen toplumsal dinamikler sonucunda kentsel alanlarda da kendi iç organizasyonunu dönüştürerek tüketim odaklı gelişen mekânsal bütünlük olarak örgütlenmiştir (Harvey, 1996). Böylece kentler; tüketim vasıtasıyla edinilen gösterişin etrafında örgütlenerek, statü ve farklılık kavramları üzerinden şekillenmiştir (Baudrillard, 2004; Bourdieu, 1995; Lefebvre, 1998).

Tezin amacı, hipotezleri ve araştırma soruları

Araştırmanın hipotezini ‘ideolojinin mekana yansıyarak kent, kentsel yaşamla ilgili bileşenlerin değişimine yol açtığı; bu değişimin zamansal seriye sahip göstergeler üzerinden test edilebileceği’ oluşturmaktadır.

Hipotez çerçevesinde, modernizm ve postmodernizmin kentsel dinamiklere olan etkisini açıklayabilmek üzere;

- 1- Modern dönem kentleşme dinamiklerinin oluşmasında yönetim/örgütsel mekanizmasının, ekonomik organizasyonun ve toplumsal/etik anlayışının etkileri nelerdir?
- 2- Postmodern dönem kentleşme dinamiklerinin oluşmasında yönetim/örgütsel mekanizmasının, ekonomik organizasyonun ve toplumsal/etik anlayışının etkileri nelerdir? Soruları sorulmuştur.

Bu doğrultuda modern ve postmodern dönemde değişen örgütsel/yönetim mekanizmasının, ekonomik organizasyonun ve toplumsal yapı /etik anlayışının kentsel dinamiklere olan etkisini niceliksel bir metoda dayanarak açıklamak ve Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik geçiş süreçlerini belirlemek tezin ana amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın kurgusu

Çalışma; modernizm ve postmodernizm akımının kentsel mekan dinamiklerine etkisini açıklamak üzere iki kısma ayrılabilen literatür ışığında altı ana başlık çerçevesinde oluşturulmuştur. Çalışmanın literatür ekseninde ilk olarak; modernizmin tanımı yapılarak tarihsel gelişim süreci açıklanmış ve akımının ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabulleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Modernizm akımının temel kabulleri incelendikten sonra akımın kültürel, ekonomik, sosyolojik, politik, siyasi ve mekan anlayışı; yönetsel/örgütsel mekanizma, ekonomik organizasyon, toplumsal yapı/etik anlayış ve mekan dinamikleri başlıkları altında detaylandırılmıştır. Yönetsel/örgütsel mekanizma içerisinde modern dönem devlet anlayışı olan ulus-devlet yapısı, ekonomik organizasyon içerisinde sanayileşme süreci ve etkileri, toplumsal yapı/etik anlayışı kapsamında ideal toplum kurgusu ve protestan etiğin etkileri, mekan kurgusunda ise yönetsel/örgütsel, ekonomik ve toplumsal yapı/etik anlayışının mekansal etkileri açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümde; postmodernizm kavramının çıkış sebepleri açıklanarak modernizm akımı ile düşünsel farklılıkları aktarılmıştır. Postmodernizm akımının epistemolojik, ontolojik ve metodolojik özelliklerine kısaca değinilerek kentsel dinamiklere etkisi olduğu düşünülen yönetsel/örgütsel mekanizma, ekonomik organizasyon, toplumsal yapı/etik anlayışı ve mekân kurgusu detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Yönetsel/örgütsel mekanizma içerisinde modernist anlayışın yönetsel değerlerinin geçerliliğini yitirme sebepleri açıklanarak devletin yerelleşme ve politik değişim süreci aktarılmıştır. Ekonomik organizasyon anlayışı içerisinde; modern dönemde popüler olan sanayileşmenin önemini kaybetme sürecinin nedenleri özetlenerek postfordist anlayış ve postmodernist birikim rejimi detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Toplumsal yapı/etik içerisinde değişen toplumsal birikimler, gündelik normlar ve hedonist etik anlayışının kentsel yaşamda oluşturduğu değişiklikler açıklanmıştır. Son olarak mekan kurgusunda ise yönetsel/örgütsel, ekonomik ve toplumsal yapı/etik anlayışının mekansal etkileri detaylandırılmıştır.

Dördüncü bölümde tez çalışmanın amacına ve hipotezine uygun olarak çalışmanın yöntemi belirlenmiştir. Bu bölümde Türkiye kentlerinin modernizm ve postmodernizm süreçlerini yaşama geçirme seviyesini belirlemek için gösterge seti oluşturulmuş ve analiz yöntemi belirlenmiştir.

Beşinci bölümde temel bileşenler analizi ve kümelenme analizi sonucunda ortaya çıkan sonuçlar incelenerek Türkiye kentlerinin 1990'lı yıllardan 2010'lu yıllara kadar geçirdikleri değişimlerin neden olduğu “modernlik ve postmodernlik durumları” ortaya çıkarılmıştır. Çalışmanın bulguları; yapılan SEGE çalışmaları ile beraber değerlendirilerek sonuçlar karşılaştırılmıştır.

Altıncı bölümde tez çalışmasının bulguları üzerinden sonuç değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmanın ana amacı olan Türkiye kentlerinin modernizm ve postmodernizm süreçlerini yaşama seviyesi niceliksel bir şekilde ortaya çıkarmak adına oluşturulan yöntem iki aşamadan oluşmaktadır.

İlk aşamada; kentlerin modernlik/ postmodernlik durumlarının niceliksel veri analizi ile ortaya çıkarılması için gösterge seti oluşturma sürecine girilmiştir. Gösterge setinin hazırlanma sürecinde ilk olarak modernizm ve postmodernizmin kuramsal temellerine yönelik tarihsel gelişme sürecini ortaya koyan literatür taraması yapılmıştır. Literatür tarama sürecinde modernizm ve postmodernizm akımlarının kentleşme dinamiklerini etkilediği düşünülen kavramlar arasında ilişki kurularak çalışmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Kuramsal çerçevede detaylı olarak incelenen modernizm/postmodernizm akımının kentsel bağlamı doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği düşünülen genel söylemler ve kavramlar; örgütsel/yönetimsel değerler, ekonomik değerler, toplumsal/etik değerler ve mekansal değerler başlığı altında kategorize edilerek özetlenmiştir. Böylece iki akımın temel farklılıkları açıklanarak kentsel mekânı etkileyen düşünsel sonuçları belirlenmiştir. Bir sonraki aşamada oluşturulan kuramsal özet; Türkiye'nin 1990'lı yılların başından 2010'lu yıllara kadar geçen ve literatürde “modernizmden postmodernizme geçiş süreci” olarak üzerinde uzlaşılan değişim süreci içerisinde sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri ile mekânın oluşumunda etkili bileşenleri de tanımlamaya yönelik bir çalışma türü olan SEGE ile birlikte değerlendirilmiştir. SEGE araştırmaları; Devlet Planlama Teşkilatı'nın iller ve bölgeler kapsamında geliştirdiği bir çalışma olmakla beraber gelişmişlik sırası tespit edilebilmekte, yapılan kademelenme çalışmaları ile illerin ve bölgelerin hangi gelişme grubunda yer aldığını belirlemektedir. Aynı zamanda farklı yıllarda yapılan SEGE çalışmalarındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri, modernizm/postmodernizm

akımlarının kültürel, sosyolojik ve ekonomik düşünsel fikirlerini de içerisinde barındırmaktadır. 1996, 2003, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan dört SEGE araştırmasında kullanılan gösterge setlerinin değişim göstermesinin nedenleri modernizm/postmodernizm geçiş süreci kapsamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda modernizm/postmodernizm akımlarının düşünsel sonuçlarını taşıdığı öngörülen kriterler referans alınarak Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini değerlendirmek üzere bir gösterge seti oluşturulmuştur. Bu gösterge setinde “örgütsel/yönetsel”, “ekonomik”, “toplumsal/etik” ve “mekansal” gösterge başlıkları altında modernizmi tanımlayan 12 kriter, postmodernizmi tanımlayan 22 kriter seçilmiştir.

Çalışma kapsamında ikinci aşamada; Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini niceliksel şekilde belirlemek ve kentler arasında kademelenme hiyerarşisini gösterebilmek için oluşturulan gösterge setinde kullanılacak analiz yöntemi araştırılmıştır. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası bölgesel kademelenme, sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmaları ve yaşam kalitesi çalışmalarında kullanılan analiz yöntemleri incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda gösterge setinin analiz yönteminde Temel Bileşenler Analizi (TBA) ve Kümeleme Analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz bulguları ile Türkiye kentlerinin modernizm/postmodernizm durumları, homojen bölge kademelenmelerine ayrılarak tartışılmaya açılmıştır.

Çalışmanın sınırlılıkları

Modernizm ve postmodernizm literatürüne yönelik birçok disiplin tarafından farklı söylemler ve çözümlemeler üretilmesine rağmen tez çalışmasında örgütsel/yönetsel, ekonomik, toplumsal yapı/etik anlayışı ve mekân kurgusu araştırılmıştır. Bahsi geçen kuramsal uzamlar, kentsel mekânı doğrudan veya dolaylı şekilde etkilediği düşünülerek incelenmiş ve tez çalışmasının literatür sınırları oluşturulmuştur.

Yöntem aşamasında oluşturulan gösterge setinin test edilmesine yönelik seçilecek kriter seçimleri, çalışmanın en büyük sınırlılığını oluşturmuştur. Seçilen kriterlerde kullanılan tüm veriler kentin merkez nüfusunu yansıtacak şekilde üretilerek kentsel alanları temsil etmektedir. Kriter seçiminde kullanılan veriler ise TÜİK, çeşitli kamu kurumları veri sistemi ve kurumsal tüzel kişiliğe sahip özel teşebbüslerin veri sistemlerinden oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında oluşturulan gösterge setinde; turizm sektörü oranı, azınlık nüfus oranı

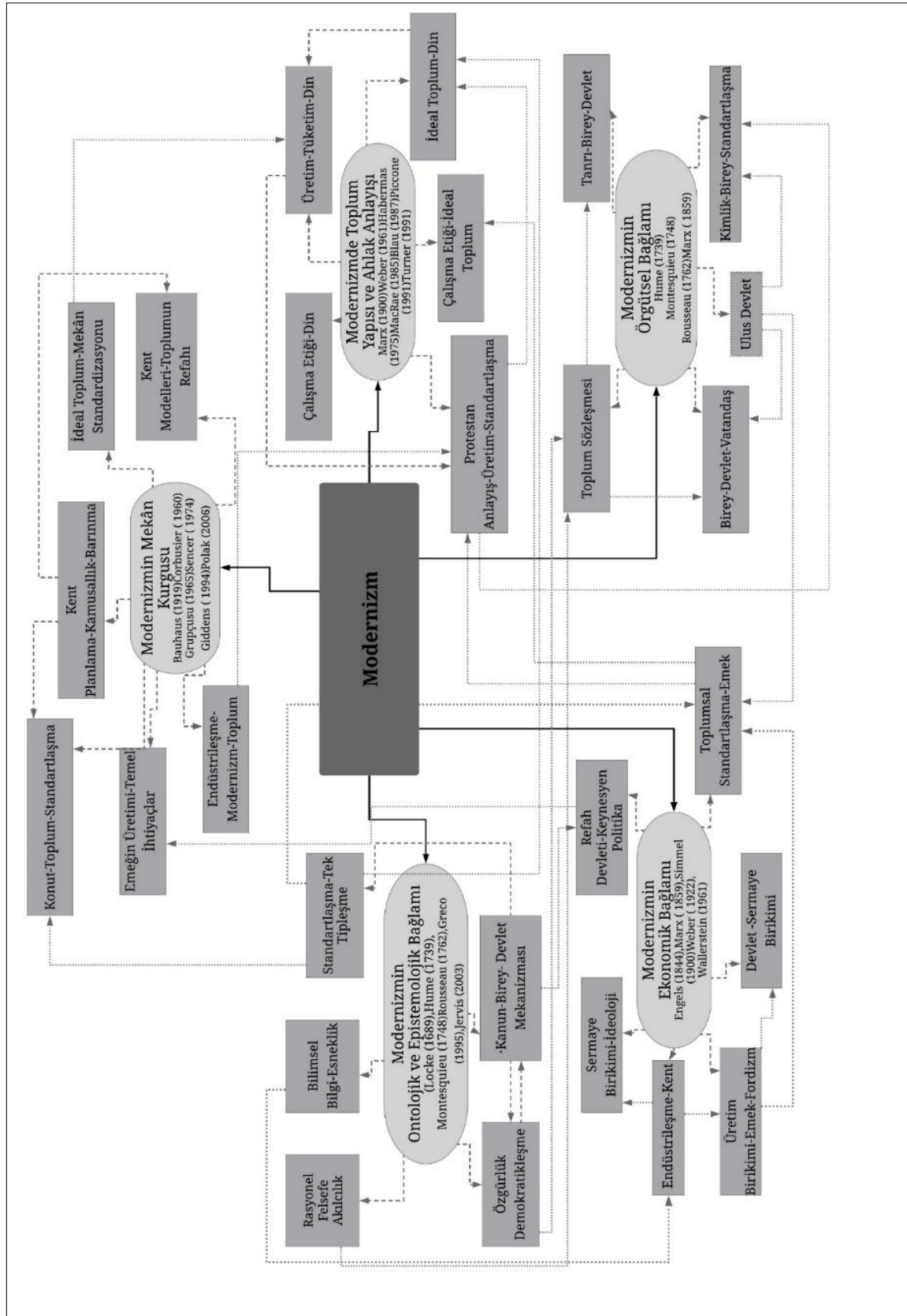
(etnik ve dini), sosyal medya kullanma oranı, e-ticaret kullanma oranı, kentsel dönüşüm ilan edilmiş alan sayısı, kentsel dönüşüm ilan edilmiş hektar miktarı, eşcinsel/gey/lezbiyen/transseksüel/biseksüel vs. gibi tercihleri benimsemiş kişi sayısı, özel teşebbüsün yatırım yaptığı TL miktarı, çocuk kanalları izlenme oranı ve kadın şiddeti verisi bulunamadığı için gösterge setinden çıkarılmıştır.

2. MODERNİST ANLAYIŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tez çalışmasının literatür bölümü; kuramsal bir derleme olmasının yanı sıra çalışmanın yönteminin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu bölümde, modern dönemde oluşan kentsel dinamikler; kuramsal çerçevede tartışılan genel kabuller, yönetsel ve örgütlenme anlayışı, ekonomik organizasyon anlayışı, toplumsal yapı organizasyonu, etik anlayışı ve mekân kurgusundan elde edilecek referanslar ve anahtar kavramlar doğrultusunda incelenerek kentleri dönemleme (modernizm/postmodernizm) arayışında kullanılacaktır.

Çalışmanın genel çerçevesinin oluşturulması amacıyla, modernizm literatüründe yer alan anahtar kavramların ne olduğu ve hangi disiplinler tarafından ele alındığına yönelik araştırma yapılarak sonuçları Şekil 2.1.'de verilmiştir. Bu çizelge ile modernizm akımına yönelik yapılan literatür taramasında, yaygın kullanılan kavramların hangi kavramlarla ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda, modernist dönemin değerlendirilmesi başlığında; modernizmin ontolojik ve epistemolojik yapısı, ekonomik organizasyonu, örgütlenme anlayışı, toplum yapısı/etik anlayışı ve mekân kurgusundan çıkan anahtar kelimeler, detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 2.1. Modernizm literatüründe yaygın kullanılan kavramlar

2.1. Modernizm Kavramı

Modernizm kavramı ‘modern’ kelimesinden türetilmiş bir kelimedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2019), modern kelimesi ‘çağdaş, çağcıl’ anlamında kullanılırken, modernizm ‘çağdaşlık’ olarak tanımlanmaktadır. Modern kavramı eskiden ve geleneksellikten de kopuş olarak tanımlanabilirken, geçmişe ait olan her şeyi önemsizleştirmektedir.

Modernizm akımının düşünsel temellerinin oluşmasında modernite ideolojisi, ana referans kaynağı olarak tanımlanmaktadır. Modernizm, temelinde modernite ideolojisinin düşünsel sürecini tanımlayarak kavramsallaşmıştır. Bu düşünsel süreç içerisinde geleneksel yaşamın yıkılan normlarının (kültürel, sosyal, ekonomik, sanat, mimarlık vb.) çağın gereklerine uymadığı ifade edilerek güncel yaşam normlarının akıl ve rasyonel bilimle ilerleyebileceği düşüncesi kabul edilmiştir.

Modernitenin popüler savunucularından olan Durkheim, Simmel ve Weber gibi sosyologlara göre modernlik; farklılaşmanın, uzmanlaşmanın, rasyonelleşmenin, bireyselliğin, karmaşık ağ tipi örgütlenmelerin, sözleşmeye dayalı ilişkilerin, bilimsel bilginin ve teknolojinin hâkim olduğu bir yaşam şeklinin kavramsallaştırılmasıdır. Modernliğin temel parametreleri ise genel olarak kapitalizm, endüstriyel üretim, kentleşme ve kentlilik, demokrasi, örgütlenme biçiminin değişimi, uzmanlaşma, bilimsel bilgi ve teknolojidir. Modernizm kapsadığı bu kavramlar, geleneğin normalleştirici fonksiyonlarına karşı bir manifesto niteliği taşıyarak çağdaş olanı savunmaktadır (Aslan & Yılmaz, 2001; Durkheim, 1893; Simmel, 1978; Weber, 2000).

2.2. Modernizmin Tarihsel Gelişimi

Modernite ve modernizm; felsefi, politik, kültürel, yönetsel, ekonomik, toplumsal ve mekânsal yapılanmasının arkasındaki temel kabullerini; Rönesans, Reform ve Aydınlanma hareketinin yoğunlaştığı 15-18.yy’da oluşturmuştur. Din temelli yaşayan batı toplumları, Rönesans döneminden itibaren tanrı-birey odaklı yaşam biçiminden ziyade insan odaklı bir düşünce sistemi içerisinde organize olmaya başlamıştır (Koçakoğlu, 2012). Rönesans döneminden sonra 17.yy’da aydınlanma çağının akılcı ve pre-kapitalist mantığının oluşması ve 19.yy’da endüstrileşme hareketiyle birlikte algısal gücünü tamamen yitiren tanrısal

sistem, bilimsel bilgi anlayışının merkez kabul edildiği anlayış olan modernist düşünce sistemine evrilmiştir.

2.2.1. Rönesans ve reform dönemi

Rönesans dönemindeki sanatçılar ve entelektüel kesim, gelişen her türlü olay değerlendirmesinin, din (kilisenin) hegemonyasından kurtularak değerlendirilmesi gerekliliğini ifade etmiştir (Hume, 2017; Locke, 2016). Rönesans sanatçıları, akılcı yaklaşımı egemen kılmak için devlet yapısındaki belirleyici dini kurumları reddederek kiliseyi kendi sınırları içerisine alabilmek için mücadele etmiştir. Bu mücadele döneminin başlamasıyla; Tanrı tarafından biçimlendirilen ve sadece Tanrı'nın varlığını ispatlamaya yönelik aktarılan doğa kanunları yerine, rasyonel akıl ve bilimsel bilgiyle yönetilen bir sistem kaygısının oluşması sağlanmıştır.

Rönesans döneminde entelektüel kesim tarafından tartışılan din-birey-tanrı ilişkisi, reformist dönemde toplumun tüm kesimlerinin kabul ettiği bir olgu olarak Avrupa ülkelerindeki katolik klisesinin hegemonyasını yıkmıştır. Bu dönem içerisinde dini reformlar gerçekleştirilerek papanın ve kilisenin politik ve ekonomik gücünü zayıflatmak amacıyla yeni bir mezhep anlayışı olan Protestanlık oluşturulmuştur. Protestanlık mezhebi, orta çağın din temelli gelişen yaşam normlarını değiştirerek tanrının akıl vurgusunu hatırlatmış ve bireyin akılcı davranması gerektiğini öğütlemiştir (Erbaş, 2002; Estes ve Mechikoff, 1998, s. 103-142).

2.2.2. Aydınlanma hareketi

15 ve 16. yy 'da Avrupa toplumu, Orta Çağ'ın kaotik ve geleneksel değerleri üzerine şekillenen yaşam normlarının yeterli olmağı fikirleri üzerine eleştirel bir bakış açısı kazanarak yeni değerler oluşturma çabasına girmiştir. Tüm maddi eylemlerin insanların yaşam kalitesini artırmak düşüncesi ile başlayan yeni değerler zinciri, Orta Çağ'ın Tanrı/din merkezli evren, toplumsal yapı ve birey örgütlenmesi yerine insan merkezli ve rasyonel akıla dayalı bir evren, toplum ve birey açıklamasını dile getirmiş ve aydınlanma hareketinin temel argümanı olan tanrı evreni anlayışını yıkmaya başlamıştır (Locke, 2004).

Bu durum sonucunda Tanrı devleti yerine yeryüzü devleti; dinsel bir kozmoloji yerine fiziksel bir kozmoloji; insanın kul olarak görüldüğü bir toplum/devlet düzeni yerine insanın birey/kişi olarak kabul edildiği bir toplum/devlet düzeni tartışmaları başlayarak yeni değerler zinciri oluşturulmuştur. Bu değişim süreci; yalnızca kuramsal kapsamda sınırlı kalmayarak pratik alanlarda da kendini göstermiştir (Çüçen, 2006; Kar, 2014).

Aydınlanma hareketi; modernizmin nihai amacı olan “gelişme” ye yönelik bir kırılma noktasıdır. Rönesans ile adımları atılmış ancak toplum tarafından içselleştirilememiş yeni düşünceler; 18. Yüzyılda Locke, Voltaire, Montesquieu, Rousseau, Hume, Reid, Condillac, Berkeley, Kant ve Liebniz gibi düşünürler tarafından birer manifesto niteliğinde dile getirilmiştir. Bu düşünürler genellikle farklı coğrafyalarda Aydınlanma Hareketi’nin ortaya çıkarmış olduğu ve moderniteye kaynaklık edecek olan akılcılık, hümanizm, insan hakları, laiklik, demokrasi, bilimsel düşünce, teknoloji, teknikleştirme, uzmanlaşma, bireyselleşme, özgürleşim ve eşitlik gibi parametreleri tanımlamıştır (Kızılçelik, 1996).

Aydınlanma, iradeyi Tanrı’dan alarak insan aklına vermekte; bir başka deyişle toplumsal olanı aşkın olandan dünyevi olana aktarmaktadır. Kant aydınlanma hareketini, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin-olmayış durumundan kurtulup aklını kendisi tarafından kullanmaya başlaması olarak değerlendirmektedir (Çüçen, 2006; Kılıoğlu, 2015).

Voltaire, Fransa’da aydınlanma hareketinin ana temsilcilerinden biri olarak doğa olaylarının arkasında yatan gizli nedenleri bulmakla uğraşmıştır. Voltaire, tanrının varlığını kabul etmesine rağmen doğa olayları üzerinde fiziksel bir yasanın olduğunu düşünerek, doğa olaylarında tanrısal bir planın olmadığını söylemektedir. Ona göre akıl insan yaradılışının temel birikimidir. Akıl kendini öz nitelikleriyle gösterememiş, gelenek ve törelerin önyargılar oluşturması sonucunda aktifleşemeyen bir yapı olarak kalmıştır (Berlin, 1956; Gökberk, 1993).

Montesquieu, 18. Yy’da John Locke’ un liberal devlet sisteminin varlığı üzerine yazmış olduğu çalışmaları genişleterek, devlet sistemi içerisinde din olgusunun yer alamayacağını ifade etmiş ve geleneksel tanrı-devlet anlayışı yeren çalışmalar yapmıştır. Jean Jack Rousseau’ da insanın özgür varlıklar olarak doğduğunu ancak zincirler halinde sistemin kölesi olarak yaşadıklarını ifade ederek geleneksel dönem içerisinde kaybolan özgürlük kavramının temsilcilerinden birisi olmuştur. Söz konusu eleştirilerine ek olarak; bireylere

barış, özgürlük, adalet temin edecek, refah sağlayacak siyasi yönetimler istemektedir. Bu talebin bir parçası olarak, bireylerin özel alanlarına yapılacak her türlü müdahaleye de karşı çıkmaktadır (Althusser, 2018; Berlin, 1956; Gökberk, 1993).

David Hume, 18.yy'da varlık felsefesi üzerine birçok çalışma yaparak bireyin zihnindeki gelişmeleri ve olayları; Newton'un deneysel yöntemini uygulayarak geliştirmeyi önermiştir. Reid ise, “Sağduyu İlkeleri Bakımından İnsan Zihnini Araştırma” adlı yapıtında, sağduyu felsefesine çok önemli katkılar yapmıştır. Sağduyunun savunuculuğunu yaparak her tür bilgiyle bilimin, apaçık ilkelere dayandığını öne sürmüştür (Kızılcı, 1996).

Ayrıca Aydınlanma felsefesinin birikimleri; modernizmin temel parametrelerini oluşturduğu devrimlerin olduğu dönem olarak; toplumların sosyolojik ve kültürel yapısı ile doğrudan ilişki kurmuştur. Birçok yazara göre aydınlanma çağında modernizme referans olan dört büyük devrim gerçekleşmiştir.

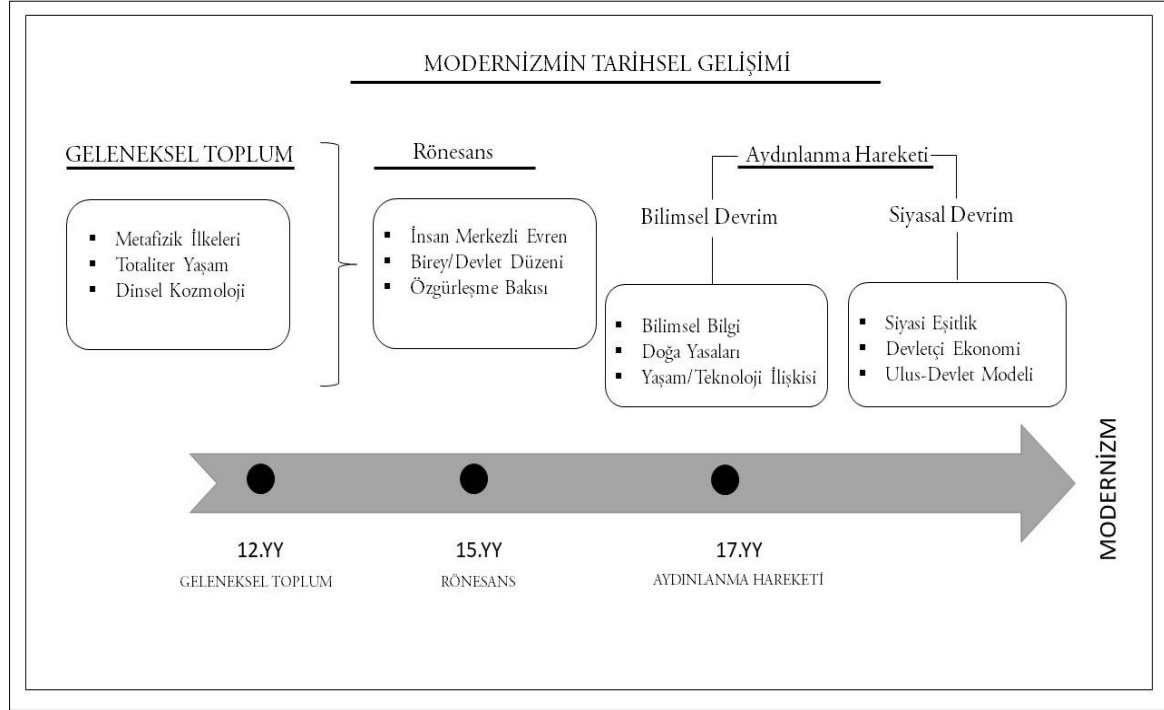
1- Bilimsel devrim: İnsanın doğa yasalarını keşfederek, doğanın nicel özellikte olmasını içeren devrim olarak tanımlanmaktadır. Aydınlanma hareketi ile bilimin gelişmesi ve ilerlemesi, ekonominin ve coğrafyanın da değişimine neden olmuştur. 18.yy'da buhar enerjisinin keşfiyle bütün ticaret yollarının değişmesi, yeni kıtaların keşfedilmesiyle doğal kaynakların batı ülkelerine sermaye olarak aktarılmasına neden olarak sermaye birikimini oluşturmuştur (Bağlı, 2002; Bıçkı, 2001; Hume, 2017).

2- Siyasal alanda yaşanan devrim: Modern dönem içerisinde bireyin ön plana çıkması iktidarın kaynağını değiştirerek ulus kavramını doğurmuştur. Bu dönemde demokrasi devletin tek rasyonel biçimi haline gelmiştir (Marx, 2004).

3- Kültürel devrim: Fransız Devrimi ile birlikte “kilise, kral, asker” üçlemesi yerine, farklı toplumsal sınıflar ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, İngiltere’de de Burjuva Devrimleri yaşanmıştır. Burjuva devrimleri de yeni sınıfların ortaya çıkmasına, ticaret burjuvazisinin yerini sanayi burjuvazisinin almasına neden olmuştur (Arın, 1986; Jeanniere, 1993).

4- Endüstri devrimi: Endüstri devrimi, doğanın insan tarafından fethedilmesini amaçlayan, bunun araçlarının geliştirildiği, böylece teknolojinin büyük önem kazandığı bir süreci tarif

eder. Endüstri devrimi ile tarihte ilk kez doğa, insanın kontrol edebileceği, yönlendirebileceği bir nesne haline gelmektedir.

Şekil 2.2. Modernizmin tarihsel ve düşünsel altyapısı (Jeanniere, 1993; Marx, 2004; Hume, 2017'den uyarlanmıştır)

2.3. Modernizmin Ontolojik, Epistemolojik ve Metodolojik Kabulleri

Modernizm, birikimleri itibari ile geleneksel toplumun yıkıcı ve geçerliliğini yitirmiş kabullerini değiştirerek rasyonel akılcı mantığını insani ilişkiler ve yönetsel açıdan değerlendirme yöntemine başvurmuş, bilimsel bilgi yaklaşımını, nesnellik, tek bir doğru anlayışını ve kurgulanmış süreç odaklı gelişim felsefesini temel kabulleri olarak benimsemiştir (Ağaoğluları, 1991; Kant, 1993; Rousseau, 1999; Locke, 2004; Locke, 2016).

Modern dönemde kabul edilen ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabuller doğrultusunda, modern dönemin örgütsel/yönetsel organizasyonunu, ekonomik örgütlenme anlayışı, toplumsal yapı/etik anlayışını ve mekan kurgusu şekillenmiştir. Modernizmin ontolojik özelliklerinden sayılan rasyonel felsefe mantığı; 19.yy'ın başından itibaren devlet mekanizmasını değiştirerek demokratik ulus-devlet modelinin oluşmasında, metodolojik kabullerinden sayılan bilimsel bilginin oluşması rasyonel para ekonomisinin oluşmasında

ve epistemolojik özelliklerinden sayılan nesnelliğin toplumsal organizasyonunda kolektif bilincin oluşmasında etkili olduğu söylenmektedir. Bu kapsamda tez çalışmasında modernizmin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik kabulleri detaylı olarak açıklanmıştır.

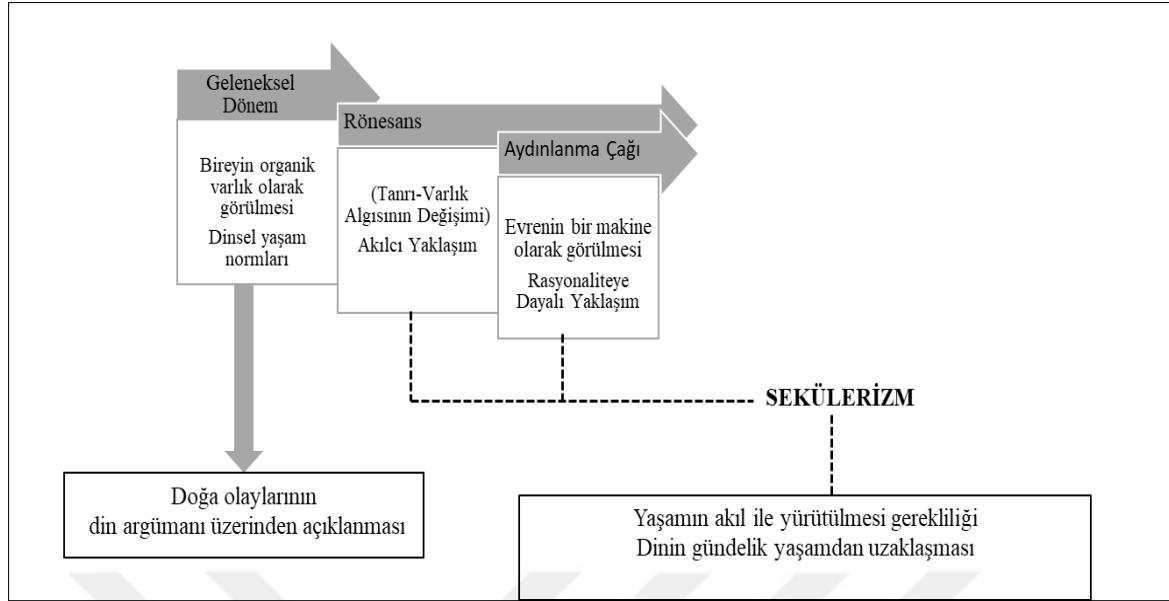
2.3.1. Rasyonel felsefe

İlkçağ ve Orta çağ felsefesinde varlık, tanrıyla organik bir bağ kurmakta ve evrenin ayrılmaz bir gerçeği gibi algılanmaktadır. Aydınlanma felsefesinin rasyonel varlık anlayışında ise bilinçten hareket eden filozoflar; insana rasyonel olarak yeryüzünün hâkimi olma fikrini sunarak evreni de mekanik bir yapı olarak nitelendirmiştir (Kant, 1993; Uyanık, 2006).

Böylece tabiatın tabi olduğu metafizik ilkelerle uyumluluğu üzerine şekillenen düşünce yapısı yerine, aklın tecrübe ettiği bilgilerle, eleştirel ve analitik olarak sürdürülen deneyler sonucunda onaylanan bilimsellik anlayışı benimsenmiştir. Geleneksel toplumlardaki bireyin tanrı ile kurmuş olduğu soyut bütünlük kurma ideali, modernizmde birey merkezli ve rasyonel felsefeye dayalı olarak gelişmiştir. Böylece birey ve ortak akıl, insanların mutluluğu için dünyanın merkezine konumlandırılan bir olgu olarak kabul edilmiştir (Bağlı, 2002; Kar, 2014).

Bu durum sonucunda orta çağın totaliter yapısı, rasyonellik olgusu içerisinde şekillenmeye başlamıştır. Böylece birey devlet algısı güçlenerek mantığın ve aklın dünya merkezinde yer aldığı seküler aklın oluşmasına sebep olmuştur. Sekülerizm, hayatı yöneten şeyin din olmadığını, dinin insanın inanç dünyasında indirgenmesi gereken bir sistem olduğunu savunmaktadır.

Din olgusu modernist anlayış içerisinde günlük hayatın idare edilmesindeki rolünü kaybederek dinin buyruklarından uzaklaşan bir sistem olmuştur. Modernite projesi de doğaüstü olayları, doğa olayları ve ilkel bir inanç argümanı ile açıklamak yerine, akılcı ve medeni bir inanç doğrultusunda açıklamaya çalışmaktadır (Koçakoğlu, 2012).

Şekil 2.3. Modernizmde Tanrı anlayışı (Uyanık, 2006 ve Koçakoğlu, 2012'den uyarlanmıştır)

2.3.2. Bilimsel bilgi yöntemi

18. yy'den itibaren insanın ve insan aklının dünyanın merkezinde olması, bilimsel devrimlerin önünü de açmıştır. Modernizmin kabulünden itibaren gelişen her olgu; bilime dayandırılarak somut gerçekliklerle değerlendirilmiştir. Bu durum da modernizmin epistemolojisi olan pozitivizmi geliştirmiştir. Harvey'e göre de modernizm genellikle pozitivist, teknoloji merkezli ve rasyonalist eğilimli olarak algılanmakta olup, bilgi ve üretimin standartlaşmasıyla özdeşleştirilmektedir (Harvey, 1996).

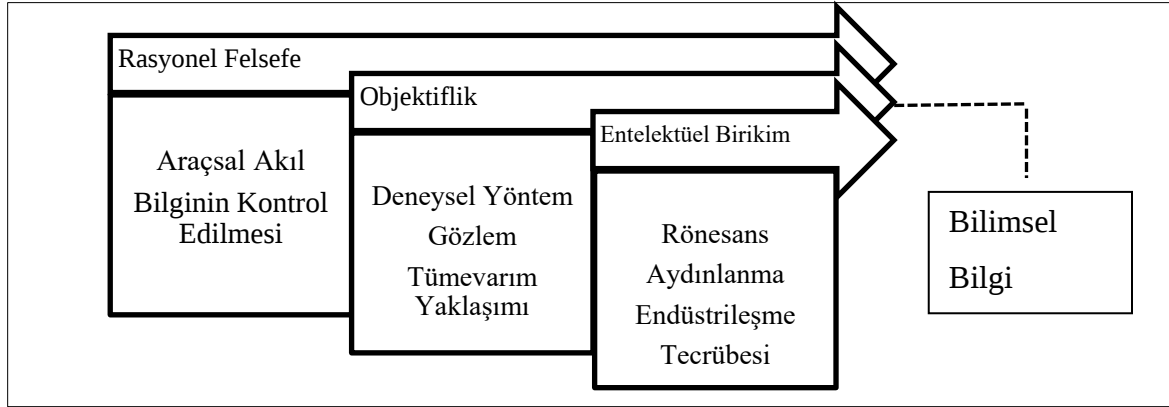
Modern dönemde akıl-düşünce ve bilgi anlayışı, kutsaliyet olarak nitelendirilen tanrı-varlık-doğa ilişkisini kopardıktan sonra iki eksen üzerinden şekillenmiştir. Deneysel yöntemle oluşturulan bilgi sistemi, Francis Bacon, John Locke, David Hume gibi filozoflarının ortaya çıkardığı empirist anlayış olarak tanımlanmaktadır. Diğer eksen ise akıl temelli olup Descartes, Spinoza, Leibniz, Kant, gibi söz sahibi filozof ve düşünürlerin şekillendirdiği rasyonel felsefedir. Rasyonel felsefe bilgiyi aklın doğuştan sahip olduğu kavram ve kategoriler doğrultusunda açıklamaya çalışırken empirist yaklaşım ise aklın doğuştan hazır olarak herhangi bir bilgi vermediğini ve bilgilerimizi gündelik hayatta elde ettiğimizi savunmaktadır (Luhmann ve Behnke, 1994).

Empiristler, bilgiyi dış-dünyaya bağlayıp onu daha çok nesne dünyasından çıkarmaya çalışmıştır. Görünen dünyanın bilgisinin gerçek bilgi olabileceğini ifade eden empiristlerin bilgi anlayışı, görünen dünyanın dışında olanları bilginin kaynağı olarak görmezler. Dolayısıyla bilgiyi tanımlamada ortaya çıkan bu durum; varlığın bütünlüğünün parçalanmasını da beraberinde getirmiştir. Empiristlerin bu görüşü; sosyal hayatın hemen hemen bütününde kabul edilen görüş olarak metafizik alana ait bilgilerle uğraşmanın gereksiz olduğunu ve asıl uğraşılması gereken alanın olgusal dünya olduğu yönünde gelişmiştir (Ünder , 1996).

Öte yandan pozitivist yaklaşım, bilimsel olduğundan özne ile nesne arasındaki bilgi ilgisi bilimsel ya da deneysel yöntem adı verilen bir yöntemle kurulur. Deneysel yöntem, gözlem ve deneye dayalı bir bilgi üretme özelliğine sahiptir. Deneysel yöntem bu yönüyle diğer bilgi edinme yöntemlerinden farklı olarak modernitenin bilimsel bilgi felsefesini oluşturmaktadır.

Deneysel yöntemle elde edilen bilimsel bilginin temel özellikleri şunlardır:

- Bilimsel bilgi, bilimsel yöntemle ve bu yöntemin temelinde yer alan tümevarımsal akıl yürütme biçimi kullanılarak elde edilir.
- Bilimsel bilgi, ele aldığı olaylardan ve olgulardan yola çıkarak genellemeler oluşturan bilgi türüdür. Bu anlamda, bilimsel bilgi, sadece gözlem sınırları içerisinde değerlendirilebilecek bir bilgi türü değildir.
- Bu yöntemle ortaya konulan sonuçlar, kesin açıklamalar içermektedir ve doğa yasalarıdır.
- Bilimsel bilgi, tek tek olaylardan hareket ederek genellemelere giderken mantığı kullanır. Akıl ilkeleri doğrultusunda üretilen, yani tutarlı ve çelişki içermeyen bir bilgi olduğu için mantıksaldır.
- Bilimsel bilgi, onu üreten bilim adamının görüşlerinden bağımsız olduğu için objektif (nesnel) bir bilgi olarak kabul edilmiştir. İncelediği olaylara hiçbir öznellik karıştırmadan inceleme yapar.
- Bilimsel bilgi, incelediği olayların nedenlerini ortaya koymaya yönelik bir bilgidir (Lyotard, 1998; Tunali, 2009; Yıldırım ,2016).

Şekil 2.4. Modernizmde bilginin epistemolojisi (Lyotard, 1998; Horkheimer, 2002'ten uyarlanmıştır)

Modern dönemde bilgi, doğaya ilişkin olarak tahminlerde bulunma ve onu kontrol etme yeteneğimizi geliştirmek suretiyle hayatımızı şekillendiren olgu olarak değerlendirilmektedir (West, 1998). Horkheimer'e göre aklın bir araç haline getirilmesi ve nesnel gerçeklikle ilişkisinin koparılması; kendi dışında belirlenmiş içeriklere teslim edilmesine yol açmıştır. Bunun sonucunda aklın pozitivist ve pragmatistler tarafından toplumsal sürece boyun eğmesi sağlanmıştır. Buna göre aklın araçsal değeri, doğa ve insan üzerinde egemenlik kurulmasındaki oynadığı tek ölçüt rol olarak görülmüştür (Horkheimer, 2002).

Modernizmin üretmiş olduğu bilimsel bilgi anlayışı, içermiş olduğu metafizik ilkelerinin reddi, standartlığı ve tümevarımsal yaklaşımı ile devlet mekanizmasında homojenliğin ve tümevarımsal yaklaşımın oluşmasında etkili olmuştur. Aynı zamanda toplumsal bütünlüğün sağlanması ve toplumsal standartlığın oluşmasında önemli rol oynamıştır.

2.3.3. Nesnellik ve tek bir doğru anlayışı

Rasyonel düşünce tarzlarının gelişmesi; efsanenin, dini söylentilerinin, akıl dışılığın, otoriteyi kendi çıkarları doğrultusunda kullanan iktidarlara ve geleneksel birey bakış açısını değiştirerek akılcı bir yaklaşım kazandırmıştır. Değişen normlar sonucu modernizm; kendi toplum mühendisliğini oluşturarak bireyleri sistemsal bir şekilde kendi kabullerini yansıtabilecek şekilde organize etmiştir. Bu anlayışa göre tek bir doğru bulunmakta ve herkes ona uydurulmaya çalışılmıştır (Bağlı, 2002). Dolayısıyla ortak akıl, tek doğru mantığı ile

ilerlemiştir. Ortak aklın doğruyu bulmak için yasa oluşturmaları, tahminde bulunması eylemi, modernizmin metodolojisini de ortaya çıkarmıştır (Karaoğlu, 2016).

Pozitif düşüncenin bir sistem haline gelebilmesi için doğa bilimlerinin gelişmesi ve özellikle fizik alanındaki devrimlerin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda pozitif düşüncenin bir sistem olarak kabul görmesi için nesnellik içermesi gerekmektedir. Doğa bilimleri, olayları birbirleriyle ilgileri bakımından kavramak ve böylece doğada tek tek karşılaştığımız olayları birleştirip genelleştirerek ifade etmek ister. Bunu da deney yöntemiyle olaylar arasında nedensellik (neden-sonuç) ilgileri kurarak yapmaktadır (Tunalı, 2009).

Galilei Galileo ile birlikte bilimsel bir meta-anlatıma dönüşen akıl, tecrübe ile uyum içinde olan değil, düşünceler aracılığıyla inşa edilen gerçekliğe inanmıştır. Galilei ve Yeniçağın tabiat bilimleri ile evren, matematik ile tasarlanmış deneylerle sorgulanmış bilimsel bilginin nesnelliği önem kazanmıştır. Aynı zamanda Newton'un keşfettiği yerçekimi yasası, doğanın var olan ve var olabilecek temel prensiplerinin oluşturulmasındaki engelleri ortadan kaldırmıştır. Bu yasa ile geleneksel toplumdan farklı olarak bir doğa anlayışı kabullenilmiş ve ölçülebilir bir doğa anlayışının oluşmasını sağlayarak modern epistemolojinin oluşmasına öncülük etmiştir (Bağlı, 2002).

2.4. Modernizmde Örgütlenme Anlayışı ve Siyasal Söylem

Modernite projesinin bilime ve akla önem vermesi, bireysel düşünce mekanizmasının gelişmesine neden olarak totaliter düşünce yapısını zayıflatmıştır. Bu durum sonucunda geleneksel toplum yapının örgütlenme biçimi de değişerek bireysel özgürlüklere dayalı toplumsal değişim süreci başlamıştır (Aslan ve Yılmaz, 2001; Aydın, 2018).

Aydınlanma hareketi, toplumsal ilişkileri ve düşünce sistemini seküler hale getirerek her türlü eylemin nicelleştirmektedir. Modernizm ile artık bireylerin dinleri, deri renkleri, yaşam normları ve kültürleri; laiklik, rasyonellik, eşitlik ve özgürlük kriterlerine göre değerlendirilmektedir (Karaoğlu, 2016).

Modernizmin ilkelerinin kabulü sonucu geleneksel dünya anlayışının hiyerarşik ve tanrısal kurallarıyla benimsenmiş siyasi yapısı ve aile soyundan gelen imtiyazlar; yerini siyasi eşitlik haklarının doğduğu bir ortama bırakmıştır. Her türlü eylem ise laiklik düşüncesi ekseninde

değerlendirilmiş ve sistem tarafından bireylere devlet kontrolü empoze edilmiştir. Mantık yürüten ve rasyonel bir varlık olarak tanımlanan birey, süreç içerisinde yeniliklere ve gelişimlere ayak uydurarak doğal yapıya hâkim olmak için ideal bir toplum düzeni ve devlet yapısı oluşturmuştur. Bu düzenin oluşmasında 17.yy'dan itibaren tartışılmaya başlanan toplum sözleşmesi kuramı önemli yer tutmaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2001).

2.4.1. Ulus devlet mekanizmasının inşası

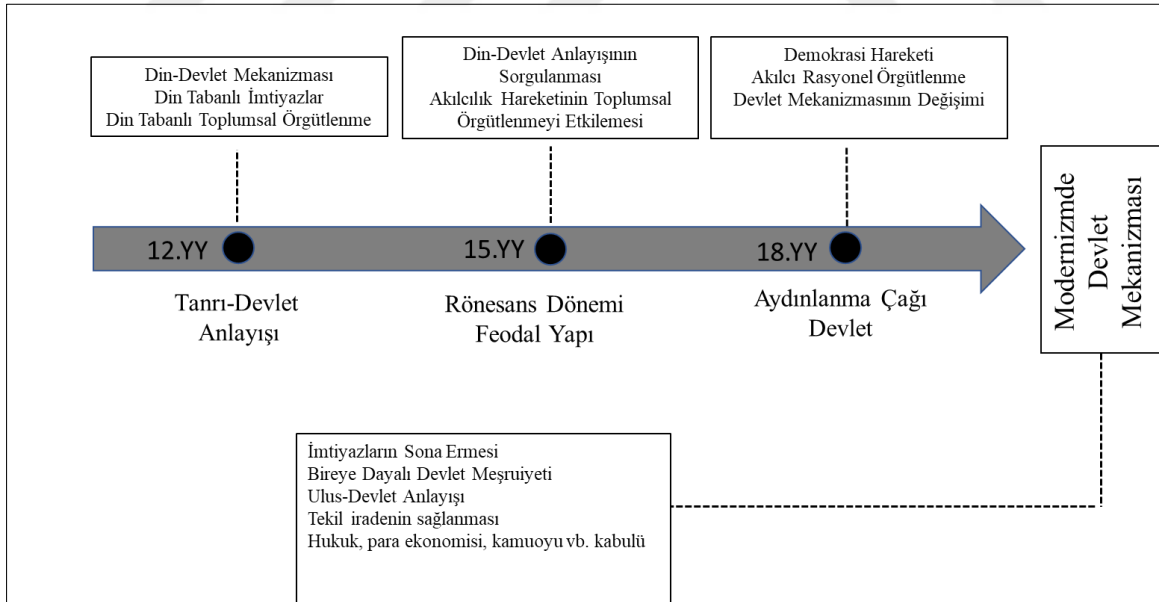
Toplum sözleşmesi kuramı; 17 yy'ın sonunda tanrı devlet anlayışının tartışılmasıyla birkaç entelektüel tarafından (Locke, Rousseau, Montesquieu, Madison, Hamilton ve Jay) devlet mekanizmasının birey, devlet, hukuk ve doğa sarmalı arasında değerlendirilmesi gerektiğini ortaya atması sonucu çıkmıştır (Işık, 2016). Toplum Sözleşmesinin ünlü savunucularından biri olan John Locke; yayınladığı Hükümet Üzerine İnceleme adlı eserinde, tanrı-devlet mekanizmasına eleştirilerde bulunmuştur (Locke, 2016). Locke'a göre Tanrı'nın Âdem'i yetkilendirdiği kabul edilse bile, Âdem'in soyunun böyle bir yetkiye sahip olmadığını ifade ederek bir doğa yasası ve pozitif bir Tanrı yasası bulunmadığını söylemiştir (Akın, 1987; Locke, 2004; Locke, 2016).

Locke, çalışmasında devletlerin dünyevi bakış açısı ile yönetilmesi gerektiğini ifade ederken bireysel özgürlükler hususunda sınırlandırılmış bir özgürlük tanımı yapmaktadır. Ona göre, bireylerin sahip olduğu özgürlük, doğa yasasının ilkeleriyle sınırlanmıştır; bir başka söylemle bireyin her istediğini dilediğince yapabildiği bir ortamdan söz edilmesinin doğru olmadığını söylemektedir. Bireylerin birbirlerinin haklarını gözetken ve birbirlerine karşı görevlerini bilen kimselerden oluşması gerektiğini açıklarken insanoğlunun birbirlerine karşı emretme hakkı olmadığı gibi, birbirleri üzerinde hüküm kurma hakkının da bulunmadığı ifade etmiştir (Locke, 2004).

J.J.Rousseau ise toplum sözleşmesine dair temel düşüncelerini “İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı” ve “Toplum Sözleşmesi” eserlerinde dile getirmiştir. Rousseau, toplumsal düzlemde meydana gelen ekonomik değişimler neticesinde eşitsizlik ortamının doğduğunu savunmuştur. Ona göre; toplumsal yaşam düzlemine giren bireylerin arasında iş bölümü ve mülkiyetin ortaya çıkması, var olan eşitlik durumu da ortadan kalkmıştır (Ekici, 2006; Rousseau, 1999).

Toplum Sözleşmesi kuramının rehberliğinde vurgulanan bireysel özgürlükler, siyasal eşitlik ve pozitif yasaların kabul edilmesi gerekliliği, modernist düşünce sisteminde iki mekanizmanın oluşmasına ortam hazırlamıştır. Bunlardan birincisi devlet mekanizmasında yaşanan değişim sonucu 18.yy'ın sonlarında ulus-devlet modelinin oluşması, diğeri ise kolektif hareket bilincidir.

Kabul edilen yeni yönetim-örgütsel mekanizmasında devletler, içerdikleri etnolojik çeşitliliklerini tek bir üst kimlik çerçevesinde tanımlayarak alt kültürleri yok saymıştır. Toplum sözleşmesi kuramının tartışmaları sonucunda ulus devlet modelinin oluşmasında da temel iki faktörün etkili olduğu söylenebilir. Birincisi, politik sadakatin (tanrısal yönetim) şekillenen yeni iktidar biçimine evrilmesi, ikincisi ise modernleşmenin vurguladığı bireyin ve toplumun tüm kesimlerinin siyasal hak kazanarak yurttaş (vatandaş) olmasıdır. Geleneksel devlet örgütlenme mekanizmasında oluşan krala veya feodal beye duyulan sadakatin bir inanç biçimi olarak modernizmin kabullerine aykırı olması ve tanrısal ayrıcalıkların toplum tarafından reddedilmesi üzerine yeni bir iktidar biçiminin sunulmasının zemini hazırlanmıştır (Aydın, 2018; Levinas, 1961).

Şekil 2.5. Modernizmde devlet mekanizması anlayışı (Levinas, 1961; Marx, 2004'ten uyarlanmıştır)

Geleneksel devlet yapısında toplumsal örgütlenme statüler vasıtasıyla oluşmaktadır. Modernizmde ise bu yapıların yerini hukuk, uzmanlaşma, sözleşme, rasyonellik, para

ekonomisi ve kamuoyu almıştır. Oluşturulan ve kabul edilen yeni yapı içerisinde, 18 yy. 'ın entelektüel ve aydınları tek doğru yönetim şekli olarak iktidarın halk ile paylaşılması gerekliliğini savunarak demokrasi vurgusu yapmışlardır. Demokrasinin inşasıyla yurttaş statüsü kazanan birey, seçim hakkı kazanarak iktidar makamını meşrulaştırmıştır. Aynı zamanda iktidar makamı merkezileşmeye başlamış ve meşruiyet zeminini de yegâne kaynak olarak vatandaşlar oluşturmuştur (Aydın, 2018; Levinas, 1961; Sarıbay, 2000).

Ulus devlet modeli aracılığıyla demokrasi anlayışının kurumsallaşması sağlanmıştır. Bu modelde, bireyler, yurttaş sıfatıyla, halk ya da ulus kimliği içerisinde bütünleşerek birey idaresi, “genel irade” çatısı altında değerlendirilmiş ve seçimler bu konuda yegâne kullanılan araç olarak işlevsellendirilmiştir (Ağaoğluları, 1991; Keyman,1999). Bu model içerisinde kendini önemli hisseden birey, kolektif iradeye kavuşarak devlet mekanizmasına yön vermekte önemli bir rol oynamaktadır.

2.4.2. Yönetim mekanizması ve sivil örgütlenme

Modernizmde kabul gören örgütlenme ve yönetim mekanizmasına ilişkin en önemli tez, Max Weber'in 'Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu' adlı çalışmasında ortaya konulmuştur. Weber (2000) göre modern örgütlerin modern olarak tanımlanmasının sebebi, bürokrasi kurumundan kaynaklanmaktadır. Weber ve bu tezi savunan düşünürler, bürokrasi mekanizmasını modernite projesinin en büyük başarılarından biri olarak değerlendirmişlerdir (Hassard, 1999).

Weber'in savunduğu bürokrasi anlayışı, siyaset merciinden soyutlanarak teknokrat felsefi zemini üzerine şekillenen ve tek bir doğru yönetim bilimselliği ilkeleriyle eylemlerini haklılaştırma çabasıdır. Yönetim mekanizması; siyasetten ve politika (siyasa) uygulamalarından ayrı tutularak değerlendirilmekte, böylelikle gerçekler değerlerden ayrı tutulmaktadır (Weber, 2016).

Modernist anlayışa göre doğru bilgi veya gerçek şey; anlam, kanaat ve değerlerden soyuttur. Modernizmin doğru bilgiye ulaşılmasına yönelik inancı, kesin bir şekilde tanımlıdır. Modernizmin bu doğru ve gerçeklik isteği, yöntembilimsel (metodolojik) boyutu ile beraber toplumsal yaşamın kurgulanışı ve akışına yönelik bir söylem içermesi açısından hayati önem taşımaktadır (Yıldırım, 2010).

Bürokrasinin gerçeklik ve doğruluk algısı, modernizmde tanımlara bağlı kalmayarak bireyleri kontrol amaçlı kapsayıcı bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bürokrasiler, aklın ürünü olan oluşumlardır. İleri derecede ussallığı içselleştiren kurumlar olarak bürokrasiler, kendini meydana getiren öğelerle birlikte çevresine anlam kazandıran yapılardır. Bu bakımdan ‘uzmanlaşma, otorite hiyerarşisi, kurallar sistemi ve gayri şahsılık’ bu örgütlenmenin dört temel niteliği olmaktadır (Blau, 1987; Murphy, 2000).

Bürokrasi; mekanik, determinist, neden ve sonuç ilişkisine göre işleyen akılcı ve denetim odaklı örgütlerdir. Bürokratik örgüt, rasyonel olduğu kadar, sistematik ve modern hukuk kurallarına bağlı olarak işlevlendirilmiştir. Bu yasal-akılcı bürokrasi tipi, kişisellikten, sübjektiflikten ve politikadan arınmış bir yapı olduğu için her siyasal iktidara aynı verimlilik ve etkinlik düzeyinde hizmet sunmaktadır (Eryılmaz, 2002; Miller and Fox, 2006). Böylece bürokrasi; toplumsal standartlaşmayı sağlamakta, her bireyin sorunu için yeni bir çözüm bulma gereğini önlemekte ve sonuçların hesaplanabilmesini kolaylaştırmaktadır (Etzioni, 1985).

2.5. Modernizmde Ekonomik Yapı ve Örgütlenme Biçimi

Modernizmin ontolojik kabulleri doğrultusunda ideal bir toplum yaratma arzusu, dönemin içerdiği dinamikler doğrultusunda şekillenmiştir. Bu süreç içerisinde dinamik bir yapıya sahip olan, sürekli olarak yenilenen, yapılaşan veya yapısızlaşan toplumsal yapı, kendi içerisinde sahip olduğu farklı özellik ve etkinliklere sahip olan toplumsal öğeler tarafından değişmektedir. Bu öğeler, ekonomideki nicel ve nitel gelişmelerin, teknolojiye ilişkin ilerlemelerin ve demografik oluşumların birer sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Süleymanov, 2004). Bu nedenle modernizmin egemen olduğu ve evrensel kabul aldığı yıllarda ideal toplum yapısının oluşmasında ekonomik-politik yapının önemli bir etkisi bulunmaktadır (Karaoğlu, 2016).

Modernizmde hâkim ekonomik paradigma anlayışı olan kapitalizm, birçok sosyoloğun ve iktisatçıların çalışmalarında eşdeğer kavramlar olarak tanımlanmaktadır. Wood (2003)’un çözümlemesine göre modernizm; kapitalist ekonomik sistemde kendisine entegre olmuş sosyolojik ve kültürel birikimlerle burjuvazinin temsiliyetini oluşturmuş ve kapitalist ekonomik anlayışla aynılaşmıştır.

Benzer bir değerlendirmede bulunan Âmin (1999) ise, Avrupa özelinde değerlendirdiği ‘erken modern’ dönemleme arayışında, “Orta çağın iktidar anlayışı olan feodal sistem parçalanmışlığını, mutlak monarşinin merkezileşmesi sürecine varan değişimler sarmalını, pre-kapitalist gelişmelerin hızlanmasıyla aynı tempoda ilerleyen süreçler olarak değerlendirerek modernizmi ve kapitalizmi eşdeğer kavramlar olarak ele almıştır.

Kapitalizm, kelime anlamı itibariyle özel mülkiyet anlayışının meşruiyet zemini kazandığı, üretim elemanlarının, yatırımın, gelir dağılımının üretim mal ve hizmet fiyatlarının arz ve talep döngüsü içerisinde piyasa ekonomisi tarafından belirlenen sosyal ve ekonomik bir sistemdir (TDK, 2019). Bu ekonomik anlayış içerisinde bireylerin örgütlü veya örgütsüz bir şekilde yer tutma, üretim faaliyetine girme ve para kazanma hakları bulunmaktadır. Aynı zamanda kapitalist mantık, sürekli olarak yeniden üretim ve tüketim olguları içerisinde kendini geliştirerek eski olanı reddetme mantığı içerisinde modernizmin ilkelerinde hayat bulmuş, devletleri ve kentleri şekillendirmiştir (Keleş, 2016).

Kapitalizm; devlet mekanizmasından bireysel davranış kalıplarına kadar uzanan etki kapasitesi yüzünden birçok düşünür tarafından farklı kapsamlarda tartışılmıştır. Bu incelemeleri yapan kişiler arasında başlıca; Smith, Engels, Marx ve Wallerstein vb. vardır.

Her biri kapitalizmi farklı şartlarda ve farklı bakış açıları ile açıklamış olsa da kapitalizmin genel sistematiğine ilişkin başlıca niteliklerinin benzer olduğu görülmektedir. Bu nitelikler;

- Sürekli şekilde yeniden üretilmesi gereken sermaye birikimi sonucu ortaya çıkan sürekli kâr arttırma zorunluluğu ilkesi
- Kâr arttırma arayışı ve büyüme zorunluluğundan kaynaklanan yeni pazar arayışı
- Pazar arayışı nedeniyle uluslararası ekonomik ilişkilere destek mekanizması işlevi görebilecek bir devletin varlığı.
- Sürekli krizlerin yaşandığı belirsiz ve kaygan ekonomik zeminde ayakta kalma çabası.
- Bu çabanın getirdiği üretim, teknoloji ve ekonomik örgütlenmede sürekli bir yenilik yaratma gereği.
- Bu gerekliliği yerine getirebilecek niteliklere sahip insan kaynağını oluşturan beşerî sermaye şeklinde sıralanabilir (Engels, 2013; Marx, 2010; Smith, 2016; Wallerstein, 1992).

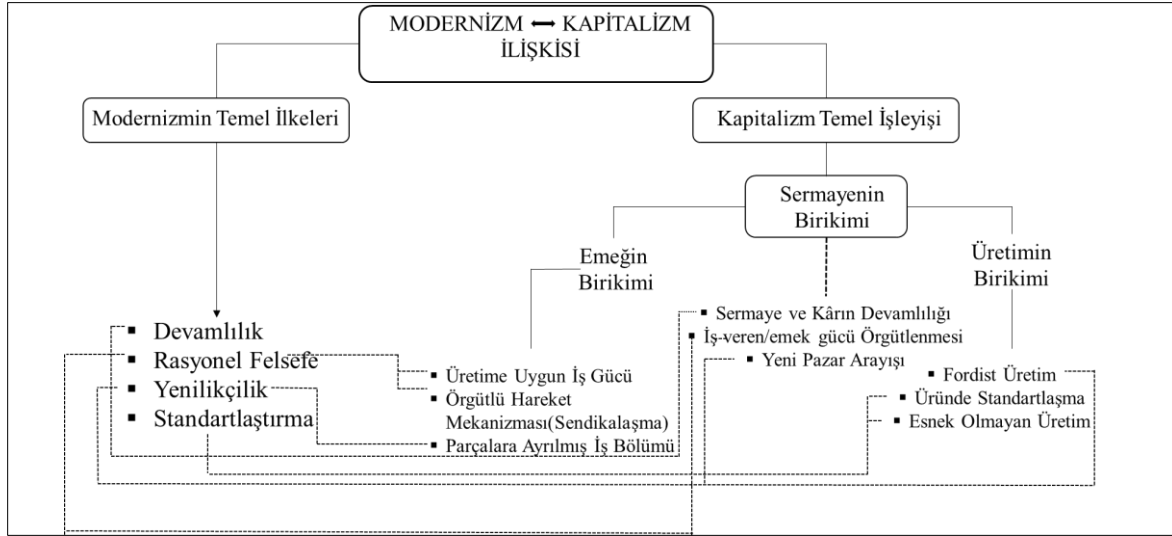
Yukarıda ifade edilen kapitalist sistemin zorunlulukları; sermaye birikim anlayışı ile, bireysel ve tüzel örgütlenme yapısıyla, üretimin ve emeğin metalaştırılması ve örgütlenmesi ile sürekli olarak toplumsal hayatı değiştirmiş ve geleneksel mekân algısını da yıkarak sermayenin üretim alanı olarak işlevlenmeye başlamıştır.

2.5.1. Ekonomik organizasyonda sermaye birikimi

Wallerstein'a göre kapitalizmin devamlılığı sağlayan ve her daim popüler olmasını sağlayan olgu sermaye ve kârıdır. Ona göre kapitalizmin temel yasası sınırsız sermaye birikimidir. Bu kabul doğrultusunda daha fazla sermaye birikimi için daha fazla sermaye çevrilecek meta üretim mantığı; tüm ekonomik etkinlikleri biçimlendirmektedir (Wallerstein, 1992, s. 36).

Marx (2004) ise, sermaye birikiminin oluşmasındaki temel kriteri; kapitalistin elinde bulunan metaları satabilmesi ve aldığı paranın büyük bir kısmını yeniden sermayeye çevirebilmesi olarak yorumlamaktadır. Marx aynı zamanda birikim süreci içerisinde, sermaye sahibinin birikiminin yeniden sermayeye aktarıldığı zaman sermaye ve emek arasındaki ilişkinin oluşacağından bahsederek, kapitalist sisteminin sürdürülebilirliğini bu süreçlerin devamlılığının sağlanması durumunda gerçekleşeceğini ifade etmektedir. Marksist düşünce ekseninde kapitalist sistem; doğası gereği sürekli genişleyen ve metalaşan bir işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Aynı zamanda toplumun sosyal, siyasal ve kültürel dinamiklerini yeni üretim ve sermaye birikim modeline göre değiştirmektedir. Birikim rejimi, üretim, tüketim ve emek gücünün yeniden üretim süreçlerini içermekte ve bu dönüşüm süreçlerinde üretilen artı değerın yeniden aktarımını oluşturmaktadır (Marx, 2004).

Birikim rejiminin istikrarını sağlamak için; üretim ilişkileri, toplumsal yapının ekonomik organizasyona katılımı ve kurumların ekonomik sistemi desteklemesi gerekmektedir (Arın, 1986, s. 114). Birikim rejiminin istikrarının kaybolduğu veya krize girdiği dönemlerde sadece üretimin ve emeğin yeniden üretimi değil aynı zamanda birikim rejiminin içeriğini oluşturan toplumsal yapı, devlet mekanizmasının temel yapıları ve normların da yeniden üretilmesi zorunlu hale gelmektedir.

Şekil 2.6. Modernizmin kabulleri ve kapitalizm arasındaki ilişki (Engels, 2013; Marx , 2010; Smith, 2016; Wallerstein, 1992 uyarlanmıştır)

2.5.2. Ekonomik organizasyonda emeğin birikimi

Kapitalizmin varoluşuna kaynaklık eden zorunlu gerekliliklerinden birisi insan kaynağıdır. Bu kabul doğrultusunda kapitalizmin devamlılığı açısından kapitalizmin doğasına uyum sağlayabilecek insan kaynağının nitelikleri, kendisini sürekli yenileyen sistemin ihtiyaçları doğrultusunda değişmektedir (Gençoğlu, 2012). Aynı zamanda her türlü ekonomik etkinliğin başlangıç noktasının insanî ve doğal maddi gereksinimler olduğu bilinmektedir.

Bu konuda Sombart (2008); pre-kapitalist birikimleri olan toplumlarda; bireylerin sosyal konumlarının göreceli olarak sabit olduğunu, bireylerin tüm etkinliklerde olduğu gibi ekonomik etkinliğe kaynaklık eden doğal ve maddi gereksinimlerden de kendi isteği ile faydalanmadığını ifade etmektedir. Sombart'a göre; bireyler mal ve hizmet temini aşamasında, statü kaynaklı toplumsal konumu belirlenen miktarda mal ve hizmetten faydalanmakta veya üretmektedir. Kapitalist ekonomik anlayışı yansıtan zihniyet ise, bunun tam tersi bir dünya görüşüne sahiptir. Kapitalizmle birlikte ekonomi, insanın doğal ve maddi ihtiyaçları doğrultusunda ilerlemesinden ziyade rasyonel yaşam ve yaratıcılık doğrultusunda şekillenmektedir (Sombart , 2008, s. 31).

Para odaklı ekonomik yaşam güdülerinin sonucunda patron/iş organizatörleri sürekli olarak kar arzusu ve güç isteğiyle eylemlerini gerçekleştirmektedir. Sermaye sahibinde oluşan bu kapitalist ekonomi akılcılığı, sermayenin sürekli artması zorunluluğunu, dolayısıyla üretimin

sürekli artmasını sağlamaktadır. Ancak organizatörün harekete geçirdiği kapitalist girişimin sermayesini arttırma zorunluluğu, üretim yapmak üzere sürekli olarak daha fazla emeği kullanmaya itmektedir (Gençoğlu, 2012).

Kapitalizm, ihtiyaç duyduğu emek açığını nüfus artışını sağlayacak gelişmelere odaklanarak çözmektedir. Birçok devlet, emek açığını kapatabilmek için insani sağlık şartlarını geliştirmiş, aynı zamanda geçim araçlarında ve kazançlarda meydana gelen artışı da sağlayarak nüfusun artmasını dolaylı olarak(göç, doğum artış hızı vs.) sağlamıştır (Wallerstein, 1992).

Kapitalizmin doğası gereği toplumsal yapıya müdahale etme zorunluluğu, emek gücüne kendi tasavvuruna göre biçimlendirme zorunluluğunu doğurmuştur. Böylece üretim sürecini gelen sayısız aşamaya bölerek hemen hiç eğitim gerektirmeyen veya temel eğitim sürecini tamamlamış bireyleri işgücü olarak değerlendirerek vasıfsız emek ortamı oluşturmuştur (Marx and Engels, 2003; Weber, 1961).

Süreç içerisinde ise ihtiyaç duyduğu emek gücünü teknolojik gelişmeler doğrultusunda azaltarak emek piyasasında rekabet ortamı oluşturmuştur. Sonuç olarak emek gücü; kapitalizmin ihtiyaçlarına uymaya zorlanmış ve fiziksel kapasite büyük ölçüde artarak verimlilik sağlanmıştır.

2.5.3. Ekonomik organizasyonda üretimin birikimi

Kapitalist sistem içerisinde sermaye birikiminin sağlanması ve sürekliliğinin devam ettirilmesi için üretim birikiminin de artması gerekmektedir (Er, 2015). Geleneksel toplum mekanizmasında bireylerin veya toplumun ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda gelişen üretim faaliyeti, ihtiyaç ve istek kavramından sıyrılarak ürünü paraya dönüştürülebilecek bir mübadele aracı olarak işlev görmeye başlamıştır. Bu doğrultuda 20.yy'ın ilk çeyreğinde ortaya çıkan ve modernizmin temel kabullerinin de birer sonucu olan 'fordizm' üretim biçimi, hâkim üretim biçimi olarak işlev görmeye başlamıştır (Wallerstein, 1992).

Fordizm kısaca; sanayi üretiminin büyük oranda kitlesel üretim olarak gerçekleştirildiği, idari işler ile kol kuvvetine dayalı işlerin bir ayrımla belirlendiği, iş bölümünün ve iş

tanımlarının katı bir şekilde yapıldığı, ürün standartlaştırmasının verimlilik artışları getirdiği ve artan talebin bu standartlaşmayı hızlandırdığı bir üretim biçimidir (Eraydın, 1992, s. 15).

Bu dönem içerisinde devletlerin kalkınma felsefelerinin sanayi sektörüne yoğunlaşması ve sermaye birikiminin genellikle sanayi sektörü üzerinden sağlanması; fordist sistemin küresel çapta popüler olmasına ve uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Fordist üretim biçiminin ortaya çıkmasında F.W. Taylor'un ortaya çıkardığı ve literatürde Taylorizm diye tanımlanan bir yöntem önemli rol oynamaktadır. Taylorizme göre; üretim bandından üretilen her ürünün ufak parçalara ayrılarak ayrıntılı olarak incelenmesi, kaydedilmesi ve ürünün elde edilmesi için en basit ve uygun yolun bulunması büyük oranda verimliliği artıracaktır. Taylorist düşünceden etkilenen Fordist anlayış ise; sermaye birikimine odaklanmış ve kitlesel üretimin sermaye birikiminin ulaşılmasında yegâne argüman olduğunu savunmaktadır (Saklı, 2013, s. 109). Fordist anlayışın sermaye birikimini artırma konusunda ve üretim birikiminin sağlamasındaki temel kriterleri şunlardır;

- Kitle üretimi: Yapılan üretimin hedef kitlesi toplumun geneli olarak belirlenmiştir. Kitle üretimi için önemli olan kriter, kitlesel talebin örgütlenmesi ve oluşturulmasıdır.
- Ürünlerde yüksek standartlaşma: Pazar araştırması yapılarak tüketilmesi hedeflenen ürünler, yüksek kalitede standart ürünler olarak üretilmektedir. Kitlesel üretim için standartlaşma gereklidir
- Esnek olmayan bir üretim süreci: Üretim sürecinde standart bir üretim model örgütlendiğinden dolayı ürünün niteliğinde değişim yapılmamaktadır. İmalat bandında, standart işleri yapabilecek iş gücü olduğundan ürün esnek yapıda değildir.
- İş örgütlenmesinde teknolojik sistemin gelişmesi: Rutin işler yapması beklenen işgücünün yerine makine kullanılabilmekte, yeni teknolojilerle işgücünün çeşitli bileşimleri, verimliliği artırma amacıyla kullanılmaktadır.
- Rutin işler yapan yarı eğitilmiş işgücü kullanımı: Seri ve kitlesel üretim hattında, standart ürünün belli bir bölümündeki görevini yapacak ve kolayca ikame edilebilecek işgücü çalıştırılmaktadır (Saklı, 2013; Tekeli, 2010; Wallerstein, 1992).

2.5.4. Ekonomik organizasyonda devletin rolü

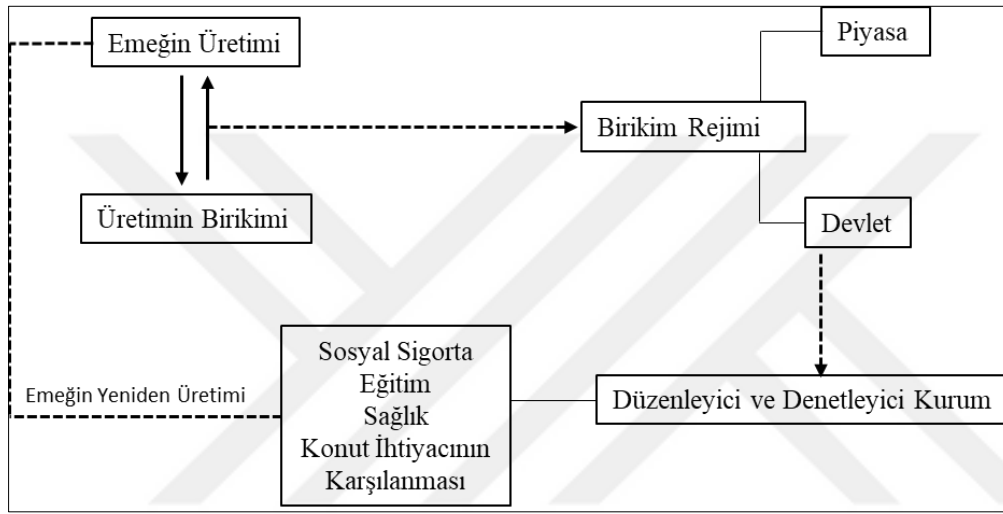
Marx, sermaye birikiminin krize girdiği dönemlerde yeni işçileşme dalgalarının (işgücünün metalaştırılarak yeniden üretimi), emek, sigorta, güvence gibi insani hakların tasfiyesinin gerçekleşeceğini ve eğitim, sağlık, beslenme ve barınma gibi temel yaşam hakların ise kaybedileceğinden bahsetmektedir (Marx, 2010, s. 152).

Kapitalist sistemin krize girdiği 1929 (Büyük Buhran) ekonomik buhranı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist sistemin devamlılığı açısından sermaye birikim sürecinde devletin aktif rol oynaması gerekliliği anlaşılmıştır. Kapitalist sistemde yaşanan krizlere çözüm olarak; Keynes'in ekonomik yapıya talep yönlü müdahale arayışı ve devletin ekonomiyi denetleyici görev üstlenmesi gerekliliği fikri, birçok devlet tarafından çeyrek asır boyunca kabul görmüştür. Keynes'in önerdiği politikaların amacı, açık bütçe politikası vasıtasıyla tüketim ve yatırım politikaları oluşturmak ve sermayedarı desteklemektir. Böylece iç piyasadaki talep darlığı engeli aşarak ekonomik durgunluğun çözüleceği düşünülmüştür (Sönmez, 1994).

Keynesyen anlayış içerisinde devlet mekanizması, kapitalist sistemin yarattığı tüm sorunları çözmekte sorumlu olan kurum olarak tanımlanırken, ekonomik sorumlulukların yanında sosyal açıdan da bazı yükümlülüklerle sahiptir (Harvey,1996). Refah devleti anlayışı; kriz dönemleri içerisinde çalışan kesim ve işveren kesim arasında uzlaşmacı ve denetleyici mekanizma işlevi görmüştür. Aynı zamanda ekonomik istikrarın sağlanabilmesi ve mali açıdan çıkabilecek her türlü eşitsizliğin azaltılabilmesi için; kitlesel üretim aşamasında, mal ve hizmetlerin dağıtım aşamasında, iş bölümünün sağlanmasında, emek gücünün örgütlenmesinde ve toplumun tüm sınıflarının haklarının korunması konusunda piyasaya yaptırım uygulayabilmektedir (Wallerstein,1992).

Devlet, bu dönemde üretim birikiminin sağlanması için her türlü altyapı hizmetini sunmaktadır. Ayrıca kaynakların dağıtımında da rol alarak piyasa şartlarının yetersiz olduğu durumlarda gerekli tedbirleri almakta ve denetleyici mekanizma işlevi görmektedir. Bu dönem içerisinde çalışan kesim içinde birçok sosyal program ve paketler geliştirilerek; sendikalaşmayı ve grev hakkını yasalaştırmıştır (Arın, 1986).

Devlet mekanizması, bu dönem içerisinde ekonomik istikrarın sağlanmasına yönelik politikalara ek olarak kamusal hizmet kalitesini artırmak için de çeşitli yatırım paketleri uygulamıştır. Bu kapsamda yaşamsal önem taşıyan ulaştırma, su, elektrik vs. gibi hizmetler devletin temel sorumluluk alanlarından birisi olmuştur. Bu dönem içerisinde; sosyal sigortayı, sağlık şartlarını, eğitim şartlarını ve konut ihtiyaçlarını düzenleyen ve politikalar üreten devlet, birçok üstyapı (okul, hastahane vs.) hizmetleri de sunmuştur. (Blau, 1987; Harvey, 1996).

Şekil 2.7. Ekonomik organizasyonda devletin rolü (Harvey, 2012'den uyarlanmıştır)

2.6. Modernist Dönemde Toplumsal Yapı ve Ahlak Anlayışı

Marx ve Engels, Komünist Manifesto 'da modernizm sürecinde gelişen kapitalist sistemin şekillendirdiği toplumsal yapıya dair birçok tespit ve çıkarımlarda bulunmuştur. Marx ve Engels; burjuvazinin hayatın her noktasına müdahale ettiğini söyleyerek, demiryolları ve buharlı gemi taşımacılığı gibi ulaşım türlerinin ortaya çıkması ve elektrikle çalışan telgraf gibi iletişim teknolojisinin gelişim göstermesiyle dünyanın bir pazar haline geldiğinden bahsetmektedir (Marx and Engels, 2003). Onlara göre dünyanın ekonomik bir pazar alanı haline gelmesiyle toplumsal şiddet, geleneklerin yıkılması, bireylerin ezilmesi ve hayatta yapılan tüm eylemlerin değerlendirilmesinin para ve metalaştırma biçiminde hesaplanması ortamı oluşmuş ve toplumların geleneksel ahlaki duyguları yıkılmıştır (Marx and Engels, 2003; Weber, 2016).

Aynı şekilde Habermas (1997) ahlakın serüvenini; siyasal ve sosyo-ekonomik sonuçlar açısından değerlendirerek refah devlet modeli uygulamasında toplumsal denetimin devlete geçtiğinden bahsetmektedir. Habermas'a göre; bu süreç içerisinde geleneksel üretim tekniğinin değişmesi sonucu toplumsallaşma olgusu da yitirilmiştir. Modernizmin kabulleri sonucu geleneksel aile bağlarının zayıflamasına paralel olarak, otorite mekanizmasıyla kanuni düzen arasında ayrışmasından dolayı rasyonel düzlem ve yerleşik ahlak sistemleri karşı karşıya getirmiştir. Sonuçta laik ve ilahi kaynaklı iktidarların kurumsal olarak ayrışmaları ortaya çıkmıştır. Bu durum neticesinde otorite mekanizması, geleneksel dünya birikimlerini kullanarak yurttaş etiği oluşturmuş ve sistemin devamlılığını sağlamıştır (Habermas, 1975: 19). Böylece devlet mekanizması dinsel olguları; toplumsallaşmanın sağlanıp kapitalin birikimini artırabilmek ve iktidar meşruiyetini güvence altına alabilmek için kullanmış ve geleneksel birikimleri rasyonel zemine hizmet edecek şekilde organize etmiştir.

Çağdaş kapitalist sistemde; sahip olma güdüsünün, kazanç çabasının, kâr çabasının sistemsel bir şekilde gerçekleşmemesi durumunda kapitalizmin devamlılığının sağlanamayacağı düşünülmektedir. Weber bu durumu; yeryüzünde bütün çağlarda, ülkelerin ve bireylerin sahip olma güdüsünün olduğunu söyleyerek kapitalist sistemde güdülerin sistemsel işlememesi durumunda ekonominin nesnelliğinin kaybolacağını söylemektedir. Ona göre sınırsız kazanma açlığı, hiçbir biçimde kapitalizmle birleştirilmemelidir. Weber, kapitalizmi; bireylerin sahip olduğu sınırsız güdülerin veya usdışı eylemlerin dizginlenmesi ile özdeş kavramlar olarak tanımlamaktır. Bu doğrultuda sürekli olarak verimlilik esaslı eylemler gerçekleştiren kapitalist sistemin devamlılığı için; devletin denetimi altında tutulabilen ve insanların ahlaki duygularını düzenleyen bir ortam oluşturmak zorunda kalmaktadır (Weber,2016).

2.6.1. Kapitalizm-devlet ilişkisinin toplumsal yapıya etkisi

Modernizmin popüler devlet yapısı olan ulus-devlet anlayışı, heterojen olan yapısı ile toplumsal rasyonaliteyi sağlamak için katı bir tarda tarzda merkezileşmiş bürokratik yapıya sahiptir. Devlet, rasyonaliteyi sağlayabilmek, merkezi konumunu sürdürebilmek ve meşruiyet zeminini koruyabilmek için değerler dizgesini önemsizleştirmekte ya da toplumun büyük çoğunluğunun destekleyebileceği refah gibi olumlu değerlere indirgemeler yapmak zorunda kalmaktadır (Piccone, 1991, s. 25). Ancak modern devlet farklı grupların siyasal

bütünleşmesini teminat altına almak için genellikle yeni değerler oluşturma yollarına başvurmaktadır. Bu kapsamda farklı etnik, dini veya ideolojik gruplar, özlük haklarına sahip olmadan önce modernizmin bazı davranış kalıplarını kabullenmek ve benimsemek durumunda kalmışlardır. Bayram'ın varsayımına göre; modern dönem içerisinde iktidarın ana kaynağı ve meşruiyet tabanı olan birey, toplumsal disiplinin bir nesneni olmaya başlamıştır (Bayram, 2005).

Weber ise modern dönemde endüstriyel kapitalizmin devamlılığı için kapitalist sisteme uygun bir toplumsal yapı organize edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ona göre kapitalizmin devamlılığı açısından tamamlayıcı ve zorunlu olmak üzere iki temel koşul vardır. Bu doğrultuda kapitalizmin tamamlayıcı şartları; sermaye sınıfının ortaya çıkması, kentleşme, endüstriyel teknolojinin gelişmesi, akılcı hukuk anlayışı ve bürokrasidir (Turner, 1991; Weber, 1961). Weber'e göre tamamlayıcı şartlar kapitalizmin görünen yüzünü oluştururken kapitalizmi yaşatacak ve devamlılığını sağlayacak olan şey ruhtur. Bu bağlamda, Modern Endüstriyel Kapitalizmin ruhunun din tabanlı maddeci görüşler ile oluşturulabileceğini düşünmektedir (Weber, 2016).

2.6.2. Toplumsal Örgütlenmede Din Olgusu ve Toplum Yapısına Etkisi

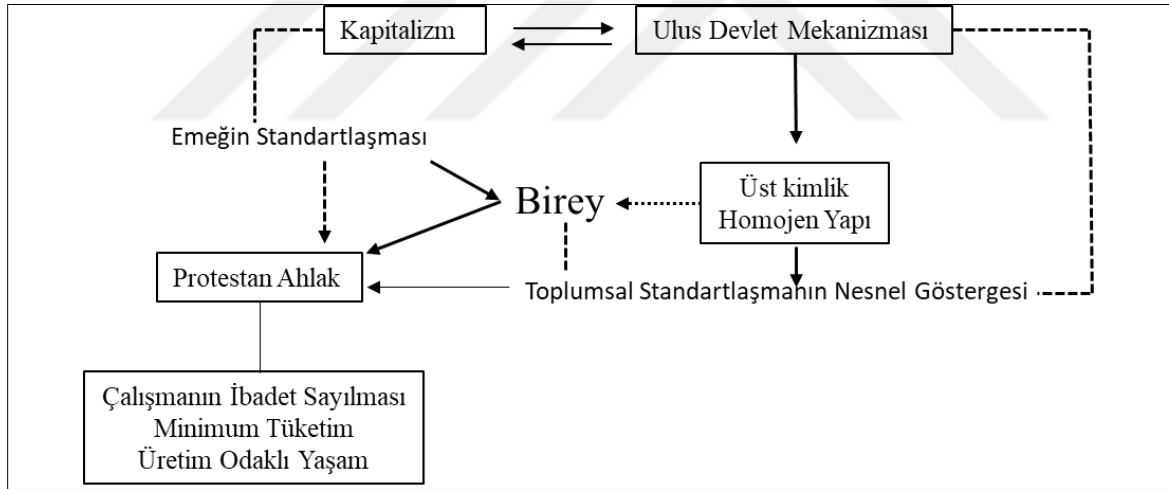
Weber'e göre modern kapitalizmin ruhu; bireylerin doğal olarak değerlendirilen haz, konfor ya da arzularından vazgeçmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Weber, kapitalist ruhu; bireyin 'öz denetim ve bireyin tüm şahsi arzularından feragat etmesi' ruh haline kavuşarak, sistem tarafından verilen bir sorumluluğun yerine getirmesini öğütleyen ve rasyonel mantıkla hareket eden bir kavram olarak tanımlamaktadır (Ringer, 2006, s. 202). Buna bağlı olarak seküler bir haz peşinde koşmak ve başarmanın yerine psikolojik ve dinsel temellere dayandırılan tutum ve davranışlarla kendini gösteren rasyonelleştirilmiş bir ahlak yapısının modernizmde popüler olduğunu ifade etmiştir. Modernist ahlakı tanımlayan Weber; kapitalist zihniyet ile din olgusunu beraber değerlendirerek modernizmin ahlak anlayışını protestan ahlakı olarak tanımlamıştır (Bodur, 1991).

MacRae (1985) modern dönemde; bireylerin sürekli olarak çalıştığını ve sermaye birikimine katkı sağladığını ifade etmektedir. Ona göre modernist zihniyete sahip bireyler; inançlarından kaynaklanan nefsin arzularına direnme öğretisini kabul ederek biriktirdikleri

sermayeyi ölçsüz harcamalarda kullanmamaktadırlar. Biriken sermayelerini yatırıma yönlendirerek bedensel zevklerden uzaklaşmışlardır.

Weber (2016) göre; protestan çalışma etiğinin kabulleri, bireyin mesleği veya sosyal statüsü ne olursa olsun çalışmanın sadece etik/ahlâkî bir yükümlülük değil; aynı zamanda tatmin edici olduğu inancını barındırmaktadır. Protestan çalışma etiğinin bu kabullerinde, Weber, ruhsal aydınlanmaya ulaşmak için insanların kendilerini tatmin edici maddiyattan ve manevî zevklerden sakınarak katı çalışma disiplini gönüllü olarak uygulamaları gerektiğini ifade etmektedir.

Bu etiği benimseyen bireylerin, öz kaynakları tüketmek yerine refah seviyelerini artırmaya yönelik güçlü arzuları vardır. Kaynakların korunması bireylerin, örgütlerinde, tekrar yatırım yapmasına ve “sermayenin üretken yatırımından dolayı” sürekli bir büyüme döngüsü yaratmasına izin vermiştir (Weber, 2016).

Şekil 2.8. Protestan ahlak - devlet - üretim ilişkisi (Weber,1961; MacRae, 1985’ten uyarlanmıştır)

Modern dönemin ahlaki özelliğini aktaran Weberyak yaklaşım, kapitalizmin devamlılığı açısından zaruri olarak nitelendirdiği beşeri sermayenin niteliğinin protestan özellik gösterdiğini ve yansımalarını kentsel mekanda hissettirdiğini söylemektedir. Rasyonel mantık üzerine şekillenen toplumsal yapı, kent hayatının her noktasında rasyonel hareket felsefesi üzerine yaşamını sürdürmek durumunda kalmıştır. Protestan ahlâkın kapitalist ekonomik sisteme kazandırdığı en önemli erdemi, bir meslek içinde düzenli çalışmanın dini görev olduğu bilincinin oluşmuş olmasıdır. Aynı zamanda iyi bir ticaret ahlâkî temin ederek;

spekülasyon, borç verme, faiz, devlet müdahalesi konusundaki söylemleri ile kapitalizmin gelişimine önemli katkılar sunmuştur. (Türkdoğan, 1981, s. 59).

Modernist anlayış ; toplumsal yapısının ahlaki ve etik değerlerini değiştirmek üzere kentsel mekana da müdahale ederek değişim sürecini katı bir biçimde kabul ettirmeye çalışmıştır. Weber de modernist kentleri tanımlarken; kapitalist ruha sahip, üretim birikiminin sürekli arttığı ve bu süreçlerin düzenlendiği mekanlara sahip bürokratik alanların olması gerekliliğinden bahsetmektedir.

2.7. Modernizmde Mekan Kurgusu ve Kentleşme Hareketi

Modernizm akımı; bazı sosyologlar tarafından (Simmel, Harvey, Wirth, Durkheim) kentsel bir olgu olarak değerlendirilmiş ve modernist kentleri aydınlanma felsefesinin bir ürünü olarak görmüştür (Durkheim, 2006; Harvey, 1996; Harvey, 2012; Simmel, 2006). Modern dönem; temel kabulleri olan rasyonel felsefeyi, bilimsel bilgiyi ve tek bir doğru anlayışını; örgütlenme biçiminde, ekonomik organizasyonda ve toplumsal ahlaki değerleri oluşturma sürecinde benimsemiştir. Kentsel mekân ise; tüm bu organizasyonların somutlaştırılmış ögesi olarak üretilerek modernizmin kabullerini yansıtan yapı olarak işlevselleşmiştir. Bu kapsamda devlet sistemi ve kent arasındaki ilişki, ekonomik organizasyon ve kent arasındaki ilişki ve toplum yapısı ve kent arasındaki ilişki detaylı olarak açıklanmıştır.

2.7.1. Ulus devlet mekanizması ve kent ilişkisi

Ulus devlet modeli; temel kabullerinin somut hale getirilmesini ve devletin resmî ideolojilerinin büyük kitlelere sunabilmesini, kentsel mekân üretimiyle gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda ilgili literatürde ulus devlet mekanizması ve kentsel mekân arasındaki ilişkinin kurulmasında birkaç unsurun ön plana çıktığı anlaşılmıştır. Bu dönemde ticari ilişkiler arasında iletişim kuran ve pazarın denetleyici/düzenleyici rolünü üstlenen devlet mekanizmasının mekâna müdahale etme zorunluluğunun olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ulus devlet modeli sadece politik bakış açısıyla değil aynı zamanda da ekonomik açıdan da arzulanan ve desteklenen bir model olarak değerlendirilmektedir. Bir diğer unsur ise; milliyetçilik akımı ile şekillenen sermaye veya politik gücün yansıtılması gerekliliğidir (Uluğ, 2004). Lebevre (1991)'e göre politik gücün ve sermayenin birleşmesi; ulus mekanını oluşturmakta en önemli faktörlerdir.

Bu anlayış içerisinde kentsel mekân, aydınlanmanın akılcı felsefesini sunarak modern bir millet-devlet yaratmaya yönelik arzunun en güçlü görsel simgesi olmuştur. Aynı zamanda ulus devletin inşa sürecinde başlıca göstergelerden olan mekân üretimi; birbirini tanımayan bireyler arasında aidiyet hissiyatını sağlayarak toplumsal kimliği oluşturmaktadır (Bozdoğan, 2008, s. 72; Zabunoğlu, 2018).

Ulus devlet mekanizması işleyişinde kentsel mekânlar; bireylerin gündelik hayatlarının davranış kalıplarını akılcı ve ussal eylemler içerisinde sürdürmelerini sağlarken, üst kimlik anlayışının vermiş olduğu homojen birey yapısının ve ilişkilerinin yansıtıldığı alanlar olarak tasarlanmıştır (Solak, 2017).

Aynı zamanda modern dönemin ulus devlet mekanizmasının inşa aşamasında kent tasarımlarına, dolayısıyla kentsel planlarına önem verilmiştir. Bu dönem içerisinde devletler, kentlere dair gelişim kararlarını mekânsal planlar ile oluşturmaya çalışmışlardır (Akın, 1987). Kent planları bu bağlamda ulus devletin politik ve siyasal kabulleri olan olan bağımsızlık, demokrasi, milliyetçilik, eşitlik ve birlik gibi kavramların mekânsal yansımaları oluşturan eylem olarak kent inşasında önemli rol oynamıştır (Tekeli, 2009).

Bağımsızlık; Ulus devletin kurulmasıyla ülkenin özgürlüğü ve üst kimlik etrafında şekillenen millet olgusu; bağımsızlığını gösterebilmek adına kentsel mekânı geometrik formlarda tasarlama fikrini benimsenmiştir. Politik düzeyde otoritenin arkasındaki bağımsızlık fikrinin önemini kurgulayabilmek adına gösterişli kamu yapıları kurgulanmıştır. Büyük ölçekli, ihtişamlı yapılar tasarımın baskınlık ilkesinin somut gösterimi olarak ulus devletin bağımsızlığını, otoritesini ve bürokrasi anlayışını temsil etmektedir. Aynı zamanda hükümet mahallelerinin kurulmasıyla (bakanlıklar, mebus konutları vb.) kentin diğer parçalarından mekânsal olarak ayrı tutulması gerekliliği savunularak bağımsızlık ilkesi yansıtılmaya çalışılmıştır (Robinson, 1975; Uluğ, 2004).

Demokrasi ve Milliyetçilik; Ulus devletin politik simgelerinden birisi olan demokrasi ve milliyetçilik kavramları; kentsel mekân üzerinden kurgulanarak sembolik bir bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda kentsel mekanlarda toplumsal bütünlüğün sağlanmasında yurttaşlık fikrini yansıtacak yaya meydanları tasarlanmış ve sembolik anıtlarla demokrasi olgusu güçlendirilmiştir (Hall, 1998).

Ulus devletin bütünlük ve birlik anlayışının inşasında tasarlanan yaya meydanları, geometrik, toplayıcı tasarımların (daireler, üçgenler ve ıııısal olarak aralarından çıkan caddeler) kullanılmasıyla yansıtılmıştır. Tasarımdaki denge ve hizalama ilkeleriyle bulvarların tasarlanması, simetri ilkesinin de kullanılmasıyla bütünde demokrasi kavramı algılanabilmiştir. Aynı zamanda ulus devletin gücünü simgeleştirmeye yönelik olarak kente kazandırılmak istenen anıtsal karakterler için ölçek büyüklüğüne ve baskınlık ilkelerine başvurulmuştur.

Ulus devlet mekanizmasının milliyetçiliğın dışavurumu olan rekreasyon alanları, yeşil alanlarda anıtsallık, park şehir fikri ile halkçı toplum görüşünü yansıtmıştır. Mimaride ise eski stiller yerine çağdaş mimarlığın seğıilmesi, ulus devletin simgesi olarak yeniliğın tercih edilmesinin göstergesi olarak değeriendirilmiştir (Tekeli,1980).

Otorite: Ulus devletin kuruluşunda gücün kullanım aracı olması sebebiyle otorite başlıca politik unsurlardan birisi olarak kentsel mekânda yansıtılmıştır. Otorite kavramının mekânda yansıtılması kapsamında ise ihtişamlı belediye binaları, opera ve tiyatro binaları gibi yapı türleri tasarlanarak ızgara kent formu kabul edilmiştir. Aynı zamanda otorite göstergesinin sembolize edilmesi için kamu yapıları ardışıklık ilkesi etrafında tasarlanmıştır. Bu dönemdeki otorite anlayışının organize edilmesinde ıııııııııı, simetri ve dengeleme yönelik tasarım ilkeleri kullanılmıştır (Evenson, 1973).

Eşitlik ve Birlik: Ulus devletinin kuruluşunda birlik ve eşitlik görüşlerinin yansıtılmasıyla politik kavramların toplumsal içeriğı ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda eşitlik ve birliğın yansıtılması için yeni bir yaşam sunularak sürekliliğey ve birlik coşkusu oluşturulmak istenmiştir. Yeni devlet düzeninde sosyal farklılaşmanın engellenmesi, sömürgeciliğın silinmesi, sosyal bütünlüşmenin sağılanmasıyla eşitlikçi bir toplum oluşturulması hedeflenmiştir (Evenson, 1973).

Bu durum sonucu konut birimlerinin niteliğı ve tasarım felsefesi değışerek komşuluk birimleri kurulmuş ve toplumsal eşitlik sağılanmaya çalışılmıştır. Konut alanlarında kullanılan komşuluk biriminin çoğaltılmasıyla kentsel makroform şekillenmiş ve politik olarak parçalardan bütüne giden birleştirici bir mekansal kurguya erişmek amaçlanmıştır. Aynı zamanda eşitlik ilkesinin sağılanması için arazi kullanımında bölgeleme ilkesinden yararlanılmış, sosyal anlamda birlik sağılamaya yardımcı olması açısından işlevler

gruplanmıştır. Ulus devlet anlayışında homojen toplum yapısında eşitliğin sağlanmasındaki bir diğer unsur ise; kamusal hizmetlerin birlik içinde tasarlanmasıyla; birlik fikri empoze edilmeye çalışılmıştır. Kent ölçeğinde ise; kentin yönlendirilmesi ızgara form şeklinde tasarlanarak, orantılama sisteminin kullanılmasıyla parçalar bütünle ilişkili eşit, geometrik bir düzenle sonuçlanmıştır. Böylece eşitlik mekânda yansıtılan bir kavram olarak mekân kurgusunda önemli bir kriter olarak değerlendirilmiştir. Bu dönemde kamu hizmetlerinin toplulaştırılması, konut bölgelerinin düzenlenmesinde düşük yoğunluklu komşuluk birimi modeli benimsenmiş, bu mekanlarda sosyal birliktelik ortamları yaratılması amaçlanmıştır. Konutta az katlı düşük yoğunluklu bahçeli evlerin modellenmesi kentsel karakterde bir değişim yaşanmıştır (Altaban, 1988).

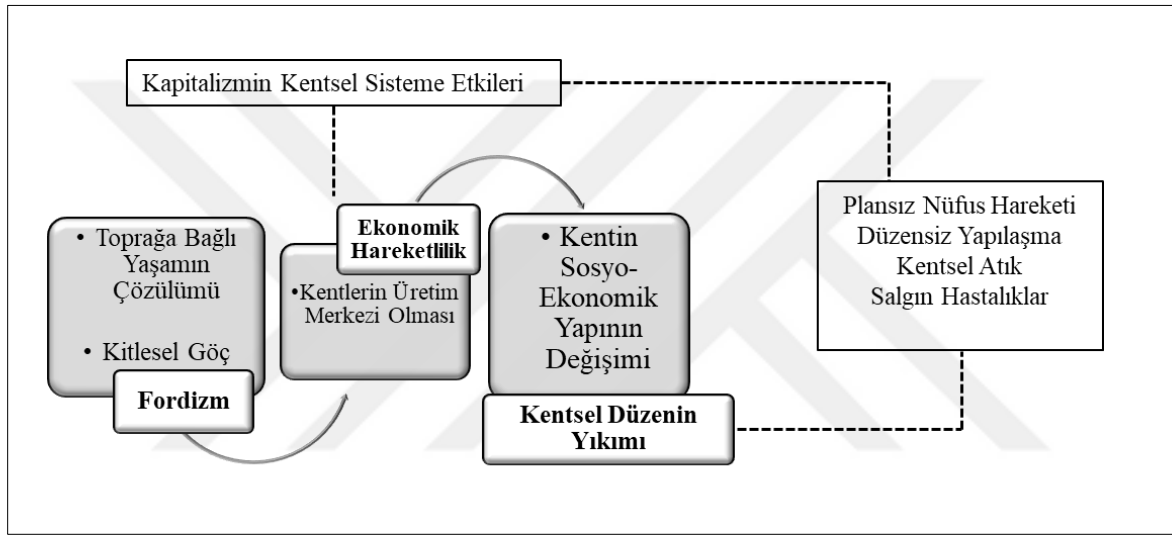
Bu konuda modernizmin önemli ütopycılarından biri olan Ebenezer Howard , kentsel model önerisinde kent ölçeğinde tüm yapılara su tesisatının gitmesi gerektiğini ifade ederek kentsel altyapı hizmetlerinin sunumunda eşitliğin sunulması gerektiğini söylemiştir. (Hamish, 1993). Bu duruma ek olarak Howard' ın bahçe kent tasarımında mahalle tasarımları; az katlı ve düşük yoğunluk içerisinde tasarlanarak birlik anlayışını yansıtmıştır (Howard, 1965). Özet olarak ulus devletinin temel kabulleri, modernizmin ussallığı içerisinde kentler üzerinden sembolleştirilerek kentsel yaşamı ve mekân tasarımını değiştirmiştir.

2.7.2. Ekonomik organizasyon ve kent ilişkisi

Endüstri Devrimi sonucu kapitalist sistem kitle üretiminin kapsadığı yüksek verimlilik ve etkinliğin sağlanmasıyla birlikte, her türlü kurum, üretim ve iş yönetimi alanı merkezileşmiştir. Bu örgütlenme yapısı, üretim ve iş kollarının boyutlarını genişleterek onlara organik bir bütünlük kazandırmış ve mekânsal açıdan kentleşme kriterlerini belirlemiştir (Keleş, 2016).

Birikim rejiminin oluşturulması için gerekli olan kurumsal örgütlenmenin mekânsal sonucu olan kentsel sistem; geleneksel yapısını değiştirerek modern ekonominin üretim ve tüketim alanları olarak hizmet vermeye başlamıştır (Sencer, 1979, s. 20). Bu durum sonucunda kentler; fordist üretim sisteminin zemin hazırladığı yeni iş olanakları ve emek talebi sonucunda kırsal işgücünü kentlere yönlendirmeye başlamıştır. Oluşturulan sistem içerisinde kentler sağladıkları iş imkanlarına ek olarak sundukları hizmet çeşitlilikleri ile de çekim merkezi haline gelmiştir. Bu durum sonucunda kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı bir

yaşam tarzının sona erdiği, yaşamın kentlerde yoğunlaştığı ve kent nüfusunun arttığı bir yaşam model oluşmuştur. Aynı zamanda kent ile kırsal arasındaki demografik ve ekonomik ilişkilerin kent yoğunluklu geliştiği ve kentin toplumsal yaşamın merkezi konumuna geldiği bilinmektedir (Karakurt, 2006; Keleş, 2016). Böylece fabrika alanlarının çevrelerinde işçilerin düzensiz ve sağlıksız yaşam alanlarının olduğu konut sorunu ortaya çıkmıştır. Ayrıca kentlerin genelinde; hava ve su kirliliğinin oluştuğu, çarpık ve dar sokakların kente hâkim olduğu, artık maddelerin tüm yapıları çevreyi sardığı bir mekânsal izdüşüm oluştuğu ifade edilmektedir (Niray, 2002; Engels, 2013).

Şekil 2.9. Kapitalizm-Kentleşme ilişkisi (Engels, 2013; Niray, 2002; Karakurt, 2006; Keleş, 2016'dan uyarlanmıştır)

Bu konuda modernizmin önemli ütopyacılarından biri olan Ebenezer Howard; sürekli olarak hızlanan nüfus göçünden kaynaklanan kentleşme hareketlerinin bir sınırlılık getirilmesi gerektiğini söyleyerek, fiziki büyümeyi sınırlandırmak çabası içerisine girmiştir. Ebenezer Howard, oluşturmuş olduğu simetrik kent formu ile toplumsal iş birliğinin ve üretim sisteminin kurumsallaşmasının simgeleştirildiği inancını taşımaktadır (Fishman, 1982).

Howard; yoğun kentleşmenin yaşandığı sanayi döneminde kentsel gelişmeye sınırlılık getirebilmek adına yeşil kuşak önermiştir. Kentin çeperine yerleştirilen yeşil kuşak sistemi; sanayi döneminde ayrılan kırsal-kent ayrımını ortadan kaldırarak kent yaşamından uzaklaşıp kırsal yaşamına en kısa yoldan ulaşmasını sağlamak düşüncesini de taşımaktadır (Çınar, 2015).

Sanayi devrimi döneminde değişen nüfus dinamikleri sonucu ortaya çıkan konut sorununa yönelik çözüm arayışları başlangıçta işverenlerin fabrikalar çevresinde işçi konutları inşa etmesiyle başlamıştır. Ancak piyasa aktörlerinin yeterli sayıda konut üretimini gerçekleştirememesi ve sorunun toplumsal bir sorun olarak algılanmaya başlaması ile devletin soruna ilişkin çözüm arayışları başlamıştır. Bu hususta Keynesyen politikaları benimseyen devlet mekanizması; konut sorununa çözüm üretmek amacıyla konut politikasının sosyal politika uygulamalarının bir parçası olarak ele alınmasına yönelik çalışmalar başlatmıştır (Gibb and Nygaard, 2006, s. 825).

Aynı zamanda bu dönemde devlet mekanizması; kapitalizmin modernizmin iç kabullerinde oluşturduğu çelişkileri çözen mekanizması olarak kurgulanmıştır. Modernizmin ideal toplum düzeninde geleneksel yapıdan farklı olarak herkes için eşit haklar ve mekanlar düzenlenmesi arayışını egemen kılmaya çalışmıştır. Modernizmin ideal toplum düzeninde tanımlanan ideal mekân, farklı sınıfsal gruplara eşit şekilde hizmet vereceğinden birlik ve bütünlük ilkesi de kentsel mekânda yansıtılmaya çalışılmıştır (Aslanoğlu, 1998; Giddens, 1994). Bu kapsamda devlet mekanizması; konut sorununa eşitlikçi bir çözüm sunmak amacıyla düşük gelirli kesime konut yardımları, kiralık ev desteği, ucuz konut edinmesini sağlamaya ve toplu konut inşa etmesine ilişkin mekanizmaların oluşturulması gibi çeşitli çözüm arayışları uygulanmıştır.

Bu konuda modernizmin önemli ütopycılarından biri olan Le Corbusier'de Radiant City modelinde yeşil alanların varlığını artırmak ve fordist üretimin verdiği sağlıksız çevreyi değiştirmek amacıyla toprağa yayılan çok sayıda bina yerine, yüksek katlı çok sayıda alanların tasarlanması gerektiğini ifade etmiştir. Bu planlama anlayışı ile doğanın korunmasını sağlamayı ve insanların yeşilden daha çok yararlanmasını hedeflemiştir (Kortan, 1990). Aynı zamanda farklı bölgelerin merkezi alanı olarak tasarlanan gökdelenler, mekanik üretimin mimari ifadesi olarak simgeleştirilmiş ve alt gelir grubuna yönelik konut anlayışını popüler hale getirmiştir (Fishman, 1982).

Wright'ın Broadacre kent modelinde de düşük yoğunlukta kentleşme önerisi getirerek toplumun tüm kesimine tarımla uğraşabilecekleri alanlarda birer konut inşa edilmesi gerektiğini düşünmektedir (Nelson, 1995).

Modernist dönemde ekonomik organizasyonun kentleşmeye etkisi olan bir diğer konu ise fordist üretim biçiminin kentsel mekân organizasyonunda ekonomik değişimler oluşturmıştır. Bu dönem içerisinde fabrikaların kurulduğu alanlara doğru kentsel makroform genişlerken, kent merkezlerinde bankacılık, toptan satış ve ticaret, iletişim ve ulaşım ağları gibi kentsel fonksiyonlar üretilmeye başlanmıştır (Gökgür, 2017). Özetle ekonomik organizasyon içerisinde oluşan spontane gelişim kararları modernizmin temel kabulleri doğrultusunda yeniden revize edilerek devlet mekanizmasının düzenleyici etkisi üzerinde şekillenmiştir.

2.7.3. Toplumsal yapının ve protestan ahlakın kentle ilişkisi

Modern dönemdeki ekonomik organizasyonda oluşan üretim odaklı yaşam dinamikleri, toplumu belirli mekânlarla sınırlayarak farklı mekânlarda sosyalleşme imkânının oluşmasına engel olmuştur. Sanayileşme döneminde özensiz, karanlık ve insani ihtiyaçlardan uzak tasarlanan evlerin belirli kısımlarının üretim faaliyetlerine ayrılması sonucu, bireyin farklı etkinliklerle vakit geçirecekleri ayrı mekânların oluşması engellenmiştir. Bu durum sonucunda çalışma ve ev hayatının birleşmesi, üretimin ve yeniden üretimin ilişkisel bir bağlam kurmasına neden olmuştur. Böylece birey, dini inanışların çalışmayı öne çıkaran ahlakıyla eğlenceden uzak duran erdemli bir hayat kurma ideali etrafında kimlik kazanmıştır. Üretim odaklı yaşam felsefesine kolektif bir biçim kazandırmak isteyen devlet mekanizması, mekân üretim biçimini bu kapsamda örgütleyerek toplumsal bütünlüğü ve minimum tüketimi destekleyen ahlak yapısını somutlaştırmaya çalışmıştır (Karabulut, 2018).

Toplumsal eşitliğin sağlanması ve kentin her alanında eşitliğin sağlanması adına Howard Bahçe kent modelinde altı eşit daireden oluşan tasarımında merkez daireye yönetim binaları, opera binaları, büyük kentsel parklar vs. gibi kamusal alanları koyarak toplumun tüm sınıflarına eşit erişilebilirlikte bir mekansal kullanım hakkı tesis etmiştir (Richert, 1998).

Bu dönemde kent içerisinde eşit erişim hakkının sunulması da toplumsal eşitliğin birer yansıması olarak görülmüş ve kent içerisinde ulaşım türleri genişletilmiştir. Howard'ın kent modelinde de fabrika ve endüstriyel alanlar kentin çeperine kaydırılmıştır. Tren hatları ve karayol, fabrikalar ile oturma alanları arasında ilişki kurarak mekansal bütünlük sağlanmaya çalışılmıştır (Çınar, 2015; Giedion, 2008). Wright'ın kent modeli, bu kapsamda geniş bir

kentsel yayılma dinamiği içerisinde gelişerek karayolu ulaşımı üzerinden modelini kurgulamıştır (Fishman, 1982; Nelson, 1995).

Le Corbusier'in ideal kentinde ise kentin merkezinde tren istasyonu kurularak kent erişiminin kolaylaştırılması sağlanmıştır. Bu istasyon metrolara, otobüslere, diğer ulaşım tesislerine ve helikopter aracılığıyla da havalimanına entegre edilmiş ve çeşitli ulaşım türlerinin kentsel ulaşımında kullanılması düşünülmüştür. Kent merkezinde bulunan istasyonun çevreleyen simetrik aralıklarla konumlandırılmış gökdelenler merkez mekân algısını güçlendirmiştir. Aynı zamanda bu büyük yapılar kentin ticaret hizmetini de karşılayacak şekilde organize edilmiştir. Kent merkezinde gökdelenlere ek olarak; parkla, lüks lokantalar ve tiyatro yapıları da tasarlanmıştır (Corbusier, 2017). Böylece kentsel mekanlar arası bütünlük kurulmuş ve toplumun homojen yapısı tüm alana yayılmıştır.

Modernizmin ahlak yapısının mekân üretim biçimini etkilediği bir diğer konu ise; gösterişin özel yaşam alanında sınırlandırılması gerekliliğidir. 20.yy'ın başından itibaren Avrupa'da kent ve konut tasarımcıları, mimarlar ve plancılar manifesto ve uygulamalar üzerinden modernizmin ilkeleri ve konut arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmek için tartışmalar başlatmışlardır. Mahalle tasarımlarında kolektif hareket bilincini oluştururken; sadeliği ve standartlığı da içerisinde barındırmaktadır. Mahalle tasarımları içerisinde lineer cadde form kapsamında geometrik yapıların cephe mesafelerinde değişiklik göstererek geometrinin otorite gücü kullanılmıştır (Colquhoun, 2002).

Modern dönemde mahalle tasarımlarının kurgusu standartlığı savunurken, konut yapısında da sadelik ve standartlık ilkesi kullanılmıştır. Örneğin Bauhaus (1919), konutun standartlaştırılmasının, toplumsal gereksinimin karşılanması açısından önemli olduğunu dile getirirken, Le Corbusier konutun ve insanın isteklerinin genel olarak standartlaşması gerekliliğini “konut içinde yaşanan bir makinedir ve kullanıcılar sistemin parçası olarak hepsinin gereksinimleri aynıdır” ifadesi ile açıklamıştır (Corbusier, 2008).

Aynı zamanda CIAM tarafından sosyal konut alanlarına yönelik olarak temel tasarım kararları alarak hem konutların mimari kalitesinin artırılması hem de tasarım ilkeleri üzerinden modernist anlayışın temsil edilmesi kararı alınmıştır. Tasarım ilkelerinde modüler yapımlar sistemi ile standart ve seri üretimi destekleyen teknoloji kullanımına yönelik adımlar atılarak modernizmin mekânda standartlaşma mantığı uygulanmaya çalışılmış ve tüketimi

özendirmeyen bir mekansal çevre üretmiştir (Mumford, 2000). Modernizmin yapı tasarımında işlevsellik ön planda tutulmuştur. Bu dönem içerisinde dar cepheli plan şemaların kullanılması, basitlik, şeffaflık, sadelik gibi kriterler modern mimariyi tanımlamıştır. Mimari yapıda asal geometrik şekiller iç içe veya bitişik şekilde organize olmuştur. Modern mimarlıkta cephedeki zenginlikten daha ziyade fonksiyonel olması ön planda tutulmuştur. Bu dönem içerisinde doğayla şeffaf mekan oluşturma kaygısı yatayda büyüme kaygılarını oluşturarak dönemin mimari karakterini oluşturmuştur (Colquhoun , 2002; Dostoğlu, 1995).

Özetle kent ölçeğinde yansıtılan toplumsal yapı; modernizmin tek bir doğru anlayışı ve rasyonel hiyerarşisi içerisinde en küçük birime kadar ussallığı yansıtacak şekilde organize edilmiştir. Modernizmin mahalle veya alt bölge tasarımları; toplumsal yapının homojen özelliğini yansıtacak şekilde bireylerin aralarında veya grupların birbirleriyle olan ilişkilerinde karşılıklı yardımlaşma, iş birliği, ortak tavır ve dayanışma gibi kolektif bilinç ortamını oluşturmuştur (Demir ve Acar, 2002, s. 91). Aynı zamanda bu dönem içerisinde gerçekleştirilen müdahalelerin veya ütöpik çözümlemelerin modernizmin toplumsal bütünlüğünü de yansıtmaya çalışıldığı, kamu yapıları haricinde sadeliğin ön planda tutulduğu, mekânda tüketimin reddedildiği bir anlayışın hakim olduğu anlaşılmaktadır.

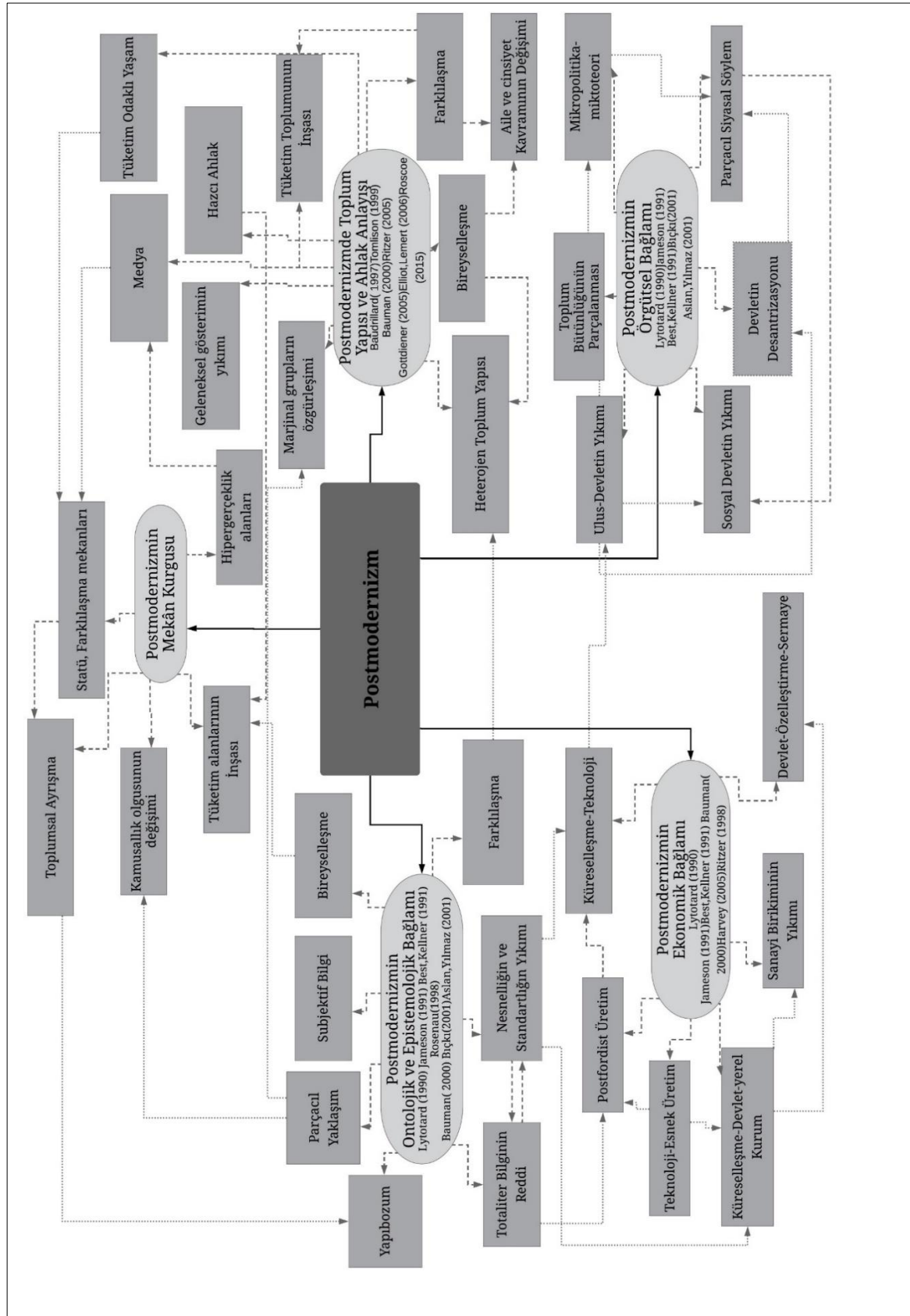

3. POSTMODERNİST ANLAYIŞIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölüm; modernist anlayışın değerlendirilmesi başlığında olduğu gibi kuramsal derleme olmanın ötesinde çalışmadaki yöntemin ilk aşamasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, postmodern dönemde oluşan kentsel dinamikler; kuramsal çerçevede tartışılan genel kabuller, örgütlenme anlayışı, ekonomik organizasyon anlayışı, toplumsal yapı organizasyonu ve mekân kurgusundan elde edilecek referanslar ve anahtar kavramlar doğrultusunda incelenerek kentleri dönemleme (modernizm/postmodernizm) arayışında kullanılacaktır.

Çalışmanın genel çerçevesinin oluşturulması amacıyla, postmodernizm literatüründe yer alan anahtar kavramların ne olduğu, hangi disiplin tarafından tartışıldığı, kapsamı ve genel söyleminin ne olduğuna yönelik araştırma yapılarak sonuçları Şekil 3.1.'de verilmiştir.

Şekil 3.1. ile postmodernizm olgusuna yönelik yapılan literatür taramasında, yaygın kullanılan kavramların hangi kavramlarla beraber incelendikleri belirlenmiştir. Bu kapsamda, modern dönemin değerlendirilmesi başlığında; modernizmin ontolojik, epistemolojik ve metodolojik yapısı, ekonomik organizasyonu, örgütlenme anlayışı, toplum yapısı, ahlak anlayışı ve mekân kurgusundan çıkan anahtar kelimeler, detaylı olarak incelenmiştir.

Şekil 3.1. Postmodernizm literatüründe yaygın kullanılan kavramlar (Tez kapsamında üretilmiştir)

3.1. Postmodernizm Kavramı

Postmodernizm kavramı; ilk kez 1870 yılında İngiliz ressam ve sanat kritiği John Watkins Champman tarafından kullanılmıştır. 19. yy'de azınlık bir kesimin kabul ettiği ve kullandığı bir kavram olan postmodernizm, 1970'lerden itibaren birçok farklı disiplin içerisinde popülerleşmiş bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Karakurt, 2006).

Çok fazla tartışılan postmodernizm kavramı; bazı akademisyenlere göre modernizmin birikimlerinden katı bir ayrılığı ifade ederek modernist düşünce ile aralarında ciddi farklılıkların var olduğunu savunmaktadır. Bazı düşünürlere göre ise; modernizm ile postmodernizm arasında farklılıktan ziyade bir sürekliliğin olduğu ifade edilmektedir (Karakurt, 2006). Postmodernizmin tanımlanması bağlamında yapılan tartışmalarda tarafların üzerinde uzlaştıkları tek sonuç ise, postmodernizmin temel, sabit bir tanımının olmayacağıdır. Genel itibariyle birçok farklı disiplin tarafından farklı eksenlerde incelenen postmodernizm, amorf ve muğlak bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Ancak entelektüel kesim tarafından kabul edilen ortak kanaat; postmodernizmin modernizme bir tepki olarak ortaya çıktığıdır. Modern yaklaşımın kabul ettiği metodolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel birçok kabule başkaldırı niteliği taşıyan postmodernizm, tüm metodolojik, ontolojik ve epistemolojik kabullerini modernist anlayışı reddedecek biçimde kurgulamıştır (Best and Kellner, 2016; Karakurt, 2006).

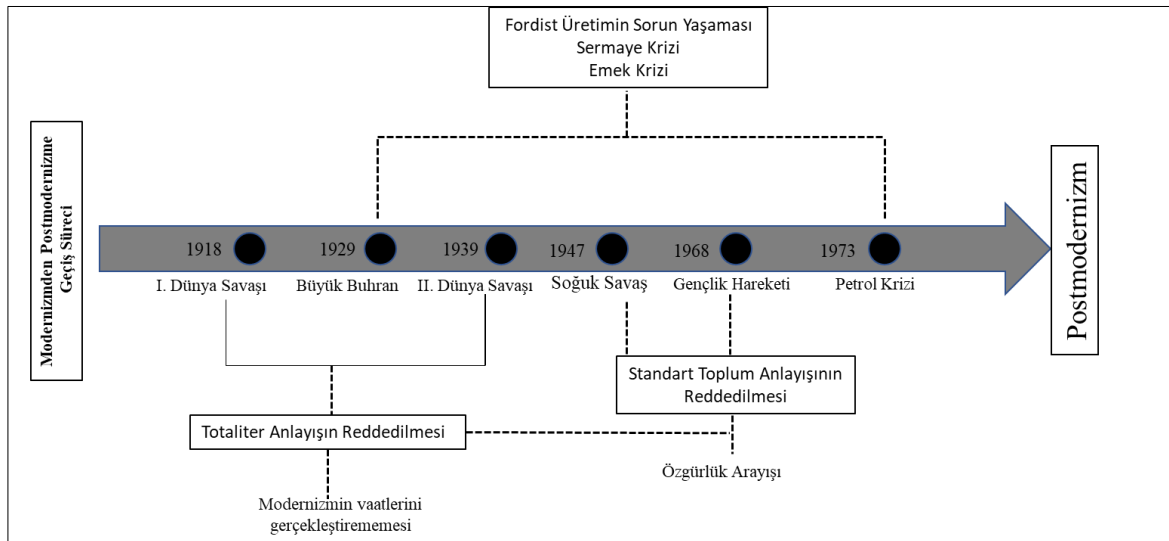
Postmodernizm; kitlesel üretim olanaklarının arttığı ve küreselleşme sürecinin başladığı, kitlesel tüketim odaklı yaşam arzularının arttığı, devlet mekanizmasında otorite boşluğunun olduğu ve bilginin, varlığın veya kurumların ticarileşmesinin toplumsal yaşamda ön plana çıktığı 20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başındaki gelişmeler sonucunda gelişen bir kavramdır (King, 2005, s. 519). Postmodernist süreç içerisinde ortaya çıkan sonuçlar ve birikimler; modernizmin temel kabullerini reddeden bir yapıya sahiptir. Bu dönüşüm sürecinin oluşmasında ise; kapitalist sistemin karşı karşıya kaldığı ekonomik krizler ve kitlesel eylemler önemli bir rol oynamaktadır.

Modernist anlayışın karşı karşıya kaldığı krizlerin temel sebeplerinden birisi, 20 yy. içerisinde iki büyük dünya savaşının yaşanmasıyla bireylerin çevrelerine ve kendilerine yabancılaşması olarak değerlendirilmektedir (Ecevit, 2001, s. 57). Yaşanılan yabancılaşma süreci içerisinde modernizmin akılcı yapısından kaynaklanan kabullerin gerçekliliğini

yitirdiğine yönelik bakış açısının doğması; bireylerin yeni arayışlar içine girmesini tetikleyerek modernizmin geçerliliğini kaybetmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan teknolojik endüstrileşme süreci; bilimsel bilginin doğruluk ilkesini reddederek bireyi alternatif arayışlar içerisinde bulunmasını desteklemiştir.

Modernist anlayışın karşı karşıya kaldığı krizlerin bir diğeri ise; fordist üretim sisteminin niteliğini kaybetmiş olmasıdır. 1973 yılında petrol krizinin yaşanmasıyla, kapitalist rejim, yeni bir dönüşüm sürecine girerek kitlesel üretimden ve Taylorist mantığından vazgeçmiştir. Birikim rejimini yeniden sağlayabilmek için esnek üretim sistemi desteklenerek 20.yy'ın başından itibaren modernist anlayışın üretim biçimini oluşturan fordist üretim sistemi son bulmuştur (Gartman, 1998, s. 124).

Modernist anlayışın yaşamış olduğu bir diğer kriz ise kitlesel eylemlerden kaynaklı olarak gelişen gençlik hareketleridir. 1960 yıllarından itibaren iletişim teknolojisinin gelişmesiyle İslam coğrafyasının ve Sovyet bloğunun emperyalizm karşıtı söylemleri ve mücadeleleri, yeni bir sosyal sınıf oluşturmuştur. Daha sonraki dönemlerde kıta Avrupa'ında popüler olan sol gençlik hareketi, yeni Dünya'da eskiden kalma geleneklerin değişmesi gerekliliğini savunarak modernizmin temel kabullerinden biri olan standart toplum anlayışının geçerliliğinin tartışılmasına sebep olmuştur (Özsevgeç, 2017).

Şekil 3.2. Modernizmden postmodernizme geçiş süreci (Gartman, 1998; Özsevgeç, 2017'den uyarlanmıştır)

3.2. Postmodernizmin Metodolojik, Epistemolojik ve Ontolojik İlkeleri

Postmodernizm olgusu; modernizmin temel kabullerine eleştirel bir yaklaşımla şekillenirken; modernizmle gelen akılcılığa, öğütsel söylemlere, teslimiyete, bireyi ekonomik istikrar adına makineleştiren teknolojiye ve bilime karşı çıkmaktadır. Postmodernist fikri benimseyen düşünürler; modernizmin romantik anlayışının yerine parafizik anlayışının geçtiğini, birleşiklik yerine ayırıcılığın, tasarım yerine rastlantının, bütünselleştirme yerine yapı bozumun, bütünlüğün yerine parçalanmanın, nesnelliğin yerine sübjektifliğin birikimlerini savunmaktadır (Hassan, 1985, s. 123-124). Bu kapsamda postmodernist anlayışın içerisinde; modernizmin rasyonel felsefesi, bilimsel bilgi anlayışı, bireysel özlük hakkının sınırlılıkları değişmiştir.

3.2.1. Postmodern dönemde rasyonalitenin yıkılışı

Postmodern dönem; modern dönemde hâkim olan rasyonalite ve akılcı normları reddederek bireysel düşünce sisteminin gelişmesini öngörmektedir. Modern akıl evrenselliği, birlik ve bütünlük anlayışının akılcı felsefe üzerine inşa edilmesi gerektiğini, rasyonel kuralların tek bir doğru olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Postmodernizm; rasyonel anlayışı, totaliter bir sistem olarak değerlendirerek bireyin duygusunu, hayal gücünü ve yaratıcılığını özümsemediğini iddia etmektedir (Karaoğlu, 2016). Postmodern yaklaşım; aklın, toplumsal yapıyı ve bireyi huzura ve mutluluğa götürmediğini savunarak 20.yy'da yaşanan teknolojik gelişmeler ve savaşların sağlıksız toplumlar inşa ettiğini savunmaktadır (Bıçkıcı, 2001). Postmodernizm ise bilimsel bilgi tekeline karşı bir özgürleşim çabası içerisinde parçalanmayı meşru kılmaktadır.

Postmodernizm; akılcı felsefenin yerine somut olan her olguyu olduğu gibi kabullenmektedir. Postmodernist düşünce sisteminde her birey kendi akli ve duygusuyla dış dünyayı yorumlayabilmekte ve görelili olacak şekilde ifade edebilmektedir. Birey bulunduğu ortam ve zihniyet içerisinde bir nesneyi veya olguyu, farklı mekân ve zaman dilimi içerisinde farklı yorumlayabilmekte ve kendi akılcılığını oluşturmaktadır (Best and Kellner, 2016).

3.2.2. Postmodern dönemde doğrunun inşası

Postmodern insan her türlü nesnellik ve tek bir doğru anlayışının netliğini reddetmektedir. Postmodernistlere göre; modern yaklaşımda kullanılan bilimsel bilgi, bireyleri ve toplumları özgürleştirmek yerine köleleştirerek ideal toplum düzeninin oluşmasını engellemiştir. Postmodern söylem; modernitenin söylemlerini kanun olarak kabul eden boyun eğdirme pratiklerini sorgulayabilen yeni birey modelini inşa etmeye çalışmaktadır. Postmodernizm; modernist akılcılığın aksine, doğruların ve gerçeklerin birbir karşılık gelmediğini, gerçeğin zaman içerisinde yeniden üretildiğini iddia etmektedir (Küçük, 1994).

Bu kapsamda postmodernizm, total anlatılara ve yasalara karşı çıkmaktadır. Rosenau'ya göre; postmodernizm, her şeyi kapsayıcı (siyasi, kültürel ekonomik vs.) dünya görüşlerine meydan okumaktadır. Postmodernizm; Hristiyanlığı, Faşizmi, Siyonizm'i, İslamiyet'i ve modernizmin genel geçer doğru anlayışı gibi bütün total anlatıların soruları önceden yorumlayarak belirlenmiş cevaplar veren merkezîyetçi, radikal ve totaliter üst anlatılar olduklarını söylemektedir (Rosenau, 1998, s. 25). Aynı zamanda postmodernist düşünce sistemi; hayatı bütünüyle açıklama ve yönlendirme iddiasındaki doğru ve nesnellik anlayışının meta anlatımı olduğunu ve geçerliliğini kaybettiğini savunmaktadır (Aslan ve Yılmaz, 2001, s. 99).

3.2.3. Postmodern dönemde bilimsel bilginin inşası

Postmodernizm, modernizmin kabul ettiği nesnel bilgi ve bilginin eleştirilmesinden uzak olan anlayışını reddetmektedir. Postmodernist anlayışa göre, modernist bilgi anlayışı meşruiyet zeminini teolojiden alarak elde etmiştir. Modern bilim nesnellik ilkesiyle, meta fiziğin yerine maddi olana öncelik vermiş ve popüler olmuştur. Ancak süreç içerisinde modernizmin vaat ettiği her türlü somut veya soyut olgunun gerçekleştirilememesi düşüncesi, rasyonel bilginin yerine alternatif bilgi arayışlarını doğurmuştur (Aslan ve Yılmaz, 2001).

Aynı zamanda modern bilimin yorumlanması aşamasında politik tercihlerin ön planda tutulması düşüncesi, totaliter yapıya sahip devletlerin politik çıkarlarını destekleyen mekanizma olarak işlevlendirilmesi, modern bilimde teori ile gerçeklik arasındaki farkların artması, teknolojinin artmasıyla varlığın mistik ve metafizik boyutlarının yok sayılması, modernist bilgi anlayışının geçerliliğini yitirmesine neden olmuştur. Süreç içerisinde nicel

bilgi arayışından vazgeçen entelektüel kesim, bilginin üretim sürecinde tek doğru anlayışının yerine çoğunluğun doğrusunu bulmaya çalışan bir bilgi türünü entegre etmeye çabalamıştır (Lyotard, 1998).

Tekeli, postmodernist anlayış içerisinde dış gerçekliğin nesnel ve tek bir biçimde ifade edilemeyeceğini düşünmektedir. Tekeli, postmodernist anlayış içerisinde epistemolojik yapının yorum bilimi olduğunu söylemiştir (Tekeli,1999). Bu arayış içerisinde bilimsel bilginin diğer bilgilere karşı bir üstünlüğü söz konusu değildir. Araçsal akılcılığın ve tek doğrunun yok sayıldığı postmodernist anlayış içerisinde entelektüel kesimin bilgiyi üretmekteki öncülüğü, geçerliliğini yitirmiştir (Karaoğlu, 2016).

Aslan ve Yılmaz'a göre; modernizmin bilimsel bilgi türü olan pozitivist anlayış yerini yapıbozumculuğa bırakmaktadır. Bu anlayış, her şeyi sorgulama, bozup yeniden yapma anlayışını kabul etmektedir. Yapıbozumculuk anlayışına göre; hiçbir nesne ya da olgu gerçeği yansıtmayabilir. Bu kabulü ile tek bir doğru bilgi anlayışını reddederek bağlamsal bakma anlayışını benimsemektedir. Yani mutlak akıl reddedilerek zamana ve mekana bağlı gelişen farklı akıllar kabul edilmektedir (Aslan ve Yılmaz, 2001; Karaoğlu, 2016).

3.3. Postmodern Dönemde Örgütlenme Anlayışı ve Siyasal Söylem

Modern dönem içerisinde ulus-devlet şeklinde örgütlenen devlet mekanizması; akıl ve bilim temelinde oluşturulan düzen, dikey örgütlenme anlayışına dayalı hiyerarşi mantığı ve merkezilik özelliği ile modernizmin katı kurallarını uygulamıştır. Aynı zamanda geleneksel toplum özelliklerini yıkıldığı ulus-devlet anlayışında; özgür, bireysel irade temelinde, akıl ve ekonomik çıkar eksenli, standart kültürel bütünlükler oluşturularak jeo-alt kültürler, bir üst kimlik etrafında birleştirilmiştir (Akça, 2005). Ancak teknolojik ilerlemeler ve kitlesel savaşlar yüzünden modern dönemin devlet örgütlenmesi olan ulus-devlet geçerliliğini yitirmek durumunda kalmıştır. Postmodern anlayış total kabullerin ve bütünleştirici yapıların reddedildiği, her türlü yapıdaki parçalanmışlığın, kuralsızlığın ve karmaşanın popüler olduğu bir olgudur. Bu dönem içerisinde yaşanan küreselleşme süreci, devlet mekanizmasında kabul edilen mikro ve makro bağlamlardaki ekonomik, teknik ve politik süreçleri değiştirmiştir (Karakaş, 2000).

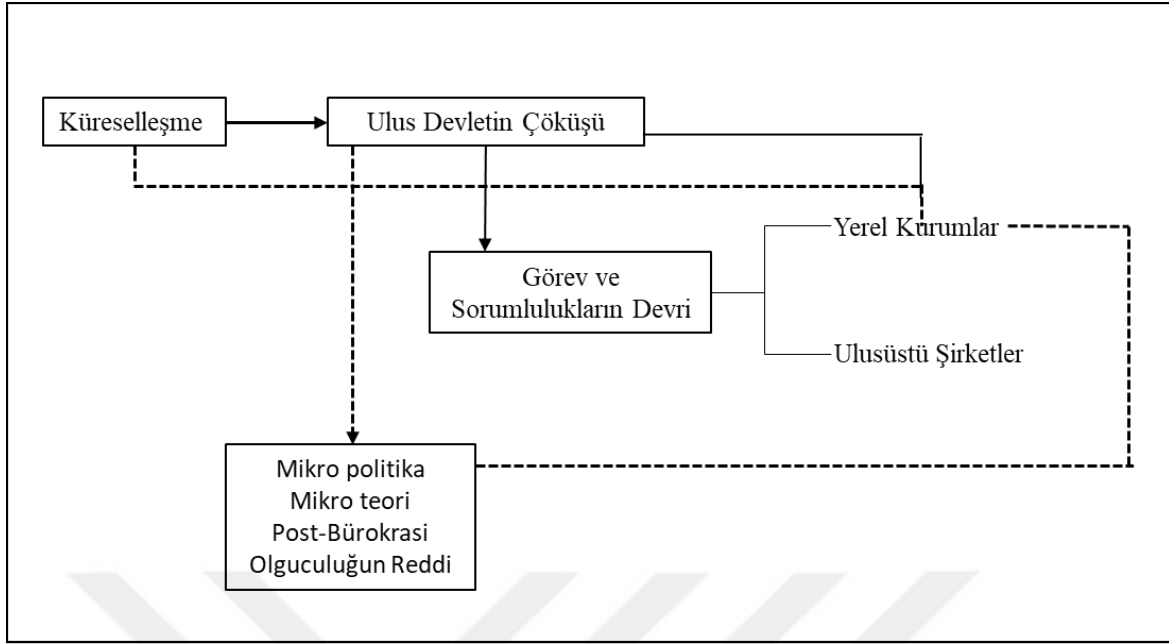
Belek, postmodern dönem örgütlenme mekanizmasında gücün desantrilizasyon sürecine girdiğinden bahsetmektedir. Ona göre modernizmde politika üretiminin kapsamı sınıfsal ayrımı yok sayarak ulusal nitelikte iken; ‘postmodernite’de sınıfsal farklar çözülmekte; ulusüstü mekanizmalar popülerleşmekte ve küresel kültürel geçişler önem kazanmaktadır (Belek, 1999, s. 175).

3.3.1. Devlet mekanizmasının desantrilizasyonu

Postmodernist süreç içerisinde değişen üretim biçimleri, geleneksel örgütlenme yapısında değişikliklere sebep olmuştur. Ekonomik açıdan iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmelerin yaşanması, birikim rejiminde globalizasyon sürecine girilmesine olanak tanıyarak pazar kabiliyetini artırmıştır. Bu durumdan kaynaklı olarak ulusüstü örgütsel yapılanmalarıyla ortaya çıkan yeni şirketlerin ve kurumların varlığı, devletin merkezîyetçi yapısının eleştirilmesine zemin hazırlamıştır (Akça, 2005, s. 251).

Globalleşme sürecinin çok aktörlü bir niteliğe sahip olması, ulus devletin siyasi yetkinliğinin ve özelliklerinin değişmesine neden olmuştur. Küreselleşme ile ulus devletlerin uluslararası örgütler ve siyasi hareketler neticesinde bağımsız karar verme yetisini kaybettiği, devletin kontrol alanının zayıfladığı ve gücün zayıf devletlerden güçlü devletlere kaydığı görülmektedir (Uğuz ve Saygılı, 2016, s. 139). Bu bağlamda; ekonomik ve kültürel ilişkileri sınır üstü bir biçime dönüştüren globalleşme, devletlerin sınırlarının öneminin azalmasına ve sınır aşan yapıyla egemenlik haklarının eleştirilmesine neden olmuştur.

Devletlerin ekonomik ve kültürel anlamda sınırlarının önemsizleşmesi ve egemenlik haklarının azalması sonucunda, modernist anlayış içerisinde kabul edilen makro teori ve makro politika anlayışı yerini mikro teori ve mikro politika anlayışı oluşturmuştur. Postmodernizm; “totalite ve sistem” anlayışını “çoğulluk anlayışıyla değiştirerek yerel yönetimlerin ve yerel örgütlerin aktif rol oynamasına zemin hazırlamıştır (Best ve Kellner, 2016, s. 268-269).

Şekil 3.3. Postmodernizmde devlet mekanizmasının desantralizasyonu (Best ve Kellner, 2016’dan uyarlanmıştır)

Aynı zamanda modern yönetim anlayışının özellikleri olan “olguculuk (pozitivizm) ve bilimsel yönetim, nesnellik ve en iyi tek yol anlayışı kavramları; postmodern dönem içerisinde yerini pozitivizmin reddi ve post-bürokrasi, öznellik ve çeşitlilik yaklaşımı, belirsizlik ve sonuç odaklılığa bırakmıştır (Yıldırım, 2009, s. 383-393). Aynı zamanda modernist devletin ana felsefesi olan “sistem merkezli” ve “üretim odaklı” bürokrasi anlayışı; “insan merkezli” bürokrasi anlayışına evrilmiştir (Saran, 2004, s. 22). Kabul edilen insan merkezli bürokrasi anlayışı, bireylerin kendilerini özgürce ifade edebilme ve kamu vicdanı oluşturabilme fırsatı vermiştir. Bu durum sonucunda birey, alternatif platformlarda düşüncelerini aktararak kendi siyasi söylemini oluşturabilme imkanına kavuşmuştur.

3.3.2. Postmodernizmde parçacıl siyasal söylem

Postmodern yönetim sistemi içerisinde mikro politika anlayışına geçen devlet, modern dönemdeki sorumluluklarından vazgeçerek minimal içerikte hizmet veren bir mekanizmaya evrilmiştir. Bu dönem içerisinde devlet; kendi iç kurumlarının sunduğu hizmetlerin daha etkin ve verimli hale getirebilmek üzere bireyin kamu karşısındaki konumunun iyileştirmeyi amaçlamıştır. (Eryılmaz, 2015, s. 53-54).

Bu dönemde iletişim teknolojisinin de gelişmesiyle ulusaltı kültürlerin kendilerini ifade edebilme imkanlarının da arttığı görülmektedir. Böylece ulusal kültür bütünlüğünün bozulmasının zemini oluşmuştur. Aynı zamanda 1970'lerden itibaren entelektüel kesim tarafından tartışılmaya başlanan bireyselleşme kavramı, siyasa ve politika üreten mekanizmaların işleyişine ve algılanışına doğrudan etki etmiştir. Postmodern dönem içerisinde; bireyselleşme, modernist anlayıştan farklı algılanan ve yorumlanan bir bireycilik anlayışını doğurmuştur. Postmodern dönemde bireycilik; modernitenin yaratmış olduğu rasyonel, zamanı ve geleceğini önceden belirleyen tabandan ayrılarak kültürel kimliklerinden beslenen bir kavram olarak tartışılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla yeniden şekillenen bireycilik olgusu; modernist dönemde siyasal olarak algılanmayan cinsiyet, kimlik, çevre, vb. alanları ve gündelik hayata ilişkin pratikleri siyasal alana taşımak zorunda kalmıştır (Göktolga, 2015).

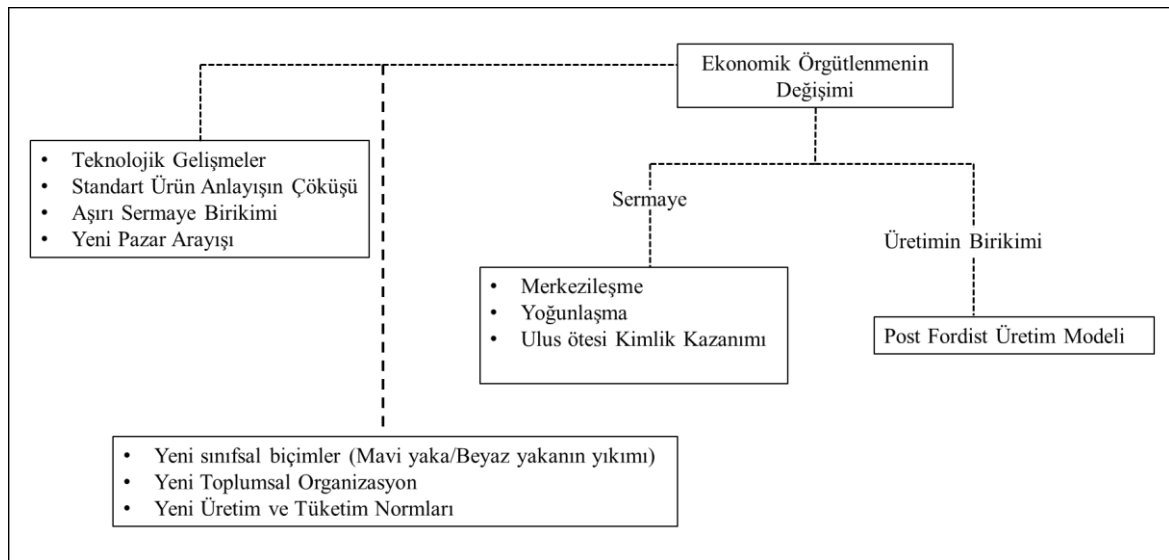
Modernizmin genel siyasal söylemi; üretim birikimi aşamasında oluşan statü ve yaşam tarzındaki farklılıklara dayanırken, postmodernist dönem içerisindeki siyasal söylemler tüketimin birikimi ve kültür bağlamındaki ayrışmaya dayanmaktadır (Göktolga, 2015). Bu durum, siyasetin işleyiş mekanizmasını da dönüştürerek sınıf farklılıklarına dayalı gelişen kitlesel ideoloji partilerin sınıf temelli politika arayışlarından vazgeçmelerine sebep olmuştur. 1970'lerden itibaren spekülative konular üzerine şekillenen siyasi hareketler, yeni bir bakış açısı ve yeni bir söylem içerisinde kendi oy tabanını kurmaya çalışmaktadır. Siyasal söylemler bu dönemden itibaren daha çok park alanlarının korunması, kadın haklarının korunması, nükleer güç santralleri inşasının protestosu gibi olay odaklı gelişen siyasalar üretmek hem toplumsal düzeyde örgütlenme hem de siyasi parti olarak siyasa üretme süreçlerine entegre olmuşlardır (Müller and Rommel, 1989, s. 6).

3.4. Postmodernizmde Ekonomik Yapı ve Örgütlenme Biçimi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletlerin ekonomik yapılarında oluşan arz odaklı üretim sistemi sonucu hızlı bir şekilde büyüyen ve yaygınlaşan sermaye birikimi, yeni pazar arayışlarına girerek ulusal sınırlar içerisinde kısıtlı kalmamak için birçok atılım gerçekleştirmiştir. Nitekim 1970'li yılların başından itibaren teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve standart ürün anlayışında arz-talep ilişkisinin krize girmesi, fordist üretim sisteminin de değişme zaruriyetini oluşturmuştur. Postmodernitenin ontolojik felsefesine ters düşen standart ve seri üretim mantığı, yerini esnek ve talep odaklı gelişen parçacıl üretim

mekanizması olan post-fordizme bırakmıştır. Yeni üretim birikimi modeli içerisinde, üretim alanları da desantrilize edilerek sermayenin ulus üstü kimlik kazanma süreci hızlandırılmıştır.

Sermayenin merkezileşme, yoğunlaşma ve ulus ötesi kimlik kazanması eğilimi sonucunda, küresel kapitalizmi tanımlayan değişim; çok ortaklı ulus üstü şirketlerin dünya ölçeğinde üretim ve emeğin üretimini örgütleyen mekanizma olarak işlev görmesidir (Güzelsarı, 2007).

Şekil 3.4. Postmodern dönemde ekonomik organizasyonun değişimi (Giddens, 1994; Lyotard, 1998'ten uyarlanmıştır)

Sermaye birikim sürecinin dünya ticaretini hâkimiyeti altına aldığı postmodern dönemde; ulus üstü şirketlerin ulaştırma ve iletişim maliyetleri düşerken, üretim sürecinin farklı aşamalarının farklı coğrafyalara kaydırılmasına da zemin hazırlamıştır. Bu dönem içerisinde sermayenin küresel bir özellik kazanmasıyla sınıf biçimi, toplumsal yapı, üretim biçimi, tüketim biçimi, sivil örgütlenme hareketleri, kentsel biçim ve ahlak anlayışı da yeni kapitalist düzenin istekleri doğrultusunda farklı bir yapıya dönüşmüştür (Bingöl, 2014; Gökgür, 2017; Keleş, 2016).

Tez kapsamında postmodernist ekonomik organizasyonun mekân algısını ve toplumsal yapı üzerindeki etkisini anlayabilmek için; postmodernist üretim birikimi modeli, sermaye

birikimi, ekonomik organizasyon sürecinde devletin rolünün ne ve nasıl olduğu detaylı olarak incelenmiştir.

3.4.1. Postmodern dönemde üretim ve emeğin yapısı

İstihdam hacim ve niteliğinde, ürün niteliğinde, emek piyasasının temsiliyetinde, teknolojiye, ekonomik organizasyon formunda katı düzenlemelerin ve standardizasyonun esnetilmesi, yumuşatılması anlamına gelen post-fordist üretim; fordist üretim sisteminden uzaklaşmayı ve bilgisayarlı teknolojinin verdiği olanaklarla fordizm öncesi geleneksel iş kalıplarının birleştirilmesini ifade etmektedir (Belek, 1999, s. 66-67).

Esnek Üretim (Post-Fordist) birikim sürecinin özellikleri, farklı disiplinlerin bakış açılarına göre değişik öncelikler bağlamında ele alınmaktadır. Kimi yaklaşımlar, esnek birikim sürecine dönüşümü sağlayan temel özelliğin; bilgi ve iletişim alanında ortaya çıkan teknolojik devrim olduğunu ifade ederken, „kimi yaklaşımlar üretim ve birikim sürecindeki işlevsel değişimlere öncelik vermektedirler (Şaylan, 2002, s. 138). Tez kapsamında ise; hem teknolojik devrimlerin sermaye birikim sürecindeki oluşturduğu tercih değişiklikleri (sermayenin sektör tercihi) , hem de üretim ve birikim süreçlerinin işlevsel değişiklikleri incelenerek ekonomik organizasyonun yeni örgütlenme biçiminin sonuçları açıklanmıştır.

Postfordist üretim biçiminin üretim ve birikim süreçlerinde oluşturduğu işlevsel değişiklikler genel bir şekilde şöyle aktarılmaktadır:

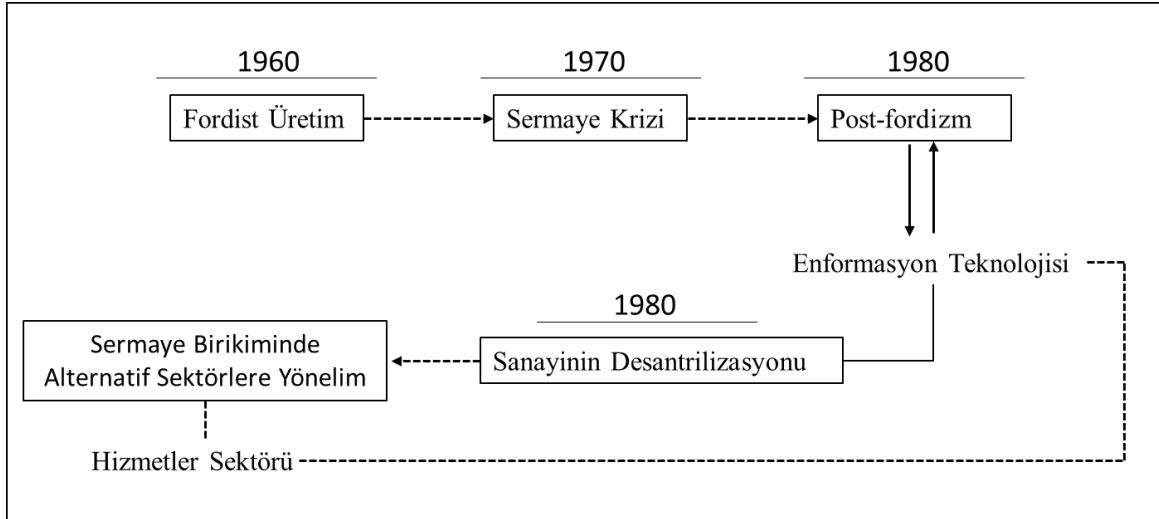
- Esnek üretim rejimi: Pazar talepleri doğrultusunda gelişen ve gerektiğinde farklılaştırılabilen bir üretim süreci geliştirilmiştir.
- Küçük ölçekli üretim: Fordist sistem içerisinde büyük ölçekli üretim mekanizması yerine küçük işletmelerce yapılan küçük ölçekli üretim söz konusudur.
- İşgücünün uzmanlaşması ve çoklu görevler yüklenmesi: İşgücüne dair yüksek eğitim ve uzmanlaşma kapasitesine sahip iş gücü profili öngörülmektedir.
- Sendikalaşmanın önemini kaybetmesi: Sendikal anlayışların kitlesel bir şekilde işçi haklarını savunduğu ve postmodern dönemde benimsenen esnek üretim sürecinin kitlesel anlayışı reddettiğinden dolayı; sendikaların işgücü odaklı aşırı talepleri yerine işletme odaklı anlayışlar öne çıkmaktadır (Eraydın, 1992, s. 28).

- Çokuluslu şirketlerin hâkimiyeti ve özerkliği: Kapitalist üretim sürecinin küreselleşmesi nedeniyle, çokuluslu şirketler ortaya çıkmış ve giderek dünya ekonomisindeki ağırlıkları artmıştır. Bu kapsamda örgütlü bir şekilde kentlerde *finans ve yönetim merkezilerinin kentlerin belli bölgelerinde yoğunlaştığı* görülmüştür (Debord, 1996; Giddens, 1994; Lyotard, 1998; Saklı, 2013, s. 117).

3.4.2. Postmodern dönemde sermaye birikim süreci

1970’lerde mal, hizmet ve paranın serbestçe dolaşımı, modernist anlayışın sanayiye dayalı rejim birikimi algısının çözülmesine neden olmuştur. Devletlerin makro politikalarını değiştiren enformasyon teknolojisi, sanayi ve kent arasındaki bağlamsal anlatımın da değişmesine neden olmuştur (Kaygalak ve Işık, 2007, s. 26). Enformasyon teknolojilerin sonucu gelişen postfordist üretim biçimi; 1970’li yılların sonundan itibaren sanayi ötesi bir yaklaşım ile birikim sürecini oluşturan bir üretim modeli olarak değerlendirilmeye başlanmıştır (Aydınlı, 2004, s. 4).

Modernist dönemde devletlerin ve kentlerin politikalarına yön veren sanayi örgütlenmesi; postfordist üretim biçiminde değişikliklere maruz kalmıştır. Sermaye birikimi açısından ekonomiye yön veren merkez ülkelere bakıldığında; geleneksel emek yoğun sanayinin çevre ülkelere desantrilize edildiği gözlemlenirken, esnek üretime dayalı enformasyon teknolojilerinin ve alternatif sektörlerin ekonominin ana odağını oluşturduğu görülmektedir (Kazan, 1994). Sanayisizleşme sonucunda; merkez ülkelerde kent ekonomisi; başta enformasyon teknolojileri ve kültür endüstrisi olmak üzere hizmet ağırlıklı bir sektörel yapıya dönmüştür (Kaygalak ve Işık, 2007, s. 27).

Şekil 3.5. Postmodern dönemde sermaye birikiminin değişimi (Kaygalak ve Işık, 2007’den uyarlanmıştır)

“Kültür endüstrileri” olarak adlandırılan bu yeni ekonomik kalkınma ve yatırım sektörü; sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma arayışı içerisinde değişik hizmet kategorilerinde sermaye birikimini oluşturmaya odaklanmıştır. Günümüzde sermaye birikimi konusunda öncü olan devletler; postmodernitenin ontolojik kabulleri doğrultusunda enformasyon toplumunun gelişmesine yön verecek sektörler odaklanılmışlardır. Bu kapsamda sermaye; kentler üzerinden turizm ve hizmet sektörüne yatırımlar yaparak sermaye birikimini sağlama arayışına girmiştir. Sermaye kaynağı; yeni şartlar içerisinde borsa, bankacılık, finans kurumları, medya, ulusal ve uluslararası düzeyde spor organizasyonları, turizm organizasyonlarına yatırım yaparak sermaye birikimini oluşturmaktadır (Tankut, Çalışkan, Lenent ve Zorlu, 2002).

3.4.3. Ekonomik organizasyonda devletin rolü

Modern dönem içerisinde Keynesyen politikaları benimseyen devlet mekanizması, kapitalist sistemin yarattığı tüm sorunları çözmekte sorumlu olan kurum olarak tanımlanırken, ekonomik sorumlulukların yanında sosyal açıdan da bazı yükümlülüklerle sahiptir (Harvey, 1996). Ancak kapitalizmin küreselleşmesinin yeni bir sürece girdiği 1970’li yılların başından itibaren devlet mekanizması; dünya ölçeğinde genişleten sermayenin üretimi ve yeniden üretimi sorumluluğunu ulus üstü şirketlere bırakmıştır. Bu dönemden itibaren devlet mekanizması; sadece ideolojik işlevlerini yerine getirmekle

sorumlu olan mekanizma olarak değerlendirilmiştir (Duman M. Z., 2011, s. 678; Oğuz, 2006, s. 185).

Kapitalizmin artan bir hız ve hacimde küreselleşmesi sonucu devlet mekanizması; ekonomik liberalleşme sürecine girerek rekabetçi ve serbest mübadele koşullarının oluşturulması, mal, para ve insanların hareketi üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması; teknoloji ve altyapı gibi temel girdilerin sağlanması ve kapitalist sistemin dış ilişkilerinin yürütülmesinden sorumlu olmaktadır (Murray, 1975).

Bu dönem içerisinde sermaye sınıfı; devlet mekanizması tarafından belli haklara da sahip olmaktadır. Küreselleşme süreci içerisinde sermayenin artan hareketliliği ve mali sermayenin yükselen hegemonyası, devlet mekanizmasının iç hiyerarşisini de değiştirmektedir. Bu dönem içerisinde kamusal uygulamaların geneli; uluslararası ofislerle yapılan anlaşmalar temelinde gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla devletin sermayeye tanıdığı imtiyaz ve sözleşmelere yönelik rekabet de giderek artmaktadır. Literatürde bu durum özelleştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Saklı, 2013, s. 122).

Uygulanan refah devleti anlayışının doğurduğu büyük kamu açıkları; özelleştirme yolu ile kapatılmaya çalışılmış ve küresel rekabet ortamının oluşması hedeflenmiştir. Özelleştirmelerle birlikte, üretici devletten düzenleyici devlet mekanizmasına geçiş sağlanarak, üretim şartları özel sektöre devredilmiştir. Devlet özelleştirme süreci içerisinde sadece düzenleyici işlevini üstlenen bir mekanizmaya evrilmiştir (Sezen, 2003, s. 17).

Merkezi yönetimin ekonomi üzerindeki yetkilerini özerk kurumlara devretmesi ve belli kurumlar aracılığı ile de bir tür hakem sayılabilecek düzenleme yaklaşımlarını benimsemesi, ekonomik faaliyetlerin tamamen özel alanda ve rekabet şartları altında gerçekleşmesini sağlamıştır. Ancak devletin denetleyici ve üretici rolünden vazgeçerek sosyal devlet kimliğini bırakmasıyla toplumun temel ihtiyaçların da özel sektör tarafından karşılanması söz konusu olmuştur.

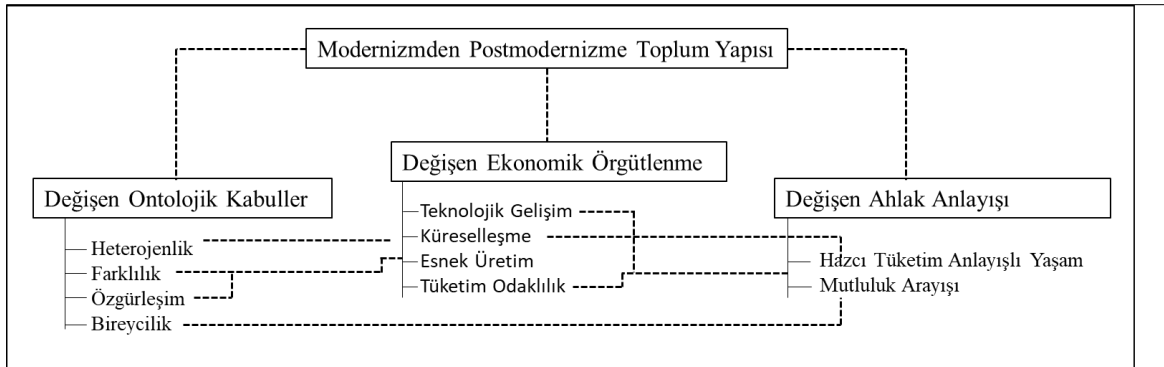
Postmodernizmin ekonomik paradigması olarak kabul edilen özelleştirme süreci içerisinde eğitim ve sağlık hizmetleri de özelleştirilerek, devletin sorumluluk alanından ziyade özel sektörün yön verdiği alanlar olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu konuyu eleştirel bir bakış açısıyla ele alan Ritzer (2015); özel üniversitelere ‘Mcüniversiteler’, özel hastanelere

ise ‘Mchastaneler’ adını vererek, temel hizmetlerin de sermaye sınıfının kontrolü altında olduğundan bahsetmektedir.

Sonuç olarak postmodern dönem içerisinde devlet mekanizması, post-fordist üretim modelinin yayılması ve teknolojik gelişmeler doğrultusunda hız kazanan küresel sermayenin istekleri doğrultusunda, özlük haklarından vazgeçerek piyasa ekonomisinde pasif bir etken olarak kalmıştır.

3.5. Postmodernist Dönemde Toplumsal Yapının Dönüşümü

Modern dönemin popüler devlet yapısı olan ulus-devlet anlayışı, heterojen yapısı ile toplumsal rasyonaliteyi sağlamak için değerler dizgesini önemsizleştirerek standart bir toplum yapısını oluşturmuştur. Postmodern dönem içerisinde devlet mekanizmasının pasifize olması ve küreselleşme sonucu sınırların kaybolması, ulus kimliğine dayalı toplum yapısını bozarak alt kültürlerden oluşan heterojen bir toplum organizasyonu üretmiştir. Bu dönem içerisinde gelişen ontolojik kabuller, toplumsal yapının değişimini etkileyerek modernizmin bütünlleştirici felsefesinin yerine heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici biçimde örgütlemektedir.

Şekil 3.6. Modernizmden postmodernizme toplum yapısının değişimi (Arın, 1986; Baudrillard, 2016; Debord, 1996; Duman, 2011’den uyarlanmıştır)

Aynı zamanda modernist kapitalist üretim ilişkilerinin değişerek tüketim odaklı üretim mekanizmalarının gelişmesi, tüketim dinamikleri doğrultusunda gelişen ve ilerleyen bir toplumsal yapı organize etmektedir (Arın, 1986; Baudrillard, 2016; Debord, 1996; Duman, 2011). Bu kapsamda postmodern dönemde değişen toplum yapısı; postmodernitenin sahip

olduğu ontolojik, ekonomik ve ahlak anlayışları doğrultusunda detaylı bir şekilde incelenmiştir.

3.5.1. Postmodern ontolojinin toplumsal bağlamı

Postmodernizmin ontolojik kabulleri doğrultusunda toplumsal yapı organizasyonu; modernizmin bütünleştirici felsefesinin yerine heterojenliği ve farklılığı özgürleştirici biçimde örgütlenmektedir. Bu doğrultuda bütünlük, türdeşlik ve totaliter tüm söylemlere zıt argümanlar üretmek, postmodernist düşüncenin temel özellikleridir. Böylece postmodern söylem, toplumsal ilişkilerde farklılığın tanınmasına olanak tanıyan özgürleştirme projesi olarak da tanımlanmaktadır (Keyman, 2000, s. 171).

Parçalanmışlığın, bölünmüşlüğün, farklılığın ve özgün olmanın bir çeşitlilik ve pozitif olgu olarak tanımlandığı postmodern dönemde; kimlik kavramı modernitenin aksine farklılıklar ve çeşitlilikler ekseninde ele alınmaktadır. Bu dönem içerisinde söylenen egemen kimlik algısı, heterojenlik kapsamında biçimlenmektedir (Karaduman, 2010, s. 2894).

Tek tiplilik ve bütünsellik gibi modernliğin merkezi birikimlerini tersine çeviren postmodernizm, sınıfsal ve ırksal farklılıkların eşit temsiline sağlanması düşüncesi ile çoğulculuk ve çeşitlilik anlayışına dayanmaktadır. Farklılıklar modern dönemde üst kimliğe dahil edilmesi gereken bir olgu olmaktan öte, pozitif değer ve çeşitlilik oluşturan bir öge olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Postmodernliğin çoğulcu anlayışı içerisinde, farklı yaşam biçimlerine izin verilmekte; bir yaşam tarzının diğerlerinden üstün veya baskın olmasına izin verilmemektedir (Bauman, 2017, s. 131).

Bauman (2017) göre; postmodernizm, ulusları, sınıfları, ırkları, cinsleri ve merkezleri çevrelerden ayıran kurumsal sınırlara karşı durmaktadır. Böylece farklılığın pozitif bir olgu kapsamında değerlendirilmesine yönelik anlayış olan postmodernite; cinsiyet, ırk, etnisite gibi marjinalleştirilmiş, politik arenadan ötekileştirme sürecine tabi kılınmış alt kültürlerle ve kimliklere eşit haklar sunmaya başlamaktadır. Bu dönem içerisinde marjinalleştirilen ve dışlanan özne konumları, (feminist eylemler, azınlığın dini eylemleri, azınlığa özel eğitim imkanları) farklılığın olumsuzluğu sonucu istedikleri yaşam haklarına sahip olmaktadır (Sönmez, 2012, s. 85).

3.5.2. Ekonomik organizasyonun toplumsal yapıya etkisi

Postmodernizmin ontolojik ve epistemolojik kabullerinin ekonomik organizasyondaki yarattığı dönüşüm, toplumsal yapının iç kabullerini de değiştirmiştir. Bu dönem içerisinde fordist üretim biçiminin değişmesi sonucu binlerce işçinin işsiz kalması, küçük ve orta ölçekli firmaların esnek çalışma tarzını benimseyerek örgütlenmesi, üretimin küresel alana açılmalarıyla işletmelerin alt birimlere bölünebilme fırsatı, çalışanların hisse sahibi olabilme imkânına kavuşmaları gibi değişimler; toplumların standart bütünlüklerini ve ulus devlet mekanizmasının bozulmasına neden olmuştur. Aynı zamanda küreselleşme döneminde ortaya çıkan toplumsal ve politik ilişkilerin ulus ötesi kimlik kazanması, güçlü bir bireysellik vurgusunu içeren kültürel değişimlere sebep olmuştur (Hasse ve Leiufsrud, 2002, s. 108; Urry, 1995, s. 99-103).

Bu dönem içerisinde oluşan birikim rejimi; içerisinde kararlı ve kalıcı hiçbir temsilin yer almadığı değişken bir toplumsal evren inşa etmektedir. Yaşanan toplumsal değişimler içerisinde tüketim anlayışı, toplumun bütün değişimlerine zemin hazırlayarak her şey anlık değişimin katı yasalarına tabi olarak değerlendirilmektedir (İlhan, 2007, s. 284).

Tüketimcilik, batılı gelişmiş ve gelişmekte olan diğer toplumsal oluşumlarda; milyarlarca bireyin gündelik yaşamında kullandığı ve kapitalizmi meşrulaştıran yegâne araç işlevselleşmiştir (Bockock, 1993, s. 120). Bu dönem içerisinde tüketimcilik olgusu, bireylerin toplumsal kimliğinde değişikliklere sebep olarak hazcı davranış eylemlerine yönelmelerini desteklemiştir.

3.5.3. Toplumsal yapıda hazcı (Hedonist) ahlakın/etiğin oluşumu

İnsanlık tarihinin en köklü felsefi akımlarından biri olan hazcılık veya hedonizm; eski Yunan döneminden itibaren odaklandığı fayda ve haz kavramları ile birlikte bireysel ve toplumsal eylemleri, çeşitli okulları çerçevesinde sorgulamış; onlara nicelik ve nitelik açısından çözümlemelerde bulunmuş bir düşünce sistemi olarak günümüze gelmiştir.

Haz kelimesi sosyal bilimlerde genel olarak, “bir isteğin karşılanması veya istenen sonuca ulaşmanın verdiği his olarak tanımlanmıştır. Karşıt kavramı olan ‘acı’ ise bir isteğin karşılanmamasının, arzulanan sonuca ulaşamamanın veya istenmeyen muamele ya da

durumlara uğramanın verdiği sıkıntı olarak belirtilmiştir. Hazcıların, insanı yönettiğini ileri sürdükleri bu iki duyguyu temel alan hedonizm ise; felsefi boyutuyla hazzın kesin olarak iyi olduğunu insan eylemlerinin her şartta haz sağlayacak bir biçimde düşünülmesi gerektiğini, bireye süresiz haz verene yönelmenin en uygun davranış biçimi olduğunu savunan görüş olarak belirtilmiştir. Bu felsefi görüşün öne sürdüğü “haz ve acı ilkesi” insan davranışlarının temel itici gücünün haz ve acı olduğunu, bu sebeple haz veren eylemlere yönelmek, acı veren eylemlerden ise kaçınmanın en temel davranış biçim olduğunu ifade eden ilke olarak kuramsallaştırılmıştır. Haz kavramı ve insan davranışları üzerine yoğunlaşan hedonist görüş; haz kavramını da detaylandırarak hazzı, bedensel ve ruhsal hazlar olmak üzere iki türe ayırmaktadır (Kaul, 2007; Kırıcı, 2014; Özcan, 2011; Vennhoven , 2003).

Günlük hayatımızda arzuladığımız hazlar bedensel hazlar olarak tanımlanırken, kutsal amaçlar için arzuladığımız hazlar ise ruhsal hazlar olarak değerlendirilmektedir. Hazcı ahlak felsefesinin öncülerinden olan Aristoteles, Demokritos ve Mill; haz çeşitleri hususunda, insanoğlunun sürekli olarak bedensel hazlara yöneldiğini ve bu yönelişin hiçbir zaman son bulmayacağını ifade etmişlerdir. Onlara göre maddi nesnelerden elde edilen hazlar kısmi mutluluklar sağlamaktadır. Bedensel hazzı elde eden insanoğlu; kısa bir süre içerisinde mutsuz olmaya başlayarak yeni bedensel veya maddi hazlar peşinde mutluluğu arayacak ve bu durum sonucu maddi hazzın paradoksunu oluşturarak gerçek mutluluğa asla kavuşamayacaktır. Onlara göre insanoğlu, sadece ruhani hazlar peşinde koşarak mutluluğu elde edebilir (Labukt, 2010).

Bu bağlamda hedonist anlayış; bir ahlak felsefesi görüşü olarak ilk tartışıldığı zamanlar; insanın evrendeki yerinden ziyade, evrenin insanın gözündeki anlamını esas alan, insan odaklı bir felsefi zemin üzerine inşa edilmekteyken, modern olarak tanımlayabileceğimiz hedonist anlayış, tüketim kültürü içerisinde bedensel haz ile mutluluk kavramını bağdaştırarak dünyada kabul gören ahlak ve etik anlayışı olarak değerlendirilmektedir (Aydın, 2013; Kaul, 2007).

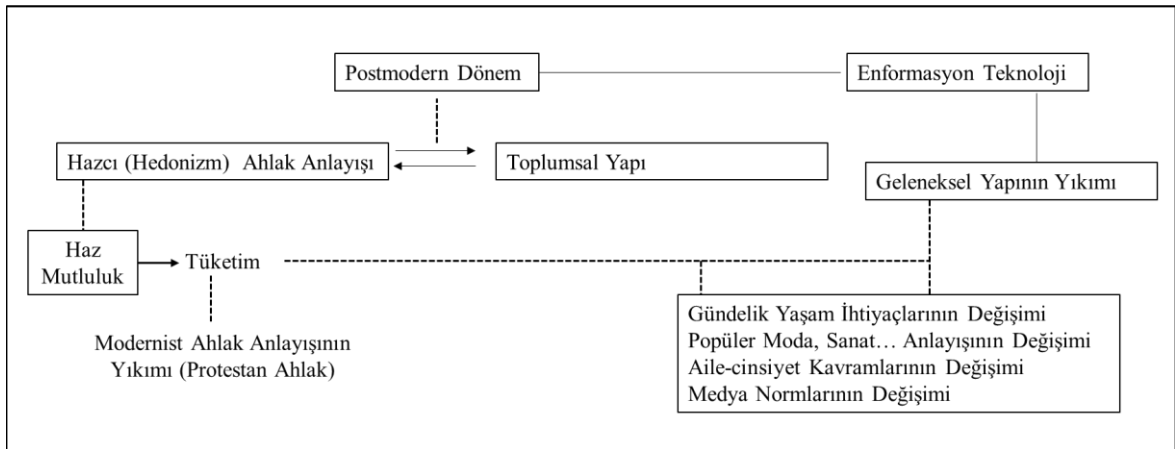
Günümüz hedonist anlayış; 1980’ler ve 90’lardaki liberal politikaların mutlak desteğiyle, ekonomik paradigma değişikliği sonucu yeniden popüler olmaya başlayan ahlak felsefesi kuramlarından biri haline gelmiştir. Oluşturulan yeni paradigmada; gelecek için yapılan siyasi, ekonomik ve sosyal planlamalar, tüketim sisteminin içerisinde karşılanacak şekilde dizayn edilerek hazcı bireysel tüketim anlayışını desteklemektedir. Artık insanların gündelik

alışverişi, eskiden yapılan alışverişe benzememekle beraber, süreklilik oluşturacak şekilde ürün, mal ve iletilerin edinilmesi ve algılanması biçimini taşımaktadır. Bu ürün, mal ve iletiler; kentsel yaşama özgü menkullere ve etkinlik araçlarına, nesnenin herhangi bir kitle iletişim aracından gelen iletilerde yüceltilmesinin oluşturduğu sürekli gösteriye kadar; insan mekanizmasında bir tür arzu oluşturmaktadır (Baudrillard, 2016; Ritzer, 2015; Roscoe, 2013).

Hedonist kültürün oluşturduğu salt fiziksel tüketime dayalı yaşam normlarının sonucu olan ‘nesne üstünlüğü çağı’ (Baudrillard, 2016) tarafından şöyle açıklanmaktadır.

Kurt çocuğun kurtlarla yaşaya yaşaya kurda dönüşmesinde olduğu gibi demek ki biz de yavaş yavaş işlevselleşiyoruz. Nesneler çağını yaşıyoruz. Söylemek istediğim, nesnelerin ritmine ve onların hiç kesintisiz art arda gelişine göre yaşadığımız. Geçmiş uygarlıkların tümünde dayanıklı nesneler, araçlar veya binalar kuşaklarca insandan daha uzun yaşamışken, bugün onların doğmasını, gelişmesini ve ölmesini izleyenler biziz.

Bu anlayış içerisinde hedonizm ve hazza dayalı tüketim, yeni tür toplumsal karmaşanın ve bireyin öz kimliğinin kaybolmaya başlamasını ikame eden bir tür materyalist kültürel yapılanma olarak değerlendirilmektedir. Yeni toplumsal düzende; yalnızca, özel ve kolektif tüketici zihniyet, toplum içerisinde aidiyet hissini yaşayabilmektedir. Bu aşamada toplum yapısı, içerdiği sınıfsal farklılıklara (yaş, cinsiyet, gelir vb.) bakılmaksızın sisteme dahil olmak zorunda kalmıştır. Gündelik yaşamı yöneten bu mucizevi zihniyet; tüketimin mutlak gücüne inanç üzerine inşa edilmektedir.

Şekil 3.7. Hedonist ahlakın toplumsal yapıdaki dönüşümleri (Debord, 1996; Kırıcı, 2014; Şenkal, 2016'den uyarlanmıştır)

Postmodern dönemde sosyologlar tarafından sıkça tartışılan konulardan olan hedonist ahlak; toplumun gündelik yaşam normları üzerinde değişikliklere sebep olarak, modern dönemin standart yapısını da bozmaktadır. Enformasyon teknolojisinin gelişmesi ve bireysel kullanıma açılmasıyla birey üzerinde soyut arzuların oluşumu tetiklenmektedir. Bu durum sonucunda birey; gündelik temel ihtiyaçlardan, popüler moda anlayışına, cinsiyet algısından medya kullanımına kadar tüm yaşam normlarını hedonist arzulara göre şekillendirmeye başlamıştır (Yanıklar, 2018).

Çalışma kapsamında, postmodern dönemin toplumsal yapı normlarını ve değişen tercihlerini hedonizm üzerinden açıklanarak, literatürde yaygın bir şekilde tartışmaları yapılan cinsiyet, tüketim tercihleri ve medya tüketimciliği konuları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Hedonist toplumun medya bağlamı:

Postmodern dönemde kitle iletişim araçları; tüketim kültürü ve tüketim odaklı yaşam tarzlarının toplumsallaşması sürecine önemli katkı sunmaktadır (Dağtaş, 2006, s.306). Kitle iletişim araçları, tükettiren kapitalizmin yardımcıları olarak bireyleri “tasarruftan hazzıya yönelmelerine” adeta ön ayak olmaktadır (Şahin, 2009, s.126-127).

Kendini tüketim normları içerisinde toplumun bir parçası olarak görmeye çalışan birey, gelişen iletişim ve haberleşme araçlarının vasıtasıyla kimlik arayışına devam etmektedir. Kitle iletişim araçları, postmodern dönemin tüketim toplumunda, ‘arzu veya hazzın oluşmasında ve tüketim için üretimi konusunda, ulaşabildikleri en üst düzeye TV, reklam ve eğlence sektörleri vasıtasıyla ulaşmışlardır (Mutlu, 2005).

Tüketim dünyasında soyut arzu ve hazların oluşturulmasında reklam endüstrisi; erkek/kadın tiplerinin doğru ve yanlış gündelik toplumsal davranış şekilleri sunmakta olan bir ideoloji biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kellner moda ve reklam endüstrilerinin tüketim talebinin oluşturulmasında ve davranışların şekillendirilmesinde hayati önemi bulunan toplumsal ve ekonomik işlevlere sahip olduğunu söylemektedir. Kellner’e (1991) göre moda ve reklamlar; tüketim isteğini olabildiğince artırmak ve tüketim ideolojilerini diğer insanlara aşlamak için kullanılmaktadır.

Bu durumu Zengingönül (2012); sentetik deneyimin gerçekliği ele alması durumu olarak açıklamaktadır. Ona göre bir reklam bireyi herhangi bir nesneyi satın alması için onun kıymetli ve eşsiz olduğu inancını empoze ederek bir imaj oluşturmaktadır. Bu imaj sahte durumu, sahte idealle birleştirmektedir. Böylece yeni ürün eski üründen her daim daha iyidir mesajı verilerek güncel ürünü tüketmek öğütlenmektedir.

Reklam endüstrisine ilaveten popüler kültür ve medya organları, arzu ve haz duygularının üretim aşamasında rol alarak bireyleri birer tüketici yaparken, büyük kitleleri de tüketim toplumunun birer üyesi haline getirmektedir (Zengingönül, 2012). Medya mekanizması, kapitalizmin temel unsuru olan üretilenlerin metaya dönüştürülmesi gerçeğinin kültürel bağlamda da geçerli olmasını sağlamaktadır. Böylece üretim ve kültür ürünü ekonomik gerçekliklerden arındırılmamakta ve ona eklenerek anlam kazanmaktadır. Bu kapsamda görsel ve yazılı medya hazcı tüketim dinamiklerini tetiklemektedir (Postman, 1994).

Hedonist tüketim normlarını tetikleyen medya organları; aynı zamanda toplumdaki farklı yaş gruplarına da hitap edecek arzu ve istekleri üreterek tüketim sistemine entegre etmektedir. Kellner bu konuda; çocuklar üzerinden medyanın tüketim dinamiklerini açıklayarak 20.yy'ın sonunda bireyin ilk öğretim sürecine başlamadan TV alışkanlığı kazandığını söyleyerek sistem tarafından çocukların da müşteri sınıfına konulduğunu söylemektedir (Kellner, 1990). Kellner çocuklara yönelik kan, işkence, ölüm ve terör konulu çizgi filmlerin üretilmesini 'çılgın bir akışın içerisinde 'sahipleneceğin kadar sana mutluluk veren ürüne bir an önce sahip ol..' mesajı verildiğini düşünerek çocuklara yönelik film ve dizilerin tüketim normlarını oluşturduğunu ifade etmiştir (Kellner, 1991). Aynı zamanda McNeal'ın 'çocuklar nasıl piyasa müşterisi oldu' adlı çalışmasında, TV, reklam ve eğlence sektörünün yansıttığı hayali karakterlerin, çocuklara yönelik tüketim normlarını üretmek için kurulduğunu ifade ederek, sistemin hayali kahramanlar üretmesiyle tüketim normlarını oluşturduğunu söylemektedir (McNeal, 1987).

Bu durumu Zengingönül ise; çocukların yaşam döngüsünün, tüketim odaklı yaşam döngüsünü koruma ve sürdürme mücadelesine dönüştüğünü söyleyerek, toplumların benliğinin sosyal benlikten çıkarak ticari benliğe dönüştüğünü ifade etmiştir (Zengingönül, 2012).

Hedonist toplumda değerler sisteminin değişimi:

Postmodern dönemde ticari benlik üzerinde kurgulanan birey, geçmişte edindiği tüm birikimleri reddederek popüler modanın metalaştırılması üzerine kimliğini inşa etmeye başlamıştır. Hedonist kültürün metalaştırılması sürecinde ise toplumsal yapının geleneksel organizasyonunda değişen en önemli olgular; aile kavramı ve cinsiyet kavramları olarak değerlendirilmiştir (Gottdiener, 2005).

Yapılan çalışmaların tarihsel gelişimi incelendiğinde, modern dönem içerisinde kadının rolünün ev olduğu görülmektedir. Kadına “anne, eş, evin düzeni ile ilgilenen” gibi “özel” roller yüklenirken, erkeğe ise ev dışındaki tüm işlerle ilgilenen “kamusal” varlık olarak değerlendirildiği görülmüştür. 1980’lerden itibaren ise; popüler kültürde ve çeşitli medya organlarında; kadın imgesinin kullanılış biçimi, feminist kültür kuramcıları da dâhil olmak üzere birçok alanda tartışma konusu olmuştur (Özbek, 2008). Bu konuda çalışma yapan araştırmacılar; kadının medyada bedensel özellikleri ile kullanıldığını belirterek, kadının ikincilleştirilmesi sorununa değinmişlerdir.

Popüler kültürün kitle iletişimi alanında en büyük aracı olan televizyon, kadını cinsel bir meta olarak yansıtarak kadın cinsiyetini salt beden ekseninde rollleştirmektedir. Kadın bedeni medyada, cinselliği çağrıştıran, erkeklerin kullanımına sunulurken ikincilleştirilen ya da sadece ev içinde ailenin bir temsilcisi olarak sunulurken, ataerkil yapının etkilerini daha da pekiştirmek görevini üstlenmektedir. (Özbek, 2008; Şenkal, 2016). Bu durum sonucunda postmodernitenin üretmiş olduğu karşıtlık ekseninde 1980’lerden sonra kamuoyunda söz sahibi olmaya başlayan femer hareketleri göze çarpmaktadır.

Bu dönem içerisinde bedenin algıları üzerine soyut arzular oluşturularak “Formda olmak, güzel bedeninin sağlıklı beden olarak algılanması” bedensel özelliklere verilen önemi değiştirmiştir (Giet, 2006: 94). Çabuklu (2004) göre; postmodernlik, modernliğin bedeni yok etme yönündeki hareketini hızlandırmıştır. Hedonist dürtüler; bedenin hacmi küçülmesini öğütleyerek “küçük güzeldir” yaklaşımını topluma empoze etmektedir. Postmodern toplum anlayışında ideal beden; genç, esnek, bronzlaşmış, sıkı tenli, hijyenik, formda bir beden olarak tanımlanmaktadır.

Bedensel özelliklerin postmodern dönemde önemli bir olgu olarak değerlendirilmesi ve nesnelerin tüketim çağrıları ile hedonist motivasyon, fitness'i ve dinamizmi öne çıkararak; sporun kişiselleştirdiği, ticarileştirildiği, keyif kültürünün bir parçası haline getirdiği bir aktivite olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda kadının narinliği, kırılganlığı yerine, postmodern toplumda fiziksel olarak aktif sportif, fitness'i yansıtan kadın imajı önemsenmektedir (Çabuklu, 2004).

Kadın ve erkeğin değişen görünümü, tüketici kapitalist felsefenin kimlik, cinsiyet, cinsellik ve aile yaşamı deneyimlerini duygusal tehlike altına almaktadır. Arlie Hochschild ve Sennet da küreselleşme olgusunun özel yaşamda tahribat oluşturduğunu vurgularken, bireyciliğin öz-takıntı ve kontrolsüz narsisizme indirgenmesine inanmaktadır (Sennet, 1996; Hochschild, 2012). Hochschild; kaygılı ve boş kavramlarının küreselleşen bireyin benliğinin duygusal sınırlarını tanımladığını ifade ederken, geçmiş yılların katı öz tanımlı cinsiyet ilişkilerinin tanımlı olduğu ataerkil dünyasının değiştiğini açıklamaktadır. Ona göre; 'ölüm bizi ayırana kadar dünyasının' yerine soğuk duygusal stratejilerin oluştuğundan bahsederek özel yaşamın kültürel bir soğuma dönemine girdiğini belirtmektedir (Hochschild, 2012).

1980'lerde özgürlükçü hareketin doğmasıyla geleneksel cinsiyet kavramının karmaşıklaşması tartışmaları sosyologlar tarafından postmodern sürecin yaratmış olduğu bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Cinsiyet farklılıkları; modern dönemde Georgy Stone'un da bahsettiği gibi, toplumsal yargılar ve 'uygun' giysiyi düzenleyen beklentiler yoluyla güçlü bir biçimde şekillenmiştir. Giysi biçimleri yoluyla oluşan bu temel cinsiyet toplumsallaşması aktivitesi, birey ve toplum için cinsiyete dayalı bir evrensel görünüm yaratmaktadır (Stone, 2004). Ona göre modernizm başlı başına evrensel bir toplum yapısı oluştururken cinsiyete dayalı toplumsallaşmayı da bir araç olarak görmektedir. Bundan dolayı modern dönemde eşcinsellik tercihi birçok devlet tarafından kabul görmezken ve suç sayılırken, geç postmodern dönemde bazı batı ülkelerinde yasal hale gelmektedir. Gottdiener cinsiyet kavramının kaybolmasına yönelik ifadesini ortaya koyarken aynı zamanda modernizmin toplumsal sistematığının kılık kıyafet tercihlerini de standartlaştırdığını ifade etmiştir. Modern dönem içerisinde, moda sektöründe masa başı emek gücünün ortaya çıkmasıyla filizlenen orta sınıfın giyim kuşamının standartlaştığını ifade eden Gottdiener, aynı zamanda günden güne giyilen giysilerin de çok az farklılık gösterdiğini söylemektedir. Modernitenin öz katı rasyonalist

düşüncesinin bu alana da yansıdığını ifade ederken kadınların ve erkeklerin moda dünyaları, ufak tefek görünüş alternatifleriyle birbirinden farklılaştığını söylemektedir (Gottdiener, 2005). Aynı zamanda bu dönemden itibaren tüketim normlarının gelişmesiyle, her anlamda gösterişin metalaştığı düzende, cinsiyet kavramının standartlığının bozulduğu görülerek eşcinsel eylemlerin ve tercihlerin arttığı bilinmektedir.

3.6. Postmodernist Dönemde Mekân Algısı ve Kentleşme Dinamikleri

Postmodern dönem; temel kabulleri olan sübjektif doğru anlayışı, parçacılığı ve kültürel farklılıkları benimseyerek örgütlenme biçiminde, ekonomik organizasyonda ve toplumsal ahlaki değerleri oluşturma sürecinde temel değişiklikler yaratmıştır. Kentsel mekan ise modern dönemde olduğu gibi postmodern dönemde de toplumsal, örgütsel ve ekonomik organizasyonların somutlaştırılmış ögesi olarak kurgulanmıştır. Böylece kentsel mekanda parçacılığın, sermayenin sübjektif yorumun yansıtıldığı alanlar olarak tasarlanmış ve modernizmin bütüncül anlayışını değiştirmiştir. Bu değişim süreci içerisinde devlet sisteminin organizasyonun kentle ilişkisini, ekonomik organizasyonun kente etkisini ve toplum yapısının kentleşmeye etkisi detaylı olarak açıklanmıştır.

3.6.1. Devlet mekanizması ve kent ilişkisi

1980'lerden itibaren devletlerin ekonomik ve kültürel anlamda sınırlarının önemsizleşmesi ve egemenlik haklarının azalması yerel dinamiklerin güç kazanmasına ortam hazırlamıştır. Modern dönemin ulus devlet mekanizmasının postmodern dönemde küreselleşme süreci içerisinde geçerliliğini yitirmesi, uluslararası rekabetin anlayışı yerine kentlerin rekabete girdiği bir süreci geliştirmiştir. Bu süreçte etkin olan yerel aktörler; sermayeyi kendine çekebilmek adına birçok atılım gerçekleştirmiştir (Eraydın, 2001).

Bu dönem içerisinde devlet mekanizması refah devleti modelinin sorumluluk alanları olan kamusal hizmetlerin temini özel sektöre devrederek makro politika anlayışından mikropolitika anlayışına geçmiştir. Kamusal hizmetlerin devredilmesiyle özelleştirme sürecine giren devlet; sermayenin birikiminin kentler üzerinden sürdürebilmesinin ortamını hazırlamıştır (Harvey, 2012). Postmodern dönemde devlet mekanizmasının desantirileştirme sürecine girmesi ile kentsel topraklar ve/veya hizmetler özel mülkiyetin ilgi alanlarına girmiştir.

Keskinok bu durumu “kenti tüketmek” olarak tanımlamıştır. Kent mekânlarının niteliğinin değişim değeri kapsamında tanımlandığını ifade ederek, kentsel mekânın günümüz devlet modelinin politikaları sonucunda önemsizleştiğini söylemektedir. Aynı zamanda yapılan özelleştirme uygulamalarının genellikle kent merkezlerindeki değerli arazilerde gerçekleştiğini ifade etmiştir (Keskinok, 2009). Postmodern dönemde uygulanan özelleştirme uygulamalarının amaçları; kamusal bir nitelik kazandırma söylemi içerisinde kamusal yararların özel yararlar, kullanım değerlerinin değişim değerlerine, kamusalığin özel alana dönüştürülmesini sağlamaktadır.

küresel sermayenin tasarladığı düzen, dolaşım ve çökme (mekan/yer bağlamında) sağlamaya yönelik engelleri aşmak üzere, ekonomi boyutunu “yeni liberalizm, küreselleşme ve yerelleşme” kentleşme ve mekan boyutunu ise bütüncül planlamadan uzaklaşarak “dönüşüm ve parçacıyaklaşımlar” ile yeniden kurgulamaktadır (Cihangir Çamur, 2009).

Bu dönem içerisinde ulus devletin mekânı kontrol mekanizması olarak işlev gören planlama disiplini; postmodern dönemde sermayenin kontrolünü ve birikimini sağlayan bir araç olarak işlev görmeye başlayarak kentin piyasa şartlarına adapte olmasını sağlamıştır. Planlama aldığı bu yeni boyutta, ilk olarak bütüncül planlama yaklaşımından uzaklaşmakta, imar planı değişiklikleri ile rant değerini artırma üzerine odaklanmaktadır. Bu dönem içerisinde kamu mülklerinin satışını gerçekleştirilerek rant yaratılması işlemi, kendisini kentsel dönüşüm uygulamaları üzerinden gerçekleştirilerek bütünsellikten uzak noktasal planlama felsefesini oluşturmuştur (David, 2003; Keleş, 2016).

Postmodern dönemde devlet mekanizmasının değişim sürecine girmesiyle homojen toplum yapısı da değişerek ulus devletin tek kimlik üzerine inşa edilen ulus kavramı parçalanmıştır. Postmodern dönemde kültürel farklılıkların zenginlik sayılması, bireysel özgürlük ortamının hazırlanması, toplumun farklı kesimlerinin mekansal ayrışma sürecini hızlandırmıştır. Ulus devletinin yıkılışı sonucu oluşan mekansal ayrışma; etnik, dini ve siyasi ayrışmalar kapsamında değerlendirilmektedir (Özgür, 2006: 80).

Bu dönem içerisinde meydana gelen sosyal ve mekansal ayrışma, karşılıklı olarak tetiklenen ve birbirini devam ettiren süreçler olarak değerlendirilmektedir. Postmodern dönemde oluşan mekansal farklılaşma sonucu; birbirinin farkına varamayan grupların birbirlerine

karşı duyarsızlaşmasıyla toplumsal birliktelik ve hoşgörü yitirilerek yabancılaşmanın ve yalnızlaşmanın geliştiği bir toplumsal ortamın ortaya çıkmıştır (Sennett, 2016).

Kentte oluşan birbirinden kopuk ve yabancı alanlar, insanların kendi içlerinde kapalı cemaat türü yapılanma biçimini oluşturmuştur. Diken bu durumu; “kentsel yaşamımızı, farklı kimliklerin bulunmadığı, bulunsa da nötrleştirebileceği sosyo-kültürel ‘getto’larda yani bize benzeyenlerin arasında ve kendimizi ‘evde’ hissettiğimiz mekanlarda düzen ve güven arayarak sürdürüyor gibiyiz” diyerek açıklamıştır (Diken, 1997: 72). Özet olarak ulus devletin çöküşü sonrası kentsel mekan parçacılığın ve otorite boşluğunun üretildiği mekansal izdüşümler oluşturmuş ve farklılıkları meşrulaştıran bir somut arayışa dönmüştür.

3.6.2. Ekonomik organizasyon ve kent ilişkisi

Postmodern dönemde neo-liberal ekonomik paradigmanın kabulü ve küreselleşme sürecinin yaşanmasıyla ekonomik düzen içinde sanayinin mekânsal örgütlenmesi değişim süreci içine girmiştir. Bu durum özellikle metropoliten alanda sanayi ve hizmet fonksiyonlarının yer seçimini etkilemiştir. Değişen teknolojik sanayi altyapısı sonucunda sanayinin merkezden ayrılmasını kolaylaştırmış, firmalar hizmet ve üretim bakımından parçalanmıştır. Üretim ve hizmetlerin farklı mekanlarda örgütlenmesi sonucu kentsel form saçaklanarak gelişme dinamikleri göstermiş ve kent içi erişimin kolaylaştırılması için alternatif ulaşım türleri geliştirilmiştir (Öktem, 2006).

Aynı zamanda ekonomik kalkınma anlayışının sanayi sektöründen hizmet sektörüne kayması ve kentsel rant üzerinden sermaye birikimini sağlaması arayışı; kent merkezinde bulunan sanayi alanlarının kent çeperine doğru gelişmesine sebep olmuştur. Kent içerisinde dönüşüm sürecine giren sanayi alanları hizmet sektörünün yoğunlaştığı alanlar olarak alışveriş merkezi (AVM) ve ofis gibi hizmet kullanımlar üretmiştir.

Postmodern dönemde gelişen enformasyon teknolojisi hizmet sektöründe yapısal değişiklikler de oluşturarak geleneksel ya da eski MİA’nın üst düzey hizmet firmalarının değişen ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu ya geleneksel merkezler dönüşmekte ya da yeni ofis-iş merkezleri (alt merkezler) oluşmaktadır (Özatağan, 2012; Tekeli, 2010). Bu dönemde merkezi iş alanının dönüşümüne ek olarak kent merkezlerinde turizm alanlarının da üretildiği alanlar olmuştur. Bu dönemde kentin yarattığı her türden değere el koyma

abası ve gecekonduların da parçacıl planlar ile çok katlı yapılara dönüştüğü görölmüşür.Bu dönemde kentin yarattığı her türden değere el koyma çabasındaki, üretimden uzaklaşan sermaye; kentsel rantlardan faydalanmak üzere (iş/alışveriş merkezi, otel, akaryakıt kompleksi, kondominyum, ve diğerleri) yapıları çevreye yatırım yapmaktadır. girmektedir. Bu mekan kurgusu, mekanın hem fiziksel hem de sosyal boyutunda eşitsiz gelişmelere neden olmaktadır (Cihangir amur, 2009).

Harvey ekonomi kaynaklı mekânsal ayrışmayı, kapitalist üretim ilişkilerinin kent mekânında değışime yol açmasıyla ve toplumsal kesimlerin kaynaklara erişim olanakların farklılaşma yaşamalarıyla oluştuğunu söylemektedir (Harvey, 2012). Bu durum sonucu; hem azınlık grupları hemde üst ve orta gelir grupları, kent merkezinde veya kent çeperinde yaşam stillerine uygun mekânlar yaratmaya yönelerek kendisini diğer kesimden soyutlamaya başlamıştır (Şengöl, 2002).

Bu dönem içerisinde değışen bir diğer olgu ise; modern dönemde ekonomik organizasyon ve ulus devlet mekanizmasının meşruiyetini sağlayan planlama disiplindir. Ulus devletin desantirile olmaları ve sermaye birikiminin kentler üzerinden sağlanmasıyla planlama disiplini kentsel bütünden kentsel parçalara doğru ilgi alanını daraltmıştır.

Planlama disiplinin yaşadığı değışimle beraber üstlendiği yeni işlev; kentsel mekân üzerinden ayrıcalıklı imar haklarının tanınmasıyla yapılaşma haklarının arttırılması olmuştur. Dolayısıyla kent planlama disiplini, yeni dönemde, Türkiye kentleri üzerinde bütünsel düzenleyici işlevini yitirerek noktasal ölçeğe doğru kaymakta ve kentsel rantı dağıtmanın açık bir aracı haline gelmiştir (Keskinok, 2009).

Kentsel toprakta yaşanan özelleştirmeleri de planlama yetkisini elinde bulunduran kamu idaresinin bu işlevini kullanarak kamu mülklerinin değerini arttırması ve satışa çıkarması isteğı; dönemin önemli problemlerinden biri hâline gelmiştir. Kamu büyük oranda kent merkezinde ya da rant açısından en verimli alanlarda bulunan arsalarını plan değışiklikleri üzerinden satmaya ve plan değışiklikleri ile de bu satıştan elde edilecek geliri en üst seviyeye çıkarmaya çalışmıştır (Tekeli, 2014).

3.6.3. Toplumsal yapı, hedonizm ve kent ilişkisi

Modern dönemde mekân kurgusu, toplumsal bütünlüğün sağlanmasındaki yegâne araç olarak tanımlanırken, postmodern dönemde mekân parçacılığın ve özneliliğin kurgulandığı alanlar olarak işlevselleştirilmiştir (Bingöl, 2014). Harvey ise; günümüz kentlerini hiçbir amaç içermeyen salt estetik kaygılarla şekillenen mekanlar olarak tanımlamaktadır. Ona göre kentsel mekân, toplumsal amaçlarla bağdaşmayarak kendi içerisinde özerk bir mekanizmadır. Böylece modernist dönemde işlevselliğin ana amaç olduğu mekân algısı, yerini mekânın estetikleşmesine bırakmıştır (Harvey, 1996).

Postmodern dönemde toplumsal yapının kentlere yansıtmış olduğu ve modern dönemden farklılaştıran bir diğer önemli sonuç, tüketim odaklı gelişen kent dinamikleridir. Baudrillard, postmodern kentleri yenisünya düzeninin imajlar ve semboller üzerinden tarif edildiğini ve somutlaştırılan gerçekliğin kentler üzerinden ifade edildiğini aktarmaktadır. Baudrillard, küreselleşmenin ve geç kapitalizmin etkisi ile imajlar ve sembollerin toplumdaki yansıması olarak eğlence kültürünü oluşturduğunu ve hazcı davranışlar üzerinden kentlerin tasarlandığını ifade etmektedir. Böylece tüketim odaklı gelişen hazcı toplum yapısı, kentlerin geleneksel yapısının yıkım sürecini başlatmıştır (Baudrillard, 2016). Postmodern dönem, modernite ideolojisini eleştirerek tek tip bir mekân algısının olmasını kurgusal bir gerçeklik olarak değerlendirerek insan ihtiyaçlarının değişiklik gösterebileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda kentler; bütünlük ilkesinin yerine farklı ihtiyaç ve arzular ekseninde etrafında şekillenen farklı mekânsal parçaların olduğu bütünselliğe evrilmiştir (Özbek, 2008).

Günümüz toplumunun tüketimcilik yoluyla edinilen göstergelerin etrafında biçimlendiği, statü ve sınıf yapısının bu göstergeler üzerinden örgütlendiği bilinmektedir. (Baudrillard, 2004; Bourdieu, 1995; Lefebvre, 1998). Bu dönem içerisinde toplum; ne olduğu ya da ne yaptığı (ne ürettiği) ile değil, ne tükettiği ile kimlik ve statü kazanmakta, sınıfsal konumu, buna göre tanımlı hale gelmektedir. Böylece modern dönemde konutun işlevsellik özelliği önemini yitirerek göstergebiliminde farklılık ve statü kapsamında değerlendirilen bir yapı türü olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. Aynı zamanda postmodern dönemde tüketim birikimine dayalı gelişen kapitalist mantık, mekân organizasyonu da değiştirerek sürekli olarak tüketim odaklı mekân üretim sürecine girmiştir. Kentler artık birer hedonist etkinliğin sentezi olarak; alışveriş, nesnelerle flört, boş zamanın değerlendirildiği gezinti alanları

olarak yorumlanmaktadır (Aytekin ve Ay, 2015; Campbell, 2009; Duman, 2016; Zengingönül, 2012).

Üretilen bu model içerisinde kapitalist sistemin tüketim odaklı gelişim ilkesine bağlı olarak istediğini yap mesajı da kentler üzerinden de aktarılmaktadır. Bundan dolayı kentsel bütünlüğün bozulduğu ve farklı sosyo-ekonomik grupların kendi içerisinde örgütlendiği ve bölgesel bütünlüğün olduğu kentsel dokular oluşturmaktadır (Drolet, 2004).

Postmodern dönemde kentsel parçalanmışlığın oluşmasındaki bir diğer neden ise imaj ve simgesel gösteriş kaygısıdır. Modernizmin katı kurallarına karşı ‘istediğini üret’ anlayışının hâkim olması, farklılaşmanın ‘ilginç ve garip’ gücüne inanan, zenginleştirilmiş ve sembolleştirilmiş bir mimari yapı anlayışını doğurmuştur. (Akın, 2016; Akbulut ve Ciritci, 2012; Özdemir ve Doğrusoy, 2016; Zengingönül, 2012). Aynı zamanda Edward Soja, postmodern coğrafya çalışmasında; postmodern mimari anlayışını hem bir ideoloji hem de maddi bir uygulama olarak ifade etmektedir (Soja, 2016). Bu şekilde postmodern mimari için ‘gösterge taşıyıcısı’ ya da postmodern bir ‘anlatım ‘tözü’ yaratmak için kapitalist üretim pratikleriyle eklemlenen yeni bir mimari göstergenin hem bir içerik biçimi hem de anlatım biçimi olarak dile getirir.

Postmodern dönemin ontolojik kabulleri olarak parçalanmışlık ve özgünlük; planlama anlayışını da değiştirerek kent içinde kentler yaratma kurgusunu oluşturmuştur. Bu dönem içerisinde modernizmin tek merkez etrafında gelişme anlayışı yerine birçok merkezden oluşan bir kentsel gelişim kurgusu oluşturmuştur. Böylece kentsel makroform sürekli olarak gelişerek kompakt tasarlanan kent anlayışından çıkmıştır. Sürekli olarak dikey ve yatayda büyüme eğilimi gösteren kentler; mekanlar arası erişebilirliğini artırabilmek adına farklı ulaşım türlerini çıkararak kentsel ulaşımı zenginleştirmiştir (Akın, 2012).

Postmodern dönemde tüketimin tüm kenti kuşatması ve tüm etkinliklerin aynı bileştirici biçime uygun olarak zincir oluşturması modernizmin geleneksel kamusal alan algısını da değiştirmiştir. (Featherstone, 1996; Ritzer, 2015; Roscoe, 2013). Günümüzde kent ve ambiyans kavramları, gerçekte insanların yakınında, onlarla yüz yüze ve onların söylemi içerisinde yaşamaktan ziyade, insanlara her gün potansiyel bolluğun, bireylerin birbirleri ile uzaklaşmasını söylemini tekrarlayan, itaatkâr ve yanıltıcı nesnelerin göstergeleştirilmesi ile kavramsallaştırılmaktadır. Artık kentsel hayat düzleminde oluşturulan mekanlar, bolluğun

ve hesaplamının sentezi olan merkezlerdir. Böylece modern dönemde kamusal mekân olarak tanımlanan kentsel sokak ve meydanlar sadece ulaşım için bir aktarma noktası olarak kullanılan mekanlar haline dönüşmüştür. Bu dönem içerisinde tüketimin gösterimi açısından kamusal alan kavramına konu olan yeni mekanlar ise ; fuar alanları, büyük sitelerin içerisinde kalan özel donatı alanları veya AVM alanları olarak yorumlanmıştır (Zukin, 1996).

Postmodern dönemin ahlaki anlatımını aktaran bir diğer kentsel gelişme ise hipergerçeklik mekanlarıdır. Postmodernist dönemde enformasyon teknolojisinin gelişmesi, medyanın, eğlencenin ve kitle iletişim araçlarının insan hayatında, “gerçeklik aşırı” bir etki sağladığı saptaması yapmaktadır. Hipergerçeklik algısını Disneyland üzerinden tarif eden Baudrillard;

“Disneyland’daki düşsellik ne gerçektir ne de sahte. Burası gerçeğe özgü düşselliği, gerçeği simetrik bir şekilde yeniden üretebilmek amacıyla tasarlanmış, bir caydırma (ikna) makinesidir.” demektedir (Baudrillard, 2011, s. 30).

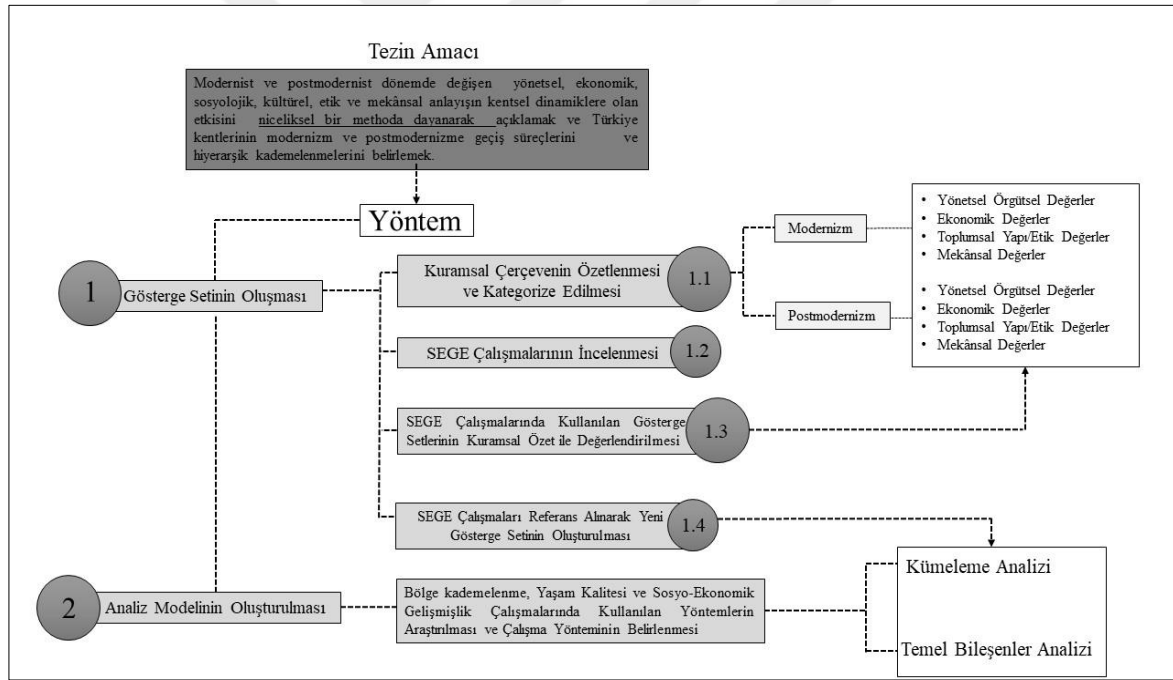
Gottdiener (2005) ise; ütöpik simgesel çözümlemeleri, postmodern ideolojinin bir yansıması olarak değerlendirerek, postmodernizmin niteliklerinin yapay ortama aktarılma arayışı olarak değerlendirmektedir. Aynı zamanda hipergerçeklik algısını, kapitalizmin tüketici merkezli kültürünün ve kitle iletişim etkinliğinin bir uzantısı olarak açıklamıştır.

Hedonist kaygılar doğrultusunda hâkim ekonomik paradigmanın izlerini taşıyan kentsel mekân, modernizmin standart ve bütüncüllüğünü yıkarak arzu ve istekler döngüsü içerisinde şekillenen bir olguya dönüşmüştür. Bu sistem içerisinde her türlü mekân, mutluluk arayışı kapsamında değerlendirilmiş ve kent içerisindeki yerel kimliklerin yansıtıldığı parçacıl alanlar olarak işlevsellendirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE UYGULAMA

Çalışma kapsamında modernizm ve postmodernizm akımları, literatürde sunulan kuramsal içerikle değerlendirilerek Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeyleri niceliksel veri analizi ile ortaya koyulacak ve kentler arasında kademelenme hiyerarşisi oluşturulmaya çalışılacaktır. Literatür taraması sürecinde modern ve postmodern akımların kentleşme dinamiklerine olan etkisini incelemeye yönelik yapılan çalışmaların genel itibarıyla ontolojik kabuller kapsamında değerlendirildiği ve sosyolojik çözümlemeler sunduğu anlaşılmıştır. Yapılacak olan çalışma ile; modernizm ve postmodernizm akımının kentsel mekân dinamiklerine olan etkisini analitik yaklaşımla inceleyerek daha önce denenmemiş bir bakış açısının kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın yöntemi iki aşamadan oluşmaktadır.

Şekil 4.1. Tez yönteminin akış şeması

İlk aşamada; kentlerin modernlik/postmodernlik durumlarının niceliksel veri analizi ile ortaya çıkarılması için gösterge seti oluşturma sürecine girilmiştir. Gösterge setinin hazırlanma sürecinde ilk olarak kuramsal çerçevede detaylı olarak incelenen modernizm/postmodernizm akımının kentsel bağlamı doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği düşünülen genel söylemleri ve kavramları; örgütsel/yönelimsel değerler, ekonomik değerler, toplumsal/etik değerler ve mekânsal değerler başlığı altında kategorize edilerek

özetlenmiştir. Böylece iki akımın temel farklılıkları açıklanarak kentsel mekânı etkileyen düşünsel sonuçları belirlenmiştir. Bir sonraki aşamada oluşturulan kuramsal özet; Türkiye'nin 1980'li yılların başından 2010'lu yıllara kadar geçen ve literatürde “modernizmden postmodernizme geçiş süreci” olarak üzerinde uzlaşılan değişim süreci içerisinde sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri ile mekânın oluşumunda etkili bileşenleri de tanımlamaya yönelik bir çalışma türü olan SEGE ile birlikte değerlendirilmiştir. SEGE araştırmaları; Devlet Planlama Teşkilatı'nın iller ve bölgeler kapsamında geliştirdiği bir çalışma olmakla beraber gelişmişlik sırası tespit edilebilmekte, yapılan kademelenme çalışmaları ile illerin ve bölgelerin hangi gelişme grubunda yer aldığını belirlemektedir. Aynı zamanda farklı yıllarda yapılan SEGE çalışmalarındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri, modernizm/postmodernizm akımlarının kültürel, sosyolojik ve ekonomik düşünsel fikirlerini de içerisinde barındırmaktadır. 1996, 2003, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan dört SEGE araştırmasında kullanılan gösterge setlerinin değişim göstermesinin nedenleri modernizm/postmodernizm geçiş süreci kapsamında ele alınarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda modernizm/postmodernizm akımlarının düşünsel sonuçlarını taşıdığı öngörülen kriterler referans alınarak Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini ölçebilmek üzere yeni bir gösterge seti oluşturulmuştur.

Çalışma kapsamında ikinci aşamada; Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini niceliksel şekilde belirlemek ve kentler arasında kademelenme hiyerarşisini gösterebilmek için oluşturulan gösterge setinde kullanılacak analiz yöntemi araştırılmıştır. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası bölgesel kademelenme, sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmaları ve yaşam kalitesi çalışmalarında kullanılan analiz yöntemleri incelenmiştir. Araştırma neticesinde sosyo-ekonomik gelişmiş çalışmaları ve yaşam kalitesi çalışmalarında genel olarak temel bileşenler analizi yönteminin tercih edildiği, kademelenme ve hiyerarşi çalışmalarında ise kümeleme analizi yönteminin kullanıldığı anlaşılmıştır. Yapılan çalışmaların incelenmesi sonucu hazırlanan gösterge setinin analiz yönteminde temel bileşenler analizi ve kümeleme analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda Türkiye kentlerinin modernizm/postmodernizm durumları, homojen bölge kademelenmelerine ayrılarak tartışılmaya açılacaktır.

4.1. Modernizm ve Postmodernizm Gösterge Setlerinin Belirlenme Süreci

Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini ölçebilmek için oluşturulacak gösterge seti için öncelikli olarak kuramsal çerçevede tartışılan konular özetlenerek modernizmin ve postmodernizmin düşüncel sonuçları belirlenmiştir. Modernizm ve postmodernizm akımına yönelik yapılan literatür taramasında tartışılan kavramların/söylemlerin; ekonomik, kültürel, politik, siyasi, sosyolojik, etimolojik ve mekansal izler taşıdığı görülmüştür. Kuramsal çerçevenin özetlendiği bu bölümde ise tartışılan yaygın söylemler; yönetim/örgütsel değerler, ekonomik değerler, toplumsal/etik değerler ve mekânsal değerler başlığı altında kategorize edilmiştir.

Gösterge setlerinin belirlenme sürecinin ikinci aşamasında ise; literatür doğrultusunda elde edilen kavramlar ve söylemler, modern ve postmodern dönemlerin yansımalarını taşıdığı düşünülen SEGE çalışmaları üzerinden değerlendirilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatının 1996-2017 yılları arasında yapmış oldukları Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi çalışmaları incelenerek kullanılan ölçütlerde modern ve postmodern dönemin düşünsel sonuçları taranmıştır.

Kuramsal çerçevenin değerlendirilmesi

Bu bölümde kuramsal çerçevede tartışılan modernizm ve postmodernizm akımındaki yaygın söylemler; örgütsel/yönetim, ekonomik, toplumsal/etik ve mekânsal değerler başlıkları altında kategorize edilerek değerlendirilmiş ve kuramsal özet çıkarılmıştır.

Literatürde modernizmin örgütsel/yönetimsel değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu, devlet mekanizmasında yaşanan değişim olarak yorumlanmaktadır. Modernist dönemde ortaya çıkan ulus devlet mekanizmasıyla azınlıkların yok sayılarak üst kimlik anlayışı doğrultusunda oluşturulan homojen toplum yapısı, ulus devletin meşruiyet zemini olan demokrasi olgusu ve ulus devletin homojen yapısını koruma odaklı geliştirdiği sosyal devlet anlayışı modernizmin örgütsel yapısını tanımlamaktadır.

Modernizmin ekonomik değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu ise endüstrileşme süreci olarak değerlendirilmektedir. Modern dönemde gelişen ekonomik dinamikler sonucu kentsel nüfus yığılmasının ortaya çıktığı, sanayileşme süreci sonrasında ortaya çıkan işçi-

işveren sınıflaşmasına dayalı örgütlü hareket mekanizması, sermaye birikim sürecinin sanayi sektörü üzerinden şekillenmesi, emek gücünün niteliği ve üretim sürecinin örgütlenmesi gibi söylemlerin sıkça tartışıldığı görülmüştür. Modern dönemin toplumsal/ahlaki değerler sistemini ise toplumun üretim odaklı yaşam arzularına yönelik davranış kalıplarının oluşturduğu düşünülmektedir.

Modernizmin mekansal değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu ise; dönemin ekonomik, yönetim ve toplum yapısını tanımlayacak kaygılar doğrultusunda oluştuğudur. Bu dönem içerisinde mekân kurgusu; kamusal algının güçlendirildiği, temel altyapı hizmetlerinin sağlandığı, mekân kurgusunun geometrik düzende inşa edildiği ve kentleşmenin devlet mekanizması tarafından üretildiği bir süreç içerisinde gelişmiştir.

Literatürde postmodernizmin örgütsel/yönetimsel değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu; küreselleşme sonucu ulus devlet mekanizmasında yaşanan değişim olarak yorumlanmaktadır. Bu dönemde ulus devlet mekanizmasının düşüşe geçmesi ve küreselleşme hareketi sonucu kültürel çeşitliliğin pozitif bir olgu olarak değerlendirilmesi ve azınlıkların tanınması, mikro politikalar ve mikro kurumların önemli kazanması, küreselleşme sonucu siyasi söylemlerin çeşitlilik kazanması faktörlerin sıkça tartışıldığı görülmektedir.

Postmodernizmin ekonomik değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu, küresel sermaye olgusunun oluşması olarak değerlendirilmektedir. Bu dönemde sermaye birikim süreci hizmetler ve turizm sektörü üzerinden örgütlendiği, emek gücünün eğitim açısından yüksek niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bu dönem içerisinde sosyal devlet anlayışının önemini yitirdiği ve işçi-işveren örgütlenmesinin değişime girdiği konusunda tartışmalar gerçekleştirilmiştir.

Postmodern dönemin toplumsal/ahlaki değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu; küreselleşme süreci içerisinde değişen toplumun tüketim odaklı yaşam arzusu olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde tüketim arayışının ortaya çıkması ve medya kültürünün değişimi sonucu geleneksel çekirdek aile olgusunun yıkımı, cinsiyet gösteriminin değişiminin yaşandığı tartışılmaktadır. Aynı zamanda iletişim teknolojisinin değişimi sonrası toplumda değişen medya algısı ve farklılaşma isteği sonucunda ortaya çıkan bireyselleşme olgusunun arttığı düşünülmektedir.

Postmodernizmin mekansal değerler sistemini tanımlayan en önemli olgu; ekonomik, yönetim ve toplum yapısını tanımlamaya yönelik kaygılar doğrultusunda oluşması olarak değerlendirilmektedir. Bu dönem içerisinde mekân kurgusu; ekonominin tüketim odaklı gelişimini destekleyecek şekilde oluşarak farklılıkları ve statüyü temsil etmeye başlamıştır. Aynı zamanda gösterişin ve estetiğin ön planda tutulduğu bir mekân kurgusu inşa edilerek postmodern dönemin kabulleri yansıtılmıştır. Bu doğrultuda modernizm ve postmodernizm akımlarının bileşenlerinin kentsel bağlamı doğrudan veya dolaylı olarak etkilediği düşünülen sonuçlar Çizelge 4.1’de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Modernist ve postmodernist dönemin değerler sistemi (Tez kapsamında üretilmiştir)

MODERNİZM	
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Etnolojik çeşitlilikleri tek bir üst kimlik çerçevesinde tanımlama
	Ulus Devletin Meşruiyet Zemininin İnşası (Demokrasi Olgusu)
	Temel İnsani İhtiyaçların Devlet Tarafından Karşılanması
Ekonomik Değer Sisteminin Temsili	Kırsal işgücünün kentlere yönlendirmesi
	Örgütlenmede Standartlaşma ve Meslek Gruplarının Hakkının Temsili
	Sermaye Birikiminin Sanayi Sektörü Üzerine Örgütlenmesi
	Temel eğitim sürecini tamamlamış bireyleri işgücü olarak değerlendirme
	Emek gücünün Temsiliyeti
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Ekonomik Organizasyonun karayolu ulaşımı üzerine gelişimi
	Maddiyattan ve manevî zevklerden sakınarak katı öz disiplini gönüllü olarak uygulama
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Devletin Mekân Kurgusunu Organize Etmesi
	Güçlü Kamusal Algı
	Kentsel Altyapının Sağlanması
POSTMODERNİZM	
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Kültürel Çeşitliliğin Pozitif Temsili
	Mikro Teori ve Mikro Politika Anlayışının Kabulü ve Yerel Yönetimlerin Güçlenmesi
	Küresel Parçacıl Siyasi Söylemin İnşası
Ekonomik Değer Sisteminin Temsili	Sermaye Birikiminin Hizmetler ve Turizm Sektörü Üzerine Örgütlenmesi
	Emek gücünün eğitim kalitesinin artması
	Özelleştirilme (Keynesyen Politikaların Yitimi)
	Sendikalaşma Sürecinin Yıkımı
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Tüketim Odaklı Yaşam Arzusu
	Cinsiyet Temsilinin Değişimi
	Kadın Algısı /Cinsellik Gösteriminin Artışı
	Aile Kavramının Değişimi
	Çocuk Tüketimciliğinin İnşası
	Bireyselleşme ve Yalnızlaşmanın Yayılımı
	Medya Algısı ve Hedonist Ahlakın Yayılımı
	Sanal Yaşam Sunumunun İnşası
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Hipergerçekliğin Mekânda İnşası
	Kentsel Rantın İnşası
	Tüketim Alanlarının Değişimi
	Parçacıl mekân tasarımı
	Mekân Kurgusunda Statü ve Farklılaşmanın Yansıtılması

Çizelge 4.1’de aktarılan modernizm ve postmodernizm akımının farklı alt başlıklar altında benimsediği temel fikirlerin; kentlerde ekonomik,kültürel,yönetmel ve mekansal yapıya yön verdiği bilinmektedir. Modernizmdeki ekonomik,toplumsal ve mekansal anlayışın, postmodernizmde zıt bir biçimde değiştiği ve kentsel yaşama yönelik farklı bir imaj yarattığı anlaşılmaktadır.Aynı zamanda iki farklı akımın benimsediği birikimler; kentlerdeki sosyo-ekonomik ve mekansal gelişimlerin tespitine yönelik ipuçları da taşımaktadır.Bu doğrultuda 1980ler’den 2010’lu yıllara uzanan ve literatürde “modernizmden postmodernizme geçiş süreci” olarak tanımlanan değişim süreci içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gerçekleştirilen “Türkiye Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE)” de kullanılan niceliksel veri tabanı elde edilerek “Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik bileşenleri analiz edilmiştir.

4.2. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik (SEGE) Araştırmaları

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) araştırmaları; Devlet Planlama Teşkilatı’nın iller-bölgeler kapsamında geliştirdiği, ve ülkede yönetim yapısında değişikliğine gidilmesinden sonra da Kalkınma Bakanlığınca sürdürülen, yerleşmelerin gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesinde kullanılan araştırmalar serisidir. SEGE’lerin bu çalışmada kullanılmasının nedenini sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri üzerinden mekanın oluşumunda etkili bileşenleri tanımlamaya yönelik içerik taşıması oluşturmaktadır.

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik çalışmaları; modernleşme, sanayileşme ve kentleşme gibi süreçleri ülkeler, bölgeler ve kentler düzeyinde oluşturulabilmektedir. Bu konuda Giddens (2000) ve Kalaycıoğlu (2008) ; bahsi geçen süreçleri en iyi şekilde yansıtabilecek etmenin sosyo-ekonomik durum olduğunu ifade etmektedir. Erkenekli ve diğ. (2012) ise; sosyo-ekonomik çalışmaların ülkelerin veya bölgelerin sosyo-kültürel normlarını da belirleyebileceğini, kültürel ve toplumsal normların dönemin ekonomi, hukuk, teknoloji, politika ve bilim gibi çok sayıda ögenin birleşimi sonucu şekillendiğinden bahsetmektedir. Şolt (2018) ise sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergelerin kentlerin birey üzerindeki yaşam algısını dönüştürdüğünü ifade etmektedir.

Basova ve diğ. (2018); kentsel mekânı dinamik bir yapı olarak tanımlayarak, kentsel alanların farklı dönemlerde değişen mekân kurgusuna sahip olduğunu söylemektedir. Kentlerin farklı dönemlerde sahip olduğu sosyo-ekonomik yapının mekân oluşum dinamiklerine doğrudan etki ettiğini ifade eden Basova ve diğ. (2018), toplum yapısının da

süreç içerisinde etkilendiğini ifade etmektedir. Bharath ve diğ. (2018) endüstriyel, altyapı, sosyo-ekonomik faktörleri kentsel büyümenin ve kentsel gelişimin yegâne ölçütü olarak ifade ederek, sosyo-ekonomik durumların dönemsel değişim dinamiği taşıdığını ifade etmiştir.

Türkiye’de beş adet SEGE araştırması bulunmaktadır.1996, 2003, 2004, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan çalışmaların genelini kentlere ve bölgelere yönelik gelişmişlik endeksini ortaya çıkardığı görülmüştür.Ancak 2004 yılında yapılan çalışmanın ilçe kapsamında gerçekleştirildiği bilinmektedir.1996, 2003, 2004 ve 2011 yılındaki çalışmaları Devlet Planlama Teşkilatı’nın hazırlanmasına rağmen 2017 yılındaki çalışmayı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gerçekleştirmiştir.

1996 SEGE Araştırması; Devlet Planlama Teşkilatı’nın Türkiye genelinde yaptığı ilk sosyo ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmasıdır.Çalışmada gelişmişlik; sosyal ve ekonomik göstergeler altında 58 kriterle değerlendirilmiştir. Çalışmanın sosyal göstergeleri; demografik değişkenler, istihdam değişkenleri, sağlık değişkenleri ve eğitim değişkenleri kapsamında ele alınmıştır. Çalışmanın diğer gösterge başlığı olan ekonomik göstergelerde ise;sanayi değişkenleri, tarım değişkenleri, inşaat değişkenleri, mali değişkenleri, altyapı değişkenleri ve diğer refah değişkenlerini incelenmiştir.

2003 SEGE araştırması; 1996 SEGE araştırması ile aynı kapsamda oluşturularak sosyal ve ekonomik göstergeler başlığı altında 58 kriter ile değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde 1996 yılından farklı olarak diğer refah göstergeleri içerisinde kişi başına telefon kontör değeri eklenmiş ve 1996 yılında diğer refah bileşenleri içerisinde değerlendirilen içerisinde alınan kişi başına düşen faks kriteri silinmiştir.

2011 SEGE araştırması Devlet Planlama Teşkilatının yapmış olduğu son SEGE çalışması olarak farklılık göstermektedir. 1996 ve 2003 yılında yapılan SEGE çalışmalarından farklı nitelikler taşıyan çalışmada demografik göstergeler, istihdam göstergeleri, eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri, rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri, mali göstergeler, erişilebilirlik göstergeleri ve yaşam kalitesi göstergeleri altında toplam 61 kriter değerlendirilmeye alınmıştır.Çalışma, SEGE-2003 çalışmasında kullanılan kriter setlerine benzerlik göstermesine rağmen farklılıklarda içermektedir. Çalışmada kriter setlerinin değişim göstermesinin nedeni ülkenin 10 yılda yaşadığı ekonomik değişim süreci, teknolojik

gelişmenin sosyo-ekonomik gelişmede ağırlığını iyice hissettirmesi, erişilebilirlik ve çevreye duyarlılığın öneminin artması olarak açıklanmıştır (DPT, 2011).

2017 SEGE araştırması; Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının yaptığı ilk SEGE çalışması olarak demografik göstergeler, istihdam göstergeleri, eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri, rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri, mali göstergeler, erişilebilirlik göstergeleri ve yaşam kalitesi göstergeleri altında toplam 52 kriter değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışma içerisinde kullanılan göstergeler 2011 yılında yapılan SEGE çalışması ile benzer özellikler göstermekte, kullanılan kriter sayısı ise azalmaktadır.

SEGE çalışmalarındaki kriter veya değişken farklılıkları; literatürde “modernizmden postmodernizme geçiş süreci” olarak üzerinde uzlaşılan yaklaşık 30 yılın değişiminin yansımalarını taşımaktadır. Farklı yıllarda yapılan SEGE çalışmalarındaki sosyo-ekonomik gelişmişlik göstergeleri, modernizm/postmodernizm akımlarının kültürel, sosyolojik ve ekonomik düşünsel fikirlerini de içerisinde barındırmaktadır. Bu doğrultuda 1996, 2003, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan dört SEGE araştırmasında kullanılan kriterlerin değişim göstermesinin nedenleri modernizm/postmodernizm geçiş süreci kapsamında ele alınarak değerlendirilecektir. Değerlendirme sonucunda modernizm/postmodernizm akımlarının düşünsel sonuçlarını taşıdığı öngörülen kriterler referans alınarak Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini ölçebilmek üzere yeni bir gösterge seti oluşturulacaktır.

4.2.1. SEGE araştırmalarının modernizm ve postmodernizm literatür söylemi doğrultusunda değerlendirilmesi

1996 yılında yapılan SEGE çalışmasında; sosyal başlık içerisindeki demografik değişkenler; çalışma kapsamında nüfusun sayısal yönünü, büyüme hızlarını ve nüfusun mekansal dağılımını belirlemek adına oluşturulmuştur. Çalışmada nüfus yığılması; geleneksel anlayışından modernist anlayışa evrilen kent yapısını tanımlayarak nüfus yığılmasını gerçekleştiren kentleri modernleşme öğeleri olarak değerlendirmekte ve gelişmişlik göstergesi olarak ele almaktadır. Demografik değişkenler içerisinde modernleşme öğesi olarak kabul edilen kentleşme hareketinin tespiti için toplam nüfus, şehirleşme oranı, yıllık ortalama nüfus artış hızı, nüfus yoğunluğu, doğurganlık oranı, net göç oranı, ortalama hane halkı büyüklüğü verileri kullanılmıştır.

İstihdam değişkenleri başlığı içerisinde kentlerdeki baskın sektörel yapının özeti çıkarılmaya çalışılarak tarım, sanayi, hizmetler ve mali kurumların sektörel oranları tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında kentlerin temel ekonomik yapısını tanımlamaya yönelik oluşturulan sektörel dağılımda tarım sektörü baskın çıkan kentler gelişmemiş, sanayi sektörünün baskın çıktığı kentler ise gelişmiş kentler olarak değerlendirilmiştir. Bu durumda modernitenin ekonomik sonuçlarından biri olarak sayılan endüstrileşme, çalışma kapsamında da gelişmişlik göstergesi sayılarak modernizmin ekonomik olgularını yansıtmıştır. Diğer istihdam değişkenleri içerisinde ücretli çalışanların ve işverenlerin toplam istihdama oranı verisi de işçi-işveren arasındaki ekonomik hacmi ölçerek ekonomik gelişmişliği tespit etmeye çalışmıştır.

Eğitim değişkenleri başlığında ise okur-yazar oranı, okur-yazar kadın oranı, üniversite mezun oranı, ilkokul, ortaokul ve lise okullaşma oranı verilerek kamu hizmetlerinin (sosyal devlet anlayışının) hangi kentlerde daha gelişmiş seviyede örgütlendiği tespit edilmiştir.

Sağlık değişkenleri içerisinde ise; on bin kişiye düşen hekim sayısı, diş hekimi, eczane ve hastahane yatak sayısı ve bebek ölüm oranı kriterleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında bu kriterler kentlerdeki bireylerin yaşamlarını sağlıklı sürdürebilmelerini bakımından sağlık hizmetleri arzını ve bu hizmetlerden yararlanma potansiyelini açıklamaktadır. Sonuç olarak eğitim ve sağlık değişkenleri, modernist dönemin örgütsel değerler sistemini yansıyan sosyal devlet modelinin sorumluluk alanı olan kamusal hizmetleri tanımlamaya yönelik oluşturulmuştur.

Altyapı değişkenleri başlığında ise kentsel nüfusun sağlıklı yaşam koşullarının temin edildiği kentler gelişmiş kentler olarak tanımlanırken, devletin sorumlu olduğu altyapı hizmetinin tesisi de modernist devlet mekanizmasını tanımlamaktadır. Bu başlık içerisinde elektrik kullanımı, asfalt yol oranı ve içme suyuna sahip nüfus oranı kriterleri kullanılmıştır.

Diğer refah değişkenleri başlığında ise; modern dönemin ana ulaşım aracı olan, gelişmişliğin göstergesi olarak tanımlanan onbinkişiyeye düşen otomobil sayısı ve kitle iletişim gelişmişliğinin tespitine yönelik; fert başına düşen faks sayısı ve fert başına düşen kontör sayısı kriteri çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

Çalışmanın diğer gösterge başlığı olan ekonomik göstergelerde ise; sanayi değişkenleri, tarım değişkenleri, inşaat değişkenleri, mali değişkenleri, altyapı değişkenleri ve diğer refah değişkenlerini incelenmiştir.

Sanayi değişkenleri, çalışma kapsamında tarım toplumundan modern sanayi toplumuna geçişin yaşandığı bir değişim sürecini temsil etmekle beraber gelişmişlik seviyesi olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada sanayi sektörünün varlığı iç ve dış sermayenin olduğu yegâne sektör olarak tanımlanırken kalkınmanın temel dinamiği olarak nitelendirilmiştir. Modernizmin ekonomik değerler sistemini oluşturan sanayileşme sürecini tespit etmek adına imalat sanayi iş yeri sayısı, yıllık çalışanlar ortalama sayısı, fert başına düşen sanayi katma değeri, organize sanayi bölgelerindeki parsel sayısı kriter olarak belirlenmiştir.

İnşaat değişkenlerinde ise; modern toplumun kentleşmesinin tespiti ve istihdam bakımından ekonominin önemli sektörlerinden birini oluşturduğu için çalışma kapsamında değerlendirilmeye alınmıştır. Değişken içerisinde daire sayısı ve şehirselleşmeye bağlı düşen konut alanı kriterleri kullanılmıştır.

Tarım değişkenleri içerisinde kentlerin kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri ile ülke tarımsal üretim değeri içindeki payı kriter olarak seçilmiştir. Mali değişkenler başlığında ise; kentlerdeki sermaye birikimini, modern dönemde gelişen bankacılık hizmetlerini, kamu ve özel sektör yatırım harcamalarını yansıtacak şekilde organize edilmiştir. Sermaye birikimini tanımlamak üzere fert başına düşen gayri safi milli hasıla kriteri seçilirken bankacılık hizmetlerini tanımlamak adına banka şube sayısı, fert başına düşen mevduat sayısı, toplam kredi payı, nüfus başına düşen tarım-sanayi-hizmetler kredisi kriter olarak seçilmiştir.

Çalışma içerisinde değerlendirmeye alınan sosyal ve ekonomik göstergelerin modern dönemin egemen devlet anlayışı olan sosyal devlet modelini yansıttığı anlaşılmıştır. Aynı zamanda bu çalışmada modernist anlayışın ekonomik kalkınma sektörü olan sanayi sektörüne yoğunlaştığı, kentleşme yapısı içerisinde sağlıklı yapıyı çevreyi tespit etmeye çalıştığı ve refah devleti mekanizmasının bireysel refaha nasıl katkı sağlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak 1996 SEGE çalışmasının modernist dinamikler üzerinden illerin gelişmişlik endeksini oluşturduğu anlaşılmıştır.

İSTİHDAM GÖSTERGELERİ	
Tarım İshkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Oran
Sanayi İshkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Oran
Ticaret İshkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Oran
Mali Kurumlar İshkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Oran
Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Oran
Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	Oran
İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	Oran
MALİ GÖSTERGELER	
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı	Oran
Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	Sayı
Fert Başına Sanayi,Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	Sayı
Fert Başına Belediye Gelirleri	Sayı
Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	Sayı
Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	Sayı
Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	Oran
Banka Şube Sayısı	Sayı
İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı	Oran
Fert Başına Banka Mevduatı	Sayı
Fert Başına İhracat Miktarı	Sayı
Fert Başına İthalat Miktarı	Sayı
DEMOKRAFİK GÖSTERGELER	
Nüfus Yoğunluğu	Sayı
Doğurganlık Oranı	Oran
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	Oran
Yıllık Net Göç Oranı	Sayı
Şehirleşme Oranı	Oran
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Sayı
Toplam Nüfus	Sayı
EĞİTİM GÖSTERGELERİ	
Okur-Yazar Nüfus Oranı	Oran
Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	Oran
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	Oran
İlkokullar Okullaşma Oranı	Oran
Ortaokul Okullaşma Oranı	Oran
Liseiler Okullaşma Oranı	Oran
TARIM GÖSTERGELERİ	
Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	Sayı
Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki PAYI	Sayı
İNŞAAT GÖSTERGELERİ	
Daire Sayısı	Sayı
Şehirsiz Nüfus Başına Konut Alanı	Sayı
ALTYAPI GÖSTERGELERİ	
Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	Oran
Yeterli İçme Suyu Götürülen Nüfus Oranı	Oran
TCK Asfalt Yol Oranı	Oran
SANAYİ GÖSTERGELERİ	
Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	Sayı
İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	Sayı
İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	Sayı
İmalat Sanayi Kurulu Güç Kapasite Miktarı	Sayı
Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi	Sayı
Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri	Sayı
DİĞER REFAH GÖSTERGELERİ	
On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	Oran
On Bin Kişiye Düşen Motorlu Taşıt Sayısı	Oran
Fert Başına Elektrik Tüketimi	Sayı
Fert Başına Telefon Kontör Değeri	Sayı
On Bin Kişiye Düşen FAKS Sayısı	Sayı
SAĞLIK GÖSTERGELERİ	
Bebek Ölüm Oranı	Oran
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	Sayı
Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	Sayı
Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	Sayı
Yüzbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	Sayı

Şekil 4.2. 1996 SEGE çalışması (Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı)

2003 SEGE Araştırması: 1996 SEGE araştırması ile aynı kapsamda oluşturularak sosyal ve ekonomik göstergeler başlığı altında 58 kriter ile değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde 1996 yılından farklı olarak diğer refah göstergeleri içerisinde kişi başına telefon kontör değeri eklenmiş ve 1996 yılında diğer refah bileşenleri içerisinde değerlendirilen içerisinde alınan kişi başına düşen faks kriteri silinmiştir.

2011 SEGE Araştırması: Devlet Planlama Teşkilatının yapmış olduğu son SEGE çalışması olarak demografik göstergeler, istihdam göstergeleri, eğitim göstergeleri, sağlık göstergeleri, rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri, mali göstergeler, erişilebilirlik göstergeleri ve yaşam kalitesi göstergeleri altında toplam 61 kriter değerlendirilmeye alınmıştır.

Çalışma içerisinde demografik göstergeler; SEGE 1996 ve 2003 yıllarında kullanılan kriterlerle benzerlik göstermesine rağmen Ortalama Hane Halkı verisi TÜİK tarafından üretilmediği için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Demografik göstergeler; eski SEGE çalışmalarda olduğu gibi modernist kentleşmede nüfus yığılmasını gelişmişlik gösterimini tanımladığı ve nüfus yığılması yaşayan bölgelerin cazibe merkezi olduğu fikri üzerine değerlendirilmeye alınmıştır. Aynı zamanda çalışma kapsamında kullanılan kentleşme oranı kriteri ilde yaşayanların kırsal kesime nazaran daha gelişmiş olan kentlerde ikamet ettikleri, katma değer düşük olduğu tarım sektöründen ziyade katma değer daha yüksek olduğu sanayi ve hizmetler sektörlerinde faaliyette bulundukları anlamına geldiği için sonuca etkisi

pozitif olan bir gösterge olarak tanımlanmıştır. Bu doğrultuda kullanılan demografik göstergeler; modernitenin endüstrileşme sonucu oluşan modern kentin nüfus yığılmasını tanımlamak üzere değerlendirilmeye alınmıştır.

İstihdam değişkenleri başlığı içerisinde 1996 ve 2003 yılında yedi kriter değerlendirilmeye alınırken 2011 çalışmasında sekiz kriter değerlendirilmiştir. Aynı zamanda eski çalışmalarda kullanılan imalat sanayi istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı kriteri hariç tüm kriterler değişim göstermiştir. Değişim yaşanmasının sebebi olarak eski kriterlere yönelik verinin üretilmemesi gerekçe olarak gösterilmiştir (DPT, 2011). Çalışma kapsamında alınan yeni yedi kriter ise; işsizlik oranı işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun (15 – 64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç ve istihdam oranı şeklindedir.

Eğitim göstergeleri içerisinde ise önceki çalışmalarda kullanılan kriterlere benzer kriterler kullanılarak modern dönem kamu hizmetlerinin yığıldığı kentler belirlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönem içerisinde üniversite mezun kriterinin kapsamı değiştirilerek eski çalışmalarda kullanılan üniversite mezununun okul mezunlarına oranı kriteri yerine direkt olarak yükseköğretim mezun oranı kriteri değerlendirilmeye alınmıştır. Böylece postmodern dönemde daha da fazla önem kazanan kalifiye iç gücünün kentteki varlığı gelişmişlik gösterimi olarak değerlendirilmiştir. Aynı zamanda eğitimde rekabetçilik endeksinin belirlenmesi açısından YGS başarı puanı verisi de eklenerek postmodern dünyanın rekabetçiliğe dayalı kamu hizmeti kaygısı da açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmada incelenen sağlık göstergeleri; SEGE-2003 çalışmasında kullanılan değişkenlerle benzerlik içerisinde olup, SEGE-2003 çalışmasında yer alan "Bebek Ölüm Oranı" göstergesi güncel olarak üretilmediği için çalışmada "Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl içindeki Payı" kriterine yer verilmiştir. Gösterge setine eklenen tüm kriterler diğer çalışmalarda olduğu gibi modern dönemin kamusal hizmet kaygısını yansıtarak gelişmişlik gösterimi olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

İlk defa 2011 yılında yapılan çalışmada eklenen rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri ise; önceki çalışmalarda olmayan kriterlerden oluşmaktadır. Bu gösterge başlığı altında postmodern dönemin küresel sermaye odaklı kentsel gelişimini temsil eden kişi başına düşen yabancı sermaye yatırımı, postfordist üretimin işgücü talebi olan yüksek lisans veya

2017 SEGE Araştırması içerisinde kullanılan göstergeler 2011 yılında yapılan SEGE çalışması ile benzer özellikler göstermekte ancak kullanılan kriter sayısı azalmaktadır. Bu çalışmada 2011 yılında yapılan çalışmadan farklı olarak;

Demografik göstergeler başlığı altında genç bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş), istihdam göstergeleri başlığında ise istihdam oranı eğitim göstergeleri başlığında okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı kriterine yer verilmemiştir. Rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri başlığı altında kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri ve il ihracatının Türkiye içindeki payı, mali göstergeler başlığında ise ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı kriter çalışma dışında tutulmuştur. Son olarak erişebilirlik göstergeleri başlığı altında ilin en yakın havaalanına uzaklığı kriteri ve yaşam kalitesi değişkenleri içerisinde kaba intihar hızı kriteri çalışma kapsamında tutulmuştur.

Yapılan inceleme sonucunda Çizelge 4.2’de SEGE çalışmalarında kullanılan kriterler modernizm ve postmodernizm literatür söylemlerin ile karşılaştırılmıştır. Böylece SEGE çalışmalarında modernizm/postmodernizm söylemlerin karşılıkları bulunmaya çalışılmıştır.

Çizelge 4.2. Literatür söylemi ve SEGE çalışmalarının karşılaştırılması

MODERNİZM			
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi	SEGE çalışması	SEGE’de test edilen kriter
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Etnolojik çeşitlilikleri tek bir üst kimlik çerçevesinde tanımlama	-	-
	Ulus Devletin Meşruiyet Zemininin İnşası (Demokrasi Olgusu)	-	-
Ekonomik Değer Sisteminin Temsili	Kırsal işgücünün kentlere yönlendirmesi	+	• Kentleşme Oranı • Nüfus Yoğunluğu
	Örgütlenmede Standartlaşma ve Meslek Gruplarının Hakkının Temsili	+	• İstihdamda Sigortalı Çalışan Oranı
	Sermaye Birikiminin Sanayi Sektörü Üzerine Örgütlenmesi	+	• Sanayi Sektörü Oranı
	Temel eğitim sürecini tamamlamış bireyleri işgücü olarak değerlendirme	-	-
	Emek gücünün Temsiliyeti	-	-
	Ekonomik Organizasyonun ve Kentleşmenin karayolu ulaşımı üzerine gelişimi	+	• Asfalt Yol Oranı • Otomobil Sahipliği Oranı
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Maddiyattan ve manevi zevklerden sakınarak katı öz disiplini gönüllü olarak uygulama	-	-
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Devletin Mekân Kurgusunu Organize Etmesi	+	• Okuma yazma oranı • Okullaşma oranı • Eğitim seviyesi • Kişi başına düşen hastahane yatak sayısı • Kişi başına düşen hekim sayısı
	Güçlü Kamusal Algı	-	-
	Kentsel Altyapının Sağlanması	+	• Su tesisatına Sahip Konut Oranı
POSTMODERNİZM			
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi	SEGE çalışması	SEGE’de test edilen kriter
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Kültürel Çeşitliliğin Pozitif Temsili	-	-
	Mikro Teori ve Mikro Politika Anlayışının Kabulü ve Yerel Yönetimlerin Güçlenmesi	-	-
	Küresel Parçacıl Siyasi Söylemin İnşası	-	-
Ekonomik Değer Sisteminin Temsili	Sermaye Birikiminin Hizmetler ve Turizm Sektörü Üzerine Örgütlenmesi	+	• Turizm Belgeli İşletmede Yatak Sayısı
	Emek gücünün eğitim kalitesinin artması	+	• Yüksek Lisans ve Doktora Mezun Oranı
	Özelleştirilme (Keynesyen Politikaların Yitimi)	-	-
	Sendikalaşma Sürecinin Yıkımı	-	-
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Tüketim Odaklı Yaşam Arzusu	-	-
	Cinsiyet Temsilinin Değişimi	-	-
	Kadın Algısı /Cinsellik Gösterimi	-	-
	Aile Kavramının Değişimi	-	-
	Çocuk Tüketimciliğinin İnşası	-	-
	Bireyselleşme ve Yalnızlaşmanın Yayılımı	+	• Kaba İntihar Hızı
	Medya Algısı ve Hedonist Ahlakın Yayılımı	-	-
	Sanal Yaşam Sunumunun İnşası	-	-
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Kamusal Algının Değişimi	-	-
	Kentsel Rantın İnşası	-	-
	Tüketim Alanlarının Değişimi	-	-
	Parçacıl mekân tasarımı	-	-
	Mekân Kurgusunda Statü ve Farklılaşmanın Yansıtılması	-	-

Sonuç olarak modernizm ve postmodernizm akımının temel kabulleri ve yansımalarının bazılarının 1996, 2003, 2011 ve 2017 yıllarında yapılan SEGE çalışmalarında değerlendirilmeye alındığı anlaşılmaktadır. 1996 ve 2003 yıllarında yapılan çalışmalarda yapılan sosyo-ekonomik gelişmişlik kriterlerinde genel olarak modernist dönemin izlerinin yansıtıldığı görülürken 2011 ve 2017 yıllarında yapılan çalışmalarda yoğunlukla postmodernist dönemin yansımalarının test edildiğini ve illerin gelişmişlik endeksinin bu kapsamda oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

4.3. Gösterge Setinin Oluşturulması

Yukarıda özetlenen kuramsal söylemler ve SEGE çalışmalarının analizi sonucunda; hazırlanacak gösterge setinde, bazı kriterler SEGE çalışmalarından elde edilirken, bazı kriterler ise; TÜİK, kamu kurumları veya tüzel kişiliğe sahip özel teşebbüslerin veri sistemi kullanılarak oluşturulmuştur.

Bu doğrultuda modernist dönemin örgütsel/yönetmel değerler sisteminde tanımlanan söylemlerin test edileceği kriterler şunlardır;

- Modernist devlet mekanizmasının üst kimliği tanımlama ve etnolojik kimlikleri yok sayma özelliği, *azınlık ibadet alanlarının hizmet vermemesi* kriteri üzerinden kategorik olarak (Evet/Hayır) analiz edilecektir. Modernizmde ortaya çıkan ulus devlet mekanizması, millet kavramı üzerinden inşa edilerek homojen toplum kaygısı taşımakta ve azınlıkları temsil edecek herhangi bir eylemi/oluşumu reddetmektedir. Bu kapsamda azınlık ibadethanelerin hizmet vermemesi modernist dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Örgütsel/yönetmel değerler sistemi içerisinde ulus devletin meşruiyet zemininin inşası olan demokrasi olgusunun tespitine yönelik olarak 2018 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı *seçimi katılım oranı* kriter olarak seçilmiştir. Modernist dönemde hanedan devletleri veya teokratik sistemde yönetilen devlet mekanizması, demokrasi eksenini etrafında şekillenen devlet mekanizmasına dönüşmüş ve devletin meşruiyet felsefesini oluşturmuştur. Bu kapsamda değerlendirilmeye alınan seçime katılım oranının artışı pozitif bir olgu olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Modern dönemin ekonomik değerler sisteminde tanımlanan söylemlerin test edileceği kriterler ise şunlardır;

- Modern dönemin ekonomik değerler sistemi içerisinde tanımlanan kırsal işgücünün kentlere yönlendirmesi söyleminin test edilmesine yönelik olarak, *kentleşme oranı* kriter olarak seçilmiştir. Modernizmde sanayileşmenin ortaya çıkması ve geleneksel tarım toplumunun dönüşümü sonrası kentler yoğun göç almış ve nüfus bakımından kır-kent ayrımı oluşmaya başlamıştır. Aynı kriter, yapılan tüm SEGE çalışmalarında da kullanılarak sosyo-ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olarak incelenmiştir. Çalışma kapsamında da kentleşmenin artışı, modern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmiştir.
- Modernizmin ekonomik değerler sistemi içerisinde ekonomik kalkınmada öncelikli sektör olarak tanımlanan sanayi sektörünün kentlerdeki seviyesini tespit edebilmek üzere istihdamda sanayi sektöründe çalışanlarının oranı kriter olarak seçilmiştir. Endüstrileşme hareketi; dönemin ekonomik kurgusunu etkileyerek literatürde modernizmle eş kavramlar olarak da değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda çalışma kapsamında sanayi sektörü istihdam oranının artışı modernist dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Ekonomik değerler sistemi içerisinde tanımlanan emek gücünün sivil örgütlenme arayışının test edilmesine yönelik olarak *sendikalaşma oranı* kriter olarak seçilmiştir. Modernizm dönemindeki sanayileşme süreci sonrası işçi-işveren sınıfı oluşarak sivil örgütlenme mekanizmasını doğurmuştur. İşçilerin sivil örgütlenme arayışını oluşturan meslek odaları ve sendikalaşma oranı çalışma kapsamında modernist dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmiştir.
- Modernist dönem ekonomik değerler sistemi içerisinde fordist üretim felsefesinde temel eğitim sürecini tamamlamış bireyleri işgücü olarak değerlendirilmesinin test edilmesine yönelik olarak, işgücünde lise altı mezun iş gücü oranı kriter olarak seçilmiştir. Fordist üretim biçimi, standart üretim bandında çalışanın nitelikli olmasını gerektirmeyen doğasından dolayı eğitim seviyesi gerektirmemektedir. Çalışma kapsamında da çalışanların eğitim seviyesinin düşüklüğü pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Modernist dönemin toplumsal/ahlaki değerler sistemi içerisinde tanımlanan maddiyattan ve manevî zevklerden sakınarak katı öz disiplini gönüllü olarak uygulanması söyleminin test edilmesine yönelik olarak;

- Tüketim harcamalarında temel ihtiyaçlar tüketim oranı kriter olarak seçilmiştir. Modernist dönemde püritan etik/ahlak anlayışı insanları minimum tüketime teşvik ederek üretim odaklı yaşamaları gerektiğini empoze etmiştir. Çalışma kapsamında da temel ihtiyaçlar tüketiminin artışı modernist dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Modernist dönemin mekansal değerler sisteminin temsiline yönelik olarak tanımlanan güçlü kamusal algı ve kentsel altyapının sağlanmasına yönelik olarak resmi veri sisteminde kriter bulunamadığı için gösterge setine dahil edilmemiştir.

- Modernizmin mekan kurgusu söylemlerinden birisi olan devletin mekân kurgusunu organize etmesinin test edilmesi için seçilecek kriter SEGE çalışmalarından referans alınarak üretilmiştir. SEGE çalışmalarında eğitim ve sağlık göstergeleri başlığı altında değerlendirilen sosyal devlet anlayışı; okullaşma oranı, okur-yazar oranı, eğitim durumu, kişi başına düşen hekim sayısı, eczane sayısı vs. kriterler üzerinden analiz edilerek sosyal devlet anlayışının sorumluluklarını yerine getirme ve kamu hizmetlerini sağlama seviyesini ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Ancak günümüzde eğitim, sağlık, barınma hizmetlerinin devlet mekanizmasından piyasaya devredildiği bilinmektedir. SEGE çalışmalarında kullanılan kriterlerin ise özel sektörü çalışma kapsamına dahil etmediği ve kriter seçiminde kamu/piyasa karşılaştırılmasının olmamasından dolayı sosyal devlet anlayışının kentlerdeki seviyesinin ölçülemediği düşünülmektedir. Bu yüzden sosyal devlet anlayışının sunduğu eğitim, sağlık ve barınma hizmetlerinin karşılanmasının tespitini yapmak üzere ; devlet okullarının tüm okullara oranı, devlet tarafından üretilen konut sayısının tüm üretilen konut sayısına oranı ve devlet hastahanelerinin toplam hastahanelere oranı kriter olarak seçilmiş ve oranların artması pozitif bir olgu olarak değerlendirilmiştir.

Postmodernist dönemin örgütsel/yönetmelik değerler sisteminde tanımlanan söylemlerin test edileceği kriterler şunlardır;

- Postmodernizmin örgütsel değerler sistemi içerisinde tanımlanan söylemler içerisinde kültürel çeşitliliğin pozitif temsiline yönelik olarak hizmete açık azınlık ibadet alanlarının varlığı kriter olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde ulus devlet anlayışı yıkılarak yerleşmenin temel dinamik alındığı bir döneme geçilmiştir. Bu dönem içerisinde homojen toplum yapısı yerini yerelliğin ve azınlıkların önem kazandığı bir ortamın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Çalışma doğrultusunda da azınlık ibadet alanlarının hizmet vermesi postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Postmodernizmin örgütsel değerler sistemi içerisinde tanımlanan mikro teori ve mikro politika anlayışının kabulü ve yerel yönetimlerin güçlenmesinin test edilmesine yönelik olarak belediye bütçeleri kriter olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında kişi başına düşen belediye bütçeleri postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmiştir.
- Son olarak örgütsel değerler sistemi içerisinde yaygın söylem olan küresel parçacıl siyasi söylemin inşasına yönelik ise; uluslararası sivil toplum kuruluşu temsilciliği sayısı ve küresel ölçekte yaygınlaşan yeşil parti temsilciliği kriter olarak seçilmiştir. Bu kriterler postmodern dönemde batı dünyasında postmodern dönemde popüler olan küresel söylemler içerdiği için seçilmiştir. Çalışma kapsamında da kriterler postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Postmodernist dönemin ekonomik değerler sisteminde tanımlanan söylemlerin test edileceği kriterler ise şunlardır;

- Postmodernist ekonomik değerler sistemi içerisinde tanımlanan söylemler içerisinde sermaye bükiminin hizmetler ve turizm sektörü üzerine örgütlenmesine yönelik olarak; hizmetler sektörü oranı ve on bin kişiye düşen otel yatak sayısı kriter olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ve postfordist üretim ilişkilerinin benimsenmesi, sanayi sektörü üzerinden örgütlenen sermaye birikimini hizmetler ve turizm sektörü üzerinden oluşturmaya başlamıştır. TÜİK sisteminde turizm sektörüne ait istihdam verisi bulunmağı için otel yatak sayısı verisi kriter olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında da hizmetler sektörü oranı ve on bin kişiye düşen otel yatak sayısı postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Postmodern dönemde bir diğer ekonomik söylem olan emek gücünün eğitim kalitesinin artmasının test edilmesine yönelik olarak ise; istihdamda üniversite mezunu oranı kriter

olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde fordist üretim mantığının yıkılışı ve esnek üretimin gelişi, niteliksiz iş gücünün önemini kaybetmesine ve nitelikli iş gücünün öneminin artmasına neden olmuştur. Çalışma kapsamında da istihdamda üniversite mezun oranı pozitif bir olgu olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

- Postmodern dönemde işçi-işveren sisteminin çöküşü yüzünden örgütlü hareketinde deformasyon yaşamasını tespit etmek üzere sendikalaşma oranı kullanılmıştır. Postmodern dönemde devletin ekonomik organizasyonda düzenleyici ve denetleyici sorumluluğunun azalması sendikalaşma hareketlerini de azaltarak işçi hareketlerini minimuma indirmiştir. Çalışma kapsamında da sendikalaşma oranının azalması pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Postmodern dönemde tüketim odaklı ekonomik kalkınma anlayışının test edilmesine yönelik olarak AVM sayıları kriter olarak seçilmiştir. Bu dönem içerisinde değişen tüketim olgusu, örgütlü bir şekilde kümelenerek tüketim isteğini artırmakta ve ekonomik sistemin devamlılığını sağlamaktadır. Çalışma kapsamında da AVM sayısı postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Postmodern dönemin toplumsal/ahlaki değerler sistemi içerisinde tanımlanan kriterler şunlardır;

- Tüketim odaklı yaşam arzusu söyleminin test edilmesine yönelik olarak TÜİK veri sisteminde bulunan tüketim harcamalarında eğlenceye harcanan tüketim oranı kriter olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde ortaya çıkan hedonist yaşam normları insanları salt tüketim odaklı yaşama özendirmekte ve ekonomik sistemi sürdürebilir hale getirmeye çalışmaktadır. Çalışma kapsamın da eğlenceye harcanan tüketim oranının artışı pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Toplumsal/ahlaki değerler sistemi içerisinde tanımlanan cinsiyet temsilinin değişiminin test edilmesine yönelik olarak LGBTİ+ temsilcilikleri sayısı ve uluslararası moda etkinlikleri sayısı, literatür tartışmaları referans alınarak kriter seçilmiştir. Seçilen kriterler TÜİK sisteminde olmayıp LGBTİ+ resmi sayfasından elde edilmiştir. Postmodern dönemde cinsiyet kavramı değişerek eşcinsel eylemler meşruiyet kazanabilmiştir. Çalışma kapsamında da bu kriterlerin artması postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

- Dönemin toplumsal/ahlaki değerler sistemi içerisinde tanımlanan bir diğer söylem olan aile kavramının değişimini test etmeye yönelik olarak femer eylem sayısı, evlilik oranı ve boşanma oranı kriter olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde aile kavramı bireyselleşme ve yalnızlaşma duygularının artması sonucu değişmekte ve çekirdek aile yapısı bozulmaktadır. Aynı zamanda erkek kadın ilişkileri de değişerek kadın şiddeti artmıştır. Ancak kentlere dair kadın şiddeti verisi bulunamadığı için uluslararası kadın haklarını savunana femer grubu kriter olarak seçilmiştir. Çalışma kapsamında da evlilik oranının azalması postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak görülürken, boşanma oranının artması ve femer eylemlerin olması pozitif bir olgu olarak değerlendirilmiştir.
- Toplumsal/ahlaki değerler sistem içerisinde popüler olan kadın algısı /cinsellik gösteriminin test edilmesine yönelik olarak onbinkişiyeye düşen estetik salonu sayısı kriter olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde kadın algısı cinsellik kapsamında gösterilmiş ve fiziksel özellikler üzerinden değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışma kapsamında da onbin kişiyeye düşen estetik salonu sayısı pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.
- Bir diğer toplumsal/ahlaki değerler sistemi söylemi olan medya algısı ve hedonist ahlakın yayılımının test edilmesine yönelik olarak ise; eğlence-moda dergisi tüketim oranı ve sinema salonu sayısı ve sosyal medya kullanım oranı kriter olarak seçilmiştir. Ancak sosyal medya kullanma oranı il bazında bulunamadığı için çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Postmodern dönemde tüketimin empoze edildiği en önemli araçlardan sayılan medya, bireylere hedonist davranışları empoze etmekte ve postmodern dönem kültürünün yaşanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu kapsamda Çalışmada kullanılan kriterler de postmodern dönemde pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir
- Son olarak literatürde sıkça tartışılan çocuk tüketimciliği ve yalnızlaşma söylemlerinin test edilmesi için uluslararası oyuncak şirketi olan Lego markasının mağaza temsilcilikleri ve kaba intihar hızı kriter seçilmiştir. Çocuk tüketimciliği olgusunun küresel sermaye tarafından test edilebilmesi ve verilerin temin edilebilmesi için resmi Lego mağazası temsilcilikleri kategorik olarak analiz edilmiştir. Kaba intihar hızının yüksek olması ise çalışma kapsamında postmodern dönemde ortaya çıkan yalnızlaşma duygusunu temsil ettiği düşünülerek pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Postmodern dönemin mekansal değerler sisteminin temsiline yönelik olarak tanımlanan kentsel rantın inşası, tüketim alanlarının değişimi, parçacıl mekân tasarımı ve mekân

kurgusunda statü ve farklılaşmanın yansıtılması söylemlerinin test edilmesine yönelik olarak veri sistemlerinde kriter bulanamadığı için gösterge setinden çıkarılmıştır.

- Postmodern dönemin mekânsal değerlerinden birisi olan kamusal algının değişimi söyleminin test edilmesine yönelik olarak özel okulların toplam okullara oranı ve özel hastahanelerinin toplam hastahanelere oranı olarak seçilmiştir. Postmodern dönemde özel sektör kamu hizmetlerinden sorumlu olan kurum olarak tanımlanırken özel teşebbüslerin kamu hizmetlerine yatırım oranında her geçen yıl arttığı bilinmektedir. Çalışma kapsamında da kullanılan kriterlerin oranların artışı pozitif bir olgu olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak incelenen çalışmalar ve literatür söylemi doğrultusunda hangi söylemin hangi kriter doğrultusunda test edilebileceği belirlenerek 81 kentin modernlik ve postmodernlik dönemleme ve kademelenmeleri arayışında kullanılacak kriterler Çizelge 4.3. ve Çizelge 4.4.'te verilmiştir. Oluşturulan gösterge setinde modernliğin düşünsel sonuçları tanımlayan 12 kriter değerlendirmeye alınırken postmodernliğin düşünsel sonuçları tanımlayan 22 kriter değerlendirilmeye alınmıştır.

Çizelge 4.3. Modernliği tanımlamaya yönelik gösterge seti

MODERNİZM		
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi	Test Edilecek Kriter
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Etnolojik çeşitlilikleri tek bir üst kimlik çerçevesinde tanımlama	Azınlığın İbadet Alanlarının Hizmet Vermemesi
	Ulus Devletin Meşruiyet Zemininin İnşası (Demokrasi Olgusunun Kabullenilmesi)	Seçimlere katılım Oranı
	Örgütlenmede Standartlaşma ve Meslek Gruplarının Hakkının Temsili	Meslek Odaları Sayısı
	Sermaye Birikiminin Sanayi Sektörü Üzerine Örgütlenmesi	Sanayi Sektörü Oranı
	Temel eğitim sürecini tamamlamış bireyleri işgücü olarak değerlendirme	İstihdamda lise altı mezun oranı
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Emek gücünün Temsiliyeti	Sendikalaşma Oranı
	Ekonomik Organizasyonun karayolu ulaşımı üzerine gelişimi	Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil sayısı
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Maddiyattan ve manevî zevklerden sakınarak katı öz disiplini gönüllü olarak uygulama	Tüketim harcamalarında temel ihtiyaçlar tüketim oranı
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Temel İnsani İhtiyaçların karşılanması Devlet Tarafından Karşılanması	Devlet Okulunun Tüm Okullara Oranı
		Devlet Tarafından Üretilen Konut Sayısının Tüm Üretilen Konut Sayısına Oranı
		Devlet Hastahanelerinin Toplam Hastahanelere Oranı
POSTMODERNİZM		
Gösterge Başlığı	Literatür Söylemi	Test Edilecek Kriter
Örgütsel Değer Sisteminin Temsili	Kültürel Çeşitliliğin Pozitif Temsili	Azınlığın İbadet Alanlarının Hizmet Vermesi
	Mikro teori ve mikro politika anlayışının kabulü ve yerel yönetimlerin güçlenmesi	Onbin Kişiye Düşen Belediye Bütçesi (TL)
	Küresel Parçacıl Siyasi Söylemin İnşası	Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşu Temsilciliği Sayısı
Ekonomik Değer Sisteminin Temsili	Sermaye Birikiminin Hizmetler ve Turizm Sektörü Üzerine Örgütlenmesi	Yeşil Parti Temsilciliği
		Hizmetler Sektörü Oranı
		On bin Kişiye Düşen Otel Yatak Sayısı
	Sendikalaşma Sürecinin Yıkımı	AVM Sayısı
	Emek gücünün eğitim kalitesinin artması	Sendikalaşma Oranı
Ahlaki/Toplumsal Yapı Sisteminin Temsili	Tüketim odaklı yaşam arzusu	İstihdamda üniversite mezun oranı
	Cinsiyet Temsilinin Değişimi	Tüketim harcamalarında eğlenceye harcanan tüketim oranı
		LGBTİ+ Temsilcilikleri Sayısı
	Aile kavramının Değişimi	Uluslararası Moda Etkinlikleri Sayısı
		Femen Eylem Sayısı
	Kadın algısı /Cinsellik Gösterimi	Evlilik Oranı
		Boşanma Oranı
	Medya Algısı ve Hedonist Ahlakın Yayılımı	Onbin Kişiye Düşen Estetik Salonu Sayısı
	Çocuk Tüketimciliğinin İnşası	Sinema Salonu
Bireyselleşme ve Yalnızlaşmanın Yayılımı	Eğlence-moda dergisi tüketim oranı	
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Kamusal Algının Değişimi	Uluslararası lisanslı oyuncak dükkanları Sayısı (LEGO)
		Kaba İntihar Hızı
Mekansal Değerler Sisteminin Temsili	Kamusal Algının Değişimi	Özel Okulların Toplam Okullara Oranı
		Özel Hastahanelerinin Toplam Hastahanelere Oranı

4.4. Analiz Modelinin Oluşturulması

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik düzeylerini niceliksel şekilde belirlemek ve kentler arasında kademelenme hiyerarşisini gösterebilmek için oluşturulan gösterge setinde kullanılacak analiz yöntemi araştırılmıştır. Bu doğrultuda tezin kapsamına, araştırma evrenine ve niteliğine uygun 19 bölgesel kademelenme ve sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmasındaki analiz yöntemi incelenmiş ve Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Sosyoekonomik çalışmalarda kullanılan analiz yöntemleri

Çalışma Türü	Çalışma Adı	Analiz Yöntemi	Yıl
Bölgesel Kademelenme	Türkiye’de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi	Merkez Yerler Teoremi, Anket	1982
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE)	Temel Bileşenler Analizi	1996,2003 2004,2011, 2017
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle İncelenmesi	Diskriminant Analizi Faktör Analizi	2005
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Sosyo-Ekonomik Göstergeler Açısından İllerin Gelişmişlik Düzeyinin Karşılaştırmalı Analizi	Faktör Analizi	2007
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması: Temel Bileşenler Analizi	Temel Bileşenler Analizi	2007
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Kümeleme Analizi ile Türkiye ve AB Ülkelerinin Beşerî Sermaye Göstergeleri Açısından Karşılaştırılması	Kümeleme Analizi	2008
Sosyo-Ekonomik Gelişme	İlçelerin Gelişmişlik İndekslerinin Oluşturulmasında Çok Aşamalı Doğrulamalı Faktör Analizi Yaklaşımı	Faktör Analizi	2008
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Yaşlara Göre Ölüm Oranları ile Sosyo-Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	Korelasyon Analizi	2009
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye İş Bankası 2010 ve 2012 Verileriyle Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması	Temel Bileşenler Analizi	2011-2014
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de Bölgelerin Gelişmişlik Farklılıklarının Giderilmesine Yönelik Politikaların Analizi	Temel Bileşenler Analizi	2011
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırması	Kümeleme Analizi Temel Bileşenler Analizi	2012
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2010)	Kümeleme Analizi	2012
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’deki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeyleri ve Afetlerden Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirlikleri Arasındaki İlişki	Temel Bileşenler Analizi Korelasyon Katsayısı Analizi	2012
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’de İller Arası Net Göçlerle Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Arasındaki İlişkinin Coğrafi Ağırlıklı Regresyon ile Analizi	Regresyon Analizi	2013
Bölgesel Kademelenme	Kümeleme Analizi ile Sağlık Göstergelerine Göre Türkiye’deki İllerin Sınıflandırılması	Kümeleme Analizi	2013
Bölgesel Kademelenme	Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Nereye Gidiyor? Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi Üzerine Bir Değerlendirme	Temel Bileşenler Analizi	2015
Bölgesel Kademelenme	Anadolu Kaplanlarının Yükselişi Türkiye Şehirleşme İncelemesi.	Kümeleme Analizi	2015
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’nin Potansiyel İkinci Kademe Şehirlerinin Belirlenmesi ve Performans Analizi	Kümeleme Analizi	2018
Sosyo-Ekonomik Gelişme	Türkiye’deki İllerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Seviyeleri: 2008 – 2016 Dönemi	Temel Bileşenler Analizi	2019

Genel olarak yapılan çalışmalarda ; “sosyal ve ekonomik alanlardan seçilen değişkenlerle bölgelerin, illerin ve ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi ve sıralamalarının yapılması” amaçlanmıştır. Araştırmaların kapsamına bakıldığında; il veya bölge düzeyinde yapılmış oldukları ve genellikle “Temel Bileşenler Analizi” veya “Kümeleme Analizi” yöntemini tercih ettikleri anlaşılmıştır.

Temel bileşenler analizi; çok sayıdaki değişkenin belirli bir nitelik açısından analiz edilmesini sağlayan ve farklı değişkenler arasındaki bilgi özünü çıkarmaya çalışan yöntem olarak bilinmektedir. Aynı zamanda büyük veri kümesine sahip olan çalışmalarda farklı değişkenler arasında bağımsız ilişki kuran ve değişkenlerin birbirleri arasında yük değerlerini etkilemediği analiz türü olarak değerlendirilmektedir.

Kümeleme analizi ise; doğal gruplamaları kesin olarak bilinmeyen birimleri, değişkenleri ya da birim ve değişkenleri birbirleri ile benzer olan alt kümelerle ayırmaya yardımcı olan yöntemler topluluğudur. Böylelikle çalışma evrenini alt parçalara ayırarak niteliksel olarak gruplandırma imkanı tanımaktadır.

Bu doğrultuda tezin kapsamına, araştırma evrenine ve niteliğine uygun çalışmalarda yoğun olarak kullanılan “Temel Bileşenler Analizi” ve “Kümeleme Analizi”, analiz yöntemi olarak seçilmiştir. Öncelikli olarak temel bileşenler analizi yöntemiyle Türkiye kentlerinin modernizm/postmodernizm endeks değerleri ortaya konulacaktır. İkinci aşamada ise; kümeleme analizi ile oluşturulan kademelenmelerin endeks değer aralıkları temel bileşenler sonuçları kullanılarak belirlenecektir. Böylelikle iki farklı analiz yöntemi birleştirilerek endeks değer aralıkları arasında kademelenme oluşturulacaktır. Aynı zamanda İki farklı analiz yönteminin kullanılması sonucu modernlik/postmodernlik endeks sonuçları farklı yöntemlerde teyit edilecektir.

4.4.1. Temel bileşenler analizi (TBA)

Temel bileşenler analizi; değişkenler (gösterge) setinin varyans-kovaryans yapısını, bu değişkenlerin doğrusal birleşimleriyle açıklayarak, veri indirgenmesi ve yorumlanmasını sağlayan, çok değişkenli bir istatistik tekniğidir. Genel olarak değişkenler arasındaki bağımlılık yapısının yok edilmesi ve boyut indirgemesiyle; veya değişkenlerin daha az sayıda ve belirli temel bileşenlerde toplanması amacıyla kullanılan bir yöntem olarak

mekansal, yaşam kalitesi ve sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmalarında kullanılmaktadır. Bahsi geçen çalışmalarda araştırmacıların birçok farklı değişkeni dikkate almaları ve çok değişkenli bir uzayda değişkenler arasındaki bağımlılık ilişkisini yok etmeleri gerekmektedir. Temel bileşenler analizi yöntemi; çok değişkenli bir uzayda değişken sayısını azaltarak, analizi daha küçük boyutlu bir uzaya indirgeme işlevini mümkün kılmaktadır. Temel bileşenler analizi ile bir taraftan değişkenlere bağımsız ağırlık oranları verebilirken aynı zamanda birbiriyle etkileşim içinde olan çok sayıdaki değişkenden, bu değişkenlerin bileşkeleri olarak ortaya çıkan daha az sayıda yeni değişkenler ya da faktörler (temel bileşenler) oluşturabilmektedir. (DPT, 2003; Alpar, 2011).

Temel bileşenler analizi ile karşılıklı bağımlılık yapısı gösteren, ölçüm sayısı n olan p adet değişken; doğrusal, dikey ve birbirinden bağımsız olma özelliklerini taşıyan k ($k \leq p$) tane yeni değişkene dönüştürülmektedir (Şengöz & Özdemir, 2016).

Analiz sürecinde ilk olarak kriterler/değişkenler farklı ölçüm tiplerine sahip olduğundan (bazı değişkenler oran, bazıları sayı ve bazıları da kategorik tipte) dolayı tüm veriler standartlaştırılmıştır. Buna ek olarak çalışmada uç değerlerin dönemle arayışı sonucunu etkilememesi amacıyla Z skoru ile standartlaştırma da yapılmıştır. Her değişkene ait sayısal değerlerden, değişkenin aritmetik ortalaması çıkarılıp standart sapmasına bölünerek standartlaştırma sağlanmıştır. Standartlaştırma işlemiyle farklı birimlerde ve farklı büyüklüklerde olan değişkenlerin, fazla ya da az ağırlıklandırılmasını önüne geçilmiştir. Böylece gösterge setlerindeki kriterlerin net veri değerleri bulunarak hesaplama yöntemindeki sapma miktarı minimuma indirgenmiştir. Standartlaştırılmış veri ile modernlik ve postmodernlik değişkenleri için ayrı ayrı temel bileşenler analizi yapılarak değişkenlerin 1.temel bileşendeki ağırlıkları hesaplanmıştır. 1.temel bileşen, değişkenlerin tümüne eş zamanlı ve ortak tesir eden veya değişkenler tarafından etkilenen, genel faktör olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, birinci temel bileşen, kentlerin modernlik ve postmodernlik dönemlemesini tanımlayabilen “dönemleme nedensel faktörü” olarak değerlendirilmiştir.

Bu işlemlerin ardından standartlaştırılmış veri matrisi ile 1.temel bileşendeki faktör yükleri çarpılarak her bir ile ait değişkenlerin yeni değerleri elde edilmiştir. Bu değerler kullanılarak modernlik/postmodernlik dönemleme arayışı hesaplanmıştır. Yapılan analiz sonucunda öz değeri 1’den büyük bileşenlerin sayısı 4 olarak hesaplanmıştır. 1.temel bileşen toplam

varyansın %29,594'lük kısmını açıklamaktadır. Modernlik göstergeleri ile endeks hesaplama işlemi için 1.temel bileşendeki faktör yük değerleri tabloda verilmiştir.

Çizelge 4.5. Modernliği tanımlamaya yönelik kriterlerin varyans değerleri

Component	Açıklanan Toplam Varyans					
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
Seçimlere Katılım Oranı 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	3,551	29,594	29,594	3,551	29,594	29,594
İstihdamda Lise Altı Mezun Oranı	1,626	13,553	43,147	1,626	13,553	43,147
Devlet Tarafından Yapılan Konut Sayısının Toplam Konut Sayısına Oranı	1,329	11,075	54,222	1,329	11,075	54,222
Devlet Hastahanelerin Toplam Hastahanelere Oranı	1,059	8,826	63,048	1,059	8,826	63,048
Devlet Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	,966	8,052	71,100			
Onbin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı	,836	6,969	78,069			
Sendikalaşma Oranı	,763	6,356	84,425			
Meslek Odası Sayıları	,582	4,847	89,271			
Sektörel Dağılım Sanayi	,450	3,752	93,024			
Temel Tüketim	,336	2,801	95,825			
İbadethanelerinin Olmadığı Kentler	,307	2,554	98,379			
Cumhuriyet Döneminde Planlanmış Kentler	,194	1,621	100,000			

Analiz sonucunda endeks hesaplaması için kullanılacak olan faktör yükleri tabloda verilmiştir. Bu değerler, standartlaştırılmış veri matrisi ile çarpılarak endeks değerlerinin hesaplanabilmesi için ağırlıklandırılmış katsayı elde edilmesinde kullanılmıştır. Analiz sonucunda modern dönem değişkenlerin ortak faktör varyansları yani her değişkenin bir nevi ağırlığını gösteren bu değerler 0, 065 ile 0,851 aralığında yer almaktadır. Modern dönemi tanımlamaya yönelik oluşturulan 12 değişken içerisinde 7 tane değişken 0,50'den daha yüksek değere sahip olmuştur. Söz konusu değişkenlerin değeri 1'e yaklaştıkça değişkenlerin modeldeki ağırlığı ve buna paralel olarak önemi artmaktadır.

Çizelge 4.6. Modernlik kriterleri yük faktör değerleri

Bileşen Matrisi				
	1.Temel Bileşen	2.Temel Bileşen	3.Temel Bileşen	4.Temel Bileşen
Zscore: (M) Seçimlere Katılım Oranı	,524	,485	,395	,085
Zscore: (M) İstihdamda Lise Altı Mezun Oranı	,512	-,403	,478	,104
Zscore: (M) Devlet Tarafından Yapılan Konut Sayısının Toplam Konut Sayısına Oranı	-,065	-,351	-,194	,834
Zscore: (M) Devlet Hastahanelerin Toplam Hastahanelere Oranı	,708	,347	-,054	,278
Zscore: (M) Devlet Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	,810	,039	,283	,025
Zscore: (M) Onbin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı	,179	,438	,553	,336
Zscore: (M) Sendikalaşma Oranı	,437	,399	-,471	,161
Zscore: (M) Meslek Odası Sayıları	,851	-,224	,032	,086
Zscore: (M) Sektörel Dağılım Sanayi	,573	,359	,025	-,035
Zscore: (M) Temel Tüketim Oranı	,201	-,581	,310	-,169
Zscore: (M) Azınlık İbadethanelerinin Olmadığı Kentler	,564	-,305	-,351	,135
Zscore: (M) Cumhuriyet Döneminde Planlanmış Kentler	,468	-,151	,275	,272

Yapılan analiz sonucunda öz değeri 1'den büyük bileşenlerin sayısı 6 olarak hesaplanmıştır. 1.temel bileşen toplam varyansın %39,469'luk kısmını açıklamaktadır. Postmodernlik göstergeleri ile endeks hesaplama işlemi için 1.temel bileşendeki faktör yük değerleri tabloda verilmiştir.

Çizelge 4.7. Postmodernliği tanımlamaya yönelik kriterlerin varyans değerleri

Component	Açıklanan Toplam Varyans					
	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
Sektörel Dağılım(Hizmetler)	9,078	39,469	39,469	9,078	39,469	39,469
Lüks Tüketim oranı	2,327	10,118	49,587	2,327	10,118	49,587
Kaba İntihar	1,973	8,577	58,165	1,973	8,577	58,165
Kaba Boşanma Hızı	1,644	7,147	65,312	1,644	7,147	65,312
Kentsel Nüfus Oranı	1,384	6,019	71,331	1,384	6,019	71,331
Onbinkişiyeye Düşen Belediye Bütçesi	1,197	5,205	76,535	1,197	5,205	76,535
10.000 Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	,988	4,297	80,832			
Yüksek Öğretim Mezunu İstihdam Oranı	,903	3,928	84,760			
10.000 Kişiyeye Düşen Sinema Sayısı	,651	2,830	87,590			
10.000 Kişiyeye Düşen Otel Yatak Sayısı	,555	2,415	90,005			
Kaba Evlenme Hızı	,470	2,043	92,048			
10.000 Kişiyeye Düşen AVM Sayısı	,375	1,630	93,678			
Onbin Kişiyeye Düşen Estetik Salonu	,337	1,467	95,144			
Dergi ve Magazin / Moda / Alışveriş Oranı	,326	1,415	96,560			
Özel Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	,232	1,007	97,566			
Özel Hastane Sayısının Toplam Hastahane Sayısına Oranı	,219	,954	98,521			
Türkiyede Femen Protestosu Yapılan İller	,152	,661	99,181			
Türkiye’de LGBTİ+ Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,105	,455	99,636			
Türkiye’de Greenpeace Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,070	,306	99,942			
Türkiye’de Yeşil Parti Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,008	,035	99,977			
Türkiye’de Moda Etkinlikleri Yapılan İller	,004	,016	99,993			
Türkiye’de Lisanslı Lego Mağazası Bulunan İller	,002	,007	100,000			
Azınlık İbadethanelerinin Olduğu Kentler	,002	,005	100,000			

Çizelge 4.8. Postmodernlik kriterleri yük faktör değerleri

Bileşen Matrisi						
	1.Temel Bileşen	2.Temel Bileşen	3.Temel Bileşen	4.Temel Bileşen	5.Temel Bileşen	6.Temel Bileşen
Zscore: (P) Sektörel Dağılım (Hizmetler)	,519	,223	-,294	-,231	-,152	,216
Zscore: (P) Lüks Tüketim	-,025	,260	,296	,519	,428	,342
Zscore: (P) Kaba İntihar	-,050	,498	,206	,497	-,076	,187
Zscore: (P) Kaba Boşanma Hızı 2019	,505	,607	,073	-,107	-,290	,162
Zscore: (P) Kentsel Nüfus Oranı	,460	,001	-,763	,291	,092	,040
Zscore: (P) Onbinkişiyeye Düşen Belediye Bütçesi TL	,893	-,261	,183	,034	-,026	-,008
Zscore: (P) 10.000 Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	,535	,302	-,632	,121	,270	-,238
Zscore: (P) Yüksek Öğretim Mezunu İstihdam Oranı	,722	,240	-,264	-,009	-,428	,056
Zscore: (P) 10.000 Kişiyeye Düşen Sinema Salon Sayısı	,838	-,266	,266	,010	-,071	-,016
Zscore: (P) 10.000 Kişiyeye Düşen Otel Yatak Sayısı	,488	,459	,184	-,163	,110	-,457
Zscore: (P) Kaba Evlenme Hızı	,088	,040	,068	-,545	,515	,481
Zscore: (P) 10.000 Kişiyeye Düşen AVM Sayısı	,380	,396	,023	-,163	-,402	,269
Zscore: (P) Onbin Kişiyeye Düşen Estetik Salonu	,880	-,353	,122	,175	-,072	,062
Zscore: (P) Dergi ve Magazin / Moda / Alışveriş Oranı	,178	,691	,332	,289	,193	,005
Zscore: (P) Özel Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	,833	,082	-,036	-,129	-,145	,028
Zscore: (P) Özel Hastane Sayısının Toplam Hastahane Sayısına Oranı	,568	,161	,050	-,571	,220	,108
(P) Türkiye’de Femen Protestosu Yapılan İller	,741	-,350	,463	,094	-,103	,079
(P) Türkiye’de LGBTİ+ Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,546	,092	,031	-,061	,313	-,371
(P) Türkiye’de Greenpeace Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,649	,092	,419	-,141	,008	-,340
(P) Türkiye’de Yeşil Parti Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	,848	,072	-,091	,084	,255	-,144
(P) Türkiye’de Moda Etkinlikleri Yapılan İller	,849	-,237	-,072	,226	,063	,113
(P) Türkiye’de Lisanslı Lego Mağazası Bulunan İller	,877	-,287	-,066	,248	-,031	,088
(P) Azınlık İbadethanelerinin Olduğu Kentler	,585	-,134	-,134	-,048	,296	,284

Analiz sonucunda endeks hesaplaması için kullanılacak olan faktör yükleri tabloda verilmiştir. Bu değerler, standartlaştırılmış veri matrisi ile çarpılarak endeks değerlerinin hesaplanabilmesi için ağırlıklandırılmış katsayı elde edilmesinde kullanılmıştır. Analiz sonucunda postmodern dönem değişkenlerin ortak faktör varyansları yani her değişkenin bir nevi ağırlığını gösteren bu değerler -0,025 ile 0,893 aralığında yer almaktadır. Postmodernliği tanımlamaya yönelik oluşturulan 22 değişken içerisinde 18 tane değişken 0,50'den daha yüksek değere sahip olmuştur.

4.4.2. Kümeleme analizi

Kümeleme analizi en yalın haliyle oluşturulan veri setleri içerisindeki kümelerin keşfedilmesi olarak tanımlanmaktadır (Anderberg, 1983). Karmaşık veri setlerinin çözümlenmesini kolaylaştıran 'çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden biri olan kümeleme analizi bir örnekleme oluşturan birimlerin, benzerlerin bir arada olacağı şekilde farklı gruplara ayrıştırılması işlemidir.

Aynı zamanda karmaşık yapılara ilişkin veri setlerinden birimlerin doğal sınıflamasını keşfetmek, birimleri kendi aralarında türdeş, diğerleri ile türdeş olamayan kümeler ayırmak, kümeleme analizinin temel hedefi olmaktadır. Açık olarak bilinmeyen yapıları inceleyerek model sınıfları elde etmek, birimleri ve değişkenleri tiplendirmek de kümeleme analizinin ortaya koyduğu sonuçlardan biridir (Gezer, 2018; Tryfos, 2000).

Kümeleme analizi birimleri kümeler ayrıştırma işlemini örnekleme oluşturan birimlerin, ölçüme katılan tüm değişkenler üzerindeki değerlerini hesaplayarak gerçekleştirir. Ölçüm sonucunda örneklem birimleri/nesneler, 'küme merkezine' en yakın oldukları kümeye atanırlar. Kümeleme analizinde birimler, verilerin doğal özelliklerinin temsil edildiği anlamlı; verilerin özetlendiği yararlı ya da her ikisinin de sağlandığı gruplara ayrılırlar (Tatlıdil, 2002).

Kümeleme analizi ile büyük veri setleri daha iyi ve daha etkili bir şekilde anlaşılır hale gelmektedir. Kümeleme analizi yöntemleri literatürde farklı araştırmacılar tarafından, farklı kapsamlarda ifade edilmiştir. Örneğin; Milligan ve Cooper (1986) analizde kullanılan yöntemleri aşamalı kümeleme, aşamalı olmayan kümeleme, yığma kümeleme ve boyutsal gösterim olmak üzere 4 kategoride sınıflandırırken; Anderberg (1983) bahsedilen

kategorileri ‘aşamalı ve aşamalı olmayan kümeleme yöntemleri’ olmak üzere ikiye indirgemıştır.

Bu tez kapsamında yapılacak çalışmada, kategorik ve sürekli değişkenleri ele alıp, büyük ve heterojen veri setlerinin analiz edilmesinde kullanılan kümeleme yöntemlerinden ‘iki aşamalı kümeleme analizinin kullanılmasına karar verilmiştir.

Çalışma kapsamında kümeleme analizinin küme evren sayısı 15/06/2012 tarihli ve 2012/3305 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Yeni Teşvik Sistemi kapsamında kullanılan illerin homojen bölge kademelenmeleri referans alınarak oluşturulmuştur. Türkiye’nin kabul ettiği yüksek, orta (yükseğe yakın, ortalamaya yakın yüksek ve düşüğe yakın) ve düşük seviye olmak üzere 3 ana seviye altında toplamda 6 kademelenme seviyesinden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında da modernizm ve postmodernizm endeks seviyelerine göre 6 homojen bölge kademelenmesi yapılmıştır. Çizelge 4.9, Çizelge 4.10, Çizelge 4.11 ve Çizelge 4.12’de kümelenme analizi yük faktör değerleri verilmiştir.

Çizelge 4.9. Modernlik Initial küme merkezleri

	Küme					
	1	2	3	4	5	6
(M) Seçimlere Katılım Oranı 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	87,07	91,10	90,88	89,27	88,11	85,72
(M) İstihdamda Lise Altı Mezun Oranı	56,28	58,62	47,98	57,27	46,64	56,28
(M) Devlet Tarafından Yapılan Konut Sayısının Toplam Konut Sayısına Oranı	29,20	3,40	10,00	78,90	4,40	25,50
(M) Devlet Hastahanelerin Toplam Hastahanelere Oranı	90,00	75,00	100,00	53,44	29,41	54,54
(M) Devlet Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	98,47	97,91	98,79	83,87	71,79	97,47
(M) Onbin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı	6,85	1,10	1,80	1,09	0,79	0,14
(M) Sendikalaşma Oranı	8,71	10,98	21,37	12,62	12,45	8,98
(M) Meslek Odası Sayıları	0,91	0,29	0,42	4,20	5,31	0,20
(M) Sektörel Dağılım Sanayi	31,80	27,70	39,50	18,20	12,5	9,7
(M) Temel Tüketim	67,10	65,50	63,80	67,00	68,20	67,10

Çizelge 4.10. Modernlik final küme merkezleri

	Küme					
	1	2	3	4	5	6
(M) Seçimlere Katılım Oranı	85,64	88,08	89,18	89,27	88,02	88,44
(M) İstihdamda Lise Altı Mezun Oranı	56,49	56,15	54,12	57,27	50,66	55,33
(M) Devlet Tarafından Yapılan Konut Sayısının Toplam Konut Sayısına Oranı	12,60	5,82	7,68	78,90	4,16	7,18
(M) Devlet Hastahanelerin Toplam Hastahanelere Oranı	90,49	74,50	96,86	53,44	44,17	55,63
(M) Devlet Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	96,81	95,64	95,65	83,87	85,86	93,78
(M) Onbin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı	1,20	1,34	1,21	1,09	1,06	1,26
(M) Sendikalaşma Oranı	17,78	14,82	19,91	12,62	11,37	15,17
(M) Meslek Odası Sayıları	0,72	1,21	0,78	4,20	2,56	1,55
(M) Sektörel Dağılım (Sanayi)	15,01	23,83	23,85	31,00	28,17	22,19
(M) Temel Tüketim Oranı	67,30	67,03	67,39	67,00	67,20	67,88

Çizelge 4.11. Postmodern dönem initial küme merkezleri

	Küme					
	1	2	3	4	5	6
(P) Sektörel Dağılım (Hizmetler)	52,10	75,30	67,50	54,10	58,30	67,00
(P) Lüks Tüketim	5,50	7,00	6,90	7,00	7,90	6,80
(P) Kaba İntihar Hızı	2,58	3,60	4,43	7,76	2,46	2,88
(P) Kaba Boşanma Hızı	1,55	2,38	2,88	2,71	0,72	2,13
(P) Kentsel Nüfus Oranı	83,18	91700,00	55,57	11,70	81,06	100,00
(P) Onbinkişiyeye Düşen Belediye Bütçesi TL	2,44	9,21	3,27	1,29	0,11	24,15
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	0,01	43,01	26,38	0,04	0,00	0,00
(P) Yüksek Öğretim Mezunu İstihdam Oranı	18,00	35,70	24,80	21,00	22,00	29,80
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Sinema Salon Sayısı	1,33	7,95	4,06	1,58	0,04	31,55
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Otel Yatak Sayısı	0,26	2,13	37,93	11,59	0,03	12,69
(P) Kaba Evlenme Hızı	7,34	6,08	6,74	6,42	5,19	6,53
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen AVM Sayısı	0,91	2,39	2,45	3,55	0,00	2,58
(P) Onbin Kişiyeye Düşen Estetik Salonu Sayısı	0,00	25,00	0,00	0,00	0,00	50,00
(P) Moda / Alışveriş Dergi Tüketim Oranı	4,76	1,25	22,22	8,70	0,00	5,43
(P) Özel Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	5,91	22,94	13,22	10,34	2,00	28,21
(P) Özel Hastane Sayısının Toplam Hastahane Sayısına Oranı	66,67	42,53	62,23	8,34	0,00	70,59

Çizelge 4.12. Postmodernlik final küme merkezleri

	Küme					
	1	2	3	4	5	6
(P) Sektörel Dağılım (Hizmetler)	54,34	75,30	67,50	46,89	51,92	67,00
(P) Lüks Tüketim	6,84	7,00	6,90	7,35	7,17	6,80
(P) Kaba İntihar Hızı	3,89	3,60	4,43	4,31	4,26	2,88
(P) Kaba Boşanma Hızı	1,92	2,38	2,88	1,33	1,53	2,13
(P) Kentsel Nüfus Oranı	60,90	91700,00	55,57	33,45	65,69	100,00
(P) Onbinkişiyeye Düşen Belediye Bütçesi TL	1,80	9,21	3,27	0,58	0,52	24,15
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	1,22	43,01	26,38	0,21	0,13	0,00
(P) Yüksek Öğretim Mezunu İstihdam Oranı	20,59	35,70	24,80	18,33	19,69	29,80
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Sinema Salon Sayısı	1,42	7,95	4,06	0,57	0,51	31,55
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Otel Yatak Sayısı	0,82	2,13	37,93	0,70	0,32	12,69
(P) Kaba Evlenme Hızı	6,70	6,08	6,74	6,16	6,54	6,53
(P) 10.000 Kişiyeye Düşen AVM Sayısı	1,19	2,39	2,45	1,19	1,18	2,58
(P) Onbin Kişiyeye Düşen Estetik Salonu Sayısı	1,56	25,00	0,00	0,00	0,00	50,00
(P) Moda / Alışveriş Dergi Tüketim Oranı	2,71	1,25	22,22	4,69	3,02	5,43
(P) Özel Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	8,20	22,94	13,22	3,61	4,66	28,21
(P) Özel Hastane Sayısının Toplam Hastahane Sayısına Oranı	48,45	42,53	62,23	14,31	17,53	70,59

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

Temel Bileşenler Analizi ile Türkiye kentlerinin modernlik ve postmodernlik endeks değeri ve sıralaması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bulguların sunulduğu Çizelge 5.1’de modernlik endeks sıralamasında 1,020 değeri ile İstanbul birinci olurken Ardahan -0,464 ile sonuncu sırada yer almaktadır. Analiz sonucunda modernlik endeks seviyesi birin üstünde olan tek kentin İstanbul olduğu görülmektedir. Benzer şekilde postmodernlik endeks sıralamasında İstanbul 1,544’lük endeks değeri ile birinci sırada yer alırken Ardahan -0,279’luk değeri ile sonuncu sırada yer almıştır.

Analiz sonucunda modernlik endeks değeri sıfırdan yüksek olan kent sayısı 37 iken; postmodernlik endeks değeri sıfırdan yüksek olan kent sayısı 28’dir. Böylece Türkiye kentlerinin modernlik endeks seviyelerinin genel itibarıyla postmodernlik endeks seviyesini geçtiği görülmektedir.

Çizelge 5.1. Temel bileşenler analizi modernlik ve postmodernlik endeksleri

İller	Modernizm Göstergeleri i Endeksi	Modernizm Göstergeleri Endeksi Sıralaması	İller	Postmodernizm Göstergeleri Endeksi	Postmodernizm Göstergeleri Endeksi Sıralaması
İstanbul	1,020	1	İstanbul	1,544	1
Ankara	0,763	2	Ankara	1,193	2
Bursa	0,687	3	İzmir	0,746	3
İzmir	0,557	4	Antalya	0,686	4
Antalya	0,409	5	Bursa	0,324	5
Mersin	0,398	6	Adana	0,241	6
Kocaeli	0,358	7	Kocaeli	0,207	7
Adana	0,353	8	Mersin	0,180	8
Sakarya	0,346	9	Muğla	0,148	9
Denizli	0,322	10	Eskişehir	0,135	10
Yalova	0,316	11	Balıkesir	0,109	11
Manisa	0,286	12	Yalova	0,102	12
Tekirdağ	0,280	13	Aydın	0,096	13
Gaziantep	0,259	14	Denizli	0,087	14
Eskişehir	0,237	15	Tekirdağ	0,085	15
Aydın	0,221	16	Çanakkale	0,080	16
Balıkesir	0,218	17	Gaziantep	0,080	17
Kayseri	0,217	18	Kayseri	0,076	18
Hatay	0,209	19	Isparta	0,064	19
Edirne	0,190	20	Kırklareli	0,052	20
Konya	0,186	21	Sakarya	0,051	21
Bolu	0,185	22	Edirne	0,048	22
Samsun	0,184	23	Hatay	0,037	23
Düzce	0,174	24	Malatya	0,036	24
Kırklareli	0,148	25	Manisa	0,020	25

Çizelge 5.1. (devam) Temel bileşenler analizi modernlik ve postmodernlik endeksleri

Muğla	0,139	26	Bingöl	0,017	26
Malatya	0,135	27	Bolu	0,012	27
Erzurum	0,110	28	Konya	0,002	28
Kahramanmaraş	0,088	29	Burdur	-0,002	29
Çanakkale	0,078	30	Erzurum	-0,003	30
Afyonkarahisar	0,059	31	Nevşehir	-0,005	31
Kütahya	0,048	32	Kırıkkale	-0,006	32
Uşak	0,045	33	Karabük	-0,010	33
Bilecik	0,038	34	Samsun	-0,010	34
Trabzon	0,028	35	Aksaray	-0,015	35
Ordu	0,016	36	Kırşehir	-0,019	36
Çorum	0,009	37	Karaman	-0,024	37
Diyarbakır	-0,013	38	Kahramanmaraş	-0,028	38
Karaman	-0,015	39	Mardin	-0,031	39
Nevşehir	-0,017	40	Düzce	-0,031	40
Isparta	-0,018	41	Zonguldak	-0,031	41
Bingöl	-0,018	42	Elâzığ	-0,039	42
Zonguldak	-0,046	43	Diyarbakır	-0,039	43
Burdur	-0,048	44	Batman	-0,039	44
Elâzığ	-0,052	45	Kars	-0,041	45
Sivas	-0,053	46	Erzincan	-0,043	46
Amasya	-0,063	47	Uşak	-0,048	47
Mardin	-0,064	48	Afyonkarahisar	-0,061	48
Van	-0,073	49	Bilecik	-0,066	49
Tokat	-0,074	50	Osmaniye	-0,067	50
Giresun	-0,078	51	Trabzon	-0,070	51
Batman	-0,093	52	Tunceli	-0,071	52
Karabük	-0,101	53	Kütahya	-0,072	53
Aksaray	-0,105	54	Van	-0,073	54
Kilis	-0,105	55	Ordu	-0,078	55
Erzincan	-0,107	56	Çorum	-0,088	56
Kırşehir	-0,115	57	Sivas	-0,089	57
Niğde	-0,128	58	Yozgat	-0,093	58
Sinop	-0,129	59	Kilis	-0,100	59
Bartın	-0,144	60	Adıyaman	-0,101	60
Kars	-0,146	61	Niğde	-0,104	61
Kırıkkale	-0,146	62	Giresun	-0,111	62
Osmaniye	-0,151	63	Amasya	-0,112	63
Adıyaman	-0,158	64	Bartın	-0,113	64
Kastamonu	-0,167	65	Artvin	-0,115	65
Yozgat	-0,171	66	Bayburt	-0,124	66
Rize	-0,181	67	Çankırı	-0,127	67
Çankırı	-0,220	68	Tokat	-0,132	68
Şanlı Urfa	-0,224	69	Rize	-0,135	69
Tunceli	-0,241	70	Kastamonu	-0,136	70
Artvin	-0,241	71	Sinop	-0,151	71
Bayburt	-0,280	72	Şırnak	-0,176	72
Şırnak	-0,302	73	Şanlı Urfa	-0,188	73
Bitlis	-0,307	74	Gümüşhane	-0,194	74
Muş	-0,347	75	Iğdır	-0,204	75
Iğdır	-0,353	76	Bitlis	-0,214	76
Hakkâri	-0,370	77	Muş	-0,227	77
Gümüşhane	-0,379	78	Ağrı	-0,229	78
Ağrı	-0,379	79	Siirt	-0,245	79
Siirt	-0,427	80	Hakkâri	-0,246	80
Ardahan	-0,464	81	Ardahan	-0,279	81

Çizelge 5.1.'de verilen temel bileşenler analizinde ortaya çıkan endeks değerlerine ek olarak kümeleme analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Türkiye'deki kentler modernizm ve postmodernizm endeks değerlerine göre homojen bölgelere ayrılarak kademelendirilmiştir. Analiz modelindeki küme sayısı seçiminde ise Türkiye'nin kabul ettiği gelişmişlik kademelenmesi kabul edilmiştir. Böylece kümeleme analizinde Türkiye kentleri modernizm ve postmodernizm endeks değerlerine göre altı homojen bölgeye ayrılmıştır.

5.1. Modernizm Endeksi Homojen Bölge Kademelenmesi

Kentlerin modernizm endeksi yola çıkılarak bölgeleme arayışında kullanılacak endeks seviyeleri, kümelenme analizi yapılarak ortaya çıkarılmış ve Çizelge 5.2 de endeks aralık değerleri verilmiştir.

Çizelge 5.2. Kümelenme analizi modernizm homojen grup kademelenme endeks aralıkları

Modernizm Kademe Sırası	Modernizm Homojen Grubu	Endeks Değeri
1	Yüksek	$ED > 0,501$
2-5	Orta	$0,501 > ED > -0,160$
2	<i>Yükseğe Yakın</i>	$0,501 > ED > 0,25$
3	<i>Ortalamaya Yakın</i>	$0,25 > ED > -0,009$
4	<i>Ortalamaya Yakın Düşük</i>	$-0,009 > ED > -0,160$
5	<i>Düşüğe Yakın</i>	$-0,160 > ED > -0,310$
6	Düşük	$-0,310 > ED$

Kategori işlemi aşamasında ilk adım olarak endeksin 0'dan küçük ya da büyük olmasına dikkat edilmiştir. Bununla birlikte endekslere göre illerin gruplaması yapılırken endekslerin değişim aralıkları ve varyansları dikkate alınmıştır.

I. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri 0,501'den büyük olan ve 1.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 4 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla İstanbul, Ankara, Bursa ve İzmir'dir. Modernlik endeksi en yüksek seviyede olan bu kentler aynı zamanda nüfus büyüklüğü açısından da ülkenin en fazla nüfus yığılmasının yaşandığı kentler olarak dikkat çekmektedir. İstanbul 15.519.267, Ankara 5.639.076, İzmir 4.367.251 ve Bursa 3.056.120'lik nüfusuyla toplam nüfusunun yaklaşık %35'lik kısmını oluşturmaktadır.

Analiz sonucunda İstanbul; endeks değeri 1'den yüksek olan tek kent olma özelliği göstererek modernist birikimlerin yansıtıldığı en önemli kent olarak değerlendirilmektedir. Bu sonucun ortaya çıkmasında İstanbul'un geçmişte üstlendiği ekonomik ve politik rollerin etkili olduğu düşünülmektedir. Ülke nüfusunun %18'lik kısmını oluşturan kent; Osmanlı dönemindeki başkent sıfatının verdiği ekonomik birikimleri cumhuriyet dönemine de taşımıştır (Tekeli, 2009). Modernizmin sermaye birikim sürecinde yoğunlaştığı sektör olan sanayi kentte; %31,8'lik istihdam oranı ile ülkede 10.sırada yer almaktadır. Ancak kentin 10.sırada olmasında postmodern dönemde oluşan sanayi desantrilizasyon sürecinin etkili olduğu gözlemlenmiştir. Sanayi sektörü istihdam oranlarının en yüksek olduğu 10 kent içerisinde Kocaeli, Edirne, Tekirdağ, Kırklareli ve Sakarya gibi kentlerin olduğu ve bu kentlerin sanayileşme sürecinde İstanbul'un önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Bir başka deyişle İstanbul; sanayi sektörünün yoğunlaştığı ve ekonomik birikimlerini çevre kentlere aktarabilen kent olarak modernlik endeks seviyesinde ön plana çıkmaktadır. Özaslan (2006)'da İstanbul metropolünde aşırı yığılma sonucunda ortaya çıkan yüksek arazi maliyetleri gibi negatif dışsallıklar sebebiyle sanayi yatırımlarının 1970'li yıllarda Marmara Bölgesi'ndeki diğer kentlerde organize olduğunu ifade etmektedir. Baday Yıldız ve Berber (2015), yapmış oldukları sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmasında, İstanbul'un sanayi, beşeri sermaye, eğitim ve sağlık göstergelerinde ülkede birinci sırada olduğunu söyleyerek çevresindeki kentlerin gelişmişlik seviyelerini belirlediklerini ifade etmiştir. Yamacı (2018) yapmış olduğu sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmasında İstanbul'u birinci sırada tanımlarken İstanbul'un ülke dinamiklerinden farklı bir sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinde olduğunu ifade etmiştir. Sayılğan (2015) yaptığı sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında İstanbul'u; demografik, ekonomik, sağlık ve eğitim göstergelerinde birinci sırada olduğunu söyleyerek ülke dinamiklerinden farklı bir gelişmişlik seviyesinin olduğunu ifade etmiştir.

Modern dönemde işgücü niteliğini ve örgütlenme yapısını tanımlamaya yönelik oluşturulan sendikalaşma oranı, meslek odaları sayısı ve istihdamda lise altı mezun oranı kriterlerinde de İstanbul'un ön planda olduğu ve sanayileşme birikimlerini günümüzde devam ettirdiği anlaşılmıştır. 15.yy'dan günümüze kadar devletin en çok nüfusuna sahip kent olma özelliği gösteren İstanbul; ekonomik birikimlere ek olarak modern dönemin yönetsel ve örgütsel birikimlerini de yoğun olarak benimsemiştir. Kentin cumhuriyet döneminde başkent statüsünü kaybetmesine rağmen devlet stratejisinin 1980'den sonra kenti küresel kent kimliğine kavuşturma arzusu sonucu büyük ölçekli devlet yatırımlarına ev sahipliği yapması

modernlik endeks seviyesini yükselmiştir. Öktem (2011); İstanbul'un 1980 döneminden itibaren devletin kenti küreselleşme sürecine büyük ölçekli yatırımlar ile entegre etmeye çalıştığını ifade etmektedir.

Analiz sonucunda Ankara, 0,763'lük endeks değeri ile modernist birikimlerin yansıtıldığı ikinci kent olma özelliği göstermektedir. Bu durumun oluşmasında cumhuriyet döneminde Ankara'nın başkent sıfatı kazanması ve ulus devletin modernist birikimlerinin yansıtıldığı en önemli kent olarak işlevlendirilmesinin payı olduğu düşünülmektedir (Tankut G. , 1988). Ankara; cumhuriyet dönemine kadar Osmanlı'da küçük bir kent olarak bilinirken cumhuriyet döneminde bürokrasinin gücünden kaynaklanan çeşitli kamu yatırımları ile gelişmiştir. Ankara'nın siyasal karar mekanizmalarının ve bürokratik işleyişin mekansal açıdan ana odak olması, çeşitli iktisadi avantajları ve dezavantajlara neden olmuştur. Dünyanın gelişmiş ülkelerindeki başkentlerin küresel bir nitelik kazandığı; finans, bilişim, sağlık, yazılım vs. gibi konular üzerine uzmanlaştığı görülmektedir. Ancak Ankara'nın ekonomik organizasyon kurgusunda devletin rolü kente yön vermiştir. Devletin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sermaye birikim rejimindeki özgül konumu, denetleyici/düzenleyici rolü ve gayrisafi milli hasılanın büyük bir kısmında doğrudan etki etme yetkisi, Ankara'nın devlet yönetimindeki sanayi yatırımları yapmasına olanak sağlayarak özel teşebbüsün yatırım alanını engellemiştir (Brookings Enstitüsü, 2015). Cihangir Çamur (2009) da yaptığı çalışmada, Ankara Çankaya ilçesi'nde 1985-1994 yılları arasında en çok kamu yapısının inşaat ruhsatı aldığını ifade etmiştir.

Gül ve Çevik (2015) hazırladıkları, Türkiye İş Bankası'nın gerçekleştirdiği Türkiye'de İllerin Gelişmişlik Düzeyi Araştırmasındaki endeks sonuçlarına göre; Ankara gelişmişlik sıralamasında ikinci sırada yer almıştır. TEPAV (2014) sonuçlarına göre; Ankara ekonomik gelişmişlik açısından ülkenin en gelişmiş ikinci kenti olarak görülmektedir. Ancak çalışmada Ankara'nın kamusal yatırımlar ile gelişimini sağladığı ve özel sektörün yatırım oranında İstanbul'un ve İzmir'in gerisinde kaldığı söylenmektedir.

Analiz sonucunda öne çıkan diğer bir sonuç; Ankara'nın çevre kentleri ile olan ilişkisinden ortaya çıkmaktadır. Ankara'da modernizmin ulus-devlet meşruiyetini (demokrasinin temsiliyetini) tanımlamaya yönelik oluşturulan seçimlere katılım oranında 12.sırada olduğu görülmüştür. Ancak ilk sıralardaki kentler arasında Ankara'nın çevresindeki Çorum, Kırıkkale ve Çankırı'nın da yer aldığı, devlet mekanizmasının meşruiyet algısının

oluşmasında çevre kentleri etkilediği anlaşılmıştır. Buna rağmen ekonomik birikimler konusunda çevre kentlerin orta ve son sıralarda olduğu ve Ankara'nın ekonomik birikimlerini benimseyemedikleri anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle Ankara'nın ekonomik hinterlandının etkisini kaybettiği, örgütsel ve yönetsel birikimlerini ise çevre kentlere sunabildiği görülmüştür.

Bursa 0,687'lik modernlik endeksiyle 3. sırada yer almaktadır. Bursa'nın modernist birikimler konusunda İzmir'in önünde yer alması çarpıcı bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Bu durumun oluşmasında modernist dönem örgütsel ve ekonomik birikimlerin Osmanlı döneminden itibaren oluşturulduğu, cumhuriyet döneminden itibaren ise sanayi politikalarının Bursa'yı ön plana çıkardığı söylenebilmektedir. Brookings Enstitüsü (2015), 2014 yılı için hazırladığı Dünyanın En Hızlı Büyüyen On Metropoliten Alanı listesine Bursa'yı da ekleyerek kenti "Türkiye'nin Detroit'i olarak tanımlamıştır.

Kent Osmanlı döneminden itibaren küçük ölçekli sanayi faaliyetlerinin gerçekleştirildiği kent olmasının yanı sıra nüfus birikimi ve bürokrasi açısından da gözde vilayetlerinden birisi olarak bilinmektedir. Cumhuriyet döneminde ise ithal ikameci ekonomik-politik gelişim sürecinde otomotiv sanayi alanında yapılan yatırımlar ile sanayi birikimleri güçlenen Bursa; ülkenin en önemli sanayi kentlerinden birisi olarak modernlik endeks seviyesini güçlendirmiştir. 1980'lerden itibaren başlayan küreselleşme ve postfordist üretim anlayışı ile İstanbul'un desantrilizasyon sürecinden pozitif şekilde etkilenen Bursa, tekstil, gıda, imalat sanayi gibi alt sektörlerde uzmanlaşarak %39.5'lik sanayi istihdam oranı ile ülke genelinde ilk 5'e girmiştir. Aynı zamanda meslek odası sayıları konusunda da 105'lik ve sendikalaşma oranında %16,95'lik oranı ile ilk sıralarda yer alan kent ekonomik birikimlerin yansımalarını da yoğun olarak yaşamaktadır.

Temurlenk ve Abar (2019), 2008-2016 yılları arasında yapmış oldukları sosyo-ekonomik gelişmişlik çalışmasında; Bursa'nın endüstriyel gelişim öyküsünün sosyo-ekonomik durumunu üst seviyelere çıkardığını söylemektedir. TEPAV (2015) ise; Bursa'nın İstanbul'un etki alanından faydalandığı ve sanayileşme sürecini İstanbul odaklı ilerlettiğini söyleyerek sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ikinci kademe kentler arasında değerlendirmeye almıştır. Gezer (2018), Türkiye'nin Potansiyel İkinci Kademe Şehirlerinin Belirlenmesi ve Performans Analizi çalışmasında Bursa kentini İstanbul, İzmir ve Ankara'dan farklı olarak Anadolu Kaplanlarının olduğu kademelenme hiyerarşisi

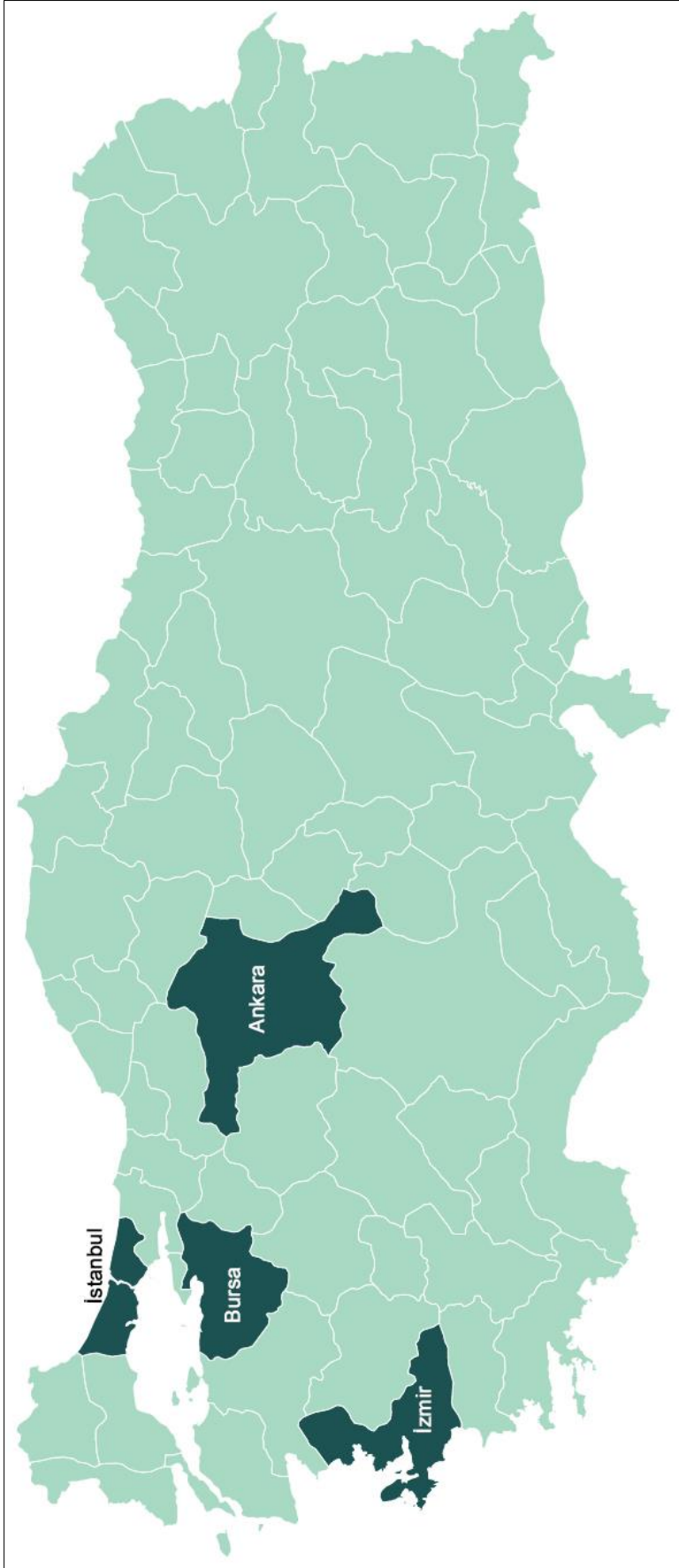
kapsamında değerlendirmiştir. DPT tarafından 1982 yılında yapılan Türkiye yerleşme merkezlerinin kademelenmesi çalışmasında; Gaziantep ile 5. kademe merkezler arasında yer alan Bursa ve Kayseri'nin sanayileşme kümeleri kapsamında değerlendirildiği görülmüştür. Bununla birlikte BGUS 2014-2023 mekansal gelişim şemasında da bahsedilen kentlerden Bursa batıdaki; Gaziantep güneydeki, Kayseri'nin ise Türkiye'nin iç kesimlerindeki en önemli endüstriyel büyüme odaklarından biri olarak ifade edilmiştir (BGUS, 2014). Bursa; modernist ekonomik birikimlere ek olarak yönetsel/örgütsel birikimleri de yoğun olarak yansıtmaktadır. Kent; ülkenin en büyük 4. nüfusuna sahip olmasına rağmen azınlık ibadethanelerinin olmadığı kentler arasına girerek modernizmin birikimlerinden sayılan alt kültürleri yok sayma anlayışını benimsemiştir. Aynı zamanda eğitim ve sağlık altyapısı ile de birinci kademe kentler arasında ikinci sırada yer almaktadır.

Modernlik endeks gruplamasında 1. kademe homojen bölge içerisinde son sıradan bulunan İzmir, 0,557'lik modernlik endeksine sahiptir. İzmir'in endeks puanlamasında Bursa'nın gerisinde kalmasında birkaç neden vardır. İzmir'in küreselleşme eğilimi içerisine girdiği ve küreselleşme sürecinde sektörel gelişimlerini çeşitlendirilmesiyle sanayi sektörü oranını düşürdüğü görülmektedir. Bu duruma ek olarak kentte yaklaşık yirmi yıldır yerel-merkezi yönetim arasındaki çelişkilerin oluşmasıyla kentsel yatırımlardan uzaklaştığı ve devletin sosyal politikalarından faydalanamadığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Osmanlı döneminde önemli liman şehirlerinden birisi olan kentin farklı etnik grupları içerisinde barındırması sonucu modernlik endeks değerini düşürdüğü düşünülmektedir.

Modernlik endeks sıralamasında İzmir'in ilk grupta yer almasında devlet mekanizmasının cumhuriyet döneminden 2000'li yılların başına kadar kamu yatırımlarıyla kente destek vermesi önemli yer tutmaktadır. Son yıllarda artan merkezi-yerel yönetim çatışmalarına rağmen 1. kademe homojen bölge içerisinde devletin sosyal politikalarına yönelik tanımlanan kriterlerde (sağlık, eğitim, konut) en yüksek orana sahip kent olduğu görülmektedir. Aynı zamanda seçimlere katılım konusunda da ilk 10 kent arasına girerek modern dönem örgütsel birikimleri benimsediği görülmektedir. İzmir'in modernist ekonomik birikimleri incelendiğinde sanayi sektörü oranının metropol kentlere kıyasla düşük oranda kalmasına rağmen ekonomik organizasyondaki sivil örgütlenmeye yönelik olarak test edilen sendikalaşma ve meslek odaları oranlarında üst sıralarda olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında kent içerisinde kolektif hareket bilincin

oluştugu ve modernizmin rasyonel akıl felsefesinin kentte benimsendiğı söylenebilmektedir.

Özetle modernlik endeksinde birinci kademedede bulunan kentler içerisindeki İstanbul, Bursa ve İzmir'in modernist birikimlerinin oluşmasında Osmanlı döneminden itibaren edindiğı ekonomik ve toplumsal birikimlerin etkisi olduğu, cumhuriyet döneminde ise modernist atılımlar ile birikimlerini geliştirdiğı görölmektedir. Ancak yakın tarihteki siyasi-politik izdüşümlerin sonucu olarak İzmir'in modernist birikimler konusunda gerilemeye başladığı görölmektedir. Muhafazakâr toplum yapısı ile Bursa'nın siyaset mekanizmasından ekonomik ve örgütsel birikimler açısından faydalandığı ve gelişim gösterdiği anlaşılmaktadır. Ankara'nın ise modern dönem birikimlerin oluşmasında cumhuriyet döneminde devletin başkent sıfatı kazanması sonucu örgütsel parametrelerin ön planda olduğu belirlenmiştir.

Şekil 5.1. Modernist dönem I.kademe homojen bölge

II. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri 0,501 ile 0.25 arasında olan ve 2.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 10 kent bulunmaktadır. Bu kentler endeks değeri sıralamasına göre Antalya, Mersin, Kocaeli, Adana, Sakarya, Denizli, Yalova, Manisa, Tekirdağ ve Gaziantep şeklindedir. Yalova hariç tüm kentler +1 milyon nüfusa sahiptir. Aynı zamanda 10 kent içerisinde Yalova hariç tüm kentler büyükşehir statüsünde sayılmaktadır. Coğrafi açıdan ise Akdeniz Bölgesi ve Marmara Bölgesi içerisinde yoğunlaşan ikinci kademe homojen bölgesinde Gaziantep dışındaki tüm kentler ülkenin batısında yer almaktadır.

Antalya; 0,409 modernlik endeksi ile 5.sırada yer almaktadır. Kent I. kademedeki bulunan İzmir gibi Osmanlı döneminin önemli liman kentlerinden birisi olarak görülmektedir. Ekonomik organizasyon yapısında Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde sanayileşme sürecinden uzak olan kent; erken cumhuriyet döneminde yapılan modernist planlama faaliyetleri ve çeşitli kamusal yatırımlar ile Akdeniz kıyısının modernlik seviyesi en yüksek olan kent olarak tanımlanmıştır. Kent 1980 yıllarına kadar sanayileşme sürecinden uzak olmasına rağmen tarımda modernizasyon sürecini sağlayarak modernist ekonomik birikimleri sağlamıştır. 1980’li yıllardan itibaren ise bacasız sanayi olarak adlandırılan ve devletin teşvikleriyle güçlenen turizm sektörü; kente eğitim ve sağlık altyapılarının güçlenmesini sağlayarak devlet okulları oranı, devletin yaptığı konut oranı gibi sosyal devlet uygulamalarını test etmeye yönelik seçilen kriterlerde üst sıralara taşımıştır. Kent özellikle 2000’li yıllardan sonra devletin gayrimenkul yatırımlarına konu olarak ekonomik açıdan dinamizm kazanmıştır (İş Bankası,2014). Aynı zamanda İzmir kentinde olduğu gibi sanayi sektörü istihdam oranı düşük olmasına rağmen sendikalaşma ve meslek odaları oranında yüksek değerlere sahip olduğu ve kolektif hareket bilincinin yansıdığı görülmüştür. Özceylan ve Coşkun (2012), yapmış olduğu çalışmada Antalya’yı ikinci kademe kentler arasında değerlendirirken, İş Bankası’nın yapmış olduğu çalışmada ise birinci kademe kentler arasında değerlendirilmiştir (İş Bankası,2014).

Mersin 0,398’lik modernlik endeksiyle 6. Sırada yer almaktadır. Mersin kenti de Antalya ve İzmir’de olduğu gibi Osmanlı döneminde 19.yy’da ticaret ve liman kenti olarak önem kazanmıştır. Anadolu coğrafyasında İmparatorluk başkenti olarak her daim büyük kent statüsünde olan İstanbul haricinde kimi kentsel alanların serpilip daha büyük kentlere dönüşmesi, 19. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan küreselleşme dinamikleri sayesinde

olmuştur. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya ölçeğindeki ticaret ilişkilerine eklemlenmeye başlaması, başta İzmir olmak üzere, Bursa, Adana, Mersin, Antalya ve Gaziantep gibi kentlerin ekonomik açıdan yeni işlevler üstlenmesine ve bu işlevler doğrultusunda ama değişen ölçülerde sermaye ve nüfus çekmesine neden olmuştur (Eraydın vd., 2008).

Mersin, Osmanlı ekonomisinin kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin eklemlendiği kentlerden birisi olarak 19. yüzyıl boyunca bölgedeki tarımsal üretimin ticarileşmesi sonucu elde edilen sermaye birikimi ile imalat sanayi sektörüne yönelmiş ve sanayileşme sürecine girmiş az sayıdaki Osmanlı kentlerinden birisi olmuştur. Cumhuriyet döneminde ise Osmanlı'dan kalan birikimleri olgunlaştırılmış ve çeşitli imar faaliyetleri sonucu modernist birikimleri benimsemiştir (Tekeli, 2009). Kent, ulus devletin temel ihtiyaç zincirinden sorumlu olduğu modern dönem birikimleri içerisinde devlet okulu oranında %88 ile +1milyon nüfusa sahip kentler arasında en yüksek orana sahip ikinci kettir. Buna ek olarak cumhuriyet döneminde çeşitli sanayi yatırımlarıyla bölgesi içerisinde nispeten yüksek sayılabilecek %21'lik sanayi istihdam oranı ile modernizmin ekonomik örgütlenme anlayışını da yansıttığı görülmüştür. Aynı zamanda istihdamda %51'lik lise altı mezun niteliğine sahip yapısıyla emek yoğun sanayi faaliyetlerini barındırdığı düşünülmektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın (2014) raporuna göre, Mersin'deki imalat sanayi yapısı işletme sayısı bakımından ağırlıkla tarımsal ürünlere ve faaliyete dayalı, düşük teknoloji kullanımının belirleyici olduğu imalat kollarından oluşmaktadır. Yamacı (2018) ; Mersin'inin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin son yirmi yılda yükseldiğini ifade ederek kenti dokuzuncu sırada değerlendirmiştir. Sayılğan (2015) ise Mersin'in son yıllarda niteliksiz göç aldığını ifade ederek sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında 15.sıraya düştüğünü ifade etmiştir.

Kocaeli, Sakarya, Yalova ve Tekirdağ kentleri sırasıyla 7, 9, 11 ve 13. sırada olarak modernlik endeks kademelenmesinde 2.sırada yer almaktadır. Bu kentler; İstanbul'un ekonomik birikimlerinin desantrilize olma süreciyle sanayileşme endeksli ilerleyerek modernizm göstergelerinde yüksek seviyelere çıkmışlardır. Dört kent yaklaşık %35'lik sanayi sektörü istihdam oranı ile ülkenin önemli sanayi kentleri arasında sayılmaktadır. Aynı zamanda sanayi örgütlenme yapısını tanımlayan sendikalaşma oranında %16'yı yakalayan oranı ve 100'e yaklaşan meslek odası sayısı ile de ülke sıralamasında ilk sıralar içerisine girmişlerdir. Kaçar (2016), İstanbul'un ekonomik hinterlandının Marmara Bölgesinde nüfus

ve sermaye artışını oluşturduğunu söyleyerek ekonomik faaliyetlerin İstanbul'dan çevre kentlere yayıldığını ifade etmiştir. Özceylan ve Coşkun (2012) yaptığı çalışmada İstanbul'un hinterland alanında sayılan Sakarya, Yalova ve Tekirdağ'ı ikinci kademe kentler kapsamında değerlendirirken, Kocaeli'yi birinci kademe kentler arasında değerlendirmiştir. Çalışmada Kocaeli'nin İstanbul'un sanayi desantrilasyon sürecinde Bursa ile birincil etkilenen kent olduğu ifade edilmiştir. Sayılğan (2015) ise Tekirdağ ve Sakarya'yı ikinci kademe gelişmiş kentler arasında değerlendirirken, Kocaeli'yi birinci kademedede, Yalova'yı ise üçüncü kademe kentler arasında olduğu ifade etmiştir.

Adana 0,353'lük modernlik endeksi ile ülke sıralamasında 8.sırada yer almaktadır. Kent Osmanlı döneminde sahip olduğu verimli ovalarla tarımsal üretim konusunda uzmanlaşmış ve İmparatorluğun Ortadoğu ticaret merkezlerinden birisi sayılmıştır. Mersin kentinde olduğu gibi Osmanlı döneminde kapitalist üretim ilişkilerinin yoğunlaştığı kentlerden birisi olan Adana, pamuk ihracatının oluşturduğu sermaye birikimi ile imalat sanayisi atılımlarını gerçekleştirmiştir (TEPAV, 2015). Cumhuriyet dönemin de ise yönetici kadronun tarımda modernizasyon atılımı ile ülkenin tarıma dayalı sanayi merkezlerinden birisi olarak çeşitli sanayi yatırımlarına ev sahipliği yapmıştır. Aynı zamanda istihdamda %51,83'lük lise altı mezun oranı ile emek yoğun üretim yapısının olduğu ve fordist birikimler doğrultusunda sanayi birikimlerini barındırdığı görülmektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın (2014) raporuna göre, Adana'da sanayi siciline kayıtlı firmaların sektörel dağılımı bakımından öne çıkan sektörler gıda ürünleri imalatı, tekstil ürünleri imalatı, makine ve ekipman imalatıdır.

Kent, geleneksel tarım üretiminin oluşturduğu kolektif hareket bilincini, sanayi sektöründe de oluşturarak sendikalaşma oranında ve meslek odaları sayısında bölgedeki en yüksek rakamlara ulaşmıştır. Adana ekonomik birikimlerin yanında ulus devletin modernist mekân yaratma arzusu kapsamında örgütsel birikimleri de yaşamıştır. Kent, erken cumhuriyet döneminde çeşitli imar faaliyetlerine konu olarak mekansal gelişim birikimlerinde de modernist iz düşümlere sahiptir. Bunlara ek olarak kent içerisinde devlet okulları oranı %90'ı geçerek temel hizmetlerin karşılanması konusunda da metropol kentler içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Özceylan ve Coşkun (2012) yaptığı çalışmada Adana'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ikincil gelişmiş kentler statüsünde olduğunu ifade ederken kentin gelişmişlik endeksinin kırılğan olduğunu ifade etmiştir. Yamacı (2018)

yaptığı çalışmada Adana'yı yedinci sırada değerlendirerek, tarımsal üretimin ve tarıma dayala sanayi altyapısının kenti sıralamada ön plana çıkardığını ifade etmektedir.

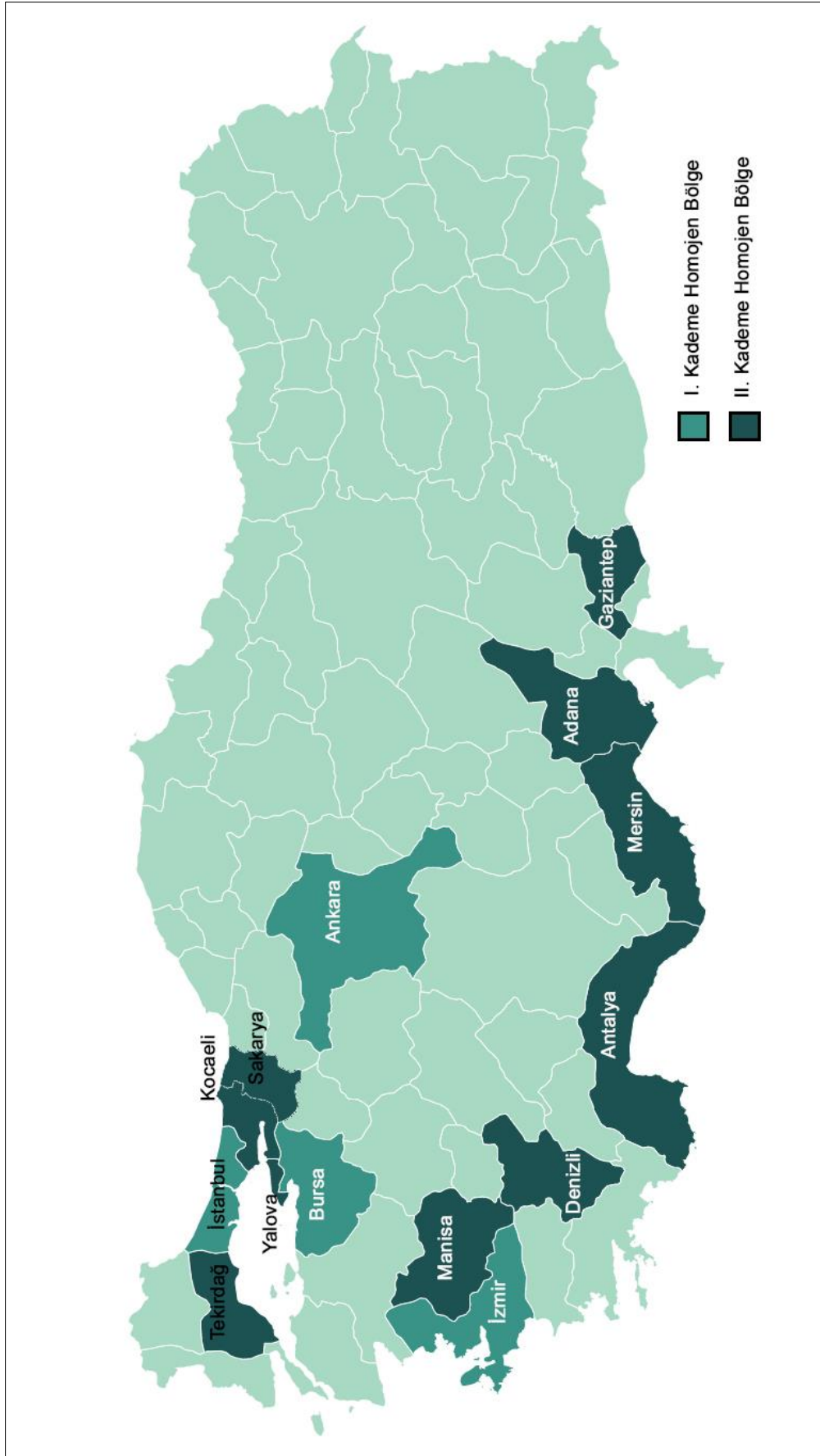
Manisa 0,286'lık modernlik endeksi ile modernizm sıralamasında 12. sırada yer almıştır. Kent, Osmanlı döneminde bürokrasinin yoğunlaştığı kentlerden birisi olarak temel kentsel birikimlere cumhuriyet dönemi öncesinde kavuşmuştur. Cumhuriyet döneminde ise sanai kalkınma planlarında oluşturulan hedefler sonucunda sanayi yatırımlarına konu olmuş ve modernist ekonomik birikimler doğrultusunda gelişmiştir. Manisa %27,7 sanayi istihdam oranı ile Ege Bölgesi'nde sanayi sektörü üzerine uzmanlaşmış yegâne kent olarak tanımlanmıştır. Aynı zamanda sanayi sektörü emek örgütlenmesini temsil etmesi açısından kullanılan sendikalaşma oranı kriterinde de %16,4'lük oranı ile büyükşehir statüsündeki kentler arasında ilk sıralarda yer almıştır. Manisa kenti; modernist ekonomik birikimlerin yanında örgütsel ve toplumsal birikimleri de yansıtan kentler arasındadır. Kentteki insanların temel ihtiyaç tüketim oranı diğer büyükşehirlere göre daha yüksek çıkarak lüks tüketim harcamalarına başvurmadiğı görülmüştür. Kent Osmanlı döneminde oluşturduğu nüfus birikimiyle de cumhuriyet döneminde planlanan birkaç kent arasına girmiştir. İş Bankası'nın yapmış olduğı çalışmada Manisa; İzmir hinterlandının etkisi altında kalan kentlerden birisi olarak değerlendirilmiş ve ikinci kademede yer almıştır. Özgün (2006) ise; Manisa ve Afyon gibi illeri İzmir'e bağı kentler olarak tanımlayarak çeşitli bağlarla bağlanmakta, merkezin güçlenmesi ve gelişmesine göre kentlerin ters gelişim dinamiklerine sahip olduğunu söylemektedir.

II.kademe homojen bölge değerlendirmesinde son kentler olan Denizli ve Gaziantep; modernlik endeks sıralamasında 10 ve 14.sırada yer almıştır. Gaziantep, Osmanlı döneminde Orta Doğu coğrafyasında bölgesel merkez niteliğine sahip olan bir kent olarak nüfus ve sermaye birikiminin olduğı vilayetlerden birisi olarak yorumlanmaktadır. Denizli ise Osmanlı döneminde sahip olduğı ayakkabı, tekerlek üretimi gibi küçük ölçekli sanayi altyapısı ile Osmanlı'nın üretim merkezlerinden birisi olarak bilinmektedir (TEPAV,2015). Cumhuriyet döneminde ise küçük ölçekli sanayi üretimine sahip olan iki kent, ekonomik atılımlarını kalkınma planları ile gerçekleştirmişlerdir. Kalkınma planlarının hedefleri doğrultusunda içerisinde Denizli ve Gaziantep'in de bulunduğı 'Anadolu Kaplanları' projesi sonucu sanayi yatırımlarına konu olan kentler, sanayi endeksli gelişim dinamiklerine sahip olmuştur. Gaziantep ve Denizli, devlet tarafından organize edilen sanayi yatırımlarını ulus-altı ve ulus-üstü ölçeklerde giderek daha karmaşıklaşan ağlara eklemlendirmiş ve

sanayi atılımlarını yerel ölçekte genişleterek ülkenin önemli sanayi altyapısına sahip Anadolu kentlerinden birisi olmayı başarmıştır. Ancak sanayileşmenin sivil örgütlenme yapısını tanımlamaya yönelik oluşturulan sendikalaşma oranı ve meslek odaları sayısında iki kentin oranının düşük olduğu görülmektedir. İki kentte devlet müdahalesi sonucu oluşturulan suni bir gelişme dinamiği ile sermaye birikimini sağlarken modernist felsefenin örgütlü hareket anlayışını benimseyememişlerdir. Aynı zamanda modernist etik anlayışını da benimsemeyen kentler; ülkedeki ortalama temel tüketim oranı olan %66,3'ün altında kalarak lüks tüketim arayışında modernizmin etik ve ahlaki yapısını kabul etmemişlerdir.

Çakmak ve Erden (2005), Gaziantep ve Denizli'nin sosyo-ekonomik gelişmesini ve bu konuma evrilmesindeki nedenleri; kentlerin tarihsel, kültürel ve coğrafi özellikleri/özgünlükleri, bunlar dışındaki içsel dinamiklerinin kazandığı büyüme ivmesi, 1980'lerden öncesine dayanan köklü üretim (özellikle sanayi) geleneği ve yerli girişimcilerin sahip olduğu sermaye ile büyümeye kazandırdıkları dinamizm olarak ifade edilmektedir. Yüksel (2011), kentlerin büyüme ve gelişmesinin temel sebebini ulusal ve ulus-üstü ekonomik ilişki ağlarına entegre olmasındaki başarı olarak açıklamıştır.

Özet olarak 2.kademe homojen bölgesindeki kentlerin genel itibariyle sanayileşme süreci sonucunda gelişen kentler olduğu ve modernlik endekslerinin yüksek çıkmasında ekonomik birikimlerin ön plana çıktığı görülmüştür. 10 kent içerisinde Antalya, Mersin ve Gaziantep'in ise modernist birikimlerinin oluşmasında 19.yy. ortalarında temel adımları attığı görülmüştür. Cumhuriyet döneminde ise Denizli ve Gaziantep'in Anadolu Kaplanları olarak tanıtılan sanayi atılımları ile modernist birikimlerde ön plana çıktığı anlaşılmıştır. İkinci kademe bölgesinde önem arz eden bir diğer sonuç; Akdeniz bölgesindeki Antalya Mersin ve Adana'nın İstanbul, İzmir ve Ankara gibi metropoliten alan kimliği kazanmasıdır. Bu kentlerin modernlik endeks seviyelerinin benzer oranlarda olduğu ve kendi bölgelerinde çevre kentleri etkilediği görülmüştür. Bir diğer önemli sonuç ise; II.kademe homojen bölgesindeki 10 kent içerisindeki dört kentin İstanbul çevresinde olduğu ve İstanbul üzerinden modernist birikimlerini sağladığı görülmüştür. Bir başka deyişle İstanbul'un ekonomik ve örgütsel hinterlandının ikinci kademe bölgeyi oluşturmada önemli bir faktör olduğu anlaşılmıştır.

Şekil 5.2. II. kademe homojen bölge

III. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri 0,25 ile -0,009 arasında olan ve 3.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 23 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Eskişehir, Aydın, Balıkesir, Kayseri, Hatay, Edirne, Konya, Bolu, Samsun, Düzce, Kırklareli, Muğla, Malatya, Erzurum, Kahramanmaraş, Çanakkale, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak, Bilecik, Trabzon, Ordu ve Çorum'dur. 3.kademe bulunan kentler; modernlik endeks sıralamasında ülke ortalamasının üstünde yer alan kentler olarak toplam nüfusun %23'ünü oluşturmaktadır.

III. Kademe homojen bölge içerisindeki kentlerin coğrafi ve ekonomik yapısı incelendiğinde üç sonucun önemli olduğu görülmektedir.

III. kademe homojen bölgedeki kentlerin;

- Metropol kent olma doğrultusunda geliştiği
- İstanbul, İzmir, Adana-Mersin ve Ankara metropoliten alan çevresinde kümelenildiği
- Anadolu Kaplanları olarak adlandırılan sanayi kentlerinden oluştuğu veya
- Bölgesel merkez niteliği taşıyan kentlerin küme içinde yer aldığı anlaşılmaktadır.

3.kademe homojen bölgeler içerisinde Eskişehir 0,237'lik endeksi ile 15.sırada bulunmaktadır. Kent Osmanlı döneminde sanayileşme atılımlarını gerçekleştirebilmiş birkaç Anadolu kentinden biri olarak değerlendirilmektedir. Cumhuriyet döneminde ise raylı ulaşım sisteminin inşasıyla önemli kavşak noktalarından biri olan kent; birinci sanayi kalkınma planı ile imalat sanayi altyapısını kurarak modernist birikimlerini tamamlamıştır. Eraydın (2002) yeni sanayi odakları çalışmasında geçmişte 'az gelişmiş' olan; 1980 sonrasında yaptıkları küresel atılımlarla hızlı bir büyüme dinamizmi yakalayan ve geleneksel sanayi merkezlerine göre daha hızlı bir büyüme sürecine giren Eskişehir'in küresel düzlemde rekabet avantajı kazanması ve inovasyon kapasitesini artırdığını ifade etmiştir. Kent son yıllarda beşerî sermaye altyapısı ile postmodernist ekonomik birikimleri benimseyerek yazılım, bilişim vs. gibi alanlara da yönelerek modern dönem birikimlerini postmodernizme evrilmekte ve metropol kent kimliğine dönüşmeye başlamaktadır. Kentte ülkenin önemli iki devlet üniversitesine de sahip olması; eğitim, sağlık ve konut üretim sürecinde devletin sorumluluk alması, kentin modernlik endeks seviyesini yükseltmektedir.

Kayseri 0,217'lik, modernlik endeksiyle sırasıyla 18. sırada yer almışlardır. Kent Türkiye'nin 1980 sonrası politik-ekonomik serüveninin simgesi olmuş yerel kimliklerden birisi olmayı başararak 1960'lı yıllardaki ithal ikameci kalkınma modelinin yerini dışa açık, ihracat odaklı bir makroekonomik modele bıraktığı bırakılan yaklaşımın en önemli yansımalarından birisi olarak değerlendirilmektedir. Kent Osmanlı döneminde gayrimüslim sermayenin imalat sanayiye yatırım yaptığı önemli ticaret kentlerinden birisi olarak bir asırlık sanayi birikimini cumhuriyet döneminde pekiştirmiştir. Kayseri, Gaziantep kentindeki gibi 1980 yılından itibaren küresel sermaye sürecine girerek ulus-altı ve ulus-üstü ölçeklerdeki ağlar içerisinde konumunu pekiştirmiştir. (ESI 2005; Doğan 2007; Keyman ve Lorasdağı 2010), Kayseri'nin muhafazakâr değerler üzerinden örülmüş sıkı bir kurumsallıklar ağının ekonomik, toplumsal ve kültürel alanlar üzerinde etkin bir denetim gücüne sahip olduğu, başka bir deyişle, yerel ölçekte kuvvetli ve etkili bir kentsel koalisyonun varlığıyla karakterize olan bir kimlik oluşturduğunu söylemiştir. Cengiz (2012), Kayseri'nin İslam dini ve muhafazakâr değerlerle sermaye birikimi rejimi oluşturduğunu ve sanayileşme sürecine girdiğini söylemektedir. Sanayi yatırımlarının yanında kent örgütsel birikimleri de benimseyerek modern dönem sosyal politikalara konu olmuştur. Kayseri, devletin konut üretim sürecinde Van ardından %12,4'lük oranı ile büyükşehir statüsündeki kentler içerisinde en çok yatırım alan kent olmuştur. Aynı şekilde kent eğitim ve sağlık altyapısı konusunda da büyük atılımlar gerçekleştirerek örgütsel birikimleri yansıtmıştır.

Konya 0,186'lık modernlik endeksli ile sıralamada 21. sırada yer almaktadır. Kent, Kayseri ile benzer süreçler içerisinde gelişerek küçük ve orta boy işletmelere (KOBİ) dayanan ekonomik yapısıyla, imalat sanayi ve ihracat alanında kaydettiği hızlı ve sürekli gelişimle dikkatleri çekmiştir. Bu kapsamda Türkiye'nin endüstriyel büyüme odaklarından biri kabul edilen bir yerelliğe sahiptir. Kentin tarihsel birikimi incelendiğinde geleneksel olarak tanımlanabilecek bir ekonomik ve örgütsel birikimleri geliştirdiği görülmektedir. Osmanlı döneminde buğdaya dayalı bir tarım pazarı olarak ortaya çıkan ve gelişen kent; bölgesinin ve bölgesinin ekonomik canlılık merkezlerinden birisi olarak değerlendirilmektedir. Sermaye birikimi Osmanlı döneminde tarım sektörü üzerinden gelişirken sanayi kalkınma planlarında ve ithal ikameci politikaların sonrasında sanayiye, ardından da tarım dışı ürünlerin imalatına ve ihracatına evrilmiştir. Coğrafi konumu ve yüzey şekli nedeniyle her daim ulaşım açısından stratejik bir konuma sahip olan kent, 19. yüzyıl sonunda ulusal demiryolu ağına eklenmiştir. Daha yıllarda ise hızlı tren projelerinin gerçekleştirilmesi ile kentin Ankara ile olan ekonomik ilişkileri üst seviyelere çıkmıştır (SEGE,2017). Bu dönem

içerisinde sermaye birimi; kamu yatırımları ile oluşurken kent modernist örgütsel birikimleri muhafazakarlık ekseninde benimseyerek modernizmin katı ve kuralcı anlayışını dinsel temelli olgularda yaşamaya başlamıştır. Bu noktada Kayseri'nin küresel ekonomiye entegre süreci ve liberal gelişim arzusu; Konya'da dışa kapalı ulusal sermaye ölçeğinde sınırlanmıştır. Konya, cumhuriyetin ilk yıllarında Kayseri gibi çeşitli imar faaliyetlerine uğrayarak modernist bir kentsel görünüme kavuşturulmak istenmiştir. Ancak geleneksel dinamikleri üst düzeyde benimseyen kent; modernizm potansiyelinin gerisinde kalmıştır.

Balıkesir 0,218'lik, Edirne 0,190'lık, Düzce 0,174'lük, Kırklareli 0,148'lik, Çanakkale 0,068'lik ve Bilecik 0,038'lik modernlik endeksi ile sırasıyla 17, 20, 24, 25, 30 ve 34. sırada yer almışlardır. Bahsi geçen 6 kent; ikinci kademe homojen bölgesinde olan Yalova, Tekirdağ, Kocaeli ve Sakarya gibi İstanbul'un etki alanına girerek modernlik seviyelerini yükseltmişlerdir. Altı kent; İstanbul'un sanayi desantrilizasyonu sürecinde sanayi yatırımlarına adapte olmaya çalışarak modernist ekonomik birikimler doğrultusunda gelişme eğilimi göstermiştir. Balıkesir hariç sanayi istihdam oranı %30'u aşan bu kentler; meslek odaları sayıları ve sendikalaşma oranlarında da ilk sıralarda yer almaktadır.

Aydın 0,221'lik ve Muğla 0,139'luk, Afyonkarahisar 0,059'luk, Kütahya 0,048'lik ve Uşak 0,045'lik modernlik endeksi ile sıralamada 16, 26, 31, 32 ve 33. sırada yer almaktadır. Bu kentler İzmir'in etki alanında olan kentler olarak devlet otoritesinin cumhuriyet döneminde izlediği planlama faaliyetlerine konu olmuştur. Kurtuluş mücadelesi döneminde zarar gören 5 kent, cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren çeşitli imar faaliyetlerine ev sahipliği yaparak devlet yatırımlarına konu olmuştur. Osmanlı döneminde geleneksel tarımsal faaliyetleri ile ekonomik birikimlerini oluşturan kentler; 1980'li yıllarda kabul edilen piyasa ekonomisi şartları içerisinde tarımda modernizasyon sürecine entegre olmuşlardır. Aynı zamanda İzmir metropoliten alan içerisinde sermaye birikimi oluşturan kentler son yıllarda turizm sektörü üzerinden gelişim göstermişlerdir.

Hatay 0,209'luk modernlik endeks değeri ile sıralamada 19.sırada yer almaktadır. Adana-Mersin-Antalya metropoliten bölge içerisinde yer alan, cumhuriyet döneminde sahip olduğu limanı ve sahip olduğu madenleri ile çeşitli sanayi yatırımlarına ev sahipliği yapan kent, Akdeniz kıyısının önemli sanayi kentlerinden birisi olarak yorumlanmaktadır. Hatay, ülke topraklarına katılan son kent olma özelliği taşıyarak modernist örgütsel ve yönetsel birikimleri benimseme sürecinde bölgesindeki diğer kentlere göre geride kalmıştır. Ancak

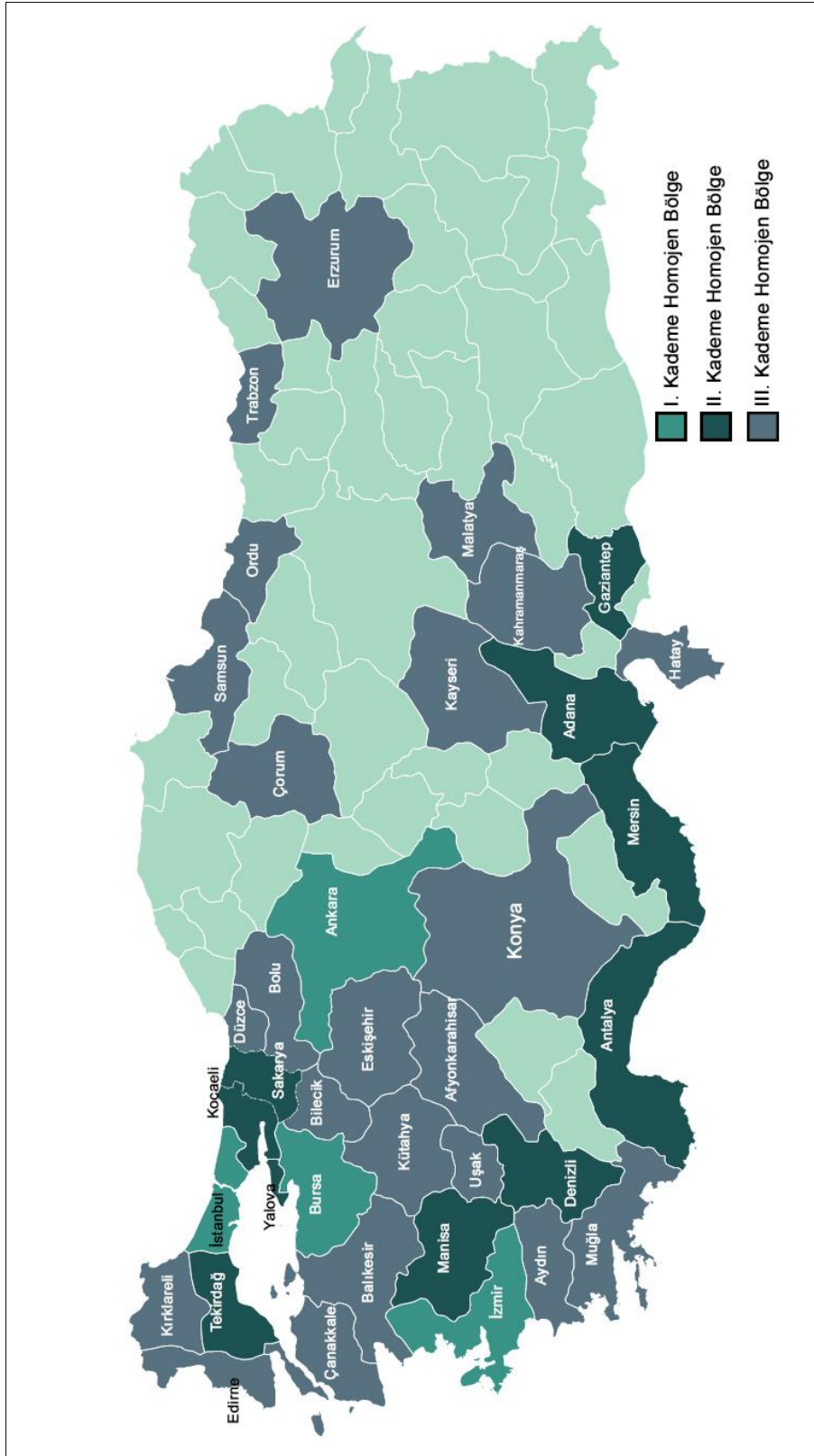
1980 yılından itibaren küresel sermaye sürecinde Antalya, Mersin, Adana metropoliten alanın kurduğu ekonomik ilişkilerden etkilenecek ağır sanayi üretim merkezi niteliği kazanmıştır. Sahip olduğu demir-çelik fabrikaları ile ekonomik birikiminin önemli bir kısmını oluşturan kent, emek gücüne dayalı sanayi altyapısının vermiş olduğu ekonomik modernist birikimleri yansıtmaktadır.

Samsun 0,184'lük, Malatya 0,135'lik ve Erzurum 0,110'luk, Trabzon 0,028 ve Ordu 0,028'lik modernlik endeksi ile sıralamada 23,27,28,36 ve 37. sırada yer almışlardır. Bahsi geçen beş iken içerisinde Samsun Orta Karadeniz Bölgesinde, Trabzon ve Ordu Doğu Karadeniz Bölgesinde, Erzurum Kuzey Doğu Anadolu Bölgesinde ve Malatya Doğu Anadolu Bölgesinde merkez kent olma özelliği göstererek devlet yatırımları ile modernist birikimlerini oluşturmuşlardır. Osmanlı döneminden itibaren bölgesel merkez statüsünde ticaret ve tarım kentleri olarak bilinen beş kent; cumhuriyetin ilanından itibaren devletin bölgesel bürokrasi merkezi işlevinde çeşitli yatırımlara konu olmuşlardır. Bahsi geçen kentler arasında Ordu kenti hariç tüm kentlerin sahip oldukları üniversite, devlet okulları oranı, devlet hastahaneleri oranları ile 3.kademe bulunan bölgeler içerisinde ilk sırada yer almışlardır. Aynı zamanda ulus devlet mekanizmasının tek kimlik anlayışını temsil etmesi için kullanılan azınlık ibadet alanlarının varlığının bu kentlerde olmadığı ve azınlıklara karşı tolerans seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Yamacı (2019) yapmış olduğu çalışmada Samsun, Malatya ve Erzurum (46,30,31) orta gelişmiş kentler arasında yer alırken Trabzon'u sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi yüksek kentler arasında değerlendirmiştir. Çalışmada Samsun, Malatya ve Trabzon'un ekonomik açıdan gerilediği, Trabzon'un ise kamu yatırımları ve turizm altyapısı ile sosyo-ekonomik açıdan yükselen bir eğilim içerisinde olduğu aktarılmıştır. Sayılğan (2015) ise Samsun, Malatya, Erzurum ve Trabzon'u sosyo-ekonomik açıdan orta gelişmiş kentler arasında (22,31,29 ve 38) değerlendirmiştir.

Kahramanmaraş 0,088'lik modernlik endeks değeri ile sıralamada 29.sırada yer almaktadır. Kayseri, Gaziantep ve Malatya ile sınırları olan kent; modernist birikimlerini oluşturma sürecinde komşu kentlerle ilişki kurarak bölgesel bir merkezin ekonomik paydaşı olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarından 2000'li yılların başına kadar Gaziantep ve Kayseri'deki sanayi bölgelerine hammadde sağlamak ile yükümlü olan kent, teşvik kanunları sonucu tarıma dayalı sanayi alanında yatırımlar çekerek modernist ekonomik birikimleri kabul etmiştir. Kahramanmaraş'ın son yıllarda kurumsallaşma arayışına girdiği sanayi sektöründe lise mezun iş gücü oranı %58'i geçerek bölgesindeki ve diğer büyükşehirler arasında en yüksek

vasıfsız işgücüne sahip kent olduğu görülmüştür. Kent ekonomik birikimlere ek olarak örgütsel birikimleri de benimseyerek kamu yatırımı odaklı gelişen üstyapı hizmetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Kent içerisinde devlet okullarının toplam okullara oranı %58’i geçmekte, devlet hastahanelerin toplam hastahanelere oranı verisinde ise %97’e yaklaşmaktadır. Aynı zamanda seçimlere katılım oranında %89,51 ile ülke ortalamasın çok üstüne çıkarak modernist örgütsel/yönetsel birikimleri kabul ettiği görülmektedir.

Özetle 3.kademe homojen bölgeler arasındaki kentlerin dağılımına bakıldığında ilk sıralarda bulunan Eskişehir, Kayseri ve Konya’nın metropoliten kent olma yolunda gelişim gösterdiği ve bu doğrultuda birikimlerini sağladığı; Balıkesir, Edirne, Düzce, Kırklareli, Çanakkale ve Bilecik’in Marmara Bölgesi’ndeki sanayi birikimleri sürecinden etkilendikleri; Aydın Muğla, Afyonkarahisar, Kütahya ve Uşak’ın ise İzmir’in oluşturduğu ekonomik ve örgütsel birikimlerden faydalandığı görülmüştür. Bu duruma ek olarak Samsun, Erzurum, Malatya, Trabzon ve Ordu’nun bölgesel merkez niteliğe sahip iller olduğu ve ekonomik/örgütsel birikimlerin bölgesel yoğunlaşması sonucu modernlik endekslerini yükseltebildikleri görülmüştür.

Şekil 5.3. Modernist dönem III. kademe homojen bölge

IV. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri -0,009 ile -0,160 arasında kalan ve 4.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 27 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Diyarbakır, Karaman, Nevşehir, Isparta, Bingöl, Zonguldak, Burdur, Isparta, Sivas, Amasya, Mardin, Van, Tokat, Giresun, Batman, Karabük, Aksaray, Kilis, Erzincan, Kırşehir, Niğde, Sinop, Bartın, Kars, Kırıkkale, Osmaniye ve Adıyaman'dır. IV.kademe homojen bölge içerisinde Mardin, Sivas, Diyarbakır ve Van hariç tüm kentlerin merkez nüfusu 250.000'den düşüktür. Aynı zamanda IV. kademede kentlerin genel itibariyle Orta Anadolu Bölgesi Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Batı Karadeniz Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir.

IV .Kademe homojen bölgenin kent profilini;

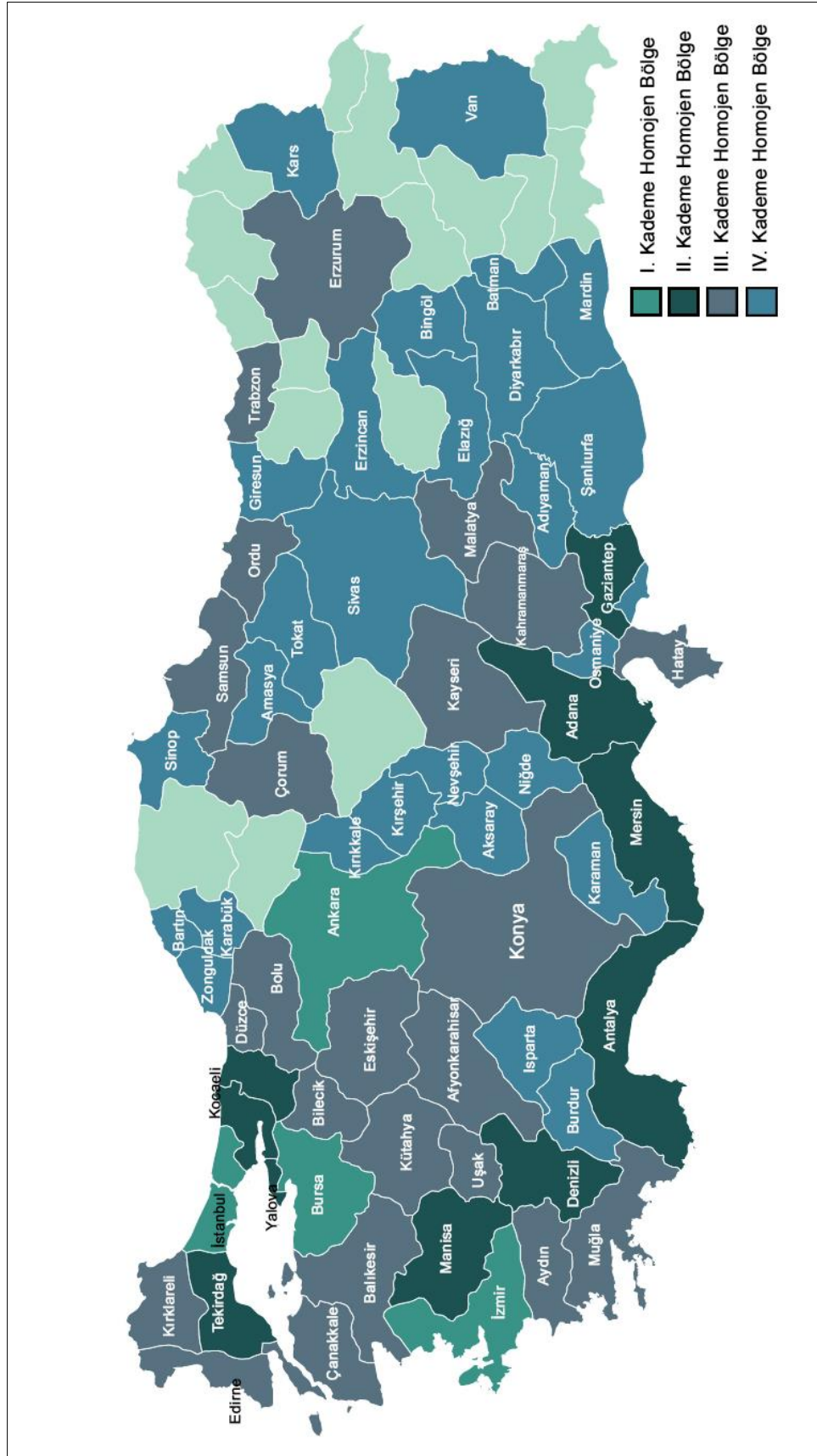
- Bölgesel merkez niteliğini kaybetmiş kentler
- Ankara metropoliten alan çevresinde kümelenen kentler
- Bölgesel merkezler etrafında kümelenen kentler oluşturmaktadır.

Diyarbakır,-0,013, Zonguldak -0,046'lık, Elâzığ -0,052, Sivas, -0,053,Mardin -0,064 ve Van -0,073 modernlik endeksleri ile sıralamada 40,46, 47,48,50,51.sırada yer almışlardır. Bu kentler Osmanlı döneminden 1980'li yıllara kadar bölgesel merkez niteliği taşıyan kent statüsünde değerlendirilirken küreselleşme süreci ve güvenlik sorunları nedenleri ile kamu yatırımlarından uzak kalmıştır.

Tekeli (2009), güneydoğu Anadolu bölgesindeki kentlerin 1980'li yıllardan itibaren güvenlik sorunları ile her türlü ekonomik yatırımdan uzak kaldığını ifade etmiştir. Diyarbakır yakın tarihe kadar Mardin ve Van kenti ile birlikte Güneydoğu Anadolu'nun ekonomi ve bürokrasi merkezi olarak işlev görmüşlerdir. Elâzığ ve Sivas kenti ise cumhuriyetin kuruluş döneminden itibaren önemli kamu yatırımlarına ev sahipliği yaparak (raylı sistem, barajlar) modernist yönetsel birikimleri benimsemişlerdir. Ancak özellikle 2000'li yıllardan itibaren devletin özelleştirme politikalarına girmesi, kamusal yatırımlar ile ekonomik birikimlerini oluşturan beş kentin modernist birikim seviyelerinin düşmesine ve bölgesel merkez niteliğini kaybetmelerine neden olmuştur.

Nevşehir -0,017'lik, Amasya -0,063'lük, Tokat -0,074'lük, Aksaray -0,105'lik, Kırşehir -0,115'lik, Niğde -0,128'li ve Kırıkkale -0,146'lık endeks değerleri ile sırasıyla 42,48,51,56,57 ve 61.sırada yer almışlardır. Bahsi geçen kentlerin İç Anadolu ve Orta Anadolu Bölgesi'nde Ankara metropoliten alan çevresinde kümелendiği görülmektedir. Yedi kentin Ankara'nın ekonomik birikimlerini değerlendiremediği ve sanayileşme sürecine giremediği görülmüştür.

Bingöl -0,018'lik, Zonguldak -0,046'lık, Burdur -0,048'lik, Giresun -0,078'lik, Batman -0,093'lük, Karabük -0,101'lik, Kilis -0,105'lik, Erzincan -0,107, Sinop -0,129'luk, Bartın -0,144'lük, Kars -0,146'lık, Osmaniye -0,151'lik ve Adıyaman -0,158'lik endeks değerleri ile sırasıyla 44, 46, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 59, 60, 61, 63 ve 64. sıradadır. Bahsi geçen 13 kent Karadeniz bölgesinde, Akdeniz Bölgesinde ve Doğu Anadolu Bölgesinde bölgesel merkez statüsündeki kentlerin komşu kentleri olarak kategori edilebilmektedir. Bingöl, Erzincan ve Kars; Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi merkez kenti olan Erzurum'a sınırı olan; Bartın, Sinop ve Bartın; Trabzon ve Samsun kentine sınırı olan kentlerdir. Osmaniye, Kilis ve Şanlıurfa Gaziantep kentine sınırı olan, Batman ise Diyarbakır'a sınırı olan; Bartın ve Karabük Zonguldak'a sınırı olan, Adıyaman ise Malatya'ya sınırı olan kent olarak bölge merkezi statüsündeki kentlerinin çevrelerinde gelişimini sürdürdüğü görülmüştür. Bu kentler bölge merkezi statüsünde olan ve çevre kentlere birikimlerini aktaramayacak güçte yer alan 3.kademe homojen bölgedeki kentlerin çevrelerinde kırsallaşmış kentsel alanlar olarak modernizmin birikimlerini benimseyememiş, bölge merkezlerinin örgütsel birikimleri ile ekonomik canlılığını oluşturmaya çalışmaktadır.

Şekil 5.4. Modernist dönem IV. kademe homojen bölge

V. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri -0,160 ile -0,310 arasında kalan ve 5.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 9 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Kastamonu, Yozgat, Rize, Çankırı, Tunceli, Artvin, Bayburt, Şırnak ve Bitlis'tir. 5. kademe homojen bölge içerisinde tüm kentlerin merkez nüfusu 150.000'den düşüktür. Aynı zamanda 5.kademede kentlerin genel itibariyle Orta Anadolu Bölgesi Güney Doğu Anadolu Bölgesi ve Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir.

V.Kademe homojen bölgenin kent profilini ;

- Ankara metropoliten alan çevresinde kümelenen kentler
- Bölgesel merkezler etrafında kümelenen kentler oluşturmaktadır.

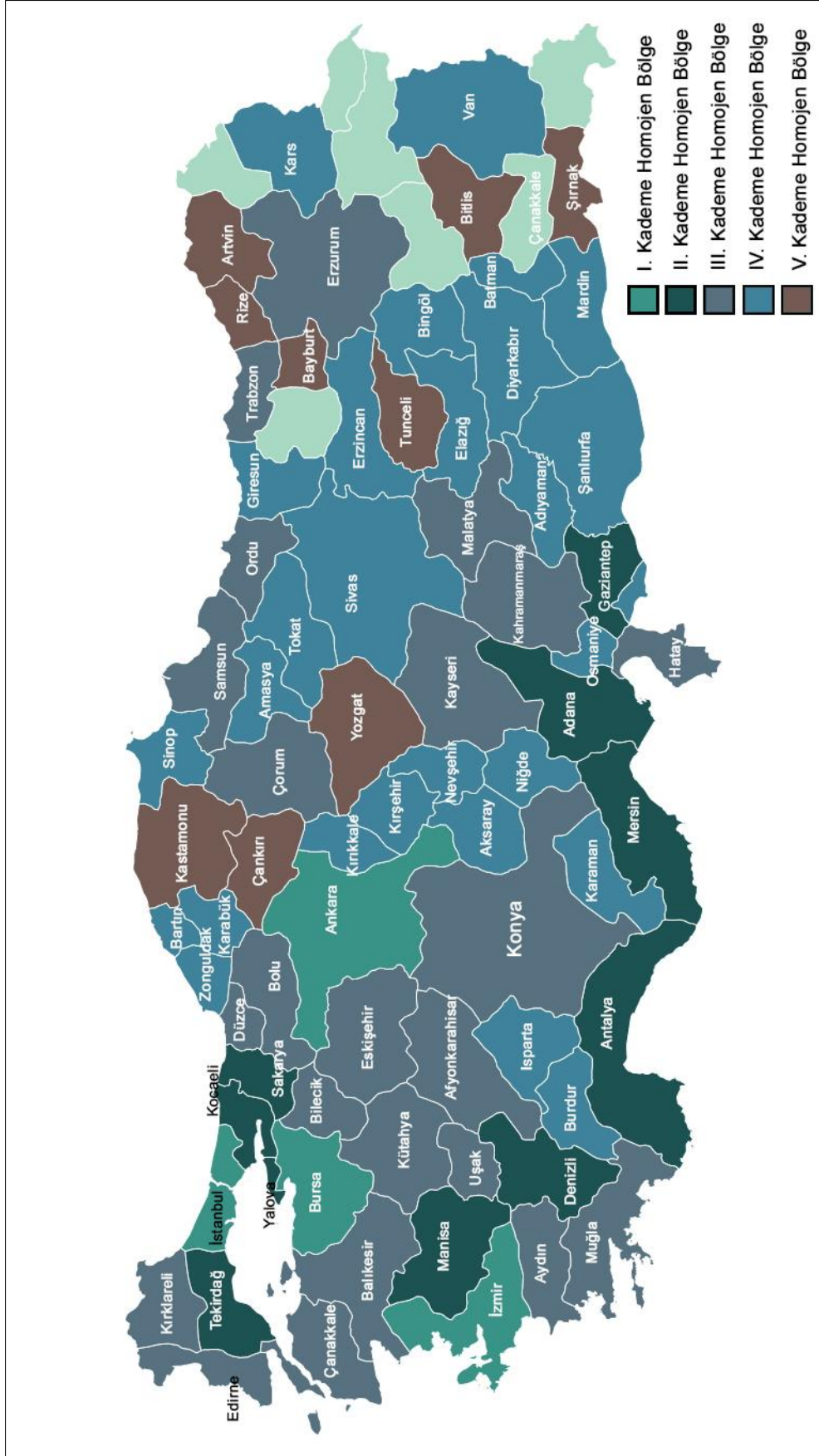
Kastamonu -0,167'lik, Yozgat -0,171'lik ve Çankırı -0,220'lik modernlik endeksi ile sırasıyla 65,66 ve 68.sırada yer almaktadır. Bahsi geçen üç kent; cumhuriyet döneminden itibaren Ankara'nın çekim gücünden kaynaklı olarak nüfus açısından kentleşmiş ama ekonomik ve örgütsel birikimler açısından kırsal niteliklere sahip kentler olarak geliştiği görülmektedir. 3 kentte ekonomik birikimler açısından sanayileşme sürecine giremediği, örgütsel birikimler açısından ise muhafazakâr yapısını koruyarak modernizmi reddettiği görülmektedir.

Rize -0,181'lik, Artvin -0,241'lik ve Bayburt -0,280'lik modernlik endeksleri ile sırasıyla 67,71 ve 72. Sırada yer almaktadır.3 kentte, Erzurum ve Trabzon bölge merkezlerine sınır komşusu olarak cumhuriyet tarihinden sonra kentleşme sürecine girebilmişlerdir. Bu kentler aynı Kastamonu, Yozgat ve Çankırı gibi modernizmin örgütsel ve ekonomik birikimlerini benimsemeyerek geleneksel birikimlerini devam ettirmektedir.

Son olarak Tunceli 0,224'lük, Şırnak 0,302'lik ve Bitlis -0,307'lik modernlik endeksleri ile sıralamada 69,73 ve 74. Sırada yer almışlardır. Bahsi geçen kentler cumhuriyet döneminde bölgesel merkez olarak bilinen ve 2000'li yıllardan itibaren ise bölgesel merkez niteliğini kaybeden Van, Elâzığ ve Diyarbakır kentlerinin komşuları durumundadır.3 kent, 5.kademede bulunan diğer kentler gibi geleneksel normlar doğrultusunda kentsel gelişim sürecini ilerletmeye çalışarak modernizm birikimlerini reddetmişlerdir. Özceylan ve

Coşkun (2012) de ise Diyarbakır, Van ,Şırnak,Tunceli,Mardin kentlerini sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından en zarar görebilir kentler olarak değerlendirerek, kentlerin ekonomik ve sosyal kırılmalara karşı savunmasız olduğu söylemiştir.

Şekil 5.5. Modernist dönem V.kademe homojen bölge

VI. Kademe kentlerin belirlenmesi

Modernlik endeks değeri -0,310'dan düşük seviyede kalan ve 6.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 7 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Muş, Iğdır, Hakkâri, Gümüşhane, Ağrı, Siirt ve Ardahan'dır. 6. kademe homojen bölge içerisinde tüm kentlerin merkez nüfusu 100.000'den düşüktür. Aynı zamanda 6.kademedeki kentlerin genel itibariyle Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmektedir. V.Kademe homojen bölgenin kent profilini;

– bölgesel merkez etrafında kümelenen kentler oluşturmaktadır.

Siirt ve Hakkâri; eski bölge merkezi niteliği taşıyan Van'ın komşusu olduğu, Iğdır, Ardahan, Muş ve Ağrı'nın Erzurum'a komşu olduğu görülmektedir. 6. kademe homojen bölgesindeki kentlerin 5.kademe homojen bölge ile genel itibariyle benzer niteliklere sahip olduğu ancak diğer bölgeye göre etnik ve dini köken açısından farklı dinamiklere sahip olduğu görülmektedir. Bu bölge içerisindeki kentlerin geleneksel dinamikleri de makul görmediği ve kentsel yaşam normlarını üretemedikleri görülmüştür.

5.2. Postmodernlik Endeksi Homojen Bölge Kademelenmesi

İstanbul 1,544 endeksi ile birinci olurken -0,279 endeksi ile Ardahan sonuncu sırada yer almaktadır. Kentlerin postmodernlik endeks değerinde yola çıkılarak bölgeleme arayışında kullanılacak endeks seviyeleri, kümelenme analizi yapılarak ortaya çıkarılmış ve Çizelge 5.3 te endeks aralık değerleri verilmiştir.

Çizelge 5.3. Kümelenme analizi postmodernlik homojen grup kademelenme endeks aralıkları

Postmodernizm Kademe Sırası	Postmodernizm Homojen Grubu	Endeks Değeri
1	Yüksek	ED > 0,501
2-5	Orta	0,501> ED > -0,188
2	<i>Yükseğe Yakın</i>	0,501> ED > 0,100
3	<i>Ortalamaya Yakın</i>	0,100 > ED > -0,003
4	<i>Ortalamaya Yakın Düşük</i>	-0,003 > ED > -0,095
5	<i>Düşüğe Yakın</i>	-0,095> ED > -0,188
6	Düşük	-0,188> ED

I. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri 0,501'den yüksek olan ve 1.kademe homojen bölge olarak tanımlanan bölge içerisinde 4 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla İstanbul, Ankara, İzmir ve Antalya'dır. Postmodernlik endeks sıralamasında ülkenin en yüksek endeks değerine sahip dört kent, ülke nüfusunun yaklaşık yüzde %33'ünü oluşturmaktadır.

Postmodernlik endeks değeri 1,544 olan İstanbul; endeks değeri 1'den yüksek olan iki kentten birisi olarak postmodernizm akımını en yüksek seviyede yaşayan kent olmuştur. Kentin postmodernlik endeksinin yüksek çıkmasında modernist birikimlerin etkisi ve devletin küresel kent oluşturma vizyonunun etkili olduğu söylenebilir. İstanbul, 1980'lerde kabul edilen neo-liberalist piyasa ekonomisinin etkilerinin en yüksek seviyede gözlemlendiği kent olarak sanayi sektöründe desantrilizasyon sürecine girmesi sonucu sermaye birikimini finans,yazılım,eğlence,turizm vb. alt sektörler üzerinden şekillendirmiştir (Öktem, 2011).

Kentte hizmetler sektörü %67'lik oranı ile ülke içerisinde ilk beş içerisinde girmiştir. Ülkenin finans yönetim mekanizmalarının İstanbul'da olması; kentin küresel ekonomik dinamiklerini olumlu yönde etkilemektedir. Postmodern dönem ekonomik birikimler içerisinde küresel sermayenin kent ile ilişkisini test etmeye yönelik oluşturulan on bin kişiye

düşen yabancı sermaye yatırım oranında İstanbul, %3.45'lik oranı ile ülkenin en yüksek yabancı yatırım oranına sahip kenti olarak değerlendirilmektedir. Bu konuda yerel-merkezi yönetim, çeşitli altyapı ve teşvik sistemleri ile kentin küresel ağ hareketlerine entegrasyonunu kolaylaştırmıştır. Aynı zamanda postmodern dönemde post-fordist üretim biçiminden kaynaklanan emek gücünün niteliğinin değişiminde İstanbul; %30'a yaklaşan yükseköğretim işgücü oranı ile ülkenin en yüksek uzmanlaşmış işgücüne sahip 3. kenti olarak yorumlanmaktadır. Kentin ekonomik organizasyonundaki bir diğer önemli değişim ise postmodern dönemde ülkenin üretim merkezi konumundan tüketim merkezi konumuna geçerek popüler ekonomik birikimleri de benimsemiş olmasıdır. İstanbul'da on bin kişiye düşen AVM sayısı 0,086'lık oranı ile ilk beş kent arasına girerek kentsel mekânın tüketim odaklı geliştiğinin ve popüler ekonomik kalıpların benimsemiştir. Kent içerisinde tüketimci ve hazzı davranış kalıplarının eğilimlerini artıran medya organını test etmeye yönelik seçilen sinema salonu ve alışveriş dergisi tüketim oranlarında da İstanbul'un ilk üç sırada yer aldığı görülmektedir.

İstanbul'un küresel kent olma teşebbüsü ve geçmişten gelen ekonomik ve toplumsal birikimleri; toplum yapısında heterojen bir kimliğin oluşmasına neden olmaktadır. Kent küresel siyasal zeminde uluslararası sivil toplum ve küresel siyasi parti kuruluşlarına ev sahipliği yaparak popüler parçacıl siyasi hareketlerinde ülkenin merkezi konumundadır. Postmodern dönemde kentsel yaşamda cinsiyet algısının değişimi ve toplumsal yapının cinsiyet değişimine tolerans seviyesini ölçmek üzerine test edilen LGBTİ+ temsilciliğinde İstanbul'un birden fazla temsilciliğinin bulunması ve belli dönemlerde kuruluş tarafından organize edilen protestolara ev sahipliği yapması; İstanbul'un azınlık gruplara yönelik tolerans eşiğinin yükselmesine olanak tanıyarak postmodernlik endeks değerini yükseltmiştir. Aynı zamanda kadının temsiliyetinin değişimini test etmeye yönelik oluşturulan femer eylem hareketlerinin varlığı kriteri ve estetik salonu sayısı kriterinde İstanbul'un ülke genelinde en yüksek skora ulaştığı görülmektedir. Tüm bunlar sonucunda İstanbul'un postmodern ekonomik ve toplumsal birikimleri en üst seviyede yaşayan kent olduğu sonucu teyit edilmektedir.

Ankara 1,193'lük postmodernlik endeks değeri ile sıralamada 2. sırada yer almıştır. Kent modernlik endeks sıralamasında da 2. sırada yer almış ve modernist örgütsel birikimler doğrultusunda gelişmiştir. 1980'lerden itibaren devletin yerelleşme süreci ve küreselleşme olgusu Ankara kentinde merkezi yönetimin kontrolü kapsamında gelişmiştir. Ankara'nın

modernist dönemde yaşadığı bürokrasinin kentleşme serüveni, postmodernist dönemde bürokrasinin sermayeleşmesi sürecine evirilerek kamu sermayesi ve politik sermaye üzerinden kentsel gelişim sağlanmıştır. Aynı zamanda kent; postmodernist dönemin rekabet ve inovasyona dayalı postfordist üretim anlayışını da benimsemiştir. Ankara barındırdığı teknoparklar ve araştırma merkezleriyle sanayi-üniversite iş birliğinin en ileri kurumsallaşma düzeyine vardığı şehirlerden birisi olmuştur. 2015 verileriyle Türkiye’de mevcut olan toplam 165 Ar-Ge merkezinin 18’i Ankara’da bulunmaktadır (TEPAV, 2015).

Son dönemde İstanbul ile birlikte finans kuruluşlarının yönetim merkezi haline gelen kent, özel teşebbüsün kentsel yatırımları ile postmodern ekonomik birikimleri kazanmıştır. Özelleştirme ve kamusal hizmetlerin piyasaya devredilme konusunda Antalya ve İstanbul’dan sonra 3. Sırada yer alan kentte özel okul oranı %23 özel hastahane oranı ise %45’e yaklaşmaktadır. Sermaye birikiminin tüketim kültürü üzerine inşa eden kent, on bin kişiye düşen AVM sayısında 0,076 ile İstanbul gibi ilk beş arasına girmiştir. Aynı zamanda postmodern dönemde değişen işgücü niteliğini test etmeye yönelik olarak seçilen işgücünde yükseköğretim mezun oranında %35’i geçen bir oranla ülkenin en yüksek skorunu elde etmiştir. Kent postmodernist dönemde ekonomik değişim sürecine ek olarak toplumsal normlarını ve etik anlayışını da değiştirmiştir. Modern dönemde devletin kentleşme serüveninde en önemli kent olarak değerlendirilen ve otoriter merkezin modern toplumunun oluşturulduğu Ankara; postmodern dönemde değişen toplumsal normları benimsemektedir. İstanbul’da olduğu gibi Ankara da küreselleşme sürecinin örgütsel birikimlerini benimseyerek uluslararası sivil toplum kuruluşları ve siyasi parti temsilciliklerine ev sahipliği yapmaktadır. Bu dönem içerisinde değişen cinsiyet kavramının kurumsallaşması ve toplum nezdinde yaygınlaşması Ankara’da da yansımalarını bulmuştur. LGBTİ+ temsilciliklerinin bulunduğu kent, bazı dönemlerde kuruluşun protesto alanlarından birisi olarak toplum tarafından kabul görmüştür. Aynı zamanda femer eylemlere de ev sahipliği yapan kent, azınlık gruplara karşı tolerans seviyesini yükseltmiştir. Böylece postmodern dönemde de kent ilk kademedeki yer alarak kentsel dinamiklerini iki farklı dönemde de benimsemiştir.

Postmodernlik endeks değeri 0,776 olan İzmir, modernlik endeks sıralamasında 4. Sırada yer alırken postmodernlik sıralamasında 3. sırada yer almaktadır. Modern dönemde devletin denetleyici ve düzenleyici işlevinde gelişen ekonomik birikimler, postmodern dönemde piyasa odaklı birikimler oluşturarak İzmir’in endeks seviyesini yükseltmiştir. Modern

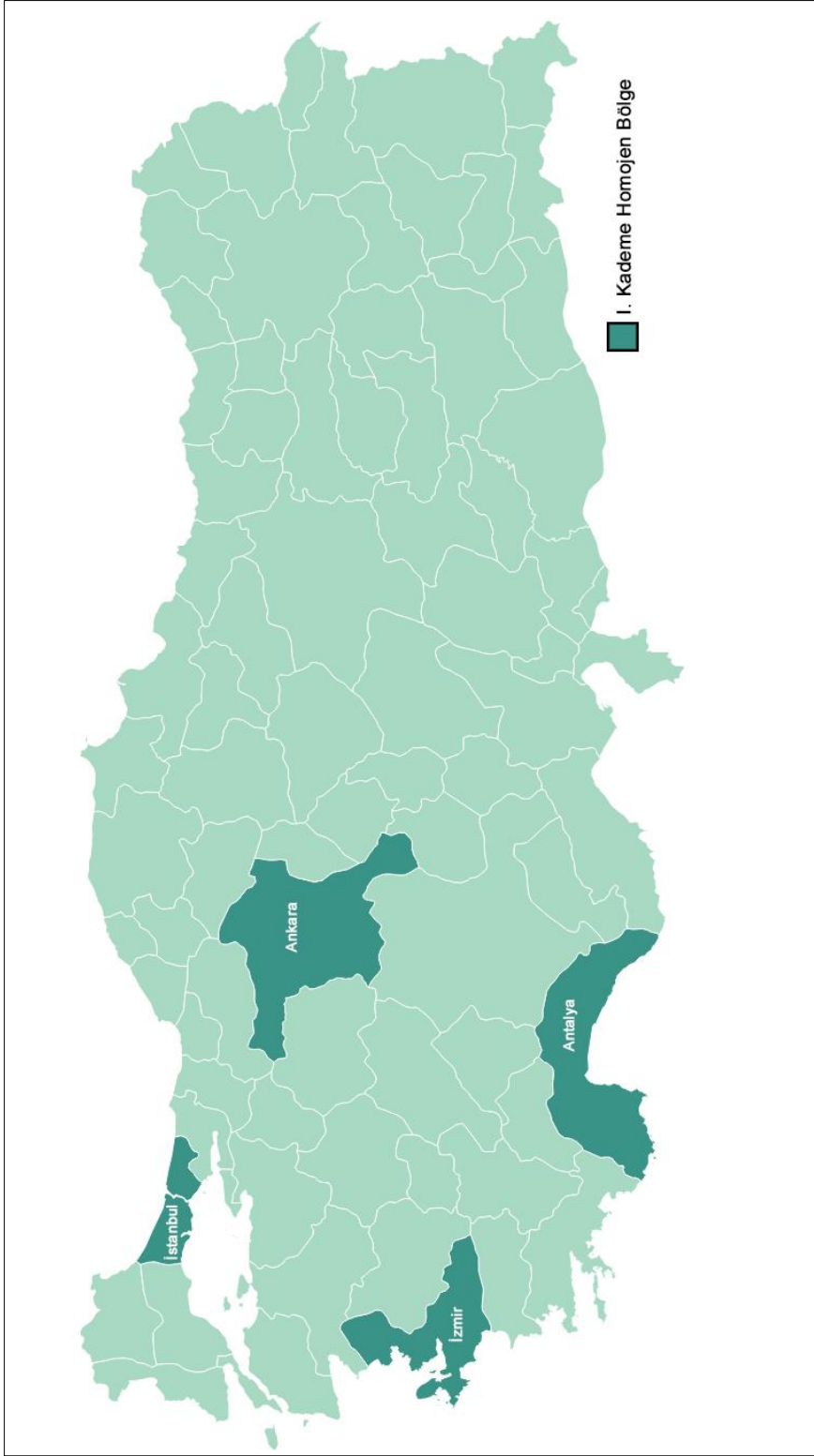
dönemde yerel-merkezi yönetim çatışmalarına maruz kalan İzmir örgütsel ve ekonomik birikimlerin sağlanması konusunda sorunlar yaşarken postmodernist dönemde piyasa ekonomisinin arz-talep ilişkisi doğrultunda gelişmeler göstermiştir. Bu dönemde ortaya çıkan ve bacasız sanayi olarak adlandırılan turizm sektörü, kentte gelişerek postmodern ekonomik birikimleri oluşturmuştur. İş gücü niteliğinde ise %30'a yaklaşan yükseköğretim mezun oranı ile postfordist üretim birikimlerini benimsemiştir. Ayrıca piyasa odaklı gelişen ekonomik birikimlerde küresel sermayenin rolünü ölçmeye yönelik seçilen on bin kişiye düşen yabancı sermaye yatırımında kent; %1,72 oranı ile İstanbul'un ardından ikinci sırada yer almıştır. Kentin postmodernist ekonomik birikimlerinden bir diğeri ise turizm sektörü odaklı gelişim gösteren bir yapıya sahip olmasıdır. Kentteki on bin kişiye düşen otel yatak sayısı 22'yi geçerek ; Antalya, Muğla ve İstanbul'dan sonra 4.sırada yer almasına olanak tanımıştır (SEGE 2017).

Kent postmodern dönemde devletin yerelleşmesi sürecinden de etkilenecek kamusal hizmetlerin piyasa odaklı gelişen bir yapıya bürünmesine de ev sahipliği yapmıştır. Kentteki özel hastahane oranı %45'i geçerek ülke sıralamasında ilk 5 içerisine girmiştir. Ekonomik birikimlerin yanında toplumsal birikimlerini de postmodernizm yönünde geliştiren İzmir; azınlık nüfusa yönelik ibadethaneleri barındırarak tolerans seviyesi yüksek kentlerden birisi olmayı başarmıştır. Aynı zamanda İstanbul ve Ankara gibi LGBTİ+ temsilciliği barındırarak ve femer eylemlere ev sahipliği yaparak çoğulcu ve heterojen kimlik yapısını benimsemiştir.

Postmodern dönem I.kademe homojen bölge içerisinde son sırada bulunan Antalya, 0,686'lık endeksi ile ülke genelinde 4.sırada yer almaktadır. Modernizm sıralamasında II. kademe de bulunan kent, postmodern dönemde oluşan sermaye birikim sürecinin değişmesi ile birinci kademeye yükselmiştir. Postmodern dönemde birikim rejiminin hizmetler ve alt sektörleri üzerinden şekillenmesi sonucu ülkenin en büyük turizm altyapısına sahip olan Antalya, postmodernlik endeksini üst seviyelere çıkarmıştır. Onbin kişiye düşen otel yatak sayısında 66'yı geçen kent ülkenin en yüksek skorunu elde etmiştir. Kent eğlence ve tüketim odaklı geliştirdiği ekonomik birikimleri kentsel mekanda da organize etmektedir. Kent içerisinde onbin kişiye düşen AVM sayısı 0,078 ile ilk kademedeki bütün kentler gibi ilk beş içerisine girmiştir. Erkuş, Öztürk ve Terhorst (2013)'e göre kent, Türkiye'de benzeri olmayan biçimde turizm üzerinden bölgeselleşmiştir. Kitle turizminin gelişimiyle birlikte ortaya çıkan ekonomik işlevler, kentin fiziksen birbirinden uzak ve geleneksel olarak birbirinden kopuk sahil yerleşimleri arasında bir mekânsal süreklilik yaratmış, kent

merkezini ilçeleriyle bütünleştirerek bir turizm kent-bölgesi oluşumunu mümkün kılmıştır. Bu durum sonucunda turizm sektörünün altyapısını oluşturduğu tolerans seviyesi ile LGBTİ+ ve femen gruplara ev sahipliği yapmıştır. Ancak postmodern dönemde salt tüketim odaklı gelişen yaşam normları kent içerisinde bireyselleşme olgusunu da artırarak intihar hızını da arttırmıştır. Kaba intihar hızı %6,74'lük oranı ile ülkede ilk on içerisine girmiştir. Böylece postmodernist toplumsal birikimleri de benimseyen kent; postmodernlik endeks değerini yükseltmiştir.

Şekil 5.7. Postmodernist dönem I.kademe homojen bölge

II. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri 0,501 ile 0,100 arasında kalan ve 2.kademe homojen bölge olarak tanımlanan bölge içerisinde 8 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Bursa, Adana, Kocaeli, Mersin, Muğla, Eskişehir, Balıkesir ve Yalova'dır. Postmodernlik endeks sıralamasında ülkenin en yüksek endeks değerine sahip dört kent, ülke nüfusunun yaklaşık yüzde %33'ünü oluşturmaktadır. II. kademe homojen bölge içerisinde Eskişehir dışındaki kentlerin geneli;

- İstanbul metropoliten alan çevresindeki kentler
- İzmir metropoliten alan çevresindeki kentler
- Adana-Mersin-Antalya metropoliten bölgesindeki kentler oluşturmaktadır.

İstanbul metropoliten alan çevresindeki kentler olarak; Bursa 0,324'lük, Kocaeli 0,207'lik, Balıkesir 0,103'lük ve Yalova 0,109'luk postmodernlik endeksi ile sıralamada sırasıyla 5, 7, 11 ve 12. sırada yer almaktadır. Bursa; modern dönem birikimi olan sanayi yatırımları ile ön plana çıkan ve sermaye birikim sürecinde İstanbul'dan sonra en yüksek sanayi sermayesi oluşturan kent olarak bilinmektedir. 1980'li yıllardan itibaren sanayi üretim sisteminin değişmesi ve teknolojik ilerlemelerin radikal yükselişi sonucunda sanayi altyapısı eski teknolojide kalan kent; birikim rejiminden oluşan kaynağı kentsel mekan üzerinden çevirerek neo-liberalist politikaları benimsemiştir. Kentteki hizmetler sektörü %50'lik oranı ile sanayi sektörünün sermaye birikimi sonucunda gelişerek inşaat, kamu hizmetleri ve tüketim alanlarında aktarımını gerçekleştirmiştir. Bursa'da sermaye piyasasının konut konut sektörü, sağlık sektörü ve eğitim sektöründe yatırımlar gerçekleştirdiği, devletin yerelleşme ve pasifize olma sürecinde ön plana çıkarak postmodern dönemin ekonomik ve örgütsel birikimleri benimsediği anlaşılmaktadır. Kent içerisinde onbin kişiye düşen yabancı sermaye yatırımında %1,12'lik oranı ile ilk beş kent içerisinde girdiği ve yatırım alanların bahsi geçen sektörlerde yoğunlaştığı düşünülmektedir. Özel sektörün toplam konut üretimindeki oranı %3,3 , özel okul oranının %15,8 , özel hastahane oranının ise %46,35 olduğu ve metropol kentler arasında ilk 10'a girdiği görülmektedir. Bu duruma ek olarak tüketim odaklı ekonomik yapının inşasına yönelik test edilen on bin kişiye düşen AVM sayısında kent, 0,50'lik değeri ile ön sıralarda yer aldığı görülmüştür.

Bursa kentinin postmodernist ekonomik birikimleri kabul etmesine rağmen muhafazakâr toplum yapısının getirdiği geleneksel normlar sonucu postmodernist davranış kalıplarını benimsemediği anlaşılmaktadır. Kentte LGBTİ+ kuruluşun olmasına rağmen hizmet vermediği, femen eylemlerin gerçekleştirilmediği görülmektedir. Aynı zamanda ülkenin en büyük beş metropol kentinden birisi olmasına rağmen intihar hızının düşük olduğu, boşanma oranının ülke ortalamasının aşağısında kaldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu sonuçlar neticesinde modernlik kademelenmesinde birinci bölge içerisinde yer alan kent, postmodern toplumsal normlar yüzünden ikinci kademeye gerilemektedir.

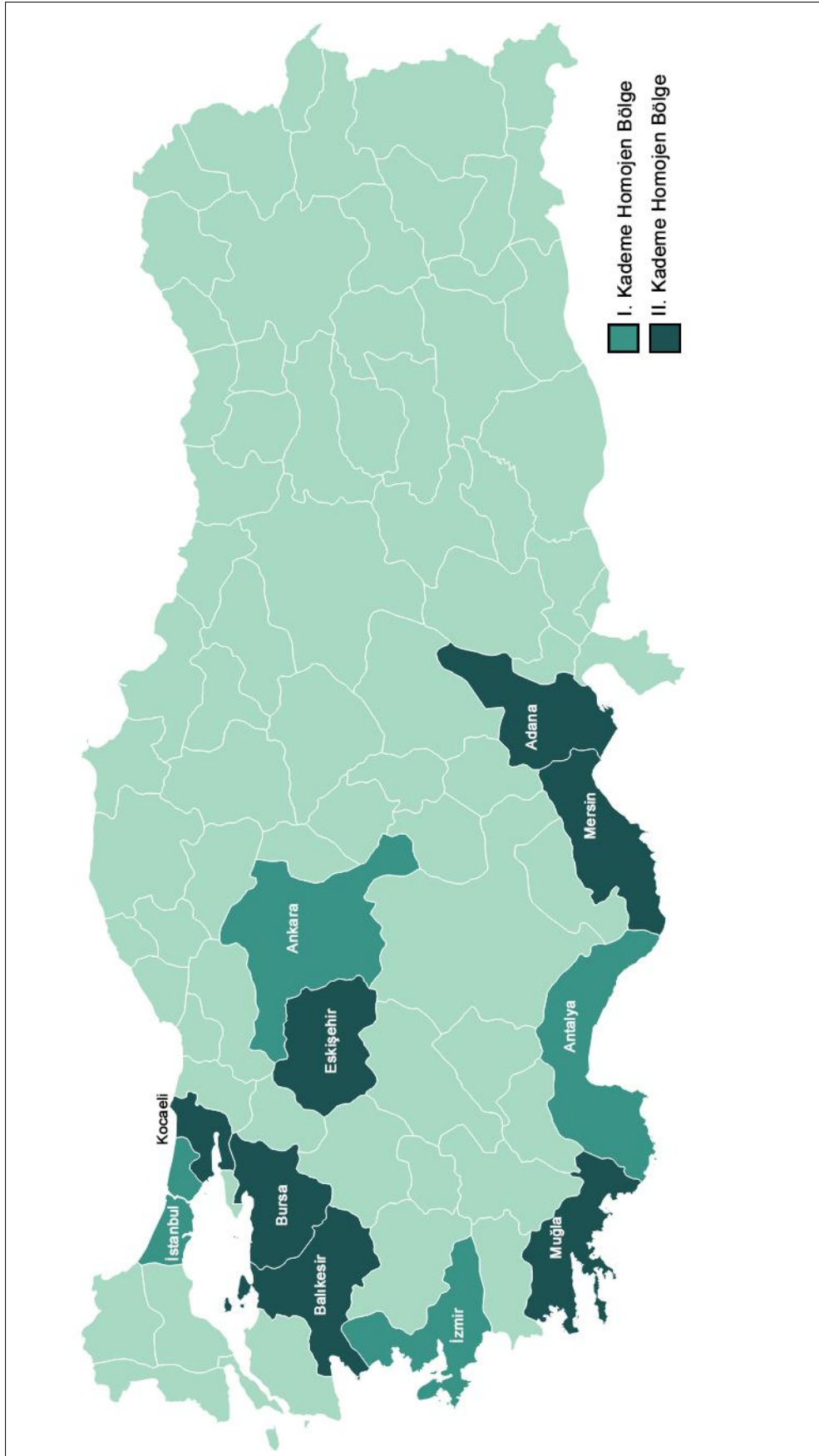
Balıkesir, Kocaeli ve Yalova; İstanbul metropoliten alan çevresinde sanayileşme sürecine girmiş kentler olarak 1980’li yıllardan itibaren hizmetler sektöründe de uzmanlaşma arayışı içerisinde olan kent profilleri sergilemiştir. Türkiye’nin ekonomik politik geçmişinde sanayi sektörü üzerinden üretilen sermaye birikiminin yapıları çevreye aktarılması anlayışı; bahsi geçen kentlerde de benzer süreçler ekseninde gelişerek oluşmuştur. 3 kentte; birinci ve ikinci kademede bulunan diğer kentler gibi kamusal hizmetlerin özelleşmesi akımından etkilenecek eğitim, konut ve sağlık sektöründe yatırımlara konu olmuşlardır. Ancak Balıkesir; Türkiye’nin önemli turizm bölgelerinden birisi haline gelerek diğer iki kentten ayrılmaktadır. Modernlik endeks sıralamasında 17. sırada olan kent; postmodernlik endekste 11.sıraya çıkmıştır. 1980’li yıllardan itibaren ülkenin dış dünyaya yönelik açılım politikaları geliştirmesi ve turizm sektörüne yatırım yapması sonucu Balıkesir turizm sektörünün baskınlaştığı kentlerden birisi olmuştur. On bin kişiye düşen otel yatak sayısında %3,54’lük oranı ile ülkede ilk 10’a giren kent; postmodern dönem ekonomik birikimleri oluşturarak endeks sıralamasında önemli bir yükseliş göstermiştir. 3 kent içerisinde ekonomik birikimlerin benimsendiği görülürken toplumsal ve örgütsel birikimlerin ise kabul görmediği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen kentler içerisinde femen eylem hareketleri, moda organizasyonları, LGBTİ+ üyelikleri düşük seviyede kalmıştır.

Adana 0,241’lik ve Mersin 0,180’lik postmodernlik endeks değerleri ile sıralamada 6 ve 8.sırada yer almaktadır. İki kentte; modernlik endeks sıralamasında ilk 10 kent içerisine girerek farklılaşan akımlara uyumluluk gösterebildiklerini ispatlamışlardır. Birinci ve ikinci kademedeki kentlerde olan sermaye aktarım sürecini, benzer şekillerde yaşayan iki kent, tarım ve lojistik konusunda uzmanlaşarak sermaye aktarımı gerçekleştirmişlerdir. Ekonomik birikimlere ek olarak tarihi süreç içerisinde kazandıkları heterojen kimlik yapısı ile postmodern dönem toplumsal ve örgütsel birikimleri de benimsemişlerdir. Aynı zamanda

postmodern toplum yapısının değişen aile olgusuna etkileri de Adana ve Mersin’de görülmektedir. İki kent içerisinde de LBGTİ+ temsilcilikleri, estetik salon sayıları, boşanma oranı ve kaba intihar hızında ülke ortalamasının üstünde oldukları görülmektedir. Bu birikimler ve değişimler sonucu iki kent modernizm akımının yanında postmodernizmi de benimseyerek kentsel dinamiklerinde farklılıklar taşımışlardır.

Eskişehir; 0,135’lik postmodernizm endeksi ile sıralamada 10. sırada yer almaktadır. Modernlik endeks sıralamasında 15.sırada III. kademe homojen bölgesinde olan kentin; postmodernlik birikimleri modernizme göre daha yüksek oranda benimsediği görülmektedir. Eskişehir’de postmodernist örgütsel ve toplumsal birikimlerin birçok metropol kente göre daha yüksek seviyede benimsendiği, ekonomik birikimler açısından modernist birikimlere ek olarak tüketim odaklı ve bilişim odaklı bir ekonomik organizasyon yapısına da sahip olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletlerin İnsani Gelişmişlik Endeksi’nin metodolojisini Türkiye’deki illere uyarlayan TEPAV’ın endeks çalışmasında Eskişehir ülkenin insani gelişmişlik bakımından en gelişkin ili olarak değerlendirildiği görülmektedir. Eğitim, sağlık ve gelir bakımından alt endekslere de yer veren bu çalışmada Eskişehir’in yüksek skorunun esas nedeninin eğitim göstergeleri olduğu iddia edilmektedir (TEPAV 2016). Bütünleşik skor içerisinde ekonomik göstergelere daha fazla ağırlık veren İş Bankası’nın 2013 verileriyle hazırladığı çalışmasında ise Eskişehir genel sıralamada 10. sırada yer aldığı görülmüştür (İş Bankası,2015). En güncel çalışmalardan biri olan ve 2014 verilerini kullanan EDAM’ın çalışmasında ise Eskişehir insan sermayesi, yaratıcı sermaye ve sosyal sermaye endekslerinde ülkenin en gelişkin    kentten birisi olarak görülmektedir. Kent küresel siyasi ve sivil toplum kuruluşlarına ev sahipliği yapan 7 kentten birisi olarak postmodern dönemin küresel ilişkiler ağına entegrasyonunu sağlamıştır. Aynı zamanda içerisinde barındırdığı eğitim kurumları ile yükseköğretim işgücü oranında da ülke ortalamasının üstünde yer almıştır.

Kent toplumsal yapı ve etik anlayışında da postmodern dönemin birikimlerini de kabul ederek femer eylemlere ev sahipliği yapan 6 kentten birisi olmuştur. Böylece postmodern dönemin farklılıkları ve azınlıklara pozitif anlam yükleyen anlayış toplum tarafından benimsenmiştir.

Şekil 5.8. Postmodernist dönem II. kademe homojen bölge

III. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri -0,003 ile 0,100 arasında olan ve 3.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 17 kent bulunmaktadır. Bu kentler Sırasıyla Aydın, Denizli, Tekirdağ, Çanakkale, Kayseri, Isparta, Kırklareli, Sakarya, Edirne, Hatay, Malatya, Manisa, Bingöl, Bolu, Konya, Burdur ve Erzurum'dur. III. kademedeki kentler ülke nüfusunun yaklaşık %25'ini oluşturarak Marmara Bölgesinde yoğunlaşmaktadır. III. kademedeki kentlerin genel profilini;

- İstanbul metropoliten alan çevresi
- İzmir metropoliten alan çevresi
- Antalya, Adana, Mersin metropoliten bölge çevresi
- Anadolu kapları olarak tanımlanan kentler
- Bölgesel merkez niteliği taşıyan kentler oluşturmaktadır.

Tekirdağ 0,085'lik, Çanakkale 0,080'lik, Kırklareli 0,064'lük, Sakarya 0,048'lik ve Edirne 0,048'lik postmodernlik endeksi ile 15,16,19,20 ve 21. sırada yer almıştır. Bahsi geçen kentler modernlik endeksinde de İstanbul metropoliten alanın etkisi ile III. kademe homojen bölge içerisinde yer almıştır. 5 kent genel itibarıyla sanayi sektörü üzerinden ekonomik birikimlerini oluşturmalarına rağmen birinci ve ikinci kademedeki kentlerde gözlemlenen sermaye birikiminin kamusal hizmetlere aktarımı akımından faydalanmışlardır. Bahsi geçen kentler ortalama %23 özel okul oranı, %29 özel hastahane oranı ile yüksek seviyelere çıkmışlardır. Aynı zamanda Çanakkale ve Tekirdağ; postmodern dönemde kitlesel ve tarih turizmi potansiyelleri ile hizmetler sektörü başlığı altında turizm odaklı sermaye birikimini de oluşturmaktadır.

Aydın 0,096 ve Manisa 0,020 'lik endeksiyle sıralamada 13 ve 24. sırada yer almakta ve İzmir metropoliten alan çevresinde gelişim sürecini yaşamaktadır. Aydın modernlik endeks sıralamasında 16.sırada iken Manisa 12.sırada yer almıştır. Manisa kenti Osmanlı döneminden itibaren birikimlerini oluşturduğu örgütsel ve ekonomik birikimleri postmodern dönemde oluşturamayarak sıralamada III. kademeye düşmüştür. Aydın ise postmodern dönemde turizm sektörünün ön plana çıkması sonucu ekonomik birikimlerini güçlendirerek sıralamada üst seviyelere çıkmıştır. Aydın'da on bin kişiye düşen yatak sayısı 2,51 ile ülke

içinde ilk on sırada yer almıştır. Aynı zamanda kentte; postmodern dönemin küresel söylemlerini yansıtan sivil toplum kuruluşları ve parti temsilcilikleri de bulunmaktadır. Bu doğrultu Aydın postmodernizmin örgütsel birikimlerini de yansıtmaktadır.

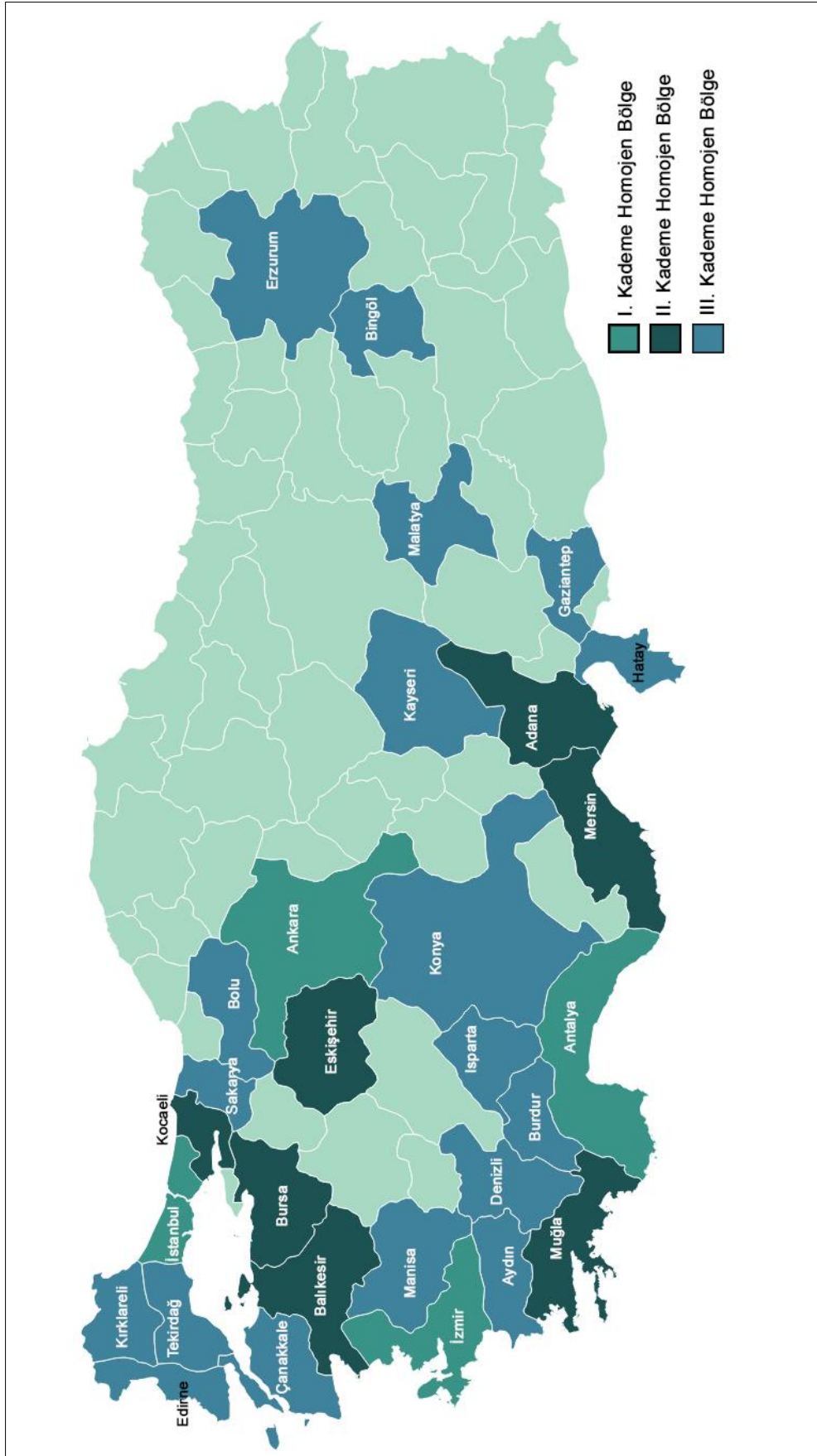
Denizli, 0,087'lik Kayseri 0,076'lık ve Konya -0,002'lik ve postmodernlik endeksi ile sıralamada 14. 17 ve 27.sırada yer almışlardır. Anadolu kaplanları olarak tanınan ve sanayi yatırımları diğer Anadolu kentlerine göre nispeten yüksek seviyede kalan 3 kent içerisinde Denizli postmodern birikimleri de benimserken, Kayseri ve Konya sıralamada geri kalmıştır. Kayseri ve Konya kenti muhafazakâr kimlikleri doğrultusunda postmodernizmin örgütsel ve toplumsal birikimlerinden uzak kalmışlardır. Ancak çoğu sanayi kentinde olduğu gibi sermaye çevrimini yapılı çevre üzerinden gerçekleştirerek postmodernist ekonomik birikimleri benimsemişlerdir. Kayseri ve Konya'da özel sektör konut oranı %96'ya yaklaşan bir eğilim göstererek özel teşebbüsün yatırım alanlarından birisi haline gelmiştir. Aynı şekilde Kayseri'de on bin kişiye düşen AVM sayısı 0,064 ile ilk on arasında sayılmaktadır. Konya ise 0,027 ile ilk yirmi kent arasında sayılmaktadır. Özel hastahane oranında Kayseri %45'i, Konya ise %27'yi geçmektedir. Bu doğrultuda sadece ekonomik birikimler üzerine şekillenen postmodern birikimler; kentleri sıralamada potansiyellerinden farklı bir konuma getirmiştir. Denizli'de ise sahip olduğu doğal güzellikler ile turizm sektöründe alternatif oluşturması; küresel Dünya'da kentin turizm altyapısının tanıtımının yapılması, sanayi yatırımdan oluşan sermaye birikiminin turizm sektörüne aktarımına zemin hazırlamıştır. Kent on bin kişiye düşen otel yatak sayısında ilk yirmi kent içerisinde girmiştir. Aynı zamanda sanayi yapısının küçük ve orta ölçekli işletmeler üzerine kurulu olduğu bilinen kent; postfordist üretim sistemine de entegre olarak endeks seviyesini yükseltebilmiştir.

Isparta 0,064'lük, Hatay 0,037'lik ve Burdur -0,002'lik postmodernlik endeksi ile Adana-Mersin-Antalya bölgesinin çevresindeki kentler olarak endeks seviyelerini yükseltmişlerdir. Modernlik endeks sıralamasında geride kalan bu kentler; postmodernlik sıralamada 18, 22 ve 28.sırada yer almışlardır. Bahsi geçen üç kent sahip olduğu turizm altyapısı ve tolerans eşiği yüksek toplumsal yapısı ile postmodernlik endeks sıralamasında üst sıralara çıkmışlardır.

III. kademe homojen bölge içerisinde Erzurum ve Malatya; bölge merkezleri olarak dikkat çekerken Bolu İç Anadolu bölgesindeki tek kent olarak dikkat çekmektedir. Erzurum, modernist birikimler açısından Kuzeydoğu Anadolu'da bürokrasinin merkezi olarak

işlevlendirilmiş ve kamu yatırımları ile kalkınma dinamiklerini geliştirmiştir. Ancak sahip olduğu kış turizm altyapısı ve bürokrasi sermayesinin kente yatırım yapması sonucu postmodernlik endeksinde de III. kademede yer alabilmiştir. Malatya ise modern tarım uygulamaları ve ihracatları, sanayi altyapısından oluşan sermaye birikimini yapıları çevreye aktararak postmodernist ekonomik birikimleri sağlamıştır. Aynı zamanda toplumsal tolerans eşiği; bölgesindeki kentlere göre yüksek seviyededir. LGBTİ+ kuruluşunun bölge merkezi olarak bilinen Malatya, postmodern dönemde değişen toplumsal yapı ve etik anlayışını da benimseyerek endeks değerini yükseltmiştir.

Bolu ise 0,012'lik endeks değeri ile sıralamada 26.sıradadır. Kent Ankara metropol alan çevresinde yer alarak modernist birikimlerini Ankara kenti üzerinden kurgulamıştır. Ancak postmodern dönemde sahip olduğu turizm altyapısı ile bölgede önemli destinasyonlardan birisi haline gelmiştir. Böylece postmodernist ekonomik birikimleri benimseyerek endeks değerini yükseltmiştir.

Şekil 5.9. Postmodernist dönem III. kademe homojen bölge

IV. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri -0,003 ile -0,095 arasında olan ve 4.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 28 kent bulunmaktadır.4. kademe homojen bölge içerisinde olan kentler ülke nüfusunun yaklaşık %30'unu oluşturmaktadır. Aynı zamanda bahsi geçen bölge içerisindeki kentler genel olarak; Batı Anadolu, Orta Anadolu, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. IV.kademe homojen bölge içerisindeki kentlerin genel profilini;

- Ankara metropoliten alan çevresi
- İzmir metropoliten alan çevresi
- Bölge merkezleri ve çevresindeki kentler
- Eski bölge merkezi olan kentler
- Eski bölge merkezi olan kentlerin çevresindeki kentler oluşturmaktadır.

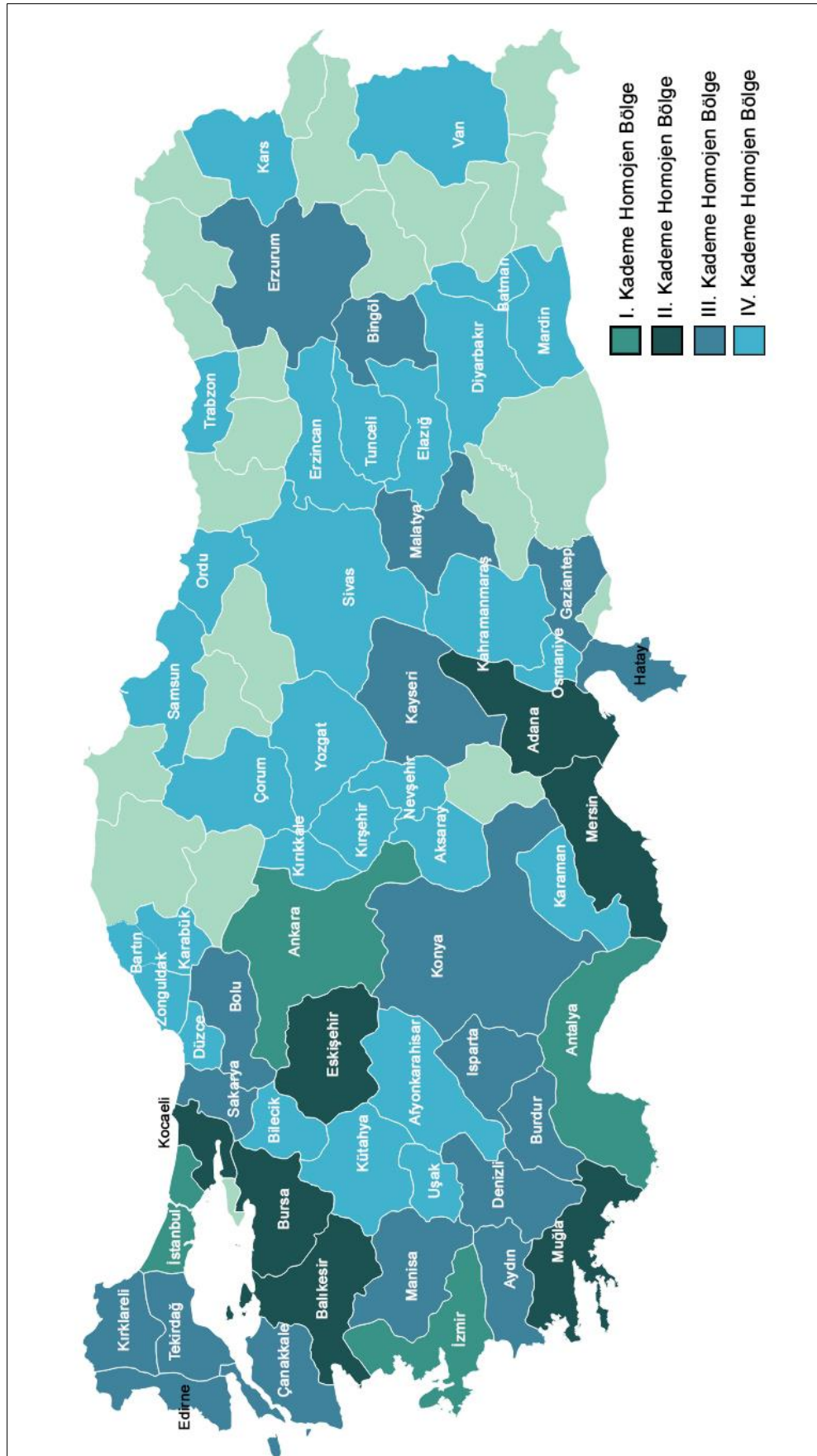
Nevşehir -0,005'lik, Kırıkkale -0,006'lık, Aksaray -0,005'lik, Kırşehir -0,019'luk, Çorum -0,088'lik ve Yozgat -0,093'lük postmodernlik endeksi ile Ankara metropoliten çevresinde aynı kademe bölgesinde yer almışlardır. Nevşehir, Kırıkkale, Aksaray ve Kırşehir'in merkez nüfusları 250.000 kişinin altında olup modern dönem kademelenmesinde de aynı grupta yer almışlardır. Bu grup içerisinde sıralamasını önemli derecede yükselten tek kent Nevşehir olarak görülmektedir. Nevşehir sahip olduğu turizm altyapısı ile küresel turizm ağlarına entegre olmayı başararak modernlik sıralamasına göre 10 sıra yükselmiştir. Ancak diğer kentler, postmodern dönemde oluşan yerelleşme ve kimlik kazanma yarışında geride kalarak modernist birikimler doğrultusunda bürokrasinin kontrolü ile gelişimini sağlamaya devam etmektedir.

Uşak -0,048'lik, Afyonkarahisar -0,061'lik ve Kütahya -0,072'lik postmodernlik endeksi ile sıralamada 47,48 ve 53.sırada yer almıştır. Bahsi geçen kentler İzmir metropoliten alan çevresinde turizm girişimleri ile sermaye birikimlerini sağlama çabasına girmişlerdir. Ancak rekabet seviyesinde kıyı kentlerinin bölgede baskın olması sonucu postmodernlik endeks sıralamasında arka planda kalmışlardır.

Samsun, Ordu ve Trabzon Karadeniz'in en önemli kentleri olarak sıralamada sırasıyla 34,51 ve 55.sırada yer almıştır. Modernist birikimler açısından bölgesel bürokrasi merkezi niteliği taşıyan kentler; devletin yerelleşme sürecinde önemlerini kaybederek postmodernist birikimleri benimseyememişlerdir. Böylece postmodernist birikimler açısından Karadeniz Bölgesi ülkenin kaybeden bölgelerinden birisi konumuna gelmiştir. Bölge kentlerinin postmodern dönemde sermaye birikimini konut ve okul sektörlerine yatırım yaparak geliştirdiği görülmüştür. Aynı zamanda AVM sayısında Samsun ve Trabzon Karadeniz Bölgesi'nde dikkat çeken kentler olarak görülmüştür.

Mardin -0,031'lik, Elâzığ -0,039'luk, Diyarbakır -0,039'luk, Van -0,073'lük ve Sivas -0,089'luk postmodernlik endeksi ile sıralamada 39,42,43,54 ve 57.sırada yer almıştır. Eski bölgesel merkez kent olma niteliği taşıyan 5 kent, postmodernlik endeks bölgemesinde de 4.kademede yer almışlardır. Ancak bu kentlerin postmodernlik endeks sıralamaları, modernlik endeks sıralamalarından daha yüksek seviyede olduğu görülmüştür. Bu durumun oluşmasında postmodernist toplumsal birikimlerin ve etik anlayışının ön plana çıktığı düşünülmektedir. Güneydoğu Bölgesinde Diyarbakır ve Mardin kentlerinde LGBTİ+ kuruluşlarının temsilcilikleri olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bahsi geçen 5 kent içerisinde farklı etnik ve dini kökenli grupların varlığı ile kent yaşamının tolerans seviyesinin yükseldiği görülmektedir. Bu durum sonucunda kentlerin postmodernlik seviyeleri, modernlik seviyelerinden daha yüksek çıkmıştır.

IV. kademe homojen bölgesindeki kent profillerinde oluşan bir diğer önemli sonuç ise; bölge merkezleri kentlerinin çevrelerindeki kentlerin coğrafi şartlar fark etmeksizin aynı kademede yer aldığıdır. Karaman -0,024'lük ve Osmaniye'nin -0,067'lik endeksi ile Antalya-Adana-Mersin metropoliten bölge çevresinde, Düzce ve Zonguldak ve Bilecik'in, İstanbul metropol alanının çevresindeki kentlere komşu olduğu görülmektedir. Aynı zamanda Kars -0,041'lik ve Erzincan'ın -0,043'lük endeksi ile Erzurum'a komşu olduğu, Tunceli'nin Elazığ'a komşu olduğu, Batman'ın Diyarbakır'a komşu olduğu görülmüştür. Bu kentler postmodern dönemde piyasa şartlarının egemen olması ile ekonomik birikimlerini zayıfladığı dönemlerde çevrelerine de herhangi bir birikim kazandıramamışlardır.

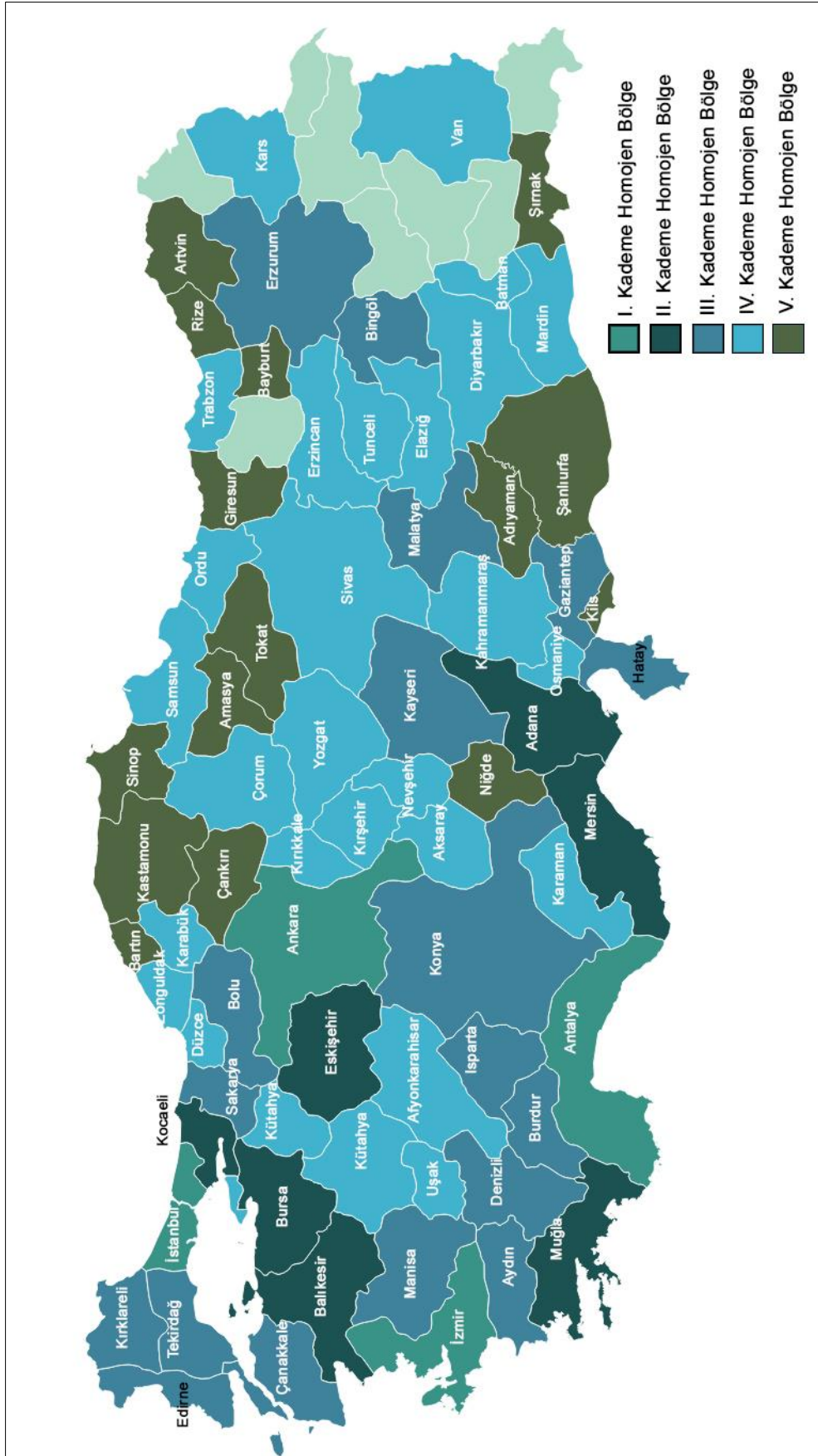
Şekil 5.10. Postmodernist dönem IV. kademe homojen bölge

V. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri -0,095 ile -0,188 arasında olan ve 5.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 15 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Kilis, Adıyaman, Niğde, Giresun, Amasya, Bartın, Artvin, Bayburt, Çankırı, Tokat, Rize, Kastamonu, Sinop, Şırnak ve Şanlıurfa'dır. Kentler genel itibariyle Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. V.kademe homojen bölge kentlerinin genel profilini;

- Bölge merkezi çevresindeki kentler
- Eski bölge merkezlerinin çevresindeki kentler oluşturmaktadır.

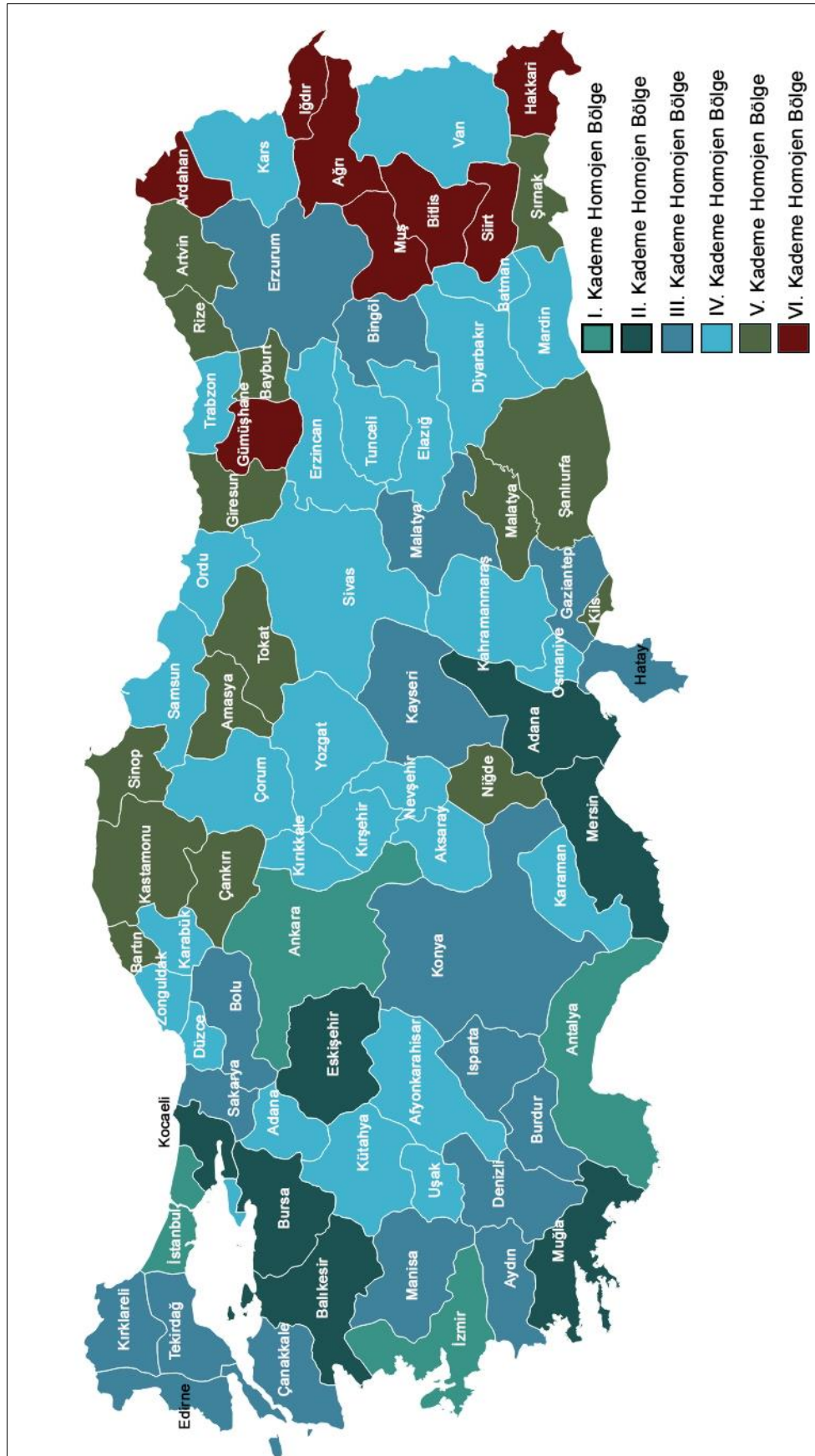
Kilis -0,100'lük değeri ile Gaziantep'in, Adıyaman -0,101'lik endeksi ile Malatya'nın, Rize -0,135'lik, Artvin -0,115'lik ve Giresun -0,111'lik endeksi ile Trabzon'un; Bartın ve Sinop'un Samsun etki alanı içerisinde kalarak postmodernist birikimler konusunda zayıf kalmıştır. Bu kentler içerisinde postmodernist toplumsal birikimler benimsenmeyerek geleneksel kimlikler sürdürülmektedir. Aynı zamanda bölge merkezlerinin benimseyemedikleri postmodernist ekonomik birikimler, çevre kentleri de etkilemiştir. Niğde, -0,104'lük, Çankırı -0,127'lik, Amasya -0,112'lik, Tokat -0,132'lik ve Kastamonu -0,136'lik postmodernlik endeksi ile iç Anadolu bölgesinde Ankara metropoliten bölgesi içerisinde geleneksel bağlarını koruyan bir profil çizmektedir. Son olarak Şırnak ve Şanlıurfa kentleri ise Diyarbakır ve Mardin kentlerinin çevre kentleri olarak postmodernist birikimleri dışlamışlardır.

Şekil 5.11. Postmodernist dönem V. kademe homojen bölge

VI. Kademe homojen bölge

Postmodernlik endeks değeri $-0,188$ 'den az olan ve 6.kademe kentler olarak tanımlanan homojen bölge içerisinde 8 kent bulunmaktadır. Bu kentler sırasıyla Gümüşhane, Iğdır, Bitlis, Muş, Ağrı, Siirt, Hakkâri ve Ardahan'dır. 6. kademedeki kentler genel itibariyle Kuzey Doğu Anadolu bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. 6. Kademe homojen bölgedeki kentlerin genel itibariyle Van kentine sınır komşusu olduğu ve eski bölgesel merkez niteliği olan kentin önemini kaybetmesi ile komşu kentlerin de dışsal ve içsel gelişmelerden etkilenmediği görülmüştür. Ağrı, Iğdır, Ardahan, Bitlis, Hakkâri ve Muş'un; Van kentinin ekonomik ve örgütsel birikimlerden uzak kalması sonucu geride etkilendiği ve birikimleri benimseyemediği görülmüştür.

Şekil 5.12. Postmodernist dönem VI. kademe homojen bölge

5.3. Çalışma Sonuçlarının SEGE Araştırmaları ile Karşılaştırılması

Türkiye kentlerinin modernizm ve postmodernizm durumlarının belirlenmeye çalışıldığı araştırmada temel bileşenler analizi ve kümelenme analizi kullanılarak kentlerin endeks değerleri belirlenmiş ve homojen bölgeler kapsamında kademelendirilmiştir. Bu bölümde analiz sonucunda çıkan kademelenmeler; 1996, 2003, 2011 ve 2017 yılında yapılan SEGE çalışmaları ile beraber değerlendirilerek farklı yıllarda yapılan SEGE sonuçları ve modernlik/postmodernlik kademelenme sonuçları karşılaştırılmıştır.

I. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996 ve 2003 yılındaki SEGE çalışmalarında I.kademedeki kentlerin genel itibariyle Marmara Bölgesinde yoğunlaştığı, 2011 ve 2017 yılındaki çalışmalarda ise Akdeniz ve Ege Bölgesi'nden kentlerin de I.kademe homojen bölgeye eklemelendiği görülmüştür. Yapılan tüm SEGE çalışmalarında İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa'nın sıralamada yerini muhafaza ettiği, bazı çalışmalarda İstanbul'un çevresindeki kentlerin de I.kademeye dahil olduğu görülmüştür. Ancak çalışma kapsamında yapılan modernizm ve postmodernizm kademelenmesinde; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya dışında hiçbir kentin I.kademeye giremediği görülmektedir. 1996 ve 2003 yılında yapılan SEGE çalışmasında İstanbul, Kocaeli, İzmir, Bursa ve Ankara'nın I.kademe bölge içerisinde yer aldığı ve Kocaeli dışında modernist I.kademe bölge ile uyumlu olduğu görülmüştür.

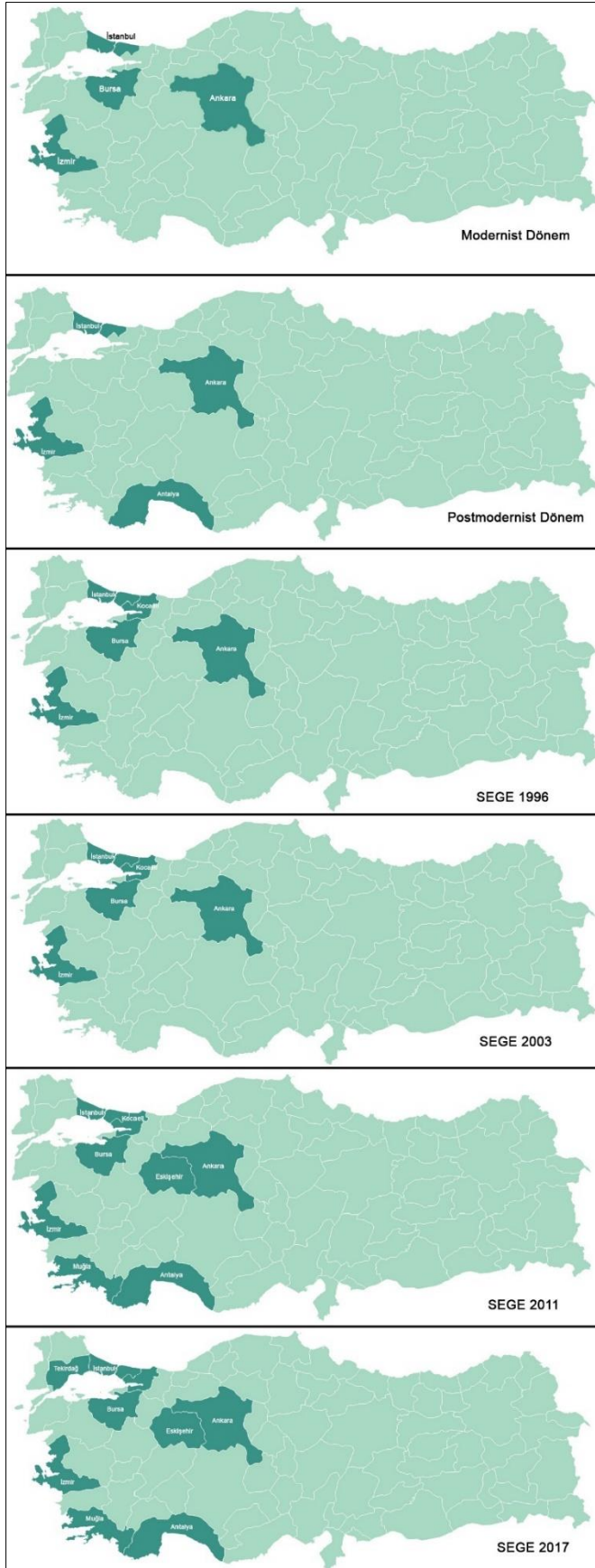
1996 ve 2003 SEGE çalışmalarında birinci kademe bölge ile alakalı olarak; kentlerin ulusal veya bir alt ölçekte bölgesel merkez niteliğine sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu kentlerden birisi olan İstanbul'un hem ülkenin hem de Marmara Bölgesi'nin merkezi konumunda yer aldığı, Ankara'nın ülkenin Başkent'i ve İç Anadolu Bölgesi'nin hizmet ve ticaret merkezi olduğu, İzmir'in Ege Bölgesi'nin iktisadi merkezi olduğu ve çevresinde yer alan kentlerin ikinci kademe de kümelenendiği söylenmiştir. Son olarak Bursa ve Kocaeli'nin İstanbul metropoliten bölgesinin hinterlandında sanayi alanlarının yayılım eğilimi göstermesi sonucu birinci kademe bölgeye entegre olduğu açıklanmıştır.

2011 ve 2017 yılında yapılan SEGE çalışmalarında ise ülkenin yaşadığı ekonomik değişim ve dönüşüm süreci, teknolojik gelişmenin sosyo-ekonomik gelişmede ağırlığını hissettirmesi gibi nedenlerle veri seti revize edilmiştir. Bu durum sonucunda; önceki çalışmalarda yer alan

İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Bursa'ya ek olarak Eskişehir, Muğla ve Antalya birinci kademe kentler arasına girmiştir. Çalışmada Antalya ve Muğla'nın birinci kademeye girmesinde gelişmiş turizm imkânları neticesinde uluslararası çekim merkezleri olmasının etkili olduğu söylenmiştir. 2011 yılında yapılan çalışmadaki verilere göre turizm yatırım- işletme ve belediye belgeli yatak sayısında Antalya ve Muğla illeri 81 il içerisinde ilk iki sırada yer aldığı ifade edilmiştir. Türkiye'nin turizm sektöründe sahip olduğu her 100 yataktan 34,6'sı Antalya'da, 15'i ise Muğla'da bulunmaktadır. Eskişehir için ise eğitim altyapısının güçlü olması ve beşerî sermayenin diğer metropol kentlere gelişmiş olmasının birinci kademe kentler arasına girmekte ana faktör olduğu söylenmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan postmodernlik kademelenmesinde ise sadece İstanbul, İzmir, Ankara ve Antalya I.kademe kentler arasına girebilmiş; Kocaeli, Muğla ve Eskişehir ise postmodern II. kademede yer almıştır. Bu durumun oluşmasında Kocaeli ve Eskişehir'in postmodernist ekonomik birikimlerinin birinci kademeye giremeyecek düzeyde olması, Muğla'nın ise postmodernist yönetsel/örgütsel birikimleri birinci kademe kentler kadar benimseyememiş olması etkilidir.

SEGE'nin yapmış olduğu çalışmalarda 2011 ve 2017 yılları arasında Muğla, Antalya ve Eskişehir'in birinci kademede yer almasının nedeni olarak; postmodernizm akımının sosyo-ekonomik gelişmişlik algısını şekillendirdiği düşünülmüştür, SEGE 1996 ve 2003 yıllarında yapılan çalışmada kapital ve nüfus birikimi odaklı bir sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi üretildiği çıkarımı yapılmıştır.

Şekil 5.13. I. Kademe kentlerin karşılaştırılması

II. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996, 2003, 2011 ve 2017 yılındaki SEGE çalışmalarında II. kademedeki kentlerin genel itibariyle Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgesinde yoğunlaşmasına rağmen kentlerin farklılık gösterdiği görülmüştür. 1996 yılındaki çalışmada ikinci kademe kentlerin İstanbul hinterlant alanı ve Akdeniz kıyısında kümелendiği, 2003 yılındaki çalışmada İstanbul'un hinterlant alanını genişlettiği ve diğer çevre kentlerin ikinci kademe kentler arasına girdiği anlaşılmıştır.

1996 yılında yapılan çalışmada İstanbul'un hinterlant alanında yer alan Kırklareli, Balıkesir ve Tekirdağ'ın yer aldığı, 2003 yılındaki çalışmada ek olarak Edirne, Sakarya, Bilecik ve Çanakkale'nin dahil olduğu görülmüştür. 2011 yılında ise; İstanbul'un etkisi altında Tekirdağ, Kırklareli, Çanakkale ve Sakarya'nın yer aldığı ve önceki çalışmalarda yer alan kentlerin birinci veya üçüncü kademe homojen bölgeye geçiş yaptığı anlaşılmıştır. 2017 yılında yapılan son çalışmada ise Balıkesir ve Bilecik'in tekrardan ikinci kademe bölgeye düştüğü görülmüştür.

Akdeniz Bölgesi'nde ise Antalya, Mersin ve Adana'nın 1996 ve 2003 yılında yapılan çalışmada ikinci kademe de yer aldığı, 2011 ve 2017 yılındaki çalışmalarda ise Antalya'nın birinci kademeye, Adana ve Mersin'in ise üçüncü kademeye gerilediği görülmüştür.

Ege Bölgesi'nin ise 1996-2017 yılları arasındaki çalışmalarda ikinci kademe kentler arasındaki payı değişkenlik göstermektedir. 1996 ve 2011 yılında sadece Muğla, Aydın ve Denizli ikinci kademe kentler arasındayken, 2003 ve 2017 yılındaki çalışmalarda bu kentlere Manisa da eklenmiştir.

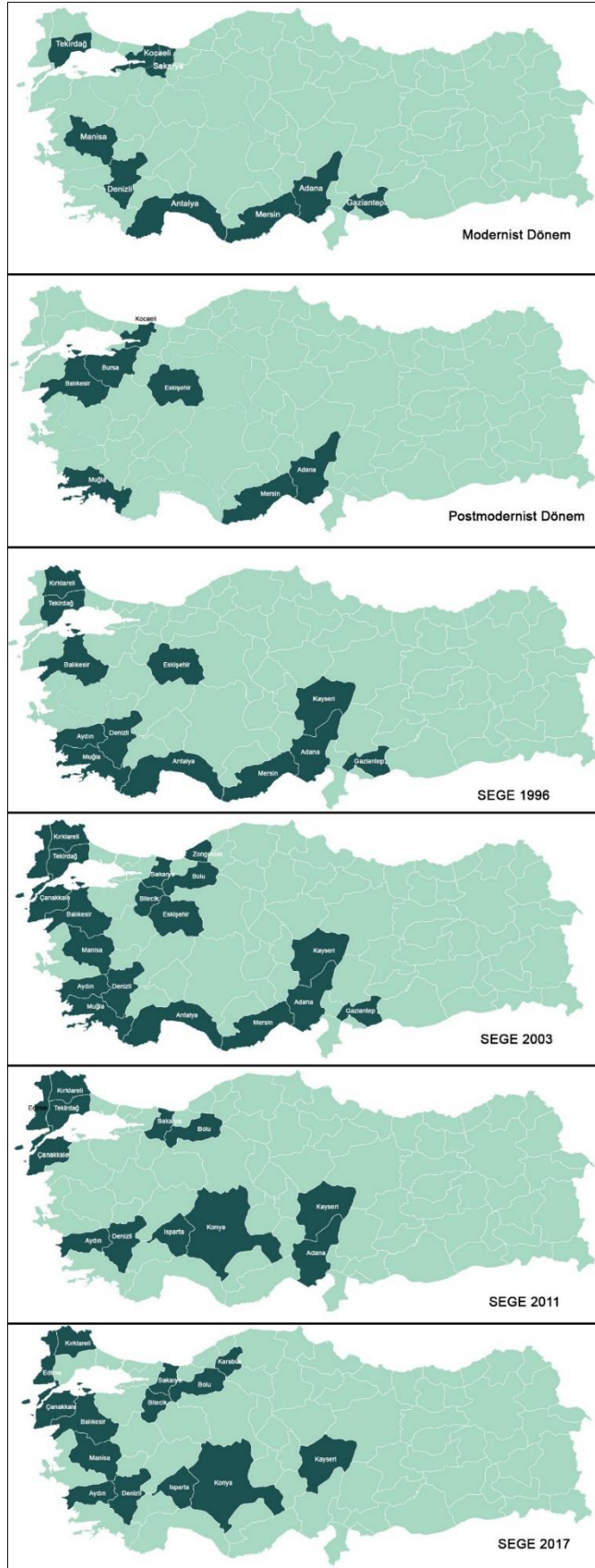
Yapılan tüm SEGE çalışmalarında Anadolu Kaplanları olarak adlandırılan kentlerden birkaçının ikinci kademe kentler arasına girdiği görülmüştür. 1996 ve 2003 yılında yapılan çalışmalarda, Bolu, Gaziantep ve Kayseri ikinci kademe kentler arasında sayılırken, 2011 ve 2017 yılında yapılan çalışmalarda Gaziantep üçüncü kademeye gerilerken Konya ikinci kademe kentler arasına girmiştir.

Yapılan tüm çalışmalarda ikinci kademe kentlerin belirlenmesinde ekonomik ve beşerî sermayenin önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda SEGE çalışmalarında ikinci kademe

homojen bölgeye dahil olan kentlerin eğitim ve sağlık altyapısının güçlü olduğu açıklanırken sanayi ve turizm sektörünün kentlerde geliştiği ifade edilmiştir.

Çalışma kapsamında üretilen modernist II. kademe homojen bölgede ise; İstanbul hinterland alanından Tekirdağ, Kocaeli ve Sakarya, Ege Bölgesi'nden Manisa ve Denizli, Akdeniz Bölgesi'nden Antalya, Mersin ve Adana kentleri girmiştir. Anadolu Kaplanları olarak tanıtılan kentler arasından ise sadece Gaziantep ikinci kademe kentlere dahil olmuştur. Modernist II kademe bölgesi; SEGE 1996 ve 2003 çalışmasındaki kademelendirme ile benzer sonuçlar taşımaktadır. 1996 ve 2003 yılındaki çalışmada Mersin ve Adana kentleri için; Çukurova merkezli tarım ve tarımsal sanayiler temelinde güneyin merkezi ifadesi kullanılmıştır (SEGE 1996; SEGE 2003). Aynı şekilde Manisa, Denizli ve Gaziantep için 1980'li yıllar sonrasında yaşanan dışa açık büyüme politikası ile bol ve ucuz iş gücünün sağladığı avantajlarla tekstil sanayi ve gıda sanayi başta olmak üzere hızlı bir gelişme sürecine girdikleri söylenmiştir (SEGE 1996; SEGE 2003). Son olarak Tekirdağ ve Sakarya için İstanbul metropoliten alanı bölgesinde yer almalarından kaynaklanan gelişim sürecine vurgu yapılmaktadır. Bu kentlerin son dönemlerde İstanbul merkezli sanayinin birinci gelişme aksı olarak kabul edilen Kocaeli ve Bursa'dan sonra, ikinci gelişme ve yayılma aksı olarak tercih edildiği söylenmektedir (SEGE 1996; SEGE 2003).

Çalışma kapsamında üretilen postmodernist II. kademe homojen bölgede ise Bursa, Balıkesir, Kocaeli, Eskişehir, Muğla, Adana ve Mersin bulunmaktadır. Eskişehir, Bursa, Kocaeli ve Muğla kenti 2011 ve 2017 yılında yapılan SEGE çalışmalarda birinci kademe kentler arasında değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında Bursa ve Kocaeli; İstanbul'un birikimleri ile, Muğla güçlü turizm altyapısıyla, Eskişehir ise güçlü beşerî sermayesi ve kültürel tolerans seviyesinin yüksek olması ile postmodernist II. kademe homojen bölge arasına girmiştir.

Şekil 5.14. II. Kademe kentlerin karşılaştırılması

III. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996 ve 2003 yılındaki SEGE çalışmalarında III. kademedeki kentlerin genel itibariyle Batı Anadolu, İç Anadolu ve Ege Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmüştür. Aynı zamanda Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesindeki merkez kentlerin de III. kademeye girdiği görülmüştür. 1996 yılındaki yapılan SEGE çalışmasındaki Marmara Bölgesi'ndeki Sakarya, Bilecik, Çanakkale ve Edirne üçüncü kademede yer alırken, 2003 yılındaki çalışmada ikinci kademeye yükseldikleri görülmüştür. Ege ve Akdeniz Bölgesi'ndeki Kütahya, Uşak, Isparta ve Burdur ise 1996 ve 2003 yılındaki çalışmada III. kademe yer alırken, 2011 ve 2017 yılındaki çalışmada Isparta ikinci kademeye yükselmiştir.

1996 yılındaki çalışmada Ankara'nın hinterlant alanı içerisinde bulunan Bolu üçüncü kademeye girebilirken, 2003 yılında Nevşehir, Kırşehir, Kırıkkale ve Çorum üçüncü kademeye yükselmiştir. Ancak 2011 ve 2017 yılındaki çalışmalarda Kırıkkale dışındaki tüm kentler dördüncü seviyeye düşmüştür.

1996 ve 2003 SEGE çalışmalarında Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki merkez kentler olarak değerlendirilen Samsun, Trabzon, Erzurum, Elâzığ ve Malatya üçüncü kademe kentler arasında sayılırken 2011 yılındaki çalışmada Erzurum, Malatya ve Trabzon dördüncü kademeye gerilemiştir. 2017 yılındaki çalışmada ise Samsun dördüncü kademeye gerileyerek bölge merkezi niteliği taşıyan Trabzon üçüncü seviyeye yeniden yükselmiştir.

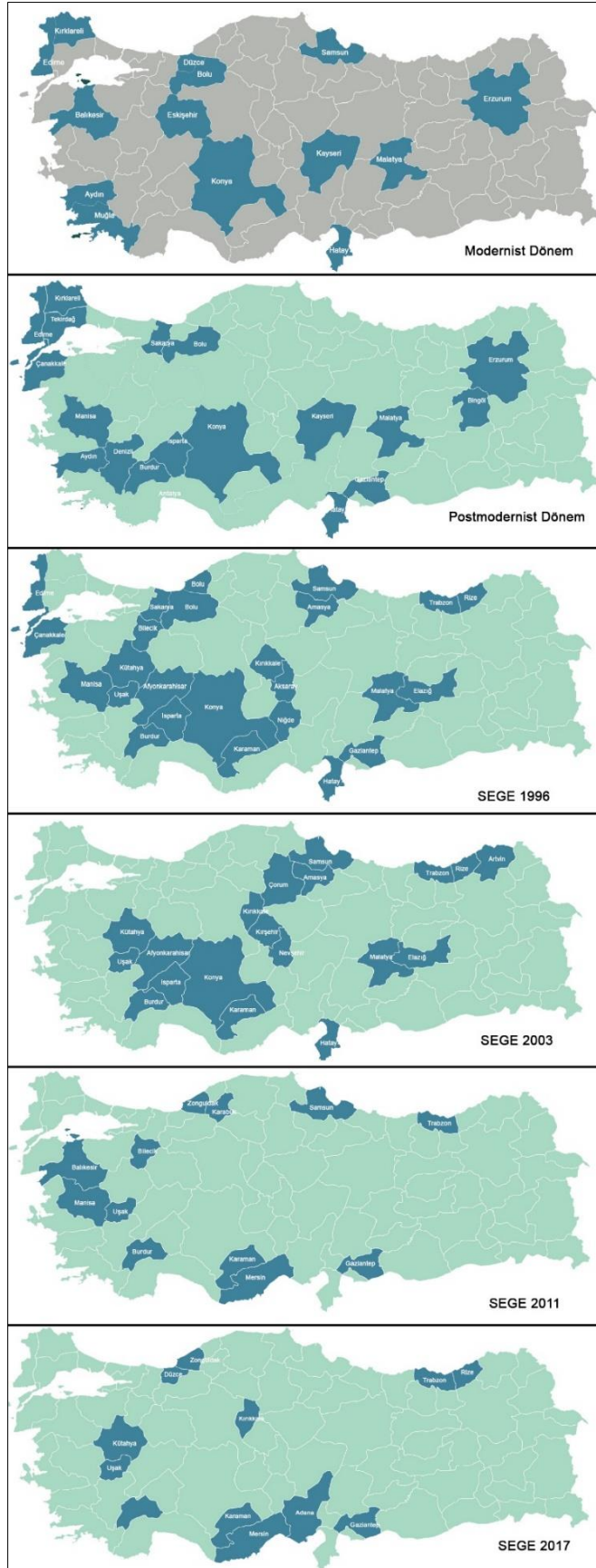
Çalışma kapsamında üretilen modernist III. kademe kentler arasında ise; İstanbul hinterlant alanında yer alan Kırklareli, Düzce ve Edirne; Ege Bölgesi'nden Aydın ve Muğla yer almıştır. Batı Anadolu'dan Eskişehir ve Konya; Akdeniz Bölgesi'nden Hatay ve Bölge merkezi niteliği taşıyan Erzurum, Malatya ve Samsun üçüncü kademe modernist kentler arasına girmiştir.

2003 yılı raporuna göre üçüncü kademe kentlerin tarım ağırlıklı gelişen ekonomik yapısı olmasına rağmen tarıma dayalı sanayi de gelişme gösterdiği ifade edilmektedir. Aynı zamanda üçüncü kademedeki kentlerden okur-yazar nüfus oranı; ülke ortalaması olan %87 seviyesinin altında bulunmaktadır (SEGE, 2003).

2011 yılındaki raporda üçüncü kademe kentlerin hem nitelikli işgücü kaynaklarını geliştirmesi hem de yaşam kalitesi düzeyini iyileştirmesi gerektiği ifade edilmiştir. Hem lisans hem de yüksek lisans ve doktora derecesine sahip nüfusun oranının düşük seviyede kalmasının kentlerin ekonomik rekabet gücünü de olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir (SEGE, 2011).

2017 yılındaki SEGE çalışmasında ise; 2003 yılındaki sonuçlara tezatlık içeren bir yorum oluşturulmuştur. 2017 yılındaki yapılan çalışmada üçüncü kademe kentlerin eğitim ve sağlık altyapısının ülke ortalamasını geçtiği ve beşerî sermaye konusunda eğitilmiş nüfusu barındırdığı ifade edilmektedir.

Çalışma kapsamında üretilen postmodernist III. kademe kentler arasında ise; Aydın, Denizli, Tekirdağ, Çanakkale, Kayseri, Isparta, Kırklareli, Sakarya, Edirne, Hatay, Malatya, Manisa, Bingöl, Bolu, Konya, Burdur ve Erzurum bulunmaktadır. Samsun postmodern dönemde dördüncü kademeye düşerken, Bingöl sahip olduğu heterojen kültürel yapısı ile üçüncü kademeye yükselmiştir. Bölgesel merkez niteliğini postmodern dönemde de koruyan Erzurum ve Malatya üçüncü kademe yer almıştır. Yapılan SEGE çalışmalarında ikinci kademede yer alan Sakarya, Tekirdağ ve Kırklareli postmodern dönemde postfordist üretim anlayışı ile çalışma kapsamında üçüncü kademe kentler arasına girmiştir.

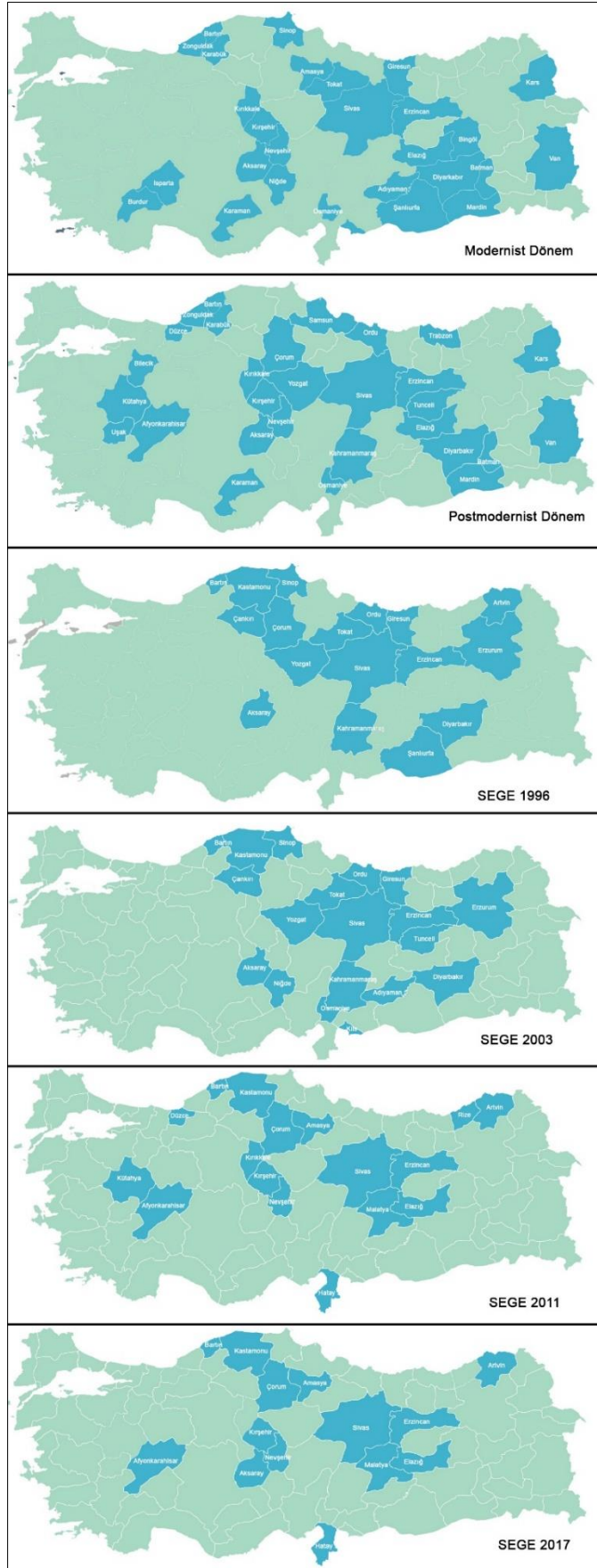
Şekil 5.15. III. Kademe kentlerin karşılaştırılması

IV. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996 ve 2003 yılındaki SEGE çalışmalarında IV. kademedeki kentlerin genel itibariyle Karadeniz, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmüştür. 2011 ve 2017 yılındaki çalışmada ise Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki bazı kentlerin beşinci kademeye düştüğü görülmüştür.

Yapılan çalışmada dördüncü kademe modernist kentlerin Ankara ve bölgesel merkez niteliği taşıyan kentlerin kenti etrafında kümелendiği görülmüştür. Aynı zamanda Ege Bölgesi'nin iç kesimindeki bazı kentlerin de dördüncü kademe de yer aldığı anlaşılmıştır. Son olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki çoğu kentin dördüncü kademe de yer aldığı görülmüştür. 1996 ve 2003 yılında yapılan çalışmalarda dördüncü kademe kentler ile alakalı genel olarak istihdamın büyük bir kısmı tarım ağırlıklı olmasına dikkat çekilerek kırsal nüfus başına düşen tarımsal ürünler üretiminin ülke ortalamasının altında olduğu ifade edilmiştir (SEGE 2003). Yapılan çalışmalarda dördüncü kademe kentlerin temel sosyal göstergelerinin de düşük olduğu söylenerek okur-yazar nüfus oranı vurgulanmıştır. Benzer şekilde raporda okullaşma oranların da düşük düzeyde olduğu aktarılmıştır. 2003 yılında yapılan çalışmanın raporunda ise imalat sanayide çalışanların sigortalı çalışma oranında ve kişi başına düşen otomobil sahipliği oranında ülke ortalamasının altında olduğu belirtilmiştir.

Postmodernist dördüncü kademe de ise Samsun, Ordu, Çorum ve Kilis hariç tüm kentler postmodernist seviyede de dördüncü kademe yer almıştır. Samsun ve Ordu postmodernist kademelenmede modernist seviyeye göre bir üst kademeye yükselirken, Kilis ve Çorum beşinci kademe kentler arasına geçiş yapmıştır. 2011 ve 2017 yılında yapılan çalışmalarda dördüncü kademe kentler ile alakalı olarak patent başvuru sayısı, teşvik belgeli yatırım tutarı ve turistik yatak sayısı gibi rekabetçilik ve yenilikçi kapasite boyutundaki değişkenlerde ülke ortalamasının altında değerlere sahip oldukları ifade edilmiştir. Aynı zamanda mali göstergeler ve istihdam verilerinde bölgede işsizlik oranının yüksek olduğu söylenmiştir.

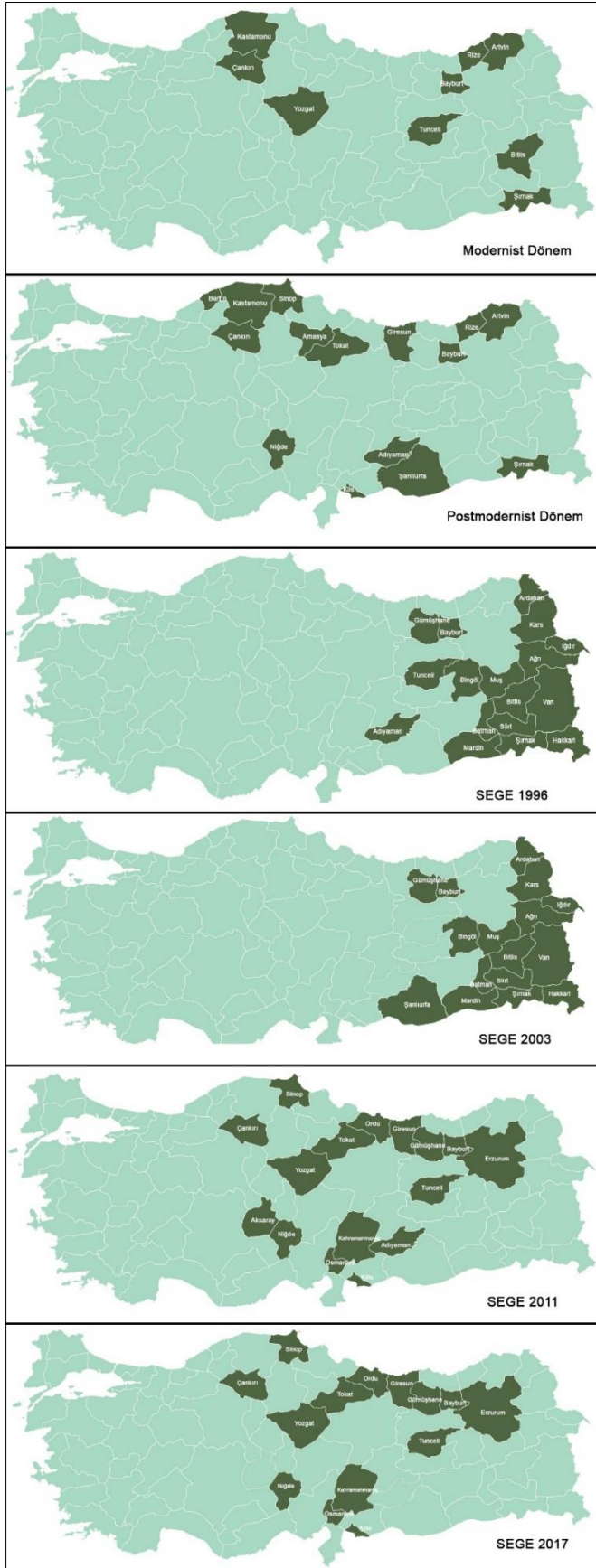

Şekil 5.16. IV. Kademe kentlerin karşılaştırılması

V. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996 ve 2003 yılında yapılan SEGE çalışmalarında beşinci kademe kentlerin genel olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı, 2011 ve 2017 yılındaki çalışmalarda ise İç Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde kümелendiği anlaşılmıştır.

Çalışma kapsamında üretilen beşinci kademe modernist ve postmodernist homojen bölgelerin ise 2011 ve 2017 yılında yapılan çalışmalar ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. 2011 ve 2017 yılında yapılan çalışmalarda Aksaray hariç tüm kentlerin benzerlik olduğu, çalışma kapsamında üretilen beşinci kademe modernist kentlerin ülkenin doğusunda yoğunlaştığı ve bölgesel merkezlerin etrafında kümелendiği anlaşılmıştır. Postmodernist beşinci kademe homojen bölgede ise Karadeniz Bölgesi'ndeki kentlerin yoğun olduğu belirlenmiştir. 2011 ve 2017 yılında yapılan SEGE çalışmalarında beşinci kademe kentler ile ilgili olarak demografik ve eğitim gelişmişlik göstergelerinin düşük değerlere sahip olduğu ifade edilmiştir. Okuryazar nüfus oranının düşük olmasının yanında kadın okuryazar oranı da ülke ortalamasının gerisinde kaldığı kümede, kadın istihdam oranının da düşük seviyede olduğu ifade edilmiştir.

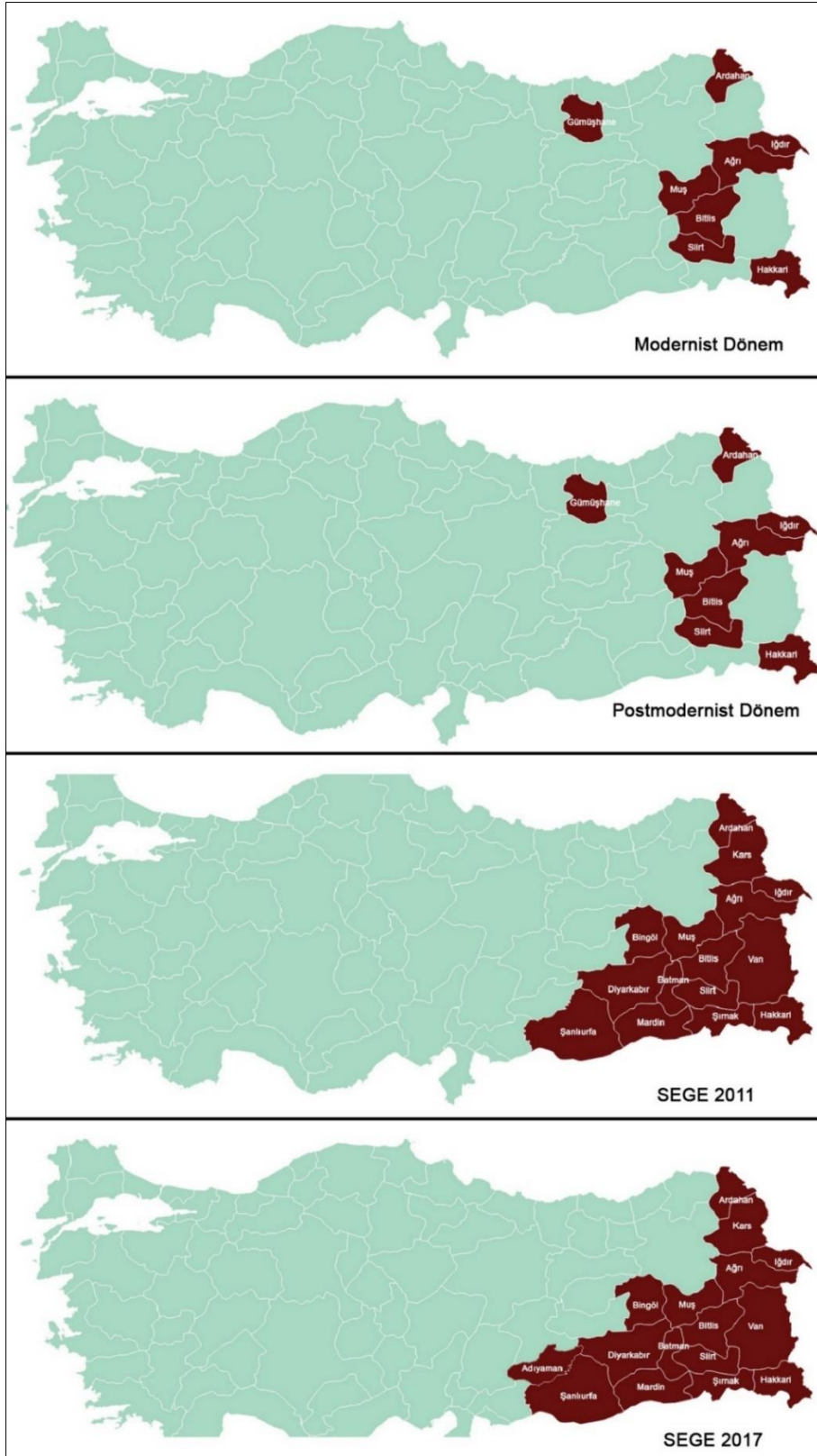

Şekil 5.17. V. Kademe kentlerin karşılaştırılması

VI. Kademe homojen bölge karşılaştırılması

1996 ve 2003 yılında yapılan SEGE çalışmaları, Türkiye'yi beş kademe altında değerlendirildiği için incelemeye alınamamıştır. 2011 ve 2017 yılında yapılan SEGE çalışmalarında altıncı kademe kentlerin genellikle Güneydoğu Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'nde yoğunlaştığı görülmüştür. 2011 ve 2017 yılında yapılan çalışmalarda Adıyaman hariç tüm kentlerin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Çalışma raporlarında altıncı kademe kentler ile ilgili olarak; ülke ihracatı içerisindeki paylarının çok düşük seviyede kaldığı, OSB ve KSS açısından yeterli altyapıya sahip olmadıkları ve nitelikli insan gücü bakımından sorunlar yaşadıkları ifade edilmiştir. Aynı zamanda demografik ve eğitim gelişmişlik göstergelerin de düşük değerlere sahip oldukları belirtilmiştir.

Çalışma kapsamında üretilen modernist ve postmodernist altıncı kademe kentlerin SEGE çalışmalarında yer alan altıncı kademe kentler genellikle ile uyumlu (Gümüşhane hariç) olduğu görülmüştür. Altıncı kademedeki kentlerin hala kırsal nitelikte olduğu ve ekonomik açıdan kurumsallaşmasını sağlayamadığı görülmüştür. Bu duruma ek olarak kentlerin güvenlik sorunu yaşadığı ve toplumsal yaşam normlarının geleneksel topluma yakın olduğu gözlemlenmiştir.

Şekil 5.18. VI. Kademe kentlerin karşılaştırılması

6. SONUÇ

Modernizm ve postmodernizm; öncelikle sosyoloji, iktisat, kamu yönetimi, sanat, felsefe vb. birçok disiplin tarafından değerlendirilmiş ve yorumlanmış akımlar olarak mimarların, plancılarının ve kent bilimcilerinin de araştırma konuları arasında yer almaktadır. 19.yy'de modernizm akımından beslenen kentleşme dinamikleri, 20.yy'nin son çeyreğinde kendini hissettirmeye başlayan ve postmodernizm olarak adlandırılan akımdan etkilenmiş, bu süreç kentleşme dinamiklerini de dönüştürmüştür. Tez kapsamında yapılan literatür taraması modernizm ve postmodernizm akımlarının kentleşme dinamiklerine olan etkisini incelemeye yönelik çalışmaların çoğunlukla ontolojik değerler ve sosyolojik çözümlemelere yoğunlaştığını göstermiştir. Modernizm ve postmodernizmin ekonomik ve örgütsel organizasyonlarına ve etkilerine yönelik detaylı çalışmalar bulunurken, toplumsal yapı ve etik anlayışlarının kentsel dinamiklere olan etkilerini inceleyen çalışmaların sınırlı olduğu belirlenmiştir. Ulusal literatürde Türkiye'nin yaşadığı modern ve postmodern süreçlerin mekansal dinamiklerini açıklayan çalışmaların ekonomik-politik yaklaşımla kent üstü politikalar üzerinden incelendiği ve kuramsal çözümlemeler ürettiği görülmüştür.

Bu tez çalışması; modern ve postmodern dönem birikimlerinin kent dinamiklerine olan etkisini ortaya koyarak Türkiye kentlerinin modern/postmodern süreçleri yaşama-gerçekleştirme seviyelerini niceliksel bir yöntemle açıklayabilmeyi ve sonuç ürün olarak bir kentsel kademelenme ortaya çıkarmayı amaçlamış; modernizm ve postmodernizm akımlarının kentsel mekân etkilerini farklı bir bakış açısı ile test etmeye yönelmiştir.

Bu doğrultuda yapılan TBA ve kümeleme analizi sonuçlarına göre; modernizm akımından etkilenmeyen ve modernist birikim oluşturmamayan kentlerin, postmodernizm akımından da etkilenmedikleri ve postmodernist birikim sürecine de giremedikleri belirlenmiştir. Modern dönemin ekonomik, toplumsal ve örgütsel dinamiklerini içselleştiremeyen kentlerin postmodern dönemin ekonomik, toplumsal ve örgütsel dinamiklerini benimseme aşamasında da sorunlar yaşadığı, güncel içeriğe adaptasyon sağlayamadığı anlaşılmıştır. Böylece modernizm ve postmodernizm akımlarının zıt değerler ekseninde oluşmasına rağmen birbirini takip eden süreçler içerisinde olduğu ve birbirinden bağımsız düşünülmemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Modernist ve postmodernist birikimlerin mekansal yansımalarında sektörel uzmanlaşmanın etkili olduğu ve ekonomik kalkınma tercihlerinin toplumsal yapı/etik anlayışını da belirlediği görülmüştür. Modernlik ve postmodernlik endeks değeri yüksek olan kentlerin farklı sektörlerde sermaye birikimini oluşturduğu, endeks değeri düşük olan kentlerin ise geleneksel üretim normları veya ancak kamu yatırımları ile sermaye birikimi oluşturan kentler olduğu literatür çalışmasından elde edilen sonuçlarla eşleştirilerek görülmüştür. Ekonomik uzmanlaşmasını sanayi sektörü üzerinden şekillendiren kentlerin genel olarak modernlik endeks seviyesinin yüksek olmasına rağmen postmodernlik seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu duruma ek olarak hizmetler ve turizm altyapısı gelişmiş kentlerin modernlik seviyesi düşük olmasına rağmen postmodernlik endeks seviyelerinin yükseldiği anlaşılmıştır. Sanayi sektörü üzerinden ekonomik uzmanlaşmasını sağlayan kentlerdeki kamusal hizmetlerin devlet üzerinden organize edildiği, turizm sektöründe uzmanlaşmasını sağlayan kentlerdeki kamusal hizmetlerin ise özel girişim tarafından sağlandığı belirlenmiştir. Böylece sektörel uzmanlaşmada devletin ve/veya özel sektörün kentsel gelişmeyi sağlama konusundaki rolünün belirleyici olduğu anlaşılmıştır.

Modernlik endeks seviyesi yüksek olup postmodernlik seviyesi düşük olan kentlerin toplumsal yapı/etik anlayışının muhafazakâr yapıda olduğu, modernlik seviyesi düşük olup postmodernlik seviyesi yüksek olan kentlerin ise seküler felsefeyi benimsediği anlaşılmıştır. Böylece Türkiye’de modernizm ve postmodernizm akımlarının benimsenmesinde ontolojik bir çelişki yaşandığı gözlemlenmiştir. Metropol kentler hariç modernlik seviyesi yüksek olan sanayi kentlerinde femer eylem hareketleri ve azınlık ibadet alanlarının olmadığı, evlilik oranının yüksek olduğu ve boşanma oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu belirlenmiştir. Postmodernlik endeks seviyesi yüksek olan kentlerde ise intihar oranını ve seçimlere katılım oranının daha yüksek olduğu görülmüştür.

Marmara Bölgesi, Ege Bölgesi, Akdeniz Kıyı Şeridi ve metropol kentler hariç Türkiye’deki kentlerin modernizm ve postmodernizm birikimleri benimseme konusunda geri kaldığı veya geleneksel ekonomik/toplumsal normları devam ettirdikleri anlaşılmıştır. Marmara Bölgesi’ndeki kentlerin modernizm ve postmodernizm akımını benimsemesinde İstanbul’un etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Ege Bölgesi’nde İzmir’in etki alanının çevre kentleri postmodernist içeriğin birikimi açısından etkilediği ve çevre kentlerin üst sıralara girebilmesinde ana faktör olduğu gözlemlenmiştir. Akdeniz kıyı şeridinde Antalya-Mersin ve Adana’nın metropoliten bölge etkisine sahip olduğu ve Akdeniz Bölgesi’nde gelişim

koridoru oluşturdıkları belirlenmiştir. Ülkenin başkenti olan Ankara'nın ise modernist ve postmodernist birikimleri benimseme konusunda ikinci sırada olmasına rağmen çevre kentlerini etkileyemediği görülmüştür.

Marmara Bölgesi'ndeki kentlerin modernlik ve postmodernlik endeks kademelenme seviyelerinde genel itibariyle birinci ve ikinci kümede yer aldığı, Ege Bölgesi'ndeki kentlerin genel itibariyle ikinci ve üçüncü kademe kentler arasında yer aldığı görülmüştür. Akdeniz Kıyı Şeridinde bulunan kentlerin genel itibariyle ikinci kademe kentler arasında yer aldığı ve Ankara'nın çevresindeki kentlerin ise dördüncü veya beşinci kademe kentler arasında kümeleniği belirlenmiştir. Aynı zamanda Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki kentlerin ise beşinci veya altıncı kademe kümeleniği görülmüştür.

Yapılan kümeleme analizi neticesinde modernlik ve postmodernlik endeks kamelenmesinde hiyerarşik bir sistemin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Birinci kademedeki kentlerin genel itibariyle küresel kent niteliğine sahip olduğu, ikinci kademedeki kentlerin ise küresel kent olarak tanımlanabilecek kentlerin çevresinde kümeleniği veya kendi içsel dinamikleri (Anadolu Kaplanları) ile hem modernist hem de postmodernist içerik birikimlerini güçlendirdikleri belirlenmiştir. Üçüncü kademe kentlerin küresel kent niteliğine sahip kentlerin çevrelerindeki düşük nüfuslu kentler olduğu veya bölgesel merkez niteliğine sahip kentler olduğu görülmüştür. Dördüncü kademe kentlerin ise eski bölgesel merkez niteliği taşıyan kentler veya bölgesel merkezlerin çevrelerinde kümelenen kentler olduğu ortaya çıkmıştır. Beşinci kademe kentlerin eski bölgesel merkez niteliği taşıyan kentlerin çevrelerinde kümeleniği gözlemlenmiştir. Son olarak altıncı kademe kentlerin ise genellikle güvenlik sorunları yaşadığı ve Güneydoğu/ Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde yoğunlaştığı belirlenmiştir.

Bahsedilen sonuçlar ışığında Türkiye'nin kentlerinin modernizm ve postmodernizm akımlarından etkilenme, benimseme ve bu etkileri içselleştirerek biriktirme seviyesini belirlemek ve kademelendirmek üzerine kurgulanan tez; modernizm ve postmodernizmin mekansal dinamiklerini tanımlayan literatüre bağlı kalarak yapılan detaylı analizleri, kullandığı yöntemi ve içerdiği sonuçlar ile önem arzetmekte, literatüre katkı sunmaktadır. Yukarıda ifade edildiği üzere modernizm ve postmodernizm akımlarının kentsel alanlara yönelik çalışmaların genel itibariyle sosyolojik veya ontolojik kabuller kapsamında değerlendirilmesi ve mekansal dinamiklere niceliksel veri ile yaklaşımı, tez çalışmasını

farklı kılmaktadır. Türkiye'nin kentlerinin modernlik/postmodernlik seviyelerinin ve kademelerinin bir endekse bağılı olarak belirlenmesine yönelik iki aşamalı ilerletilen süreç ve bu süreçte kullanılan yöntem (gösterge ve gösterge gruplarının kurgulanması), tezin özgünlüğünü oluşturmaktadır. Oluşturulan gösterge seti tartışmalara, katkılara açıktır ve gelecek çalışmalarda geliştirilmeye elverişlidir. Ülkemizde veri erişimine ulaşılması sorunu dikkate alınarak; bundan sonraki çalışmalarda kentlerin yerel, ulusal ve küresel ağlarla ilişkilerin modernizm/postmodernizm akımları bağlamında ele alınarak detaylı mekansal analizlerinin yapılması literatüre katkı sunacaktır. Aynı zamanda Türkiye kentlerinin mekansal dinamiklerinin oluşma/değişim sürecini ve bölgesel gelişim eşitsizliğini ele alan çalışmaların modernizm/postmodernizm süzgecinden geçirilerek alternatif politikaların/yöntemlerin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ağaoğluları, M. A. (1991). Demokratik mitoslar: halk-ulus egemenliği ve siyasal temsil. *Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 46(1-2), 21-30.
- Akalın, M. (2016). Mekânsal ayrışmanın bir yeni biçimi olarak kapalı/kapılı siteler: akkent konutları örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 923-956.
- Akbulut, M. ve Ciritci, İ. (2012). İstanbul ölçeğinde kapalı (konut) siteler(i): tercih nedenleri ve gelişimi. *Mimarist*, 12(45), 90-97.
- Akça, G. (2005). Postmodernity and nation state. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 233-256.
- Akın, İ. (1987). *Kamu hukuku*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 45-52.
- Akın, O. (2012). İstanbul kentinin değişim öyküsü. *Mimarist*, (12), 46-59.
- Altaban, Ö. (1988). *Kamu yapıları yer seçim süreçleri odtü şehir ve bölge planlama çalışma grubu ankara 1985'den 2015'e*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO Genel Müdürlüğü.
- Althusser, L. (2018). *Montesquieu-siyaset ve tarih*. (Çev. A. Tümertekin). İstanbul, Türkiye: İthaki Yayınları. (Eserin orijinali 2007'de yayımlandı), 1-55.
- Amin, S. (1999). *Kapitalizmin hayaleti*. (Çev. C. Algan). İstanbul: Sarmal Yayınevi. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı), 72-83.
- Anderberg, M. (1983). *Cluster analysis for applications*. New York: Academic Press, 85-104.
- Arın, T. (1986). *Kapitalist düzenleme, birikim rejimi ve kriz (ı): gelişmiş kapitalizm*. İstanbul: Tez Kitap Dizisi, 45-50.
- Aslan, S., & Yılmaz, A. (2001). Modernizme bir başkaldırı projesi olarak postmodernizm. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 93-108.
- Aslanoğlu, R. (1998). *Kent kimlik küreselleşme*. Bursa: Asa Kitabevi, 105-109.
- Aydın, M. (2013). John Stuart Mill'in faydacı ahlâkı. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(28), 143-166.
- Aydın, R. (2018). Ulus, uluslaşma ve devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 229-255.
- Aydınlı, H. İ. (2004). Sosyo-ekonomik dönüşüm süreci (post-fordizm) ve sanayi ötesi yaklaşımlar. *Kamu-İş Dergisi*, 7(4), 1-20.
- Aytekin, P. ve Ay, C. (2015). Hedonik tüketim ve anlık satın alma ilişkisi. *Academic Review of Economics & Administrative Sciences*, 8(1), 141-156.

- Baudrillard, J. (2016). *Tüketim toplumu*. (Çev. N.Tutal ve F.Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1970’de yayımlandı), 15-65.
- Bağlı, M. (2002). Klasik fizik (Newton paradigmasının) ilkeleri bağlamında modern bilincin ve iktidarın imkanları: özgürlük ve yetkinlik. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 33-57.
- Baudelaire, C. (2004). *Modern hayatın ressamı*. (Çev. A. Berktaş). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1863’de yayımlandı), 182-198.
- Baudrillard, J. (1983). *Sessi Yığınların gölgesinde*. (Çev. O. Adanır). İstanbul: Doğu Batı Yayınları. (Eserin orijinali 1983’de yayımlandı), 15.
- Baudrillard, J. (2011). *Simülakrlar ve simülasyon*. (Çev. O. Adanır). İstanbul: Doğu Batı Yayınları. (Eserin orijinali 1981’de yayımlandı), 152-165.
- Bauman, Z. (2017). *Modernlik ve müphemlik*. (Çev. İ. Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1983’de yayımlandı), 35-75.
- Bayram, A. K. (2005). Modern etik ve siyaset. 2. *Siyasette ve Yönetimde Etik Sempozyumu* (s. 43-55). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Belek, İ. (1999). *Postkapitalist*. İstanbul: Sorun Yayınları.
- Berlin, İ. (1956). *The age of enlightenment; the eighteenth-century philosophers*. Oxford: The New American Library of World Literature Inc.
- Best, S. ve Kellner, D. (2016). *Postmodern teori*. (Çev.M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1991’de yayımlandı), 5-15.
- Bıçkılı, D. (2001). Modernizm ve postmodernizm. *İş-Güç-Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları*, 3(1).
- Bingöl, B. (2014). Postmodernizm ve kent tasarımı. *Ormancılık Dergisi*, (1), 14-22.
- Blau, P. M. (1987). *Bureaucracy in modern society*. New York: Random House, 117-132.
- Bockock, R. (1993). *Tüketim*. (Çev. İ. Kutluk). Ankara: Dost Kitabevi. (Eserin orijinali 1993’de yayımlandı), 77-95.
- Bodur, E. (1991). Modern kapitalizm’in doğmasında dinin rolü. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (10), 80-108.
- Bozdoğan, S. (2008). *Modernizm ve ulusun inşası*. İstanbul: Metis Yayınları, 53-62.
- Cihangir Çamur, K. (2009). Yeni liberal politikalar, kent ve mekan Çankaya’da (Ankara) yapılaşmanın çözümlemesi, 1985-2000. *Memleket,SiyasetYönetim*, 4(9), 87-121.
- Campbell, S. A. (2009). The eccentricity of the romantic consumer: campbell, simmel, and plessner. *4th International Plessner Conference*, 1-10.
- Corbusier, L. (2008). *Towards a new architecture*. London: BN Publishing, 11-45.

- Corbusier, L. (2017). *Bir mimarlığa doğru*. (Çev. S. Merzi). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Eserin orijinali 1983’de yayımlandı), 6-78.
- Colquhoun, A. (2002). *Modern architecture*. New York: Oxford University Press, 28-32.
- Çınar, T. (2015). Bahçe kent modelinin düşünsel kökenleri ve kentbilime katkıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, (55), 28-55.
- Çüçen, K. (2006). Batı aydınlanmasının düşünsel kökenleri ve eleştirisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 125, 26-34.
- David, H. (2003). *Sosyal adalet ve şehir*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1973’de yayımlandı), 98-103.
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Ayrıntı. Eserin orijinali 1996’da yayımlandı), 5-105.
- Dostoğlu, N. (1995). Modern sonrası mimarlık arayışları. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, (263), 46-50.
- Drolet, M. (2004). *The postmodernism reader*. New York: Foundational Texts, 108-119.
- Duman, M. Z. (2011). Neo-liberal küreselleşmenin zaferi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 667-698.
- Duman, Z. (2016). Tüketim kültürünün gelişmesinde artan avm’lerin etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 801-815.
- Durkheim, E. (1893). *The Division of Labour in Society*. New York: The Macmillan Company, 55-59.
- Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü*. (Çev. Ö. Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınevi. (Eserin orijinali 1984’de yayımlandı), 12-22.
- Ecevit, Y. (2001). *Türk romanında postmodernist açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları, 5-14.
- Ekici, E. (2006). Hobbes ve Rousseau: toplumsal sözleşme kuramı. *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (6), 78-89.
- Engels, F. (2013). *İngiltere’de emekçi sınıfların durumu*. (Çev. O. Emre). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1845’de yayımlandı), 12-22.
- Er, K. (2015). Üretim ilişkileri temelinde modernizm ve postmodernizmin az gelişmiş ülkeler üzerine etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3), 413-453.
- Eraydın, A. (1992). *Post-fordizm ve değişen mekânsal öncelikler*. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1-73.
- Eraydın, A. (2001). *Küreselleşme-yerelleşme ve işlevleri farklılaşan kentler*. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Yayınları, 1-5.

- Erbaş, A. (2002). 2000. Yılında hristiyanlık. *Dinler tarihi araştırmaları - III* (s. 197-245). Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2002). *Bürokrasi ve siyaset*. İstanbul: Alfa Yayınları, 18-26.
- Estes, S., and Mechikoff, R. A. (1998). *A history and philosophy of sport and physical education: from ancient civilizations to the modern world*. Newyork: WCB/McGraw-Hill, 102-142.
- Etzioni, H. (1985). *Bureaucracy and Democracy: A Political Dilemma*. London: Routledge, 36-58.
- Evenson , N. (1973). *Two brazilian capitals new haven and london*. USA: Yale University Press, 11-17.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve tüketim kültürü*. (Çev. M. Küçük). İstanbul: Sel Yayıncılık. (Eserin orijinali 1991’de yayımlandı), 34-45.
- Firidin Özgür, E. (2006). Sosyal ve mekansal ayrışma çerçevesinde yeni konutlaşma eğilimleri: kapalı siteler. İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama Dergisi*, 4, 79-95.
- Fishman, R. (1982). *Urban utopias in the twentieth century*. MIT Press, 25-35.
- Gartman, D. (1998). Postmodernism; or, the cultural logic of post-fordism?. *The Sociological Quarterly*, 39(1), 119-138.
- Gençoğlu, A. Y. (2012). Kapitalizmin temel nitelikleri açısından emeğin konumu. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 100-116.
- Gezer, B. (2018). *Türkiye’nin Potansiyel İkinci Kademe Şehirlerinin Belirlenmesi ve Performans Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 120-165.
- Gibb , K. ve Nygaard, C. (2006). Transfers, conrtacts and regulation: an new institutional economics perspective on the changing provisinon of social housing in britain. *Housing Studies*, 21(6), 825-850.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları*. (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1990’da yayımlandı), 132-135.
- Giedion, S. (2008). *Space, Time and Architecture : The Growth of a New Tradition*. Cambridge United States: Harvard University Press, 59-68.
- Gottdiener, M. (2005). *Postmodern göstergeler*. (Çev. A. Nur, H. Gür, E. Cengiz). İstanbul: İmge Yayınları. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı), 5-235.
- Gökberk, M. (1993). *Felsefe tarihi*. Ankara: Remzi Kitapevi, 112.
- Gökgür, P. (2017). Kamusal alanın değişimini ve dönüşümünü etkileyen faktörler. *Kamusal Alanların Mekansal Organizasyonu*. Bartın: Bartın Üniversitesi, 1-16.

- Göktolga, O. (2015). Postmodern siyasetin bir yansıması: İsviçre yeşil liberal partisi. *Düşünce – Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 8(16), 129-151.
- Güzelsarı , S. (2007). *Küresel Kapitalizm ve Devletin Dönüşümü Türkiye’de Mali İdarede Yeniden Yapılanma*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Kamu Yönetimi, Ankara, 35-42.
- Habermas, J. (1997). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. (Çev.T. Bora ve M. Sancar). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1997’de yayımlandı), 1-35.
- Hall, P. (1998). *Cities of Tomorrow*. Oxford: Blackwell Publishers, 55.
- Hamish, F. (1993). Municipal socialism and social policy. *The Victorian City: A reader in British Urban History 1820-1914*. London: Longman, 250-280.
- Harvey, D. (1996). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. S. Savran) İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı).
- Harvey, D. (2003). *Sosyal adalet ve şehir*. (Çev. M. Moralı). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1973’de yayımlandı), 2-96.
- Harvey, D. (2012). *Sermayenin Mekanları*. (Çev. B. Kıcı, D. Koç, K. Tanrıyar ve S. Yüksel.) İstanbul: Sel Yayınları. (Eserin orijinali 2001’de yayımlandı), 159-208.
- Hassan, I. (1985). The culture of postmodernism. *Theory, Culture and Society*, 2(3), 119-131.
- Hassard, J. (1999). Postmodernism, philosophy and management: concepts and controversies. *International Journal of Management Reviews*, 1(2), 171-195.
- Hasse, R. ve Leiufsrud, H. (2002). From disorganized capitalism to transnational fina tuning? Recent trends in wage development, industrial relations, and ‘work’ as a sociological category. *British Journal of Sociology*, (53), 107-126.
- Hochschild, A. (2012). *The managed heart : commercialization of human feeling*. Berkeley: University of California Press, 13.
- Horkheimer, M. (2002). *Akıl tutulması*. (Çev. O. Koçak). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1991’de yayımlandı), 18.
- Howard, E. (1965). *Garden city of tomorrow*. Cambridge: MIT Press.
- Hume, D. (2017). *İnsanın anlama yetisi üzerine bir soruşturma*. (Çev.O. Aruoba,) İstanbul: Say Yayınları. (Eserin orijinali 1748’de yayımlandı), 55-98.
- İlhan, S. (2007). Yeni kapitalizmin karanlık yüzü: insanlık ve ahlâkılık söylemlerinin sahiciliği üzerine. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 283-306.
- İşık, S. (2016). Toplum sözleşmesi bağlamında Kohn Locke'un devlet anlayışı. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(2), 79-98.

- Jeanniere, A. (1993). *Modernite versus postmodernite*. (Çev. M. Küçük). Ankara: Vadi Yayınları. (Eserin orijinali 1748'de yayımlandı), 33-39.
- Kant, E. (1993). *Felsefe yazıları 6. Kitap "immanuel kant/aydınlanma nedir? Sorusuna yanıt*. İstanbul: YAZKO.
- Kar, S. (2014). Din, aydınlanma ve eleştirisi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (42), 174-192.
- Karabulut, D. (2018). Modernite ve Mekân İlişkisinin Virginia Woolf Ve Arnold Bennett Üzerinden Okunuşu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 58(1), 440-461.
- Karaduman, S. (2010). Modernizmden postmodernizme kimliğin yapısal dönüşümü. *Journal of Yaşar University*, 17(5), 2886 - 2899.
- Karakaş, M. (2000). *Türk ulusçuluğunun inşası*. Ankara: Vadi Yayınları, 25.
- Karakurt, E. (2006). Kentsel mekanı düzenleme önerileri: modern kent planlama anlayışı ve postmodern kent planlama anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (26), 1-25.
- Karaoğlu, E. (2016). *İstanbul'da Kentsel Gelişimin Modern ve Postmodern Yaklaşımlar Bağlamında İrdelenmesi*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 15-55.
- Kaul, S. (2007). Hedonism and culture: impact on shopping behaviour a research agenda. *Vikalpa*, 32(3), 81-89.
- Kaygalak, İ. ve Işık, Ş. (2007). Kentleşmenin yeni ekonomik boyutları. *Ege Coğrafya Dergisi* (16), 17-35.
- Kazan, G. (1994). *Küreselleşme ve ulus devlet*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 38-58.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme politikaları*. İstanbul: İmge Yayınevi, 26-35.
- Kellner, D. (1991). Enformasyon devrimi efsanesi: modernleşme kuram ve uygulamalarının eleştirisi. (Çev. A. Yusuf). Kayseri: Rey Yayıncılık. (Eserin orijinali 1983'de yayımlandı), 75-91.
- Keskinok, Ç. (2009). Kenti tüketmek üzerine. *Mimarist*, (33), 74-77.
- Keyman, E. (2000). *Küreselleşme, devlet, kimlik / farklılık: uluslararası ilişkiler kuramını yeniden düşünmek*. (Çev. Simten Coşar ve S. Coşar). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Kılıçoğlu, İ. (2015). Aydınlanma'nın felsefi temellerinin tartışılması. II. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (5), 334-359.
- Kırcı, H. (2014). Hedonik tüketim davranışları ve toplumsal etkileri. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 80 - 100.

- Kırcı, N. (2005). Dekonstrüktivizm ve ortaoyunu. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 21-27.
- King, C. S. (2005). Postmodern public administration: In the shadow of postmodernism. *Administrative Theory & Praxis*, 27(3), 517-532.
- Kızılçelik, S. (1996). *Postmodernizm dedikleri*. İzmir: Saray Kitapevleri, 15-25.
- Koçakoğlu, B. (2012). *Anlamsızlığın anlamı postmodernizm*. Ankara: Hece Yayınları, 38-49.
- Kortan, E. (1990). Ve...Le Corbusier. *Arredamento-Dekorasyon*, (2), 83.
- Küçük, M. (1994). *Postmodernin modern karakteri ya da dönemleştirmenin ironisi*. Ankara: Vadi Yayınları, 25-39.
- Labukt, I. (2010). Hedonistic egoism. University of Bergen, 1-25.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. Oxford England: Blackwells, 25-50.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern dünyada gündelik hayat*. (Çev. A. Çiğdem) İstanbul: Sol Yayıncılık. (Eserin orijinali 1994'de yayımlandı), 1-65.
- Levinas, E. (1961). *Totality and Infinity: An Essay on Exteriority*. Fransa, 2-34.
- Locke, J. (2004). *Hükümet Üzerine İkinci İnceleme* (Çev. F. Bakırcı). Ankara: Ebabil Yayıncılık. (Eserin orijinali 1689'da yayımlandı), 15-25.
- Locke, J. (2016). *Hükümet Üzerine Birinci İnceleme*. (Çev. F. Bakırcı). İstanbul: İmaj Yayıncılık. (Eserin orijinali 1689'da yayımlandı), 12-35.
- Luhmann, N. ve Behnke, K. (1994). The modernity of science. *New German Critique*, (61), 9-23.
- Lyotard, J. (1998). *Postmodern durum*. (Çev. A. Çiğdem). Ankara: Vadi Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı), 15-105.
- MacRae, D. (1985). *Weber*. (Çev. N. Vergin). İstanbul: Alfa Yayınları. (Eserin orijinali 1973'de yayımlandı), 15-45.
- Marx, K. ve Engels, F. (2003). *Komünist parti manifestosu*. (Çev. Eriş Yayınları) Ankara: Eriş.
- Marx, K. (2004). *Kapital cilt I*. (Çev. A. Bilgi). Ankara: Sol Yayınları. (Eserin orijinali 1867'de yayımlandı), 21-98.
- Marx, K. (2010). *İktisat üzerine*. (Çev. R. Freedman, ve A. Çakıroğlu.) İstanbul: Belge Yayınları. (Eserin orijinali 1962'de yayımlandı), 3-28.
- McNeal, J. (1987). From savers to spenders: how children became a consumer market. *Center For Media Literacy*, 31(4), 391-396.

- Miller , H. ve Fox, C. (2006). *Postmodern public administration*. New York: New York Press, 15-35.
- Mumford, E. (2000). *The ciam discourse on urbanism 1928 1960*. Cambridge: The MIT Press, 35-45.
- Murphy, J. (2000). *Postmodern sosyal analiz ve postmodern eleştiri*. (Çev. H. Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları, 25-55.
- Murray, R. (1975). *The internationalization of capital and the nation state*. Middlesex: Penguin Books, 107-134.
- Mutlu, O. (2005). Arzunun devrimi ve medya. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 38-41.
- Müller-Rommel , F. (1989). *Green politics and alternative lists under cross-national perspective*. New York: Routledge. 5-19.
- Nelson, A. (1995). The planning of exurban america: lessons from frank lloyd wright's broadacre city. *Journal of Architectural and Planning Research*, 12(4), 337-356.
- Niray, N. (2002). Tarihsel süreç içerisinde kentleşme olgusu ve muğla örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 1-27.
- Oğuz, Ş. (2006). *Sermayenin uluslararasılaşması sürecinde mekânsal farklılaşmalar ve devletin dönüşümü*. Ankara: Dipnot Yayınları, 1-26.
- Öktem, B. (2006). Neoliberal küreselleşmenin kentlerde inşası: akp'nin küresel kent söylemi ve istanbul'un kentsel dönüşüm projeleri. *Planlama Dergisi*, (2), 53-63.
- Özatağan, G. (2012). *Kent Bölgeye Dönüşümün Dinamikleri: İzmir'de Sanayinin Mekânsal Organizasyonunda Yaşanan Değişimin Kent Bölge Oluşumuna Katkısı*. 3.Kentsel Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, İzmir: KBAM, 157-180.
- Özbek, Ç. (2008). Madonna'nın feminizmi: postmodernbir kimlik sorunsalı. *Toplum ve Demokrasi Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 91-106.
- Özcan, B. (2011). Hedonizm ve kimlik temeline dayalı postmodern tüketim yaklaşımı. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 119-130.
- Özdemir, N. ve Doğrusoy, İ. (2016). Kapalı konut sitelerinin kamusal açık alanlar açısından oluşturduğu problemlerin insan-çevre ilişkileri bağlamında irdelenmesi. *Megaron*, 11(3), 359-371.
- Özsevgeç, Y. (2017). Postmodernizm üzerine. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), 136-142.
- Piccone, P. (1991). The crisis of liberalism and emergence of federal populism. *Telos*, 1991(89), 7-44.
- Postman, N. (2016). *Televizyon: öldüren eğlence*. (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1994'de yayımlandı), 4-95.

- Richert, E. (1998). Ebenezer howard and the garden city. *Journal of the American Planning Association*, 64(2), 125-127.
- Ringer, F. (2006). *Weber'in metodolojisi*. (Çev. M. Küçük). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı), 55-60.
- Ritzer, G. (2015). *Toplumun mcdonaldlaştırılması*. (Çev. E. Pilgin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2015'de yayımlandı), 1-170.
- Robinson, A. (1975). *Economics and new town*. London: Preager Publishers, 38.
- Roscoe, P. (2013). *Harcıyorum öyleyse varım*. (Çev. A. Çavdar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 2013'de yayımlandı), 1-65.
- Rosenau, P. M. (1998). *post-modernizm ve toplum bilimleri*. (Çev. T. Birkan). Ankara: Bilim ve Sanat/Ark Yayınları. (Eserin orijinali 1991'de yayımlandı), 1-55.
- Rousseau, J. (1999). *Toplum Sözleşmesi*. (Çev. V. Günyol). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1762'de yayımlandı), 20-102.
- Saklı, A. R. (2013). Fordizim'den esnek üretim rejimine dönüşümün kamu yönetimi üzerindeki etkileri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 107-131.
- Sarıbay, A. Y. (2000). *Global bir bakışla politik sosyoloji*. Bursa: Alfa Yayıncılık, 25-38.
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de kentleşme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını, 1-37.
- Sennett, R. (2016). *Kamusal insanın çöküşü*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1977'de yayımlandı), 5-102.
- Sezen, S. (2003). *Türk kamu yönetiminde kurullar*. Ankara: TODAİE Yayınları, 55-58.
- Smith, A. (2016). *Ulusların Zenginliği*. (Çev. H. Derin). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Eserin orijinali 1977'de yayımlandı)
- Simmel, G. (1978). *The philosophy of money*. New York: Routledge and Kegan Paul LTD, 3-15.
- Simmel, G. (2006). *Modern kültürde çatışma*. (Çev. T. Bora ve N. Kalaycı). İstanbul: İletişim Yayınları. (Eserin orijinali 1968'de yayımlandı), 1-108.
- Soja, E. (1990). *Postmodern geographies: the reassertion of space in critical social theory*. London: Biddles Ltd, 5-68.
- Solak, S. G. (2017). Mekân ve kimlik etkileşimi: kavramsal ve kurumsal bir bakış. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 13-37.
- Sombart, W. (2008). *Burjuva: modern ekonomi dönemine ait insanın ahlaki ve entelektüel tarihine katkı*. (Çev. O. Adanır). Ankara: Doğu Batı Yayınları. (Eserin orijinali 1998'de yayımlandı), 28-38.
- Soper, K. (2008). Alternative hedonism, cultural theory and the role of aesthetic revisioning. *Cultural Studies*, 22(5), 567-587.

- Sönmez , S. (1994). *Kriz, devlet müdahalesi ve özelleştirme*. Ankara: Bağlam Yayınları, 37-46.
- Sönmez, S. (2012). Postmodern dönemde farklılığın kutsanması ve toplumun parçacıllaştırılması: “öteki” ve “ötekileştirme. *Sosyoloji Derneği, Türkiye Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15(2), 78-99.
- Süleymanov, E. (2004). Ekonomik ve sosyo-kültürel değişim süreci içerisinde azerbaycan toplumunun bazı meseleleri. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, (29), 50-54.
- Şaylan, G. (2002). *Postmodernizm*. Ankara: İmge Yayınevi, 1-15.
- Şengöz, N., & Özdemir, G. (2016). Temel bileşenler analizi ve k-ortalama kümeleme yönteminin birlikte kullanımı: bir örnek uygulama. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 85-94.
- Şengül, H. (2001). *Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar*. İstanbul: Demokrasi Kitaplığı, WALD Yayını, 1-58.
- Şenkal, Y. (2016). Feminist kuramlar bağlamında reklamda kadın imgesine bakış. *ABMYO Dergisi*, (42), 91-114.
- Tankut, G. (1988). Ankara'nın Başkent Olma Süreci. *ODTÜ MFD*, 8(2), 93-104.
- Tankut, G., Çalışkan, O., Lenent, T. ve Zorlu, F. (2002). Kentler. *Yeni Ufuklara-Bilim ve Teknik Dergisi*, 12, 1-15.
- Tatlıdil, H. (2002). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel analiz*. Ankara: Akademi Matbaası, 5-55.
- Tekeli , İ. (1980). *Türkiye’de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri; Türkiye’de İmar Planlaması*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Basımı, 42-108.
- Tekeli, İ. (1999). *Modernite aşılrken siyaset*. Ankara: İmge Kitapevi, 1-69.
- Tekeli, İ. (2009 a). *Kentsel arsa, altyapı ve kentsel hizmetler*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 5-105.
- Tekeli, İ. (2009 b). *Modernizm, modernite ve türkiye'nin kent planlama tarihi*. Ankara: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1-123.
- Tekeli, İ. (2010). *Endüstrinin arazi kullanımı kararlarında etken olan kurumsal çerçeve sanayi toplumu için sanayi yazıları*. İstanbul: Türk Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1-147.
- Tekeli, İ. (2014). *Modernite aşılrken kent planlaması*. Ankara: İmge Yayınevi, 12-108.
- Tryfos, P. (2000). Methods for business analysis and forecasting: text and cases. *The American Statistician*, (54), 1-15.
- Tunalı, İ. (2009). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Altın Kitaplar, 68.

- Turner, B. (1991). *Max Weber ve İslam*. (Çev.Y. Aktay). Ankara: Vadi Yayınları. (Eserin orijinali 1991’de yayımlandı), 2-68.
- Türkdoğan, O. (1981). *Endüstri sosyolojisi, türkiye'nin endüstrileşmesi :dün-bugün-yarın*. Ankara: Töre Devlet Yayınevi, 1-5.
- Uğuz, H. ve Saygılı, R. (2016). Küresel dünyada ulus devlet. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve idari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (32), 128-146.
- Uluğ, H. (2004). Yeni başkentler, tasarım ve siyasi iktidar. *Planlama Dergisi*, (1), 39-57.
- Urry, J. (1995). *Örgütlü Kapitalizmin Sonu,Yeni Zamanlar*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1995’de yayımlandı), 1-3.
- Urry, J. (1999). *Mekanları Tüketmek*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Eserin orijinali 1999’da yayımlandı), 1-138.
- Ünder , H. (1996). *Çevre felsefesi*. Ankara: Doruk Yayınları, 28-32.
- Vennhoven , R. (2003). Hedonism and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 4(4), 437–457.
- Wallerstein, I. (1992). *Tarihsel Kapitalizm ve Kapitalist Uygarlık*. (Çev. N. Alpay). İstanbul: Metis Yayınevi. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı), 1-113.
- Weber, M. (1961). *Genel ekonomik tarih*. New York: Dover Publications, 5-35.
- Weber, M. (2000). *Ekonomi ve Toplum*. İstanbul: Yarı Yayınları. (Eserin orijinali 1992’de yayımlandı), 1-113.
- Weber, M. (2016). *Protestan ahlakı ve kapitalizmin ruhu*. (Çev. G. Alpaslan). İstanbul: Maviçatı Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı), 1-113.
- West, D. (1998). *Kıta avrupalı felsefesine giriş*. (Çev. A. Cevizci). İstanbul: Paradigma Yayınları. (Eserin orijinali 1998’de yayımlandı), 32-85.
- Yanıklar, C. (2018). Postmodern tüketim, tüketim kültürü ve toplumsal kimliğin inşası. *KOSBED*, 231-252.
- Yıldırım, M. (2010). Modernizm, postmodernizm ve kamu yönetimi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 704-719.
- Yıldırım, C. (2016). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitapevi, 152.
- Zabunoğlu, H. G. (2018). Günümüzde ulus-devlet. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 13(1), 535-559.
- Zengingönül, O. (2012). *Küresel put: tüketim ekonomisi yeni sapkınlık: sosyal bilinç*. İstanbul: Nobel, 1-102.

EK-1. SEGE kriter karşılaştırılması

Kriterler	1996 SEGE Çalışması	2004 SEGE Çalışması	2011 SEGE Çalışması	2017 SEGE Çalışması
Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Mali Kurumlar İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Sanayi, Ticari ve Turizm Kredileri Miktarı	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Belediye Gelirleri	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	Var	Var	Var	Var
Fert Başına Gelir ve Kurumlar Vergisi Miktarı	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	Var	Var	Yok	Yok
Banka Şube Sayısı	Var	Var	Yok	Yok
İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı	Var	Var	Var	Yok
Fert Başına Banka Mevduatı	Var	Var	Var	Var
Fert Başına İhracat Miktarı	Var	Var	Var	Var
Fert Başına İthalat Miktarı	Var	Yok	Yok	Yok
Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	Var	Var	Yok	Yok
İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	Var	Var	Yok	Yok
İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	Var	Var	Yok	Yok
İmalat Sanayi Kurulu Güç Kapasite Miktarı	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi	Var	Var	Var	Var
Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri	Var	Var	Yok	Yok
On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	Var	Var	Var	Var
On Bin Kişiye Düşen Motorlu Taşıt Sayısı	Var	Var	Yok	Yok
Fert Başına Elektrik Tüketimi	Var	Var	Var	Var
Fert Başına Telefon Kontör Değeri	Var	Var	Yok	Yok
On Bin Kişiye Düşen FAKS Sayısı	Var	Yok	Yok	Yok
Nüfus Yoğunluğu	Var	Var	Var	Var
Doğurganlık Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	Var	Var	Yok	Yok
Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14 yaş)	Yok	Yok	Var	Yok
Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49 yaş)	Yok	Yok	Var	Var
Net Göç Hızı	Yok	Yok	Var	Var
Yıllık Net Göç Oranı	Var	Var	Var	Var
Şehirleşme Oranı	Var	Var	Var	Var
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	Var	Var	Yok	Yok
Toplam Nüfus	Var	Var	Var	Var
Okur-Yazar Nüfus Oranı	Var	Var	Var	Var
Okur-Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusa Oranı	Var	Var	Var	Yok
Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	Var	Var	Var	Var
İlkokullar Okullaşma Oranı	Var	Var	Var	Var
Ortaokul Okullaşma Oranı	Var	Var	Var	Var
Liseler Okullaşma Oranı	Var	Var	Var	Var
Bebek Ölüm Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	Var	Var	Var	Var
Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	Var	Var	Var	Var
Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	Var	Var	Var	Var
Yüzbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	Var	Var	Var	Var
Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	Var	Yok	Yok	Yok
Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	Var	Yok	Yok	Yok
Borulu Su tesisatı Bulunan Daire Sayı	Yok	Var	Yok	Yok
Daire Sayısı	Var	Yok	Yok	Yok
Su tesisatı bulunan Daire Oranı	Var	Yok	Yok	Yok
Şehirsel Nüfus Başına Konut Alanı	Var	Yok	Yok	Yok
Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	Var	Var	Yok	Yok
Yeterli İçme Suyu Göttürülen Nüfus Oranı	Var	Var	Yok	Yok
TCK Asfalt Yol Oranı	Var	Var	Yok	Yok
İşsizlik Oranı	Yok	Yok	Var	Var
İşgücüne Katılma Oranı	Yok	Yok	Var	Var

EK-1. (devam) SEGE kriter karşılaştırılması

Çalışma Çağındaki Nüfusun (15 - 64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı	Yok	Yok	Var	Var
İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Ortalama Günlük Kazanç	Yok	Yok	Var	Var
Ortalama Günlük Kazanç - Kadın	Yok	Yok	Var	Var
İstihdam Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı	Yok	Yok	Var	Var
İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı	Var	Var	Var	Var
İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Organize Sanayi Bölgesinde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı	Yok	Yok	Var	Var
Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı	Yok	Yok	Var	Var
Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı	Yok	Yok	Var	Var
On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Kırsal Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri	Var	Var	Var	Var
Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı	Yok	Yok	Var	Var
Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı	Var	Var	Var	Var
Hane Başına Genişbant Abone Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değerleri	Yok	Yok	Var	Var
Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçüme Oranı	Yok	Yok	Var	Var
İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı	Var	Var	Var	Var
Yeşil Kart Sahibi Nüfusun İl Nüfusuna Oranı	Var	Var	Var	Var
Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	Yok	Yok	Var	Var
Sosyal Güvenlik Kapsamı Dışında Kalan Nüfusun Toplam Nüfusa Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri	Yok	Yok	Var	Var
Kükürtdioksit (SO2) Ortalama Değeri	Yok	Yok	Var	Yok
On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	Var	Var	Var	Var
Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	Var	Var	Var	Var
Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	Yok	Yok	Var	Var
Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı	Yok	Yok	Var	Var
İlin En Yakın Havaalanı Uzaklığı	Yok	Yok	Var	Yok
Kırsal Kesim Asfalt-Köy Yol Oranı	Yok	Yok	Var	Var

EK-2. Gösterge setinde kullanılan veriler

İller	(M) Seçimlere Katılım Oranı 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	(M) İstihdamda Lise Altı Mezun Oranı	(M) Devlet Tarafından Yapılan Konut Sayısının Toplam Konut Sayısına Oranı	(M) Devlet Hastahanelerinin Toplam Hastahanelere Oranı
Adana	86,14	51,83	6,30	48,38
Adıyaman	86,49	59,09	8,60	83,33
Afyonkarahisar	90,59	58,62	7,10	86,36
Ağrı	78,68	59,09	10,20	80,00
Aksaray	86,99	57,33	4,40	77,77
Amasya	91,50	55,81	6,00	100,00
Ankara	89,44	38,03	4,40	57,47
Antalya	87,36	51,49	1,20	37,77
Ardahan	84,84	59,09	8,90	100,00
Artvin	87,69	54,80	7,40	100,00
Aydın	89,01	57,27	1,30	68,18
Balıkesir	90,81	54,34	1,80	84,61
Bartın	87,59	55,03	6,10	100,00
Batman	85,72	56,28	25,50	54,54
Bayburt	86,22	50,27	12,40	100,00
Bilecik	90,88	47,98	10,00	100,00
Bingöl	81,35	50,14	17,20	87,50
Bitlis	83,54	61,79	16,20	87,50
Bolu	89,78	51,13	7,60	83,33
Burdur	90,20	51,49	3,80	87,50
Bursa	89,85	47,98	3,30	53,65
Çanakkale	91,22	54,34	3,00	85,71
Çankırı	88,19	59,01	11,60	88,88
Çorum	91,14	55,81	3,90	87,50
Denizli	91,27	57,27	2,20	60,86
Diyarbakır	83,80	58,86	15,40	68,00
Düzce	91,33	51,13	8,80	87,50
Edirne	88,61	53,95	5,20	72,72
Elazığ	85,07	50,14	5,10	72,72
Erzincan	90,27	50,27	24,80	90,00
Erzurum	87,35	50,27	11,20	95,65
Eskişehir	89,10	47,98	2,40	71,42
Gaziantep	85,58	59,70	10,70	33,33
Giresun	86,84	54,80	9,80	88,23
Gümüşhane	80,19	54,80	9,10	100,00
Hakkari	83,44	61,79	16,90	100,00
Hatay	88,90	58,00	2,60	50,00
İğdır	78,00	59,09	5,20	75,00
İsparta	89,28	51,49	4,40	73,33
İstanbul	88,11	46,64	4,40	29,41
İzmir	89,27	57,27	78,90	53,44
Kahramanmaraş	89,51	58,00	4,80	57,89
Karabük	87,98	55,03	14,40	83,33
Karaman	90,39	62,81	6,60	66,66
Kars	81,24	59,09	11,10	100,00
Kastamonu	87,24	59,01	4,50	88,23
Kayseri	90,77	54,69	12,40	52,00
Kırıkkale	87,64	57,33	8,20	100,00
Kırklareli	90,39	53,95	2,10	75,00
Kırşehir	86,64	57,33	6,40	55,55
Kilis	87,76	59,70	11,10	80,00
Kocaeli	89,84	51,13	4,70	40,74
Konya	89,25	62,81	5,50	71,11
Kütahya	91,41	58,62	7,00	90,90
Malatya	87,72	50,14	6,70	56,25
Manisa	91,30	58,62	2,50	67,85
Mardin	84,23	56,28	5,20	75,00
Mersin	88,55	51,83	2,40	48,00
Muğla	88,72	57,27	11,50	91,66
Muş	82,94	61,79	9,20	85,71
Nevşehir	89,85	57,33	6,30	75,00
Niğde	87,83	57,33	10,50	87,50
Ordu	86,79	54,80	3,60	70,58
Osmaniye	86,35	58,00	3,90	40,00

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Rize	88,04	54,80	13,40	90,00
Sakarya	90,38	51,13	3,50	66,66
Samsun	88,51	55,81	2,90	62,96
Siirt	84,34	56,28	15,50	70,00
Sinop	87,65	59,01	7,70	66,66
Sivas	89,84	54,01	5,00	100,00
Şanlı Urfa	81,49	59,86	17,70	100,00
Şırnak	87,07	56,28	29,20	90,00
Tekirdağ	89,25	53,95	2,00	57,89
Tokat	90,33	55,81	5,10	93,33
Trabzon	87,36	54,80	4,11	85,71
Tunceli	86,36	50,14	13,30	100,00
Uşak	91,10	58,62	3,40	75,00
Van	83,10	61,79	20,70	76,92
Yalova	87,07	51,13	2,40	57,14
Yozgat	86,43	54,69	7,60	93,75
Zonguldak	87,91	55,03	6,80	75,00
İller	(M) Devlet Okulu Sayısının Toplam Okula Oranı	(M) Onbin Kişiye Düşen Otomobil Sayısı	(M) Azınlık İbadethanelerinin Olmadığı Kentler	(M) Sendikalaşma Oranı
Adana	93,78	0,88	1	11,10
Adıyaman	98,46	0,66	0	15,77
Afyonkarahisar	97,37	1,21	0	12,20
Ağrı	99,30	0,27	0	18,03
Aksaray	97,00	0,90	0	16,88
Amasya	93,07	1,63	0	15,89
Ankara	77,06	0,97	1	13,92
Antalya	86,78	1,75	0	8,52
Ardahan	100,00	0,39	0	28,54
Artvin	100,00	1,89	0	19,66
Aydın	92,05	1,69	0	11,04
Balıkesir	94,14	2,37	0	12,52
Bartın	96,04	0,79	0	13,56
Batman	97,47	0,14	0	12,45
Bayburt	98,00	0,41	0	20,20
Bilecik	98,79	1,80	0	21,37
Bingöl	80,79	0,19	0	16,59
Bitlis	99,50	0,47	0	18,91
Bolu	93,33	1,12	0	15,65
Burdur	97,79	2,01	0	14,45
Bursa	84,43	1,05	1	16,53
Çanakkale	93,92	2,10	1	15,41
Çankırı	97,64	0,95	0	19,48
Çorum	96,55	1,20	0	13,28
Denizli	91,69	2,38	0	6,24
Diyarbakır	95,51	0,20	1	12,87
Düzce	94,36	0,96	0	16,33
Edirne	93,63	1,57	0	15,28
Elazığ	95,33	0,68	0	16,55
Erzincan	96,12	0,74	0	21,33
Erzurum	98,48	0,59	0	21,81
Eskişehir	90,86	1,22	0	24,33
Gaziantep	94,09	0,56	0	8,19
Giresun	98,38	1,27	0	12,49
Gümüşhane	98,34	0,79	0	22,86
Hakkari	99,24	0,12	0	13,92
Hatay	94,96	1,40	1	13,18
Iğdır	98,11	0,19	0	15,52
Isparta	96,42	1,30	0	16,43
İstanbul	71,79	0,79	1	8,98
İzmir	83,87	1,09	1	12,62
Kahramanmaraş	96,26	0,84	0	13,35
Karabük	93,96	1,31	0	21,47
Karaman	95,05	0,78	0	15,09
Kars	98,85	0,43	0	22,42
Kastamonu	97,35	1,74	0	15,40
Kayseri	94,17	1,03	1	19,22

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Kırıkkale	87,55	0,23	0	22,63
Kırklareli	94,69	1,21	1	20,30
Kırşehir	94,49	1,62	0	27,55
Kilis	98,22	1,38	0	10,51
Kocaeli	90,20	1,02	0	18,95
Konya	94,40	1,11	0	11,97
Kütahya	93,44	1,65	0	24,67
Malatya	93,31	0,62	0	16,12
Manisa	94,30	2,19	0	16,24
Mardin	98,21	0,55	1	8,60
Mersin	88,15	1,12	0	9,99
Muğla	89,66	5,44	0	11,33
Muş	100,00	0,20	0	15,92
Nevşehir	96,15	1,49	0	10,21
Niğde	98,70	0,85	0	16,32
Ordu	95,85	1,41	0	10,68
Osmaniye	93,48	1,24	0	9,40
Rize	95,51	0,97	0	24,98
Sakarya	91,83	2,24	0	14,73
Samsun	91,78	1,02	0	12,66
Siirt	99,00	2,39	0	14,72
Sinop	98,17	0,45	0	14,59
Sivas	97,22	0,35	0	18,61
Şanlı Urfa	97,63	0,00	0	15,85
Şırnak	98,47	6,85	0	8,71
Tekirdağ	89,86	2,63	0	19,85
Tokat	96,88	1,69	0	18,51
Trabzon	94,28	1,35	0	13,06
Tunceli	96,34	0,38	0	23,17
Uşak	97,91	1,10	0	10,98
Van	98,84	0,24	0	19,28
Yalova	86,72	1,02	0	7,83
Yozgat	98,42	1,96	0	24,61
Zonguldak	96,76	3,24	0	26,23
İller	(M) Meslek Odası Sayıları	(M) Cumhuriyet Döneminde Planlanmış Kentler	(M) Sektörel Dağılım Sanayi	(M) Temel Tüketim
Adana	2,80	1	21,50	66,00
Adıyaman	0,75	0	30,30	72,20
Afyonkarahisar	1,21	1	27,70	65,50
Ağrı	0,46	0	12,00	66,90
Aksaray	0,65	1	19,40	69,00
Amasya	0,91	0	17,20	69,20
Ankara	3,75	1	21,20	67,60
Antalya	2,44	1	14,40	67,20
Ardahan	0,10	0	12,00	66,90
Artvin	0,59	0	13,60	66,00
Aydın	2,84	0	19,40	65,60
Balıkesir	2,90	1	19,40	67,90
Bartın	0,33	0	21,40	67,20
Batman	0,20	0	18,70	67,10
Bayburt	0,20	0	9,70	67,30
Bilecik	0,42	0	39,50	63,80
Bingöl	0,23	0	16,60	67,50
Bitlis	0,39	1	16,60	66,80
Bolu	0,85	1	35,40	64,90
Burdur	0,85	0	14,40	67,20
Bursa	3,42	1	39,50	63,80
Çanakkale	1,08	0	19,40	67,90
Çankırı	0,46	1	15,90	70,70
Çorum	1,34	1	17,20	69,20
Denizli	2,22	1	19,40	65,60
Diyarbakır	1,37	1	15,50	67,30
Düzce	0,88	1	35,40	64,90
Edirne	1,11	1	33,90	64,90
Elazığ	0,85	0	16,60	67,50
Erzincan	0,62	1	9,70	67,30

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Erzurum	1,27	1	9,70	67,30
Eskişehir	1,17	0	39,50	63,80
Gaziantep	2,54	1	30,30	72,20
Giresun	1,08	1	13,60	66,00
Gümüşhane	0,42	0	13,60	66,00
Hakkari	0,16	0	16,60	66,80
Hatay	2,28	0	24,00	70,00
İğdır	0,23	0	12,00	66,90
Isparta	0,91	0	14,40	67,20
İstanbul	5,31	1	31,80	68,20
İzmir	4,20	1	31,00	67,00
Kahramanmaraş	1,30	1	24,00	70,00
Karabük	0,49	0	21,40	67,20
Karaman	0,52	0	27,00	66,00
Kars	0,52	0	12,00	66,90
Kastamonu	1,24	0	15,90	70,70
Kayseri	1,37	1	27,20	69,50
Kırıkkale	0,49	0	19,40	69,00
Kırklareli	0,91	0	33,90	64,90
Kırşehir	0,62	0	19,40	69,00
Kilis	0,46	0	30,30	72,20
Kocaeli	1,66	0	35,40	64,90
Konya	2,74	1	27,00	66,00
Kütahya	1,56	1	27,70	65,50
Malatya	1,27	1	16,60	67,50
Manisa	3,06	1	27,70	65,50
Mardin	0,68	0	18,70	67,10
Mersin	2,35	1	21,50	66,00
Muğla	1,14	1	19,40	65,60
Muş	0,20	0	16,60	66,80
Nevşehir	0,78	0	19,40	69,00
Niğde	0,91	1	19,40	69,00
Ordu	1,43	0	13,60	66,00
Osmaniye	0,98	0	24,00	70,00
Rize	0,85	0	13,60	66,00
Sakarya	2,18	0	35,40	64,90
Samsun	2,31	1	17,20	69,20
Siirt	0,42	0	18,70	67,10
Sinop	0,52	1	15,90	70,70
Sivas	1,08	1	27,20	69,50
Şanlı Urfa	1,89	1	15,50	67,30
Şırnak	0,29	0	18,70	67,10
Tekirdağ	1,11	1	33,90	64,90
Tokat	1,11	1	17,20	69,20
Trabzon	1,60	1	13,60	66,00
Tunceli	0,16	0	16,60	67,50
Uşak	0,91	0	27,70	65,50
Van	0,62	0	16,60	66,80
Yalova	0,55	0	35,40	64,90
Yozgat	1,01	0	27,20	69,50
Zonguldak	0,91	1	21,40	67,20
İller	(P) Sektörel Dağılım(Hizmetler)	(P) Lüks Tüketim Oranı	(P) Kaba İntihar Hızı	(P) Türkiye'de Femen Protestosu Yapılan İller
Adana	58,70	7,70	4,55	0
Adıyaman	52,10	5,50	2,74	0
Afyonkarahisar	42,20	8,20	4,02	0
Ağrı	33,20	9,60	3,72	0
Aksaray	55,60	7,90	3,19	0
Amasya	44,30	6,40	2,70	0
Ankara	75,30	7,00	3,60	0
Antalya	67,50	6,90	4,43	0
Ardahan	33,20	9,60	6,12	0
Artvin	40,90	6,10	2,35	0
Aydın	54,10	7,00	6,70	0
Balıkesir	53,10	8,30	4,69	0
Bartın	48,10	6,90	5,09	0

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Batman	68,30	7,20	4,56	0
Bayburt	58,30	7,90	2,46	0
Bilecik	49,30	8,00	4,04	0
Bingöl	50,30	5,80	2,89	0
Bitlis	43,70	7,80	4,63	0
Bolu	51,30	6,90	3,58	0
Burdur	67,50	6,90	8,23	0
Bursa	49,30	8,00	3,98	0
Çanakkale	53,10	8,30	3,55	0
Çankırı	44,60	6,90	3,48	0
Çorum	44,30	6,40	4,32	0
Denizli	54,10	7,00	4,98	0
Diyarbakır	47,00	5,80	3,38	0
Düzce	51,30	6,90	3,66	0
Edirne	50,10	8,20	4,89	0
Elazığ	50,30	5,80	3,05	0
Erzincan	58,30	7,90	2,57	0
Erzurum	58,30	7,90	4,32	0
Eskişehir	49,30	8,00	4,62	0
Gaziantep	52,10	5,50	2,58	0
Giresun	40,90	6,10	2,24	0
Gümüşhane	40,90	6,10	1,80	0
Hakkari	43,70	7,80	2,85	0
Hatay	54,80	5,80	2,70	0
Iğdır	33,20	9,60	5,61	0
Isparta	67,50	6,90	7,77	0
İstanbul	67,00	6,80	2,88	1
İzmir	59,70	7,90	4,95	1
Kahramanmaraş	54,80	5,80	3,70	0
Karabük	48,10	6,90	4,06	0
Karaman	47,00	7,20	6,02	0
Kars	33,20	9,60	4,86	0
Kastamonu	44,60	6,90	4,76	0
Kayseri	51,30	7,20	5,71	0
Kırıkkale	55,60	7,90	4,30	0
Kırklareli	50,10	8,20	3,18	0
Kırşehir	55,60	7,90	5,86	0
Kilis	52,10	5,50	5,88	0
Kocaeli	51,30	6,90	2,53	0
Konya	47,00	7,20	4,38	0
Kütahya	42,20	8,20	3,65	0
Malatya	50,30	5,80	2,78	0
Manisa	42,20	8,20	5,07	0
Mardin	68,30	7,20	2,81	0
Mersin	58,70	7,70	4,27	0
Muğla	54,10	7,00	7,76	0
Muş	43,70	7,80	5,17	0
Nevşehir	55,60	7,90	3,05	0
Niğde	55,60	7,90	4,46	0
Ordu	40,90	6,10	4,23	0
Osmaniye	54,80	5,80	1,69	0
Rize	40,90	6,10	2,94	0
Sakarya	51,30	6,90	2,40	0
Samsun	44,30	6,40	3,93	0
Siirt	68,30	7,20	2,78	0
Sinop	44,60	6,90	2,74	0
Sivas	51,30	7,20	7,02	0
Şanlı Urfa	47,00	5,80	3,50	0
Şırnak	68,30	7,20	6,31	0
Tekirdağ	50,10	8,20	4,91	0
Tokat	44,30	6,40	5,43	0
Trabzon	40,90	6,10	3,14	0
Tunceli	50,30	5,80	7,03	0
Uşak	42,20	8,20	5,19	0
Van	43,70	7,80	4,48	0
Yalova	51,30	6,90	3,51	0
Yozgat	51,30	7,20	4,74	0
Zonguldak	48,10	6,90	4,35	0

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

İller	(P) Türkiye’de Lgbti Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	(P) Türkiye’de Greenpeace Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	(P) Türkiye’de Yeşil Parti Temsilciliklerinin Bulunduğu İller	(P) Türkiye’de Moda Haftası Yapılan İller	(P) Kaba Boşanma Hızı 2019
Adana	1	0	1	0	2,13
Adıyaman	0	0	0	0	0,98
Afyonkarahisar	0	0	0	0	1,61
Ağrı	0	0	0	0	0,48
Aksaray	0	0	0	0	1,94
Amasya	0	0	0	0	1,32
Ankara	1	0	1	1	2,38
Antalya	1	1	1	0	2,88
Ardahan	0	0	0	0	0,78
Artvin	0	0	0	0	1,24
Aydın	0	0	0	0	2,51
Balıkesir	0	0	0	0	2,42
Bartın	0	0	0	0	1,90
Batman	0	0	0	0	0,45
Bayburt	0	0	0	0	0,72
Bilecik	0	0	0	0	1,62
Bingöl	0	0	0	0	0,57
Bitlis	0	0	0	0	0,36
Bolu	0	0	0	0	1,68
Burdur	0	0	0	0	1,63
Bursa	1	0	1	1	1,96
Çanakkale	1	0	0	0	1,98
Çankırı	0	0	0	0	1,25
Çorum	1	0	0	0	1,65
Denizli	0	0	0	0	2,52
Diyarbakır	1	0	0	0	0,71
Düzce	0	0	0	0	1,91
Edirne	0	0	0	0	2,04
Elazığ	0	0	0	0	1,28
Erzincan	0	0	0	0	1,46
Erzurum	0	0	0	0	0,81
Eskişehir	1	1	0	0	2,33
Gaziantep	1	0	0	0	1,55
Giresun	0	0	0	0	1,58
Gümüşhane	0	0	0	0	0,61
Hakkari	0	0	0	0	0,25
Hatay	0	0	0	0	1,80
İğdır	0	0	0	0	1,26
İsparta	0	0	0	0	1,76
İstanbul	1	1	1	1	2,13
İzmir	1	1	1	1	2,95
Kahramanmaraş	0	0	0	0	1,81
Karabük	0	0	0	0	1,90
Karaman	0	0	0	0	2,40
Kars	1	0	0	0	0,67
Kastamonu	0	0	0	0	1,20
Kayseri	0	0	0	0	1,86
Kırıkkale	0	0	0	0	1,26
Kırklareli	0	0	0	0	2,08
Kırşehir	0	0	0	0	2,03
Kilis	0	0	0	0	1,75
Kocaeli	1	1	0	0	2,18
Konya	0	0	0	0	1,72
Kütahya	0	0	0	0	1,61
Malatya	1	0	0	0	1,68
Manisa	1	0	0	0	2,03
Mardin	0	0	0	0	0,53
Mersin	1	0	0	0	2,41
Muğla	0	0	0	0	2,71
Muş	0	0	0	0	0,33
Nevşehir	0	0	0	0	1,90
Niğde	0	0	0	0	1,40
Ordu	0	0	0	0	1,34
Osmaniye	0	0	0	0	1,65

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Rize	0	0	0	0	0,99
Sakarya	0	0	0	0	1,79
Samsun	0	0	0	0	1,68
Siirt	0	0	0	0	0,69
Sinop	0	0	0	0	0,33
Sivas	0	0	0	0	1,84
Şanlı Urfa	0	0	0	0	0,35
Şırnak	0	0	0	0	1,35
Tekirdağ	0	0	0	0	2,34
Tokat	0	0	0	0	1,33
Trabzon	1	0	0	0	1,00
Tunceli	1	0	0	0	1,64
Uşak	0	0	0	0	2,34
Van	0	0	0	0	0,52
Yalova	0	0	0	0	2,07
Yozgat	0	0	0	0	1,39
Zonguldak	0	0	0	0	2,05
İller	(P) Kentsel Nüfus Oranı	(P) On Bin Kişiye Düşen Belediye Bütçesi Tl	(P) 10.000 Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	(P) Yüksek Öğretim İstihdama Oranı	(P) 10.000 Kişiye Düşen Sinema Sayısı
Adana	55,67	2,09	16,63	22,00	1,37
Adıyaman	49,31	0,47	0,00	18,00	0,39
Afyonkarahisar	42,07	0,73	4,01	18,80	0,63
Ağrı	28,18	0,38	0,00	10,00	0,21
Aksaray	72,45	0,38	2,87	19,50	0,28
Amasya	44,65	0,31	1,15	17,00	0,35
Ankara	91700,00	9,21	43,01	35,70	7,95
Antalya	55,57	3,27	26,38	24,80	4,06
Ardahan	43,54	0,13	0,00	10,00	0,00
Artvin	20,59	0,22	1,15	19,50	0,18
Aydın	26,45	1,14	0,02	21,00	1,37
Balıkesir	29,66	1,42	0,10	22,00	1,86
Bartın	78,57	0,17	0,00	19,50	0,14
Batman	75,73	0,49	0,00	19,20	0,39
Bayburt	81,06	0,11	0,00	22,00	0,04
Bilecik	35,79	0,24	0,09	24,90	0,14
Bingöl	58,91	0,26	0,00	21,00	0,25
Bitlis	20,31	0,24	0,00	13,00	0,07
Bolu	67,18	0,34	0,03	22,00	0,74
Burdur	42,53	0,29	0,01	24,80	0,14
Bursa	65,45	3,45	0,64	24,90	3,15
Çanakkale	34,05	0,65	0,02	22,00	0,42
Çankırı	49,99	0,23	0,01	17,70	0,21
Çorum	55,99	0,50	0,01	17,00	0,67
Denizli	63,42	1,12	0,06	21,00	0,98
Diyarbakır	62,32	1,27	0,00	14,50	1,79
Düzce	63,09	0,30	0,07	22,00	0,46
Edirne	44,80	0,43	0,01	21,20	0,84
Elazığ	74,38	0,53	0,01	21,00	0,32
Erzincan	68,67	0,33	0,01	22,00	0,18
Erzurum	55,48	1,25	0,01	22,00	1,16
Eskişehir	88,30	1,06	0,11	24,90	1,09
Gaziantep	83,18	2,44	0,01	18,00	1,33
Giresun	30,97	0,39	0,01	19,50	0,42
Gümüşhane	34,28	0,18	0,00	19,50	0,07
Hakkari	28,00	0,28	0,00	13,00	0,04
Hatay	33,03	1,56	0,03	16,70	1,19
Iğdır	70,33	0,17	0,00	10,00	0,04
Isparta	59,43	0,47	0,03	24,80	0,60
İstanbul	100,00	24,15	0,00	29,80	31,55
İzmir	67,15	6,80	0,99	29,80	5,50
Kahramanmaraş	56,71	1,11	0,02	16,70	0,63
Karabük	53,78	0,23	0,01	19,50	0,42
Karaman	77,89	0,24	0,01	18,60	0,25
Kars	40,89	0,25	0,01	10,00	0,07
Kastamonu	40,21	0,46	0,01	17,70	0,35
Kayseri	68,78	1,50	0,01	20,90	1,44

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Kırıkkale	70,13	0,32	0,03	19,50	0,21
Kırklareli	28,48	0,35	0,06	21,20	0,63
Kırşehir	64,89	0,27	0,01	19,50	0,21
Kilis	82,84	0,13	0,01	18,00	0,14
Kocaeli	47,56	3,19	1,07	22,00	2,77
Konya	60,03	2,54	0,06	18,60	1,61
Kütahya	47,02	0,60	0,01	18,80	0,28
Malatya	78,03	0,75	0,01	21,00	0,70
Manisa	29,12	1,46	0,27	18,80	1,72
Mardin	21,24	0,57	0,01	19,20	0,63
Mersin	56,25	1,98	0,01	22,00	1,51
Muğla	11,70	1,29	0,04	21,00	1,58
Muş	47,78	0,31	0,00	13,00	0,11
Nevşehir	48,90	0,32	0,02	19,50	0,46
Niğde	63,14	0,35	0,01	19,50	0,18
Ordu	28,86	0,81	0,03	19,50	0,74
Osmaniye	49,86	0,43	0,00	16,70	0,21
Rize	42,95	0,39	0,01	19,50	0,53
Sakarya	26,84	0,90	0,18	22,00	1,47
Samsun	53,75	1,30	0,05	17,00	0,88
Siirt	51,07	0,30	0,00	19,20	0,18
Sinop	30,17	0,23	0,00	17,70	0,07
Sivas	59,68	0,69	0,02	20,90	0,60
Şanlı Urfa	47,34	0,44	0,00	14,50	0,91
Şırnak	17,75	1,24	0,00	19,20	0,00
Tekirdağ	19,33	0,52	0,45	21,20	1,23
Tokat	32,61	0,89	0,01	17,00	0,88
Trabzon	40,60	0,15	0,01	19,50	1,02
Tunceli	45,39	1,47	0,00	21,00	0,04
Uşak	69,24	0,37	0,03	18,80	0,60
Van	28,68	0,97	0,00	13,00	0,53
Yalova	55,01	0,35	0,02	22,00	0,46
Yozgat	25,23	0,39	0,01	20,90	0,46
Zonguldak	29,46	0,52	0,01	19,50	0,91
İller	(P) 10.000 Kişiye Düşen Otel Yatak Sayısı	(P) Kaba Evlenme Hızı	(P) 10.000 Kişiye Düşen Avım Sayısı	(P) Türkiye’de Lisanslı Lego Mağazası Bulunan İller	(P) Kaba Evlenme Hızı
Adana	0,68	6,78	0,57	0	6,78
Adıyaman	0,20	7,86	0,50	0	7,86
Afyonkarahisar	1,17	6,91	1,29	0	6,91
Ağrı	0,18	7,26	0,57	0	7,26
Aksaray	0,16	7,89	1,54	0	7,89
Amasya	0,08	5,89	0,91	0	5,89
Ankara	2,13	6,08	2,39	1	6,08
Antalya	37,93	6,74	2,45	0	6,74
Ardahan	0,07	5,73	0,00	0	5,73
Artvin	0,31	5,60	3,46	0	5,60
Aydın	1,50	6,57	2,86	0	6,57
Balıkesir	2,36	6,47	3,46	0	6,47
Bartın	0,39	5,75	0,00	0	5,75
Batman	0,12	6,91	0,50	0	6,91
Bayburt	0,03	5,19	0,00	0	5,19
Bilecik	0,08	5,68	1,38	0	5,68
Bingöl	0,04	6,67	1,10	0	6,67
Bitlis	0,12	6,51	0,88	0	6,51
Bolu	0,61	5,62	3,02	0	5,62
Burdur	0,07	5,70	0,00	0	5,70
Bursa	1,87	6,52	1,57	0	6,52
Çanakkale	1,42	5,89	2,33	0	5,89
Çankırı	0,10	5,64	1,45	0	5,64
Çorum	0,18	6,57	0,57	0	6,57
Denizli	0,54	6,60	1,82	0	6,60
Diyarbakır	0,39	6,62	1,07	0	6,62

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Düzce	0,30	6,28	0,79	0	6,28
Edirne	0,58	5,64	3,80	0	5,64
Elazığ	0,20	6,71	1,04	0	6,71
Erzincan	0,15	5,82	1,32	0	5,82
Erzurum	0,60	6,22	1,23	0	6,22
Eskişehir	0,34	6,20	1,79	0	6,20
Gaziantep	0,26	7,34	0,91	0	7,34
Giresun	0,23	5,47	1,38	0	5,47
Gümüşhane	0,08	4,45	0,00	0	4,45
Hakkari	0,07	6,17	0,00	0	6,17
Hatay	0,97	7,16	0,75	0	7,16
Iğdır	0,76	6,90	0,00	0	6,90
Isparta	0,27	5,95	1,41	0	5,95
İstanbul	12,69	6,53	2,58	1	6,53
İzmir	3,46	6,59	1,95	1	6,59
Kahramanmaraş	0,29	7,02	0,53	0	7,02
Karabük	0,21	5,74	3,77	0	5,74
Karaman	0,07	6,95	1,23	0	6,95
Kars	0,23	5,90	0,00	0	5,90
Kastamonu	0,14	5,25	0,82	0	5,25
Kayseri	0,38	6,82	2,01	0	6,82
Kırıkkale	0,05	7,77	2,17	0	7,77
Kırklareli	0,23	7,35	2,61	0	7,35
Kırşehir	0,08	5,86	0,00	0	5,86
Kilis	0,03	6,25	0,00	0	6,25
Kocaeli	0,91	6,47	1,63	0	6,47
Konya	0,81	7,00	0,85	0	7,00
Kütahya	0,35	6,01	1,07	0	6,01
Malatya	0,25	6,40	0,79	0	6,40
Manisa	0,56	6,66	1,07	0	6,66
Mardin	0,30	7,32	0,75	0	7,32
Mersin	2,28	6,89	1,19	0	6,89
Muğla	11,59	6,42	3,55	0	6,42
Muş	0,15	7,07	0,00	0	7,07
Nevşehir	1,62	7,14	2,11	0	7,14
Niğde	0,10	6,93	0,00	0	6,93
Ordu	0,30	5,95	0,79	0	5,95
Osmaniye	0,08	7,43	0,57	0	7,43
Rize	0,30	5,45	0,00	0	5,45
Sakarya	0,55	6,51	1,85	0	6,51
Samsun	0,35	6,29	1,85	0	6,29
Siirt	0,04	7,24	1,89	0	7,24
Sinop	0,26	6,30	0,00	0	6,30
Sivas	0,40	5,55	0,47	0	5,55
Şanlı Urfa	0,39	6,20	0,60	0	6,20
Şırnak	0,13	6,27	0,00	0	6,27
Tekirdağ	0,41	6,09	2,11	0	6,09
Tokat	0,11	5,91	0,50	0	5,91
Trabzon	0,89	5,99	1,16	0	5,99
Tunceli	0,02	4,93	0,00	0	4,93
Uşak	0,09	6,57	1,70	0	6,57
Van	0,42	7,10	0,53	0	7,10
Yalova	0,66	6,17	2,39	0	6,17
Yozgat	0,12	7,52	0,72	0	7,52
Zonguldak	0,14	6,06	2,07	0	6,06

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

İller	(P) 10.000 Kişiyeye Düşen Avm Sayısı	(P) Türkiye’de Lisanslı Lego Mağazası Bulunan İller	(P) On Bin Kişiyeye Düşen Estetik Salonu	(P) Dergi Ve Mağazin / Moda / Alışveriş Oranı	(P) Özel Okul Sayısının Toplam Okula Oranı
Adana	0,57	0	0,000	5,56	6,22
Adıyaman	0,50	0	0,000	4,76	1,54
Afyonkarahisar	1,29	0	0,000	9,52	2,63
Ağrı	0,57	0	0,000	12,00	0,70
Aksaray	1,54	0	0,000	0,00	3,00
Amasya	0,91	0	0,000	0,00	6,93
Ankara	2,39	1	25,000	1,25	22,94
Antalya	2,45	0	0,000	22,22	13,22
Ardahan	0,00	0	0,000	12,00	0,00
Artvin	3,46	0	0,000	0,00	0,00
Aydın	2,86	0	0,000	8,70	7,95
Balıkesir	3,46	0	0,000	15,38	7,86
Bartın	0,00	0	0,000	0,00	3,96
Batman	0,50	0	0,000	0,00	2,53
Bayburt	0,00	0	0,000	0,00	2,00
Bilecik	1,38	0	0,000	6,82	1,21
Bingöl	1,10	0	0,000	2,33	19,21
Bitlis	0,88	0	0,000	0,00	0,50
Bolu	3,02	0	0,000	2,02	6,67
Burdur	0,00	0	0,000	22,22	2,21
Bursa	1,57	0	0,000	6,82	15,57
Çanakkale	2,33	0	0,000	15,38	6,08
Çankırı	1,45	0	0,000	0,00	2,36
Çorum	0,57	0	0,000	0,00	3,45
Denizli	1,82	0	0,000	8,70	8,31
Diyarbakır	1,07	0	0,000	0,00	4,49
Düzce	0,79	0	0,000	2,02	5,64
Edirne	3,80	0	0,000	9,09	6,37
Elazığ	1,04	0	0,000	2,33	4,67
Erzincan	1,32	0	0,000	0,00	3,88
Erzurum	1,23	0	0,000	0,00	1,52
Eskişehir	1,79	0	0,000	6,82	9,14
Gaziantep	0,91	0	0,000	4,76	5,91
Giresun	1,38	0	0,000	0,00	1,62
Gümüşhane	0,00	0	0,000	0,00	1,66
Hakkari	0,00	0	0,000	0,00	0,76
Hatay	0,75	0	0,000	0,00	5,04
İğdır	0,00	0	0,000	12,00	1,89
İsparta	1,41	0	0,000	22,22	3,58
İstanbul	2,58	1	50,000	5,43	28,21
İzmir	1,95	1	25,000	5,65	16,13
Kahramanmaraş	0,53	0	0,000	0,00	3,74
Karabük	3,77	0	0,000	0,00	6,04
Karaman	1,23	0	0,000	3,33	4,95
Kars	0,00	0	0,000	12,00	1,15
Kastamonu	0,82	0	0,000	0,00	2,65
Kayseri	2,01	0	0,000	0,00	5,83
Kırıkkale	2,17	0	0,000	0,00	12,45
Kırklareli	2,61	0	0,000	9,09	5,31
Kırşehir	0,00	0	0,000	0,00	5,51
Kilis	0,00	0	0,000	4,76	1,78
Kocaeli	1,63	0	0,000	2,02	9,80
Konya	0,85	0	0,000	3,33	5,60
Kütahya	1,07	0	0,000	9,52	6,56
Malatya	0,79	0	0,000	2,33	6,69
Manisa	1,07	0	0,000	9,52	5,70
Mardin	0,75	0	0,000	0,00	1,79
Mersin	1,19	0	0,000	5,56	11,85
Muğla	3,55	0	0,000	8,70	10,34
Muş	0,00	0	0,000	0,00	0,00
Nevşehir	2,11	0	0,000	0,00	3,85
Niğde	0,00	0	0,000	0,00	1,30
Ordu	0,79	0	0,000	0,00	4,15
Osmaniye	0,57	0	0,000	0,00	6,52

EK-2. (devam) Gösterge setinde kullanılan veriler

Rize	0,00	0	0,000	0,00	4,49
Sakarya	1,85	0	0,000	2,02	8,17
Samsun	1,85	0	0,000	0,00	8,22
Siirt	1,89	0	0,000	0,00	1,00
Sinop	0,00	0	0,000	0,00	1,83
Sivas	0,47	0	0,000	0,00	2,78
Şanlı Urfa	0,60	0	0,000	0,00	2,37
Şırnak	0,00	0	0,000	0,00	1,53
Tekirdağ	2,11	0	0,000	9,09	10,14
Tokat	0,50	0	0,000	0,00	3,12
Trabzon	1,16	0	0,000	0,00	5,72
Tunceli	0,00	0	0,000	2,33	3,66
Uşak	1,70	0	0,000	9,52	2,09
Van	0,53	0	0,000	0,00	1,16
Yalova	2,39	0	0,000	2,02	13,28
Yozgat	0,72	0	0,000	0,00	1,58
Zonguldak	2,07	0	0,000	0,00	3,24

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Kaya, Ahmet Burak
 Uyruğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 20.07.1992, Malatya
 Medeni hali : Bekar
 Telefon : 0 (442) 231 61 60
 e-mail : burak.kaya@atauni.edu.tr

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi / Şehir ve Bölge Planlama	Devam ediyor
Lisans	Atatürk Üniversitesi / Şehir ve Bölge	2016
Lise	Malatya Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018-Halen	Atatürk Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kaya, A.B., and Çamur, K., (2020). *Modernism and postmodernism conditions of turkish cities: an assessment of 1993-2011 period with SEDIs*. 2. International Congress on Multidisciplinary Social Sciences (pp.14-15). Ankara, Turkey

Dursun, D., Dursun, D. ve Kaya, A.B., (2020). Urban resilience assessment of Trabzon. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 1286-1289.

Toy, S., Dursun, D., Dursun, D., Batuhan, T., Okudan, Y., Güller, C., ve Kaya, A. B. (2019). *Senaryo bazlı il gelişim stratejileri ve eylem planı / Erzurum* . Erzurum: KUDAKA.

Toy, S., Dursun, D., Dursun, D., Batuhan, T., Okudan, Y., Güller, C., ve Kaya, A. B. (2019). *Senaryo bazlı il gelişim stratejileri ve eylem planı / Erzincan*. Erzurum: KUDAKA.

Toy, S., Dursun, D., Dursun, D., Batuhan, T., Okudan, Y., Güller, C., ve Kaya, A. B. (2019). *Senaryo bazlı il gelişim stratejileri ve eylem planı / Bayburt*. Erzurum: KUDAKA.

Hobiler

Fotoğrafçılık, Motor Sporları.

GAZİ GELECEKTİR..